

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI**

**ABDULLA AVLONIY NOMIDAGI
PEDAGOGIK MAHORAT MILLIY INSTITUTI
ANDIJON VILOYATI
PEDAGOGIK MAHORAT MARKAZI**

Aniq va tabiiy fanlar metodikasi kafedrası

“TASDIQLAYMAN”

Andijon viloyati PMM direktori

T.Turg'unov

“ ” 2025 yil

TEMIROV ZOKIRJON ABDILVOXIDOVICH

UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANTIRISH (Malaka oshirish) KURSINING

”FANNI O’QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR”

modulidn

**Umumiy o'rta ta'lim muassasalari Geografiya fani o'qituvchilari
(1 va oliy toifali o'qituvchilar) uchun**

MA'RUZA MATNLARI

Andijon – 2025

Tuzuvchi:

Temirov Z.A. - ADU, geografiya kafedrası dotsenti v.b., g.f.f.d., (PhD), dotsent

Taqrizchilar:

M.Atajonov -ADU, geografiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent v.b.

B.Dexqonov– ADU, katta o'qituvchi

№	Mavzular		Ma'r uza	Ama liy	O'tilg an vaqti	Imzo
3.1	3.1.1	Geografiya fanining davlat ta'lim standarti: mazmuni va mohiyati	2			
	3.1.2	Geografiya fanining o'quv dasturi va o'quv rejasi bilan ishlash		2		
	3.1.3	Geografiya faniga oid yangi avlod darsliklar bilan ishlash metodikasi	2			
	3.1.4	Geografiya faniga oid didaktik materiallarni tayyorlash		2		
3.2	3.2.1	O'quvchilarni PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha metodik tavsiyalar	2			
	3.2.2	PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari bo'yicha O'quvchilar geografiya fanidan o'quvchilar bilimini tahlil qilish		2		
	3.2.3	PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari asosida ta'lim sifatini takomillashtirish		2		
3.3	3.3.1	Geografiya o'qituvchilari uchun STEAM texnologiyalarini joriy etish bo'yicha metodik tavsiyalar	2			
	3.3.2	STEAM texnologiyalari asosida geografiya fanidan ilmiy-uslubiy tadqiqotlarni tahlil qilish		2		
	3.3.2	STEAM texnologiyalari asosida geografiya fanidan ilmiy-uslubiy tadqiqotlarni tahlil qilish		2		
	3.3.3	Geografiya darslarida STEAM yondashuvni joriy etish		2		
3.4	3.4.1	Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilarni aniqlash usullari	2			
	3.4.1	Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilarni aniqlash usullari		2		
	3.4.2	Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashni tashkil etish		2		
	3.4.2	Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashni tashkil etish		2		
	3.4.3	Geografiya fanidan o'quvchilarni fan olimpiadasi va turli xil tanlovlarga tayyorlash		2		
3.5	3.5.1	Geografiya fanidan sinfdan tashqari ishlarning maqsad va vazifalari	2			
	3.5.1	Geografiya fanidan sinfdan tashqari ishlarning maqsad va vazifalari		2		
	3.5.2	Geografiya to'garaklar, konferentsiyalar va kechalar		2		
	3.5.3	Geografik jamiyat, klub va o'lkashunoslik muzeyi		2		
3.6	3.6.1	Geografiya darslarida o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va tahlil qilish ko'nikmasini rivojlantirish		2		
	3.6.2	Geografiya darslarida o'quvchilarning o'quv faoliyati natijalarini baholashning o'ziga xos xususiyatlari		2		
3.7	3.7.1	Mantiqiy savol va topshiriqlar ustida ishlash hamda tahlil qilish usullari		2		
	3.7.2	O'quvchilarning mustaqil ta'limni tashkil etish shakllari		2		
Jami soat			12	36		

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. FANNI O‘QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR				
O‘quv modul	3.1. “Geografiya fanining DTS va yangi avlod darsliklar tahlili” modulining o‘quv-mavzu rejasi				
Mavzu	Geografiya fanining davlat ta’lim standarti: mazmuni va mohiyati				
Davomiyligi	80 minut				
Mashg‘ulotning maqsadi	O‘qituvchilar Geografiya fanining davlat ta’lim standartining asosiy mazmuni va mohiyati. Geografiya fanining davlat ta’lim standartining ahamiyati. Geografiya fanining davlat ta’lim standarti talablari. Geografiya fanining davlat ta’lim standarti bo‘yicha zarur bo‘lgan bilim, ko‘nikma, malaka va kompetensiyalar. Davlat ta’lim standartlarida umumiy o‘rta ta’lim maktablarining geografiya fanidan qo‘yiladigan malaka talablar haqida bilib oladi.				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning maqsadini bayon etish	5	Suhbat, tushuntirish	1-slayd	O‘qituvchilar mashg‘ulotni o‘rganishga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - Mavzuning dolzarbligi haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	2-slayd	O‘qituvchilar mavzuga qiziqib, ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Amaliy faoliyat	- normativ-huquiy hujjatlar bilan tanishish, mohiyatini tushunish va tahlil qilish	25	Muhokama, tushunish, tahlil	3-6-slaydlar	O‘qituvchilar mavzuga oid nazariy ma’lumotlarni o‘rganadi.

4. Yangi mavzuni o'rganish	- 7-10-sinf geografiya Geografiya fanining davlat ta'lim standarti talablari. Geografiya fanining davlat ta'lim standarti bo'yicha zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalar. Davlat ta'lim standartlarida umumiy o'rta ta'lim maktablarining geografiya fanidan qo'yiladigan malaka talablar haqida bilib oladi.	20	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	7-17-slaydlar	O'qituvchilar 7-10-sinf geografiya Geografiya fanining davlat ta'lim standarti talablari. Geografiya fanining davlat ta'lim standarti bo'yicha zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalar. Davlat ta'lim standartlarida umumiy o'rta ta'lim maktablarining geografiya fanidan qo'yiladigan malaka talablar haqida bilib oladi.
5. Mustahkamlash	-Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqni bajarish	15	Guruhlarda ishlash	7-17-slaydlar	O'qituvchilar mavzu yuzasidan amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
6 Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya usullari	18-slayd	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat	19-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlarga yo'naltiriladi.

Mavzu: Geografiya fanining davlat ta'lim standarti: mazmuni va mohiyati

Reja:

1. Normativ-huquqiy hujjatlar.
2. O'quv dasturi nima? Geografiya fanidan o'quv dasturining mazmuni.
3. Umumiy o'rta ta'lim bitiruvchilariga geografiya fanidan qo'yiladigan talablar

Mashg'ulot maqsadi: ishtirokchilar davlat ta'lim standarti bo'yicha chiqarilgan normativ-huquqiy hujjatlar haqida biladi; geografiya fanidan yangi tahrirdagi o'quv dasturi nima ekanini va o'quv dasturining mazmuni, umumiy o'rta ta'lim bitiruvchilariga geografiya fanidan qo'yiladigan talablarni bilishi uni amalda qo'llashning ahamiyatini bayon etadi.

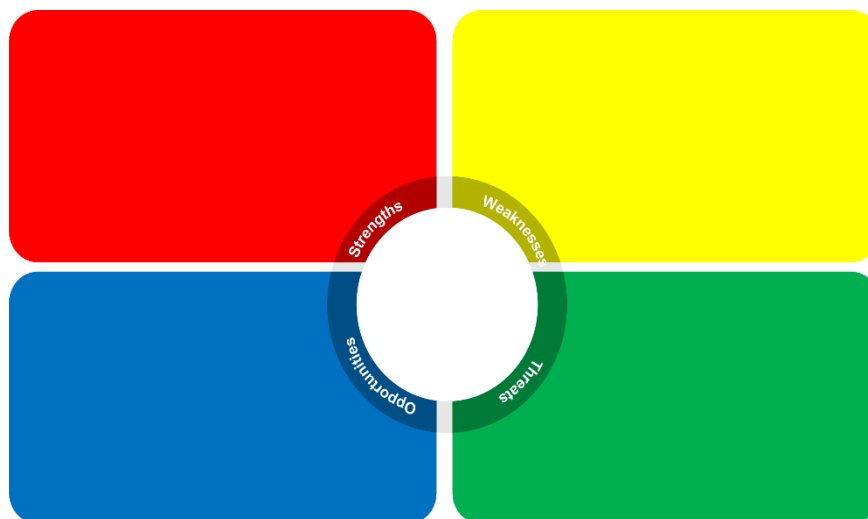
Kutilayotgan natija

Ishtirokchilar:

- geografiya fanidan yangi tahrirdagi o'quv dasturi mazmunini tushunish va tahlil qilish;
- natijalarni qayd etish va muhokama qilish;
- umumiy o'rta ta'lim bitiruvchilariga geografiya fanidan qo'yiladigan talablarni bilishi uni amalda qo'llashning ahamiyatini tushuntirish;
- geografiya fanidan yangi tahrirdagi o'quv dasturini qo'llashda ko'nikmalarga ega bo'ladilar.

Faollashtiruvchi topshiriq:

A4 o'lchamdagi qog'oz oling va uni teng to'rt qismga ajrating. SWOT tahlili asosida dasturni tahlil qiling. Dastlab qog'ozning birinchi katagini, so'ngra ikkinchi va qolgan kataklariga fikrlaringizni yozing.

	Ijobiy ta'sir	Salbiy ta'sir
Ichki muhit	S Kuchli tomonlari (loyiha yoki jamoaning sanoatdagi boshqalardan ustunlik beruvchi xususiyatlari)	W Zaif tomonlar (loyihani zaiflashtiradigan xususiyatlar)
Tashqi muhit	O Imkoniyatlar (maqsadga erishish uchun qo'shimcha imkoniyatlarni ta'minlaydigan tashqi ehtimoliy omillar)	T Tahdidlar (maqsadga erishishni qiyinlashtirishi mumkin bo'lgan tashqi ehtimoliy omillar)

Mashg'ulot bosqichlari

Normativ-huquqiy hujjatlar. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 27.03.2024 yildagi 157-son qarori Davlat ta'lim standartlari va davlat ta'lim talablarini ishlab chiqish hamda joriy etish tartibini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida.

davlat ta'lim standartlari — davlat tomonidan ta'limning mazmuni va sifatiga nisbatan belgilanadigan talablar majmui;

davlat ta'lim talablari — ta'limning tuzilmasiga, mazmuniga va uni amalga oshirish shart-sharoitlariga, shuningdek, ta'lim oluvchilarning jismoniy, shaxsiy, intellektual, ilmiy hamda kasbiy sifatlariga qo'yiladigan majburiy talablar;

maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standarti — ta'lim-tarbiya jarayonining hajmiga, mazmuniga va sifatiga, maktabgacha ta'lim tashkilotini qurish va jihozlashga, shuningdek, maktabgacha yoshdagi bolalarning sog'lom ovqatlanishini va xavfsizligini tashkil etishga doir majburiy talablar majmui;

o'qitish natijalari — o'quv jarayonining ma'lum bosqichi yakuni bo'yicha ta'lim oluvchi baholanadigan kompetensiyalar.

Ta'lim standartlarining maqsadi — ta'lim va o'qitish sifatiga, ta'lim mazmuniga, ta'lim oluvchilar hamda ularning tayyorgarlik darajasiga, ta'lim darajasidagi kompetensiyalar va natijalarga, beriladigan malakalarga, talab qilinadigan o'quv yuklamasi va faoliyati hajmiga va baholash mexanizmlariga qo'yiladigan talablarni belgilash hisoblanadi.

Ta'lim standartlarining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

ta'limning mazmuni va sifatiga qo'yiladigan talablarni belgilash;

ta'limning turlari, mazmuni, ta'lim va tarbiyaning o'zaro bog'liqligi, ta'lim tizimida uzviylik va uzluksizlikni ta'minlash;

o'qitish natijalarini baholash tartibi, ta'lim va tarbiya sifatini nazorat qilishni takomillashtirish;

ta'lim turlari, bosqichlarining o'zaro uzviyligi va uzluksizligini ta'minlash;
milliy standartlar talablarining ta'lim sifati va kadrlar tayyorlashga nisbatan xalqaro talablarga muvofiqligini ta'minlash.

Ta'lim standartlarining asosiy prinsiplari quyidagilardan iborat:
davlat, jamiyat, mehnat bozori va shaxs ehtiyojlariga mosligi;
ta'lim va tarbiyaning yaxlitligi, barcha uchun teng va kafolatlanganligi;
ta'lim turlari va bosqichlari o'rtasida uzluksizlik va ta'lim mazmuni uzviyligining ta'minlanganligi;
gender tenglik va inklyuziv ta'lim olish huquqlarining ta'minlanganligi;
ta'lim oluvchilarga yo'naltirilganligi va ta'lim oluvchilar shaxsi, ularning intilishlari, qobiliyatlari hamda qiziqishlarining inobatga olinganligi;

O'zbekiston ta'lim siyosatini hisobga olgan holda xorijiy mamlakatlarning ta'lim sohasidagi tajribalaridan foydalanilganligi.

Quyidagilar ta'lim standartlarini ishlab chiqishga qo'yiladigan asosiy talablar hisoblanadi:

madaniy va tarixiy meros an'analari, milliy va umuminsoniy qadriyatlar, davlat talablari va jamiyat ehtiyojlarini hisobga olish;

ta'lim oluvchilarda mustaqil fikrlash, vatanga fidoyilik va milliy g'urur hissini singdirish hamda o'z majburiyatlarini mas'uliyat bilan bajarish bo'yicha zarur bilim va ko'nikmalarni rivojlantirish;

ta'lim oluvchilar ongiga Vatan tuyg'usini singdirish;

kadrlarni maqsadli va sifatli tayyorlash uchun ta'lim, fan va ishlab chiqarishning samarali integratsiyasini ta'minlash;

ta'lim oluvchilarning o'qitish natijalariga aniq talablarni belgilash hamda uning me'yorlari va talablari buzilishining oldini olish;

ta'lim oluvchilarda atrof muhitni asrab-avaylash va muqobil energiya manbalaridan samarali foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish;

ta'lim turlari va bosqichlarini xalqaro miqyosda tan olingan mezonlar bo'yicha ta'limning uzviyligi va uzluksizligini ta'minlash;

ta'lim oluvchilarning qobiliyat va ehtiyojlari asosida individual rivojlanish hamda differensial yondashuv asosida ta'lim olish imkoniyatlarini yaratish;

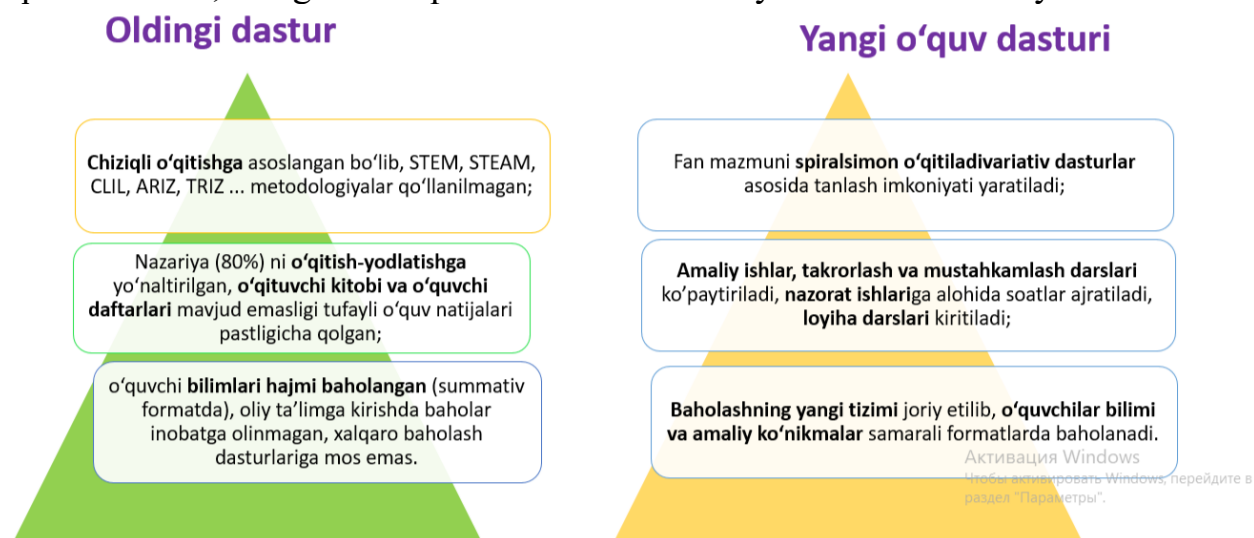
variativ va invariantiv komponentlarni joriy etish orqali ta'lim jarayonini tizimlashtirish;

mehnat bozori talablariga muvofiq kadrlarni tayyorlashda xalqaro tajribani inobatga olish.

O'quv dasturi — ta'lim tizimidagi har bir o'quv fanining mazmuni va o'qitish tartibini, o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilishi lozim bo'lgan bilim hamda ko'nikmalar hajmini belgilab beradigan rasmiy pedagogik hujjat.

Mamlakatimizda o'quv dasturi tegishli vazirliklar qoshidagi ilmiy-metodik kengashlar tomonidan tasdiqlanadi. Har bir o'quv dasturi tushuntirish xati, o'quv fani mazmunining qisqa bayoni, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalariga qo'yiladigan talablar singari qismlardan iborat. O'quv fanining maqsad va vazifalarini belgilab berish o'quv dasturining muhim belgisidir. Chunki ayni shu narsa yaratiladigan o'quv darsligi muallifiga muayyan nuqtai nazarni tanlash, o'qituvchiga esa pedagogik mo'ljalni to'g'ri belgilash imkonini beradi. Ta'lim

amaliyotida o'quv dasturi yaratishning *konsentrik (markazlashgan)* hamda *tizimli* usullari bor. Konsentrik yo'l bilan tuzilgan o'quv dasturida ta'limning mazmuni yoki o'quv materiallari o'qitishning keyingi bosqichida yuksakroq darajada takrorlanishi ko'zda tutiladi. Boshlang'ich sinflarda o'tiladigan o'quv fanlari bo'yicha o'quv dasturlari shu usulda tuziladi. Tizimli usuldagi o'quv dasturlarida o'quv materiallari fan mantig'iga muvofiq soddadan murakkabga qarab ketma-ket joylashtiriladi. Maktabning boshlang'ich sinfdan keyingi bosqichlarida qo'llaniladigan bu usulda ortiqcha takrorlarga yo'l qo'yilmaydi, har bir mavzuning o'z o'rnida o'tilishi ko'zda tutiladi. Ta'limning o'quv dasturi tomonidan belgilangan mazmuni darslik, o'quv qo'llanmalari, ko'rgazmali qurol va metodik tavsiyalarda to'la namoyon bo'ladi.

Geografiya fanidan o'rta ta'limning o'quv dasturi ikkita muhim kompetensiya va ta'lim bosqichi bitiruvchilari, shuningdek, har bir sinf bitiruvchilariga qo'yiladigan talablarni o'z ichiga oladi. Bular quyidagilar:

Ilmiy savodxonlik kompetensiyasi

Yerning tuzilishi va tektonik harakatlar

Quyosh sistemasining tuzilishi, Yerning shakli va harakatlari, ularning geografik oqibatlarini tavsiflaydi;

Yer po'sti, mantiya va yadro tuzilishining asosiy xususiyatlarini tushunadi;

litosferaning tektonik plitalardan tashkil topganligi va plitalar harakatlarining sabablari hamda oqibatlari, zilzila va vulqon otilishlarini keltirib chiqaradigan omillarni tushunadi;

Tabiiy resurslar va geologik savodxonlik

foydali qazilmalarning guruhlarini o'zaro ajratadi, ularning tarqalishi yer po'stining geologik tuzilishi bilan bog'liqligini tushunadi;

foydali qazilmalar tarqalishidagi geologik va tabiiy geografik qonuniyatlarni tushunadi;

relyef shakllari va ularning rivojlanish qonuniyatlarini tushunadi.

Gidrosfera va suv resurslari

yer usti va yer osti suvlarining paydo bo'lishi, manbalari va xususiyatlarini biladi, ulardan oqilona foydalanishning ahamiyatini anglaydi;

Dunyo okeani va uning qismlarining tuzilishi, ularning sayyoramiz tabiatidagi ahamiyatini tavsiflaydi;

gidrotexnik inshootlarning mohiyati va turlarini tavsiflaydi, ularning xo‘jalikdagi ahamiyati va tabiatga ta‘sirini tushunadi;

Iqlim va atmosfera hodisalari

atmosferaning tarkibi va tuzilishi, sayyoramiz hayotidagi o‘rnini tavsiflaydi;

Yer yuzida iqlimning xilma-xilligini keltirib chiqaruvchi omillarni tushunadi;

global iqlim o‘zgarishining mazmun-mohiyati, unga insonning ta‘siri va iqlim o‘zgarishlarining oqibatlarini anglaydi.

Yer yuzidagi geotizimlar (landshaftlar)

Yer yuzida mavjud asosiy tabiat zonalarini tavsiflaydi, o‘zaro ajratadi va taqqoslaydi;

geografik o‘rin, iqlim va relyefning Yer yuzi tabiati (geotizimlar) xilma-xilligiga ta‘sirini tushunadi, misollar bilan izohlaydi;

geografik qobiqning asosiy qonuniyatlari – bir butunlik, modda va energiya almashinuvi, ritmiklik, zonallik, azonallik, balandlik mintaqalanishini tushunadi;

Yer yuzi tabiatining vaqt davomida o‘zgarishi va rivojlanishini, uning sabablarini anglaydi;

Yer yuzining materiklarga bo‘linishini, turli materiklar tabiatining asosiy xususiyatlarini tavsiflaydi, ularning hududiy xususiyatlarini o‘zaro taqqoslaydi;

O‘rta Osiyo va O‘zbekistonning tabiiy sharoiti va resurslariga tavsif beradi;

O‘zbekiston tabiati tekisliklardan tog‘larga tomon o‘zgarib borish qonuniyatini va uning ahamiyatini tushunadi;

Aholi va demografik jarayonlar

aholining zamonaviy bosqichdagi tabiiy va migratsion harakatining mohiyati va ularga ta‘sir etuvchi omillarni tushunadi;

jahon va O‘zbekistonda urbanizatsiya (shaharlashuv) jarayonining mohiyatini tushunadi;

aholi zichligi va joylashuviga ta‘sir etuvchi geografik omillarni, dunyodagi yirik davlatlar, O‘zbekiston aholisining o‘ssishi, yosh-jins tarkibi va joylashuvini tavsiflaydi;

insoniyatning asosiy irqlarini farqlaydi, ularning paydo bo‘lishini geografik muhit bilan bog‘laydi va hududiy tarqalishini tavsiflaydi;

O‘zbekiston, qo‘shni davlatlar, jahonning yirik davlatlari aholisining milliy va diniy tarkibini tavsiflaydi;

Inson va tabiatning o‘zaro munosabatlari

tabiiy resurslarning ahamiyati tushunadi va asosiy turlarini ajratadi;

tabiat va inson o‘rtasidagi munosabatlarning dolzarb ekologik muammolarining mohiyati, sabab va oqibatlarini tushunadi;

O‘zbekiston va qo‘shni mamlakatlarda yagona ekologik muhit va transchegaraviy ekologik muammolar mavjudligini tushunadi;

O‘zbekistondagi tabiatdan foydalanish bilan bog‘liq muammolar – suv resurslarning tanqisligi, yerlarning sho‘rlanishi, cho‘llashishning mohiyati, sabablari va ularning oldini olish choralarini tavsiflaydi;

Inson xo‘jalik faoliyati

O'zbekiston milliy iqtisodiyotida amalga oshirayotgan islohotlarning mamlakat, alohida hududlari, jumladan o'zi yashaydigan hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'sirini tushunadi;

ishlab chiqarishni hududiy tashkil etish omillarini tushunadi, alohida tarmoq yoki korxonalar misolida ularni izohlaydi;

jahon xo'jaligi va milliy iqtisodiyot tarmoqlar tarkibini, turli xo'jalik tarmoqlarining ahamiyatini tushunadi;

dunyoning yirik mintaqa va davlatlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanganligi va ixtisoslashuvini tavsiflaydi va o'zaro taqqoslaydi;

O'zbekiston, uning hududlari sanoati va qishloq xo'jaligining ixtisoslashuvi, unga ta'sir etuvchi omillarni tavsiflaydi.

Geosiyosiy tizim va jarayonlar

dunyoning siyosiy xaritasi, uning tuzilishini hamda o'zgarib borish xususiyatini tushunadi;

Markaziy Osiyo va O'zbekistonning iqtisodiy va siyosiy geografik o'rnini tavsiflaydi;

xalqaro geosiyosiy munosabatlarning hozirgi zamondagi xususiyatlari, ularning muammoli jihatlari va O'zbekiston uchun ahamiyatini tushunadi;

insoniyatning global muammolari, ularning shakllanish sabablari, dunyo va O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri va ularni yechish borasidagi harakatlar haqida tushunchaga ega bo'ladi.

Amaliy kompetensiya

Globus va geografik xaritalardan foydalanish

Globus, dunyo hamda O'zbekistonning tabiiy va siyosiy xaritalaridan yirik geografik obyektlarni ko'rsatadi;

tabiiy va siyosiy xaritalardagi yirik geografik obyektlarni yozuvsiz xaritaga tushuradi;

globus hamda xaritalarning masshtabi yordamida masofalar va geografik obyektlarning o'lchamlarini hisoblaydi;

globus va geografik xaritalar daraja to'ri (meridian va parallellar) dan geografik obyektlarning joylashgan o'rnini aniqlaydi;

geografik xaritalar yordamida hududlarning tabiiy sharoiti va resurslari, aholisi va xo'jaligi haqida ma'lumotlarni tahlil qiladi;

geografik atlas va xaritalardan sayohatlarda foydalanadi

Geografik hodisalarni kuzatish va geografiyaga oid masalalarni yechish

ufq tomonlarini joyda (kompas va mahalliy belgilarga qarab) va xaritada aniqlaydi;

havo haroratini o'lchashda termometrdan to'g'ri foydalanadi;

tabiiy hamda ijtimoiy-iqtisodiy hodisa va jarayonlarning turli ko'rsatkichlarini (harorat, yog'in miqdori, aholi soni va hokazo) tasvirllovchi grafiklarni tahlil qiladi;

berilgan ma'lumotlardan foydalanib, jadval, grafik va diagrammalarni tuzadi;

tabiiy va ijtimoiy-iqtisodiy hodisalarga doir masala va amaliy topshiriqlarni mustaqil yechadi

Geografik nomlarni to'g'ri qo'llash

materiklar, qit'alar, okeanlar, davlatlar, poytaxtlar, dunyodagi va O'zbekistondagi yirik shaharlar, relyef shakllari, cho'llar, suv obyektlari va foydali qazilma konlari va boshqa geografik obyektlarning nomlarini to'g'ri qo'llaydi.

Tabiatni muhofaza qilish va ekologik savodxonlik

Orol va Orolbo'yidagi ekologik muammolarning dolzarbligini tushunadi; o'zi yashaydigan hududdagi ekologik muammolarning kelib chiqishini o'lkaning geografik xususiyati va qonuniyatlari bilan bog'laydi.

Umumlashtirish va tahlil qilish

O'qituvchi yakuniy bosqichda mavzuni umumlashtirib, xulosalar chiqaradi. Mavzu o'rganib bo'lingandan so'ng har bir o'qituvchidan ular ushbu mavzu bo'yicha nima deb o'ylashi yoki his qilishini bir so'z bilan ifodalashni iltimos qiling. Ushbu mavzuga tegishli bo'lgan so'zni misol keltirishni so'rang. Xonani aylanib, bunday so'zlarni yig'ib chiqing. Bir yoki ikki nafar o'quvchilardan ushbu so'zlarning ro'yxatini tuzishni iltimos qiling. Shuningdek, dars boshlanishida berilgan "B/B/B" jadvalining 3-ustunini to'ldirishlarini so'rang.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 7-sinfi uchun geografiya darsligi/ M.Mirakmalov, M.Avezov, Sh. Sharipov, M.Hojiyeva. – Toshkent: "Realible", 2022.
2. Tabiiy fanlar 5-sinf. Darslik. Aleksandr Grey. – Toshkent: Novda Edutainment, 2024. – 164 b.
3. Next generation Science Standards.
<https://www.nextgenscience.org/sites/default/files/AllDCI.pdf>
4. Curriculum Framework Cambridge Primary Science 0097.
<https://www.cambridgeinternational.org/programmes-and-qualifications/cambridge-primary/curriculum/science/>

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. FANNI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR				
O'quv modul	3.1. "Geografiya fanining DTS va yangi avlod darsliklar tahlili" modulining o'quv-mavzu rejasi				
Mavzu	Geografiya fanining o'quv dasturi va o'quv rejasi bilan ishlash				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	Ishtirokchilar geografiya fanidan yangi tahrirdagi o'quv dasturi va o'quv rejasidan foydalanishni, uni amalda qo'llashning ahamiyatini bayon etadi.				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va mashg'ulotning maqsadini va asosiy qoidalarni bayon etish	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotni o'rganishga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - Mavzuning dolzarbligi haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd	O'qituvchilar mavzuga qiziqib, ishtirok etishga rag'batlanadi.
4. Amaliy faoliyat	- Geografiya fanidan o'quv dasturi va rejasini tahlil qilish - Natijalarni qayd etish va muhokama qilish	25	Muhokama, tushunish, tahlil	4-29-slaydlar	O'qituvchilar mavzuga oid nazariy ma'lumotlarni o'rganadi.
4. Yangi mavzuni o'rganish	- Yangi tahrirdagi geografiya fanidan o'quv	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-29-slaydlar	O'qituvchilar geografiya fanidan yangi tahrirdagi o'quv dasturi va o'quv

	dasturi va o‘quv rejasidan foydalanishni tushuntirish; - o‘quv dasturida kompetensiyalar hamda o‘quv natijalarini belgilash				rejasidan foydalanishni nazariy va amaliy jihatdan o‘rganadi.
5. Mustahkamlash	-Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqni bajarish	15	Guruhlarda ishlash	4-29-slaydlar	O‘qituvchilar mavzu yuzasidan amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
6 Refleksiya	- “Men nimani o‘rgandim?” usuli orqali xulosa qilish	10	Refleksiya usullari	30-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg‘ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat	31-32-slaydlar	O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlarga yo‘naltiriladi.

Mavzu: Geografiya fanining o'quv dasturi va o'quv rejasi bilan ishlash

Reja:

4. O'quv dasturi nima?
5. Geografiya fanidan o'quv dasturining mazmuni.
6. Geografiya fanidan o'quv rejasi bilan ishlash metodikasi, uning mazmuni.

Mashg'ulot maqsadi: ishtirokchilar geografiya fanidan yangi tahrirdagi o'quv dasturi va o'quv rejasidan foydalanishni, uni amalda qo'llashning ahamiyatini bayon etadi.

Kutilayotgan natija

Ishtirokchilar:

- geografiya fanidan yangi tahrirdagi o'quv dasturi mazmunini tushunish va tahlil qilish;
- natijalarni qayd etish va muhokama qilish;
- o'quv rejasidan foydalanishni, uni amalda qo'llashning ahamiyatini tushuntirish;
- geografiya fanidan yangi tahrirdagi o'quv dasturi va o'quv rejasini qo'llash ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Faollashtiruvchi topshiriq:

A4 o'lchamdagi qog'oz oling va uni teng uch qismga buking. Dastlab qog'ozning birinchi ustunini, so'ngra ikkinchi ustuniga fikrlaringizni yozing.

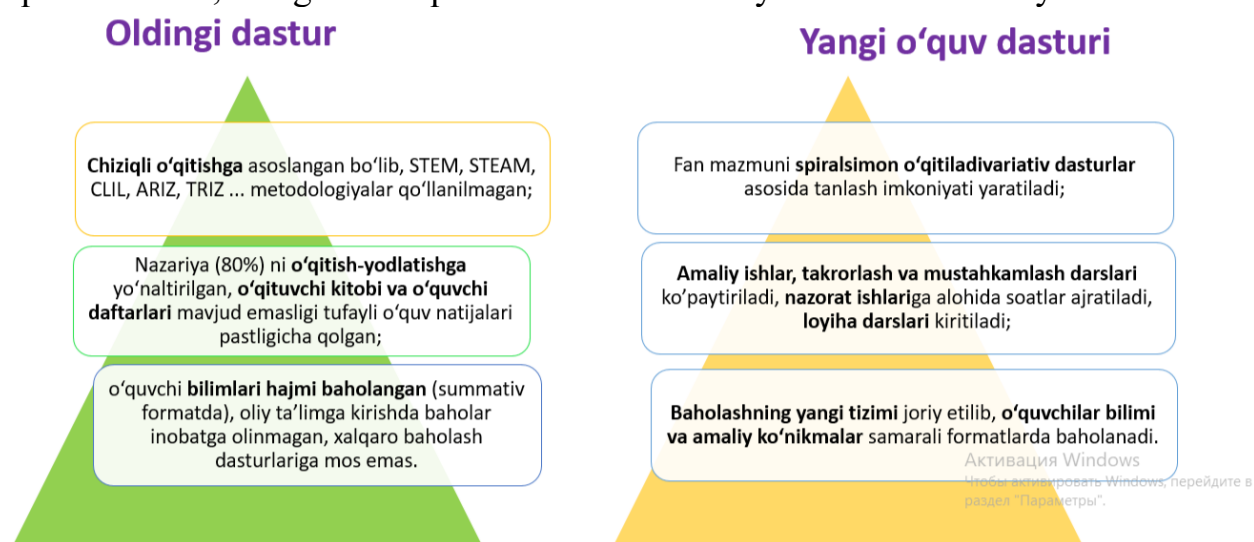
Bilaman	Bilishni xohlayman	Bilib oldim

Mashg'ulot bosqichlari

O'quv dasturi — ta'lim tizimidagi har bir o'quv fanining mazmuni va o'tilish tartibini, o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilishi lozim bo'lgan bilim hamda ko'nikmalar hajmini belgilab beradigan rasmiy pedagogik hujjat.

Mamlakatimizda o'quv dasturi tegishli vazirliklar qoshidagi ilmiy-metodik kengashlar tomonidan tasdiqlanadi. Har bir o'quv dasturi tushuntirish xati, o'quv fani mazmunining qisqa bayoni, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalariga qo'yiladigan talablar singari qismlardan iborat. O'quv fanining maqsad va

vazifalarini belgilab berish o'quv dasturining muhim belgisidir. Chunki ayni shu narsa yaratiladigan o'quv darsligi muallifiga muayyan nuqtai nazarni tanlash, o'qituvchiga esa pedagogik mo'ljalni to'g'ri belgilash imkonini beradi. Ta'lim amaliyotida o'quv dasturi yaratishning *konsentrik (markazlashgan)* hamda *tizimli* usullari bor. Konsentrik yo'l bilan tuzilgan o'quv dasturida ta'limning mazmuni yoki o'quv materiallari o'qitishning keyingi bosqichida yuksakroq darajada takrorlanishi ko'zda tutiladi. Boshlang'ich sinflarda o'tiladigan o'quv fanlari bo'yicha o'quv dasturlari shu usulda tuziladi. Tizimli usuldagi o'quv dasturlarida o'quv materiallari fan mantig'iga muvofiq soddadan murakkabga qarab ketma-ket joylashtiriladi. Maktabning boshlang'ich sinfdan keyingi bosqichlarida qo'llaniladigan bu usulda ortiqcha takrorlarga yo'l qo'yilmaydi, har bir mavzuning o'z o'rnida o'tilishi ko'zda tutiladi. Ta'limning o'quv dasturi tomonidan belgilangan mazmuni darslik, o'quv qo'llanmalari, ko'rgazmali qurol va metodik tavsiyalarda to'la namoyon bo'ladi.

Geografiya fanidan o'rta ta'limning o'quv dasturi ikkita muhim kompetensiya va ta'lim bosqichi bitiruvchilari, shuningdek, har bir sinf bitiruvchilariga qo'yiladigan talablarni o'z ichiga oladi. Bular quyidagilar:

Ilmiy savodxonlik kompetensiyasi

Yerning tuzilishi va tektonik harakatlar

Quyosh sistemasining tuzilishi, Yerning shakli va harakatlari, ularning geografik oqibatlarini tavsiflaydi;

Yer po'sti, mantiya va yadro tuzilishining asosiy xususiyatlarini tushunadi;

litosferaning tektonik plitalardan tashkil topganligi va plitalar harakatlarining sabablari hamda oqibatlari, zilzila va vulqon otilishlarini keltirib chiqaradigan omillarni tushunadi;

Tabiiy resurslar va geologik savodxonlik

foydali qazilmalarning guruhlarini o'zaro ajratadi, ularning tarqalishi yer po'stining geologik tuzilishi bilan bog'liqligini tushunadi;

foydali qazilmalar tarqalishidagi geologik va tabiiy geografik qonuniyatlarni tushunadi;

relyef shakllari va ularning rivojlanish qonuniyatlarini tushunadi.

Gidrosfera va suv resurslari

yer usti va yer osti suvlarining paydo bo'lishi, manbalari va xususiyatlarini biladi, ulardan oqilona foydalanishning ahamiyatini anglaydi;

Dunyo okeani va uning qismlarining tuzilishi, ularning sayyoramiz tabiatidagi ahamiyatini tavsiflaydi;

gidrotexnik inshootlarning mohiyati va turlarini tavsiflaydi, ularning xo'jalikdagi ahamiyati va tabiatga ta'sirini tushunadi;

Iqlim va atmosfera hodisalari

atmosfera tuzilishi va tuzilishi, sayyoramiz hayotidagi o'rnini tavsiflaydi;

Yer yuzida iqlimning xilma-xilligini keltirib chiqaruvchi omillarni tushunadi;

global iqlim o'zgarishining mazmun-mohiyati, unga insonning ta'siri va iqlim o'zgarishlarining oqibatlarini anglaydi.

Yer yuzidagi geotizimlar (landshaftlar)

Yer yuzida mavjud asosiy tabiat zonalarini tavsiflaydi, o'zaro ajratadi va taqqoslaydi;

geografik o'rin, iqlim va relyefning Yer yuzi tabiati (geotizimlar) xilma-xilligiga ta'sirini tushunadi, misollar bilan izohlaydi;

geografik qobiqning asosiy qonuniyatlari – bir butunlik, modda va energiya almashinuvi, ritmiklik, zonallik, azonallik, balandlik mintaqalanishini tushunadi;

Yer yuzi tabiatining vaqt davomida o'zgarishi va rivojlanishini, uning sabablarini anglaydi;

Yer yuzining materiklarga bo'linishini, turli materiklar tabiatining asosiy xususiyatlarini tavsiflaydi, ularning hududiy xususiyatlarini o'zaro taqqoslaydi;

O'rta Osiyo va O'zbekistonning tabiiy sharoiti va resurslariga tavsif beradi;

O'zbekiston tabiati tekisliklardan tog'larga tomon o'zgarib borish qonuniyatini va uning ahamiyatini tushunadi;

Aholi va demografik jarayonlar

aholining zamonaviy bosqichdagi tabiiy va migratsion harakatining mohiyati va ularga ta'sir etuvchi omillarni tushunadi;

jahon va O'zbekistonda urbanizatsiya (shaharlashuv) jarayonining mohiyatini tushunadi;

aholi zichligi va joylashuviga ta'sir etuvchi geografik omillarni, dunyodagi yirik davlatlar, O'zbekiston aholisining o'sishi, yosh-jins tarkibi va joylashuvini tavsiflaydi;

insoniyatning asosiy irqalarini farqlaydi, ularning paydo bo'lishini geografik muhit bilan bog'laydi va hududiy tarqalishini tavsiflaydi;

O'zbekiston, qo'shni davlatlar, jahonning yirik davlatlari aholisining milliy va diniy tarkibini tavsiflaydi;

Inson va tabiatning o'zaro munosabatlari

tabiiy resurslarning ahamiyati tushunadi va asosiy turlarini ajratadi;

tabiat va inson o'rtasidagi munosabatlarning dolzarb ekologik muammolarining mohiyati, sabab va oqibatlarini tushunadi;

O'zbekiston va qo'shni mamlakatlarda yagona ekologik muhit va transchegaraviy ekologik muammolar mavjudligini tushunadi;

O'zbekistondagi tabiatdan foydalanish bilan bog'liq muammolar – suv resurslarining tanqisligi, yerlarning sho'rlanishi, cho'llashishning mohiyati, sabablari va ularning oldini olish choralarini tavsiflaydi;

Inson xo'jalik faoliyati

O'zbekiston milliy iqtisodiyotida amalga oshirayotgan islohotlarning mamlakat, alohida hududlari, jumladan o'zi yashaydigan hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'sirini tushunadi;

ishlab chiqarishni hududiy tashkil etish omillarini tushunadi, alohida tarmoq yoki korxonalar misolida ularni izohlaydi;

jahon xo'jaligi va milliy iqtisodiyot tarmoqlar tarkibini, turli xo'jalik tarmoqlarining ahamiyatini tushunadi;

dunyoning yirik mintaqa va davlatlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanganligi va ixtisoslashuvini tavsiflaydi va o'zaro taqqoslaydi;

O'zbekiston, uning hududlari sanoati va qishloq xo'jaligining ixtisoslashuvi, unga ta'sir etuvchi omillarni tavsiflaydi.

Geosiyosiy tizim va jarayonlar

dunyoning siyosiy xaritasi, uning tuzilishini hamda o'zgarib borish xususiyatini tushunadi;

Markaziy Osiyo va O'zbekistonning iqtisodiy va siyosiy geografik o'rnini tavsiflaydi;

xalqaro geosiyosiy munosabatlarning hozirgi zamondagi xususiyatlari, ularning muammoli jihatlari va O'zbekiston uchun ahamiyatini tushunadi;

insoniyatning global muammolari, ularning shakllanish sabablari, dunyo va O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri va ularni yechish borasidagi harakatlar haqida tushunchaga ega bo'ladi.

Amaliy kompetensiya

Globus va geografik xaritalardan foydalanish

Globus, dunyo hamda O'zbekistonning tabiiy va siyosiy xaritalaridan yirik geografik obyektlarni ko'rsatadi;

tabiiy va siyosiy xaritalardagi yirik geografik obyektlarni yozuvsiz xaritaga tushuradi;

globus hamda xaritalarning masshtabi yordamida masofalar va geografik obyektlarning o'lchamlarini hisoblaydi;

globus va geografik xaritalar daraja to'ri (meridian va parallellar) dan geografik obyektlarning joylashgan o'rnini aniqlaydi;

geografik xaritalar yordamida hududlarning tabiiy sharoiti va resurslari, aholisi va xo'jaligi haqida ma'lumotlarni tahlil qiladi;

geografik atlas va xaritalardan sayohatlarda foydalanadi

Geografik hodisalarni kuzatish va geografiyaga oid masalalarni yechish

ufq tomonlarini joyda (kompas va mahalliy belgilarga qarab) va xaritada aniqlaydi;

havo haroratini o'lchashda termometrdan to'g'ri foydalanadi;

tabiiy hamda ijtimoiy-iqtisodiy hodisa va jarayonlarning turli ko'rsatkichlarini (harorat, yog'in miqdori, aholi soni va hokazo) tasvirllovchi grafiklarni tahlil qiladi;

berilgan ma'lumotlardan foydalanib, jadval, grafik va diagrammalarni tuzadi;

tabiiy va ijtimoiy-iqtisodiy hodisalarga doir masala va amaliy topshiriqlarni mustaqil yechadi

Geografik nomlarni to'g'ri qo'llash

materiklar, qit'alar, okeanlar, davlatlar, poytaxtlar, dunyodagi va O'zbekistondagi yirik shaharlar, relyef shakllari, cho'llar, suv obyektlari va foydali qazilma konlari va boshqa geografik obyektlarning nomlarini to'g'ri qo'llaydi.

Tabiatni muhofaza qilish va ekologik savodxonlik

Orol va Orolbo'yidagi ekologik muammolarning dolzarbligini tushunadi; o'zi yashaydigan hududdagi ekologik muammolarning kelib chiqishini o'lkaning geografik xususiyati va qonuniyatlari bilan bog'laydi.

Umumlashtirish va tahlil qilish

O'qituvchi yakuniy bosqichda mavzuni umumlashtirib, xulosalar chiqaradi. Mavzu o'rganib bo'lingandan so'ng har bir o'qituvchidan ular ushbu mavzu bo'yicha nima deb o'ylashi yoki his qilishini bir so'z bilan ifodalashni iltimos qiling. Ushbu mavzuga tegishli bo'lgan so'zni misol keltirishni so'rang. Xonani aylanib, bunday so'zlarni yig'ib chiqing. Bir yoki ikki nafar o'quvchilardan ushbu so'zlarning ro'yxatini tuzishni iltimos qiling. Shuningdek, dars boshlanishida berilgan "B/B/B" jadvalining 3-ustunini to'ldirishlarini so'rang.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 7-sinfi uchun geografiya darsligi/ M.Mirakmalov, M.Avezov, Sh. Sharipov, M.Hojiyeva. – Toshkent: "Realible", 2022.
2. Tabiiy fanlar 5-sinf. Darslik. Aleksandr Grey. – Toshkent: Novda Edutainment, 2024. – 164 b.
3. Next generation Science Standards.
<https://www.nextgenscience.org/sites/default/files/AllDCI.pdf>
4. Curriculum Framework Cambridge Primary Science 0097.
<https://www.cambridgeinternational.org/programmes-and-qualifications/cambridge-primary/curriculum/science/>

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. FANNI O‘QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR				
O‘quv modul	3.1. “Geografiya fanining DTS va yangi avlod darsliklar tahlili” modulining o‘quv-mavzu rejasi				
Mavzu	Geografiya faniga oid yangi avlod darsliklari bilan ishlash metodikasi				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg‘ulotning maqsadi	Ishtirokchilar geografiya faniga oid yangi tahrirdagi, kompetensiyaviy yondoshuvga asoslangan hamda STEM ta’limini o‘zida jamlagan, xalqaro baholash metodikalari asosida yaratilgan o‘quv-metodik majmualari, jumlaadan, darsliklardan foydalanishni, uni amalda qo‘llashning ahamiyatini bayon etadi.				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va mashg‘ulotning maqsadini va asosiy qoidalarni bayon etish	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O‘qituvchilar mashg‘ulotni o‘rganishga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - Mavzuning dolzarbligi haqida qisqa muhokama	10	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd	O‘qituvchilar mavzuga qiziqib, ishtirok etishga rag‘batlanadi.
5. Amaliy faoliyat	- Geografiya fanidan amaldagi zamonaviy darsliklarni tahlil qilish - Natijalarni qayd etish va muhokama qilish	25	Muhokama, tushunish, tahlil	4-16-slaydlar	O‘qituvchilar mavzuga oid nazariy ma’lumotlarni o‘rganadi.

4. Yangi mavzuni o‘rganish	<ul style="list-style-type: none"> - Yangi tahrirdagi geografiya darsliklaridan foydalanishni tushuntirish; - geografiyani o‘qitish jarayonida darslikdan foydalanishda e’tibor berish lozim bo‘lgan qoidalarni belgilash 	15	Taqdimot, ko‘rgazmali tushuntirish	4-16-slaydlar	O‘qituvchilar geografiya fanidan yangi tahrirdagi geografiya darsliklaridan foydalanishni nazariy va amaliy jihatdan o‘rganadi.
5. Mustahkamlash	-Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqni bajarish	10	Guruhlarda ishlash	4-16-slaydlar	O‘qituvchilar mavzu yuzasidan amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
6 Refleksiya	- “Men nimani o‘rgandim?” usuli orqali xulosa qilish	10	Refleksiya usullari	17-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg‘ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	18-19-slaydlar	O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlarga yo‘naltiriladi.

Mavzu: Geografiya faniga oid yangi avlod darsliklari bilan ishlash metodikasi

Reja:

7. Darslik tushunchasining ta'rifi, turlari.
8. Geografiya fanidan yangi avlod darsliklarining mazmuni.
9. Zamonaviy metodikalarga asoslangan geografiya darsliklari bilan ishlash metodikasi, uning mazmuni.

Mashg'ulot maqsadi: ishtirokchilar geografiya faniga oid yangi tahrirdagi, kompetensiyaviy yondoshuvga asoslangan hamda STEM ta'limini o'zida jamlagan, xalqaro baholash metodikalari asosida yaratilgan o'quv-metodik majmualari, jumladan, darsliklardan foydalanishni, uni amalda qo'llashning ahamiyatini bayon etadi.

Kutilayotgan natija

Ishtirokchilar:

- geografiya fanidan yangi darsliklar mazmunini tushunish va tahlil qilish;
- natijalarni qayd etish va muhokama qilish;
- darslik matni, illyustratsiyalar va xarita-sxemalar, savol va topshiriqlardan foydalanishni, ularni amalda qanday qo'llashning ahamiyatini tushuntirish;
- geografiya fanidan yangi avlod darsliklarini ta'lim jarayoniga qo'llash ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Faollashtiruvchi topshiriq:

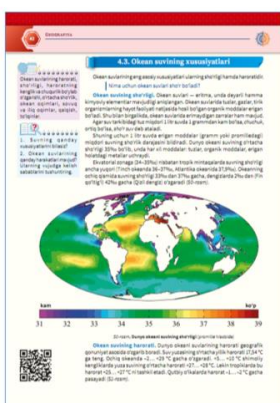
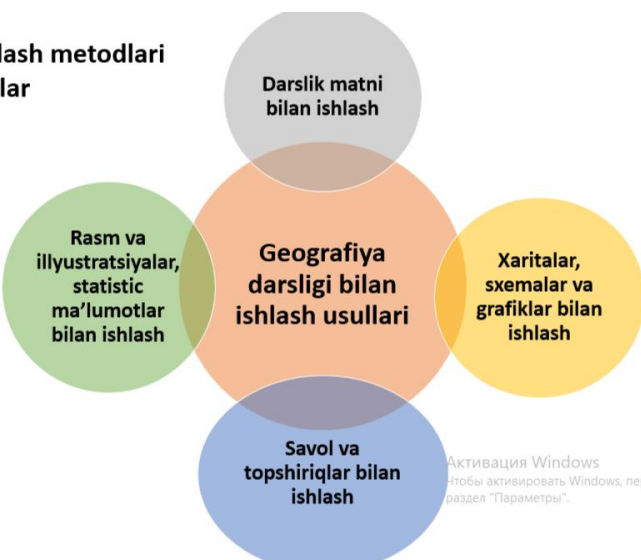
A4 o'lchamdagi qog'oz oling va unga quyidagi rasmda ko'rsatilgani kabi bir-biri bilan kesishgan 2 ta doira chizing. Birinchi doiraga hozir foydalanilmayotgan, ikkinchi doiraga esa amaldagi darsliklarning o'ziga xos xususiyatlarni yozing. Ularning o'xshash xususiyatlarini esa ikkalasi kesishgan aylanaga yozing. Fikrlaringizni boshqa guruhdoshlaringiz bilan muhokama qiling.

Mashg'ulot bosqichlari

Dunyo hamjamiyatida fan va texnologiyalar taraqqiyotining jadallashuvi, sanoat inqilobi, jumladan, raqamli iqtisodiyotga o'tish bilan bog'liq bo'lgan jarayonlar yangi ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va madaniy o'zgarishlarni keltirib chiqarmoqda. Bu o'z navbatida, bilimga asoslangan jamiyatda barcha sohalarda kuchli raqobat muhitini shakllantirib, ta'lim sohasiga yangi talablarni qo'yimoqda. Natijada endi maktab o'quvchida hayotiy ko'nikmalarni shakllantiruvchi muhim maskanga aylandi. Maktab darsliklari esa ta'lim sifatini ta'minlashdagi asosiy manbadir. Umumiy o'rta ta'limni yangi rivojlanish bosqichga ko'tarish, milliy tiklanishdan milliy yuksalish sari barqaror taraqqiyotga olib bora oladigan raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash maqsadida ilg'or milliy va xorijiy tajribalar, xalqaro baholash dasturlari talablarini inobatga olgan holda o'quv dasturlari, o'qitish metodikasi va ta'lim sifatini baholash tizimini takomillashtirish lozim.

Darslik — muayyan fanga doir bilim asoslarini ma’lum tartibda bayon etadigan va yuqori ma’naviy-g’oyaviy, ilmiy uslubiy saviyada yozilgan kitob, o’quv adabiyotining asosiy va yetakchi turi. Darsliklar 2 asosiy guruhga bo’linadi: o’quvchilar uchun darsliklar va talabalar uchun darsliklar. O’zbekistonda o’quvchilar uchun mo’ljallangan darsliklardan umumiy o’rta ta’lim maktabi, ixtisoslashtirilgan maktab, maxsus ta’lim maktablari va maxsus internat maktablarning o’quvchilari mustaqil hamda o’qituvchilar rahbarligida foydalanadilar.

Geografiya darsligi bilan ishlash metodlari nihoyatda xilma-xil bo’lib, ular quyidagilardan iborat.

Darsliklar muayyan fanga oid asosiy fakt, ilmiy tushuncha, qonun va nazariyalar mazmunini tegishli o’quv yurtining dasturi hajmida ta’lim vazifalari hamda o’quvchilarga mos tarzda ochib beradi. Darsliklar ta’lim, tarbiya vazifalarining imkoni bor darajada hal etilishiga, ya’ni bilimning muntazam, mustahkam va ongli o’zlashtirilishiga, o’quvchilarda fanning muayyan sohasiga qiziqish uyg’otishga, ularda ilmiy tafakkurning tarkib topishiga yordam beradi. Darslikning tili ravon va tushunarli bo’lishi, o’quvchilar nutqining o’sishiga yordam berishi lozim.

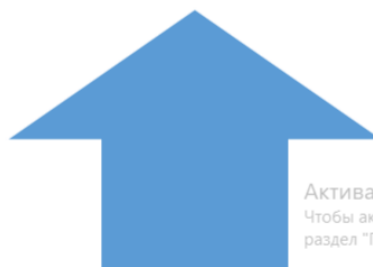
Ta’limning asosini tashkil etadi

Darsliklar mavzularni mantiqiy ketma-ketlikda, tizimli ravishda ochib beradi, o’quvchilarga turli xil konsepsiyalarni o’zaro bog’lashga yordam beradi.

Geografiya darsliklarining o'rni va ahamiyati

Geografiya darsliklari o’quvchilarga o’zlarini o’rab turgan dunyo haqida keng miqyosda ma’lumot beradi, ularni geografik bilimlar bilan boyitadi, dunyoning turli xil madaniyatlari va tabiiy boyliklari haqida tushuncha beradi.

Tizimli bilim beradi

Zamonaviy darsliklar an'anaviy darsliklardan farqli o'laroq o'quvchida ko'nikma shakllantirishga qaratilgan bo'ladi. Aksariyat darsliklarda nima, qachon, qayerda, degan savollarga javob topiladi va bu bolalarni nari borsa xotirasini rivojlantiradi. Ko'nikma shakllanmagani hisobiga bolalar hayotda duch keladigan masalalar, muammolarga javob topa olmasligi mumkin.

Agar o'quvchida muammoga keng qamrovli yechim topish ko'nikmasi shakllantirilsa, muammoga duch kelganda unga qanday yechim topish ustida bosh qotiradi. Aytaylik, siz shifokorni oldiga to'lishish muammosi bilan bordingiz, agar shifokor keng qamrovda fikrlasa, sizga hamma uchun bir bo'lgan parhezni yozib berishdan avval, kun tartibingizni o'rganadi, muammoni har tomondan o'rganishga erinmaydi. Buning uchun ularga bilimdan tashqari ko'nikma kerak bo'ladi.

Mas'uliyat, ishtiyoq, tanqidiy fikrlash, muammoga o'ziga xos uslubda yechim topish kabi ko'nikmalar asosida shaxs xarakteri shakllanadi. Agar biz o'quvchilarda ana shunday ko'nikmalarni shakllantirsak, mehnat bozori sifatli ishchi kuchi bilan ta'minlanadi. Maktab darsligini o'qigan holda ham o'quvchi kelajak uchun foydali mutaxassis bo'lib chiqa oladi.

O'quv qo'llanma – bilimlarni kengaytirish, chuqurlashtirish va yaxshiroq o'zlashtirishga xizmat qiladigan vosita. O'quv jarayonida foydalaniladigan tabiiy obyektlar, asbob-uskunalar, jadvallar, xarita, kinofilm, audio va boshqalar ham o'quv qo'llanma hisoblanishi mumkin.

Ta'lim nuqtai nazaridan qaraganda, o'quv qo'llanma darslikni to'ldiruvchi yoki uning o'rnini qisman bosuvchi, rasman tasdiqlangan o'quv adabiyotidir. Mustaqil o'qish kitoblari, xrestomatiyalar, ma'lumotnoma-kitoblar, lug'atlar, chet tillari bo'yicha matni moslashtirilgan kitoblar, mashqlar to'plamlari, mustaqil shug'ullanish uchun metodik yo'riqnomalar, bosmadan chiqqan daftarlar va boshqalar o'quv qo'llanma sanaladi.

Umumlashtirish va tahlil qilish

O'qituvchi yakuniy bosqichda mavzuni umumlashtirib, xulosalar chiqaradi. Mavzu o'rganib bo'lingandan so'ng har bir o'qituvchidan ular ushbu mavzu bo'yicha nima deb o'ylashi yoki his qilishini bir so'z bilan ifodalashni iltimos qiling. Ushbu mavzuga tegishli bo'lgan so'zni misol keltirishni so'rang. Xonani aylanib, bunday so'zlarni yig'ib chiqing. Bir yoki ikki nafar o'quvchilardan ushbu so'zlarning ro'yxatini tuzishni iltimos qiling.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 7-sinfi uchun geografiya darsligi/ M.Mirakmalov, M.Avezov, Sh. Sharipov, M.Hojiyeva. – Toshkent: "Realible", 2022.

2. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 10-sinfi uchun geografiya darsligi/ V.Fedorko, N.Safarova, J.Ismatov, E.Nazaraliyeva. – Toshkent: "KOLORPAK", 2022.

3. Next generation Science Standards.

<https://www.nextgenscience.org/sites/default/files/AllDCI.pdf>

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. FANNI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR				
O'quv modul	3.1. "Geografiya fanining DTS va yangi avlod darsliklar tahlili" modulining o'quv-mavzu rejasi				
Mavzu	Geografiya faniga oid didaktik materiallarni tayyorlash				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	Ishtirokchilarga geografiya faniga oid didaktik materiallarni o'quv topshiriqlari misolida tayyorlashni, ulardan geografiya ta'limining turli jarayon qismlarida foydalanishni o'rgatish, mustaqil didaktik materiallar tayyorlash ko'nikmasini hosil qilish.				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va mashg'ulotning maqsadini va asosiy qoidalarni bayon etish	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotni o'rganishga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - Mavzuning dolzarbligi haqida qisqa muhokama	10	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd	O'qituvchilar mavzuga qiziqib, ishtirok etishga rag'batlanadi.
6. Amaliy faoliyat	- Geografiya fanidan amaldagi zamonaviy darsliklarni tahlil qilish - Natijalarni qayd etish va muhokama qilish	25	Muhokama, tushunish, tahlil	4-30-slaydlar	O'qituvchilar mavzuga oid nazariy ma'lumotlarni o'rganadi.

4. Yangi mavzuni o'rganish	<ul style="list-style-type: none"> - geografiyadan didaktik materiallarning metodik ahamiyatini tushuntirish; - tayyorlangan o'quv topshiriqlarini tegishli mavzularda qo'llay olish ko'nikmalarini shakllantirish; 	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-30-slaydlar	O'qituvchilar geografiya faniga oid didaktik materiallardan, jumaladan, o'quv topshiriqlaridan foydalanishni nazariy va amaliy jihatdan o'rganadi.
5. Mustahkamlash	-Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqni bajarish	10	Guruhlarda ishlash	4-30-slaydlar	O'qituvchilar mavzu yuzasidan amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
6 Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	10	Refleksiya usullari	31-slayd	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	32-33-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlarga yo'naltiriladi.

Mavzu: Geografiya faniga oid didaktik materiallarni tayyorlash
(o'quv topshiriqlari misolida)

Reja:

10. Didaktik materiallar tushunchasi, ularning turlari.
11. Geografiya fanidan turli murakkablikdagi o'quv topshiriqlari ishlab chiqish.
12. Zamonaviy metodikalarga o'quv topshiriqlaridan geografiya darslarida foydalanish metodikasi.

Mashg'ulot maqsadi: ishtirokchilarga geografiya faniga oid didaktik materiallarni o'quv topshiriqlari misolida tayyorlash, ulardan geografiya ta'limining turli jarayon qismlarida foydalanishni o'rgatish, mustaqil didaktik materiallar tayyorlash ko'nikmasini hosil qilish.

Kutilayotgan natija

Ishtirokchilar:

- geografiya fanidan didaktik materiallarni qanday tayyorlashni tushunish va tahlil qilish;
- natijalarni qayd etish va muhokama qilish;
- turli murakkablik darajasidagi o'quv topshiriqlarini tuzish, ularni dars jarayonida amalda qanday qo'llash ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Faollashtiruvchi topshiriq:

A4 o'lchamdagi qog'oz oling va uni teng uch qismga buking. Dastlab qog'ozning birinchi ustunini, so'ngra ikkinchi ustuniga fikrlaringizni yozing.

Bilaman	Bilishni xohlayman	Bilib oldim

Mashg'ulot bosqichlari

Jamiyat rivoji fan va texnika, ta'lim-tarbiya taraqqiyoti bilan uzviy bog'liq. Insoniyat sivilizatsiyasining quyi bosqichlarida shaxsni tarbiyalash, unga ta'lim berishga yo'naltirilgan faoliyat sodda, juda oddiy talablar asosida tashkil etilgan bo'lsa, bugungi kunga kelib ta'lim jarayonini o'ta qat'iy hamda murakkab talablar asosida yo'lga qo'yish zarurati kun tartibiga qo'yilmoqda. Chunonchi, murakkab texnika bilan ishlay oladigan, ishlab chiqarish jarayoni mohiyatini to'laqonli anglay olgan, favqulotda ro'y beruvchi vaziyatlarda ham yuzaga kelgan muammolarni

ijobiy hal eta olish salohiyatiga ega bo'lgan malakali mutaxassisni tayyorlash zaruriyati ta'lim jarayonini ham texnologik yondashuv asosida tashkil etish lozimligini taqozo etmoqda. Shu bois ijtimoiy taraqqiyot bilan uzviy aloqadorlikda rivojlanib borayotgan ta'lim tizimining vazifalari doirasi kengayib bormoqda. Tabiiy ravishda zamonaviy fan texnika yutuqlaridan samarali va unumli foydalana olish vazifasi namoyon bo'lmoqda.

Shu o'rinda "mashq" va "topshiriq" atamalarini bir-biridan farqlash, ularning ahamiyati haqida to'xtalish lozimdir. Metodist M.Saidov o'quv topshiriqlarini uch turga bo'lib, ularni o'zaro farqlaydi va ko'pincha, o'qituvchilar o'z ish faoliyatlari davomida "*mashq*", "*topshiriq*" va "*masala*" tushunchalarini bir-biriga qorishtirib yuborish holatlari ko'p uchrashini ta'kidlaydi. Shu o'rinda A.G'ulomovning "*mashq ham o'quv topshirig'ining bir shakli, ham o'qitishning muayyan bir usuli*", – degan fikriga qo'shiladi va topshiriq mashqning bir bo'lagi, u, asosan, mashqning shartida o'z ifodasini topshini, topshiriq mashqqa qaraganda torroq tushunchani ifodalashini e'tirof etadi.

Bizningcha, topshiriq mashqni o'z ichiga oladi, topshiriqlar o'quvchini yo'naltiradi, fikrlashga undaydi; takrorga asoslangan mashqlar ko'nikma va malaka hosil qilish uchun xizmat qiladi. Shuning uchun maktablarda o'quv topshiriqlari ko'proq berilsa, o'quvchilarda ijodiy fikrlash ko'nikmalari shakllanadi.

"Pedagogika ensiklopediyasi"da mashqqa berilgan ta'rifning ancha takomillashgan va ta'lim sohasiga moslashtirilgan shaklini ko'rish mumkin:

Mashq (arabcha – husnixat, rasm chizish uchun namunalar) – biror faoliyatni puxta o'zlashtirish yoki sifatini yaxshilash maqsadida ko'p marta takrorlash.

O'quv topshiriqlari – bu o'rganilayotgan mavzu bo'yicha o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalar darajasini va ularda shakllangan kompetensiyalarni aniqlashga xizmat qiladigan ta'limiy vazifalar yig'indisidir.

Ta'lim vositalari deb – o'rganilish lozim bo'lgan o'quv materialni o'quvchilar ongiga yetkazish uchun xizmat qiluvchi vositalar majmuasiga aytiladi. Ta'lim vositalarining xususiyatlariga ko'ra 3 turga ajratish mumkin: bosma, texnik va real vositalar.

Ta'lim tizimida yuqori natijalarga erishayotgan mamlakatlar – Buyuk Britaniya, AQSH, Finlyandiya, Yaponiya, Koreya Respublikasi, Singapur tajribasini tahlil qilsak, ta'lim tizimida asosiy e'tibor dars jarayonida egallangan bilimlarni kundalik hayotda qo'llay olish layoqatlarini shakllantirishga qaratilgan.

So'nggi yillarda xalqaro baholash tadqiqotlarini mamlakatimiz ta'lim tizimiga joriy etish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, UNICEF hamkorligida xalqaro ekspertlar hamda respublikamizning yetakchi olimlari, metodistlar va amaliyotchi o'qituvchilarni jalb etgan holda har bir fan bo'yicha o'quv dasturlari (MO'D) tayyorlandi. Shu asosida kelajakda o'quvchilarning XXI asr ko'nikmalarini egallashlariga, oqibatda esa PISA, TIMSS singari xalqaro baholash tadqiqotlarida yuqori natijalarga erishishlarida muhim ahamiyat kasb etadi.

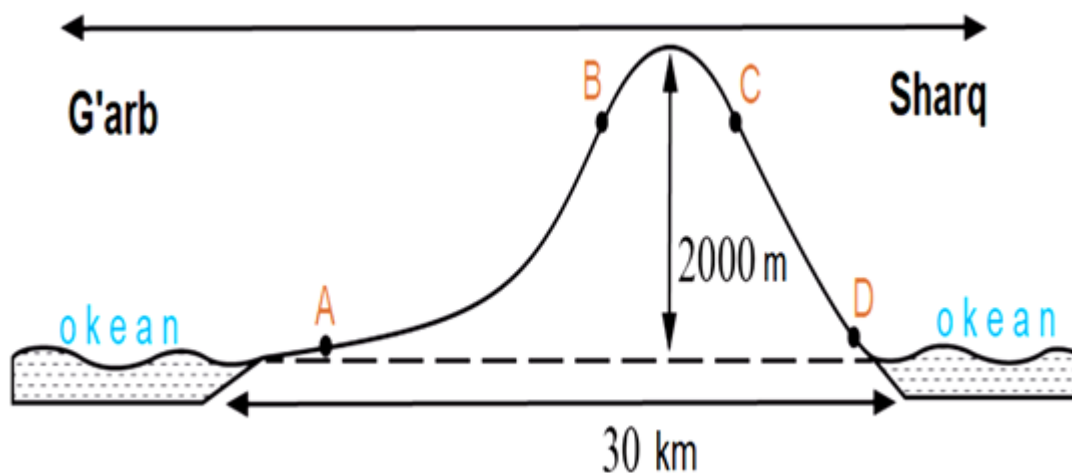
PISA (inglizcha – Programme for International Student Assessment) turli davlatlarda 15 yoshli o'quvchilarning savodxonligini (o'qish, matematika, tabiiy-ilmiiy fanlar) hamda bilimlarini amaliyotda qo'llash qobiliyatini baholovchi dastur

hisoblanadi. Dastlab 1997-yilda ishlab chiqilgan va 2000-yilda birinchi marta qo'llanilgan bu dastur 3 yilda bir marotaba o'tkaziladi. Dastur doirasida har uch yilda o'quvchilarning bilimni baholash maqsadida sinovlar o'tkaziladi. Hozirgi kungacha jami 7 marta (2000, 2003, 2006, 2009, 2012, 2015 va 2018 yillar) PISA dasturi bo'yicha testlar o'tkazilgan bo'lib, keyingi sinovlar joriy yilda bo'lishi rejalashtirilgan. PISA xalqaro baholash tadqiqotlaridagi tabiiy-ilmiy fanlar savodxonligining asosi maktablarimizdagi geografiya, biologiya, fizika, (astronomiya elementlari bilan birga), kimyo fanlari o'qitilish jarayonida berilishi ko'zda tutilgan. Tabiiy-ilmiy fanlar savodxonligining asosiy maqsadi tabiiy jarayonlardagi ilmiy usulda hal qilinishi mumkin bo'lgan muammolarni aniqlash, ularni kuzatish, kuzatuv va tajribalar asosida xulosalar chiqarish, ular asosida atrofimizdagi olamni tushunish va inson faoliyati natijasida unda sodir bo'layotgan o'zgarishlarni anglab yetish, natijada hal qiluvchi qarorlar qabul qila olish ko'nikmasini rivojlantirishdir.

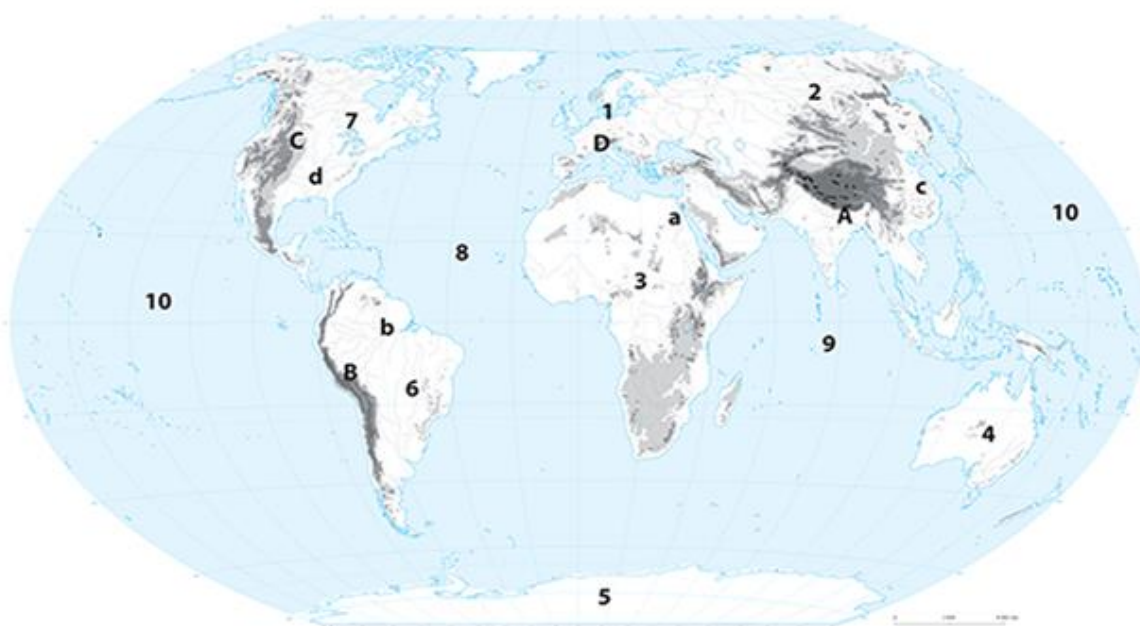
Tabiiy-ilmiy fanlar bo'yicha tadqiqotlarda geografiya fani va uning tarmoqlari (atrof muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, global iqlim o'zgarishlari va ularga moslashish, tabiiy va iqlimiy xatarlarni baholash, cho'llashishga qarshi kurash)ga oid topshiriqlar tez-tez uchrab turadi. Shunday ekan, o'quvchilarni PISA tadqiqotlariga tayyorlash jarayonida geografiya faniga oid bilimlar va shu fan orqali shakllantirilgan kompetensiyalar nihoyatda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Demak, o'quv dasturlari va darsliklar mazmuniga PISA metodikasini singdirish kerak bo'ladi. Bunda, ayniqsa, darsliklardagi topshiriqlar juda muhim ahamiyatga ega. Darsliklar mazmuni, undagi savol va topshiriqlar orqali o'quvchilarni PISA tadqiqotlariga tayyorlash yaxshi samara beradi, nazarimizda.

Yangi nashr etilayotgan geografiya darsliklari bir nechta xalqaro baholash tadqiqotlari – PISA va TIMSS metodikalarini uyg'unlashtirish natijasida tuzilgan topshiriqlar bilan boyitilgan. Ularda asosiy e'tibor o'quvchilarning mantiqiy fikrlashlari va xulosalar chiqarishlariga qaratilgan. Quyida mana shunday PISA tadqiqotlari metodikasiga asoslangan geografiya fanidan didaktik ta'minot uchun zarur materiallardan namunalar keltirmoqchimiz.

1-topshiriq. Rasmda Tinch okeandagi orolning 20° j.k. bo'ylab chizilgan profili ko'rsatilgan. Profilda A, B, C va D harflari bilan belgilangan nuqtalarning qaysi birida eng ko'p yog'ingarchilik tushadi? Javobingizni asoslash uchun ikkita sababni keltiring.

2-topshiriq. Xaritada belgilangan materiklar va qit'alar (1–7), okeanlar (8–10), daryolar (a–d) va tog' tizmalarini (A–D) nomlang.

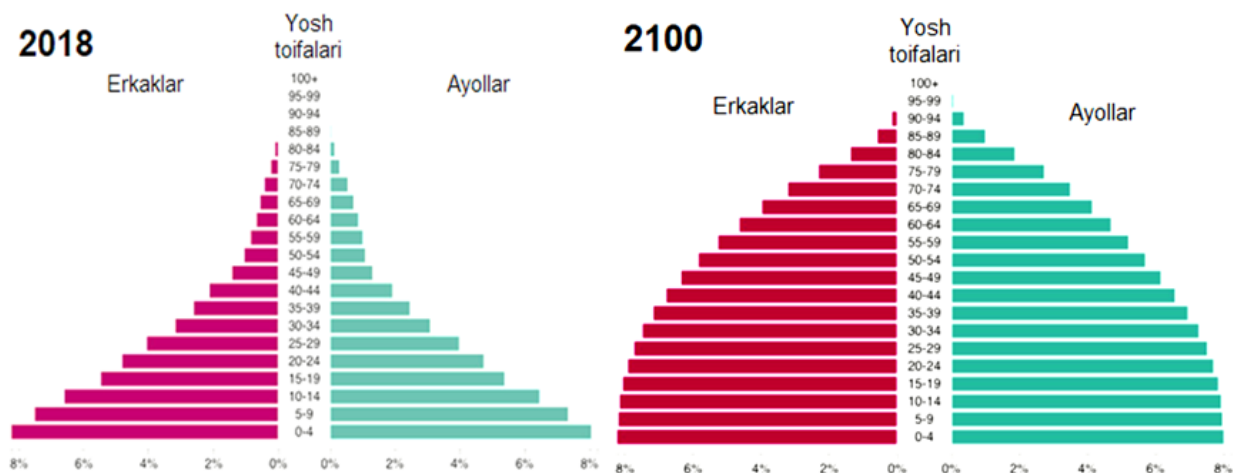

3-topshiriq. Global iqlim o'zgarishi dunyoning turli qismlarida har xil ta'sir ko'rsatadi. Xaritada raqamlar bilan ko'rsatilgan hududlarda global iqlim o'zgarishi natijasi bo'lgan qurg'oqchilik, suv toshqini, okean sathining ko'tarilishi, muzliklarning erishi kabi hodisalarning qaysi biri kutilishi mumkinligini yozing.

No	Geografik obyekt nomi	Global iqlim o'zgarishining kutilayotgan oqibatlari
1	Grenlandiya	
2	Ispaniya	
3	Efiopiya	
4	Bangladesh	
5	Indoneziya	

4-topshiriq. Aholining yosh-jins piramidasidan foydalanib, Malavi aholisini tasvirlab bering. 2100-yilga kelib aholi tarkibida qanday o'zgarishlar bo'ladi?

5-topshiriq. Berilgan rasmlar xaritadaagi qaysi raqamlarga tegishli ekanligini aniqlang. Mazkur nuqtalarning qaysilari aholi punktlarini joylashtirish va inson yashashi uchun qulay deb o'ylaysiz? Javobingizni asoslang.

Yuqoridagi topshiriqlarning aksariyati o'quvchilarni sinchkovlikka, mantiqiy fikrlashga, ma'lumotlarni tahlil qilish, saralash va xulosalar chiqarishga o'rgatadi. Shu bilan birgalikda o'quvchilarning ilmiy savodxonlik hamda amaliy kompetensiyalari shakllanishiga yordam beradi.

Tarqatma materiallarni tayyorlash bo'yicha tavsiyalar: bir mavzu ta'lim oluvchilarga haddan tashqari ko'p tarqatma materiallar bermang; sarlavhalarni bosh harflar bilan yozing, bir mashg'ulot uchun ikkita tarqatma material zarur bo'lsa, ularga kod-nom berib, ularni ajratishni osonlashtiring; matn shrifti 12 dan kichik bo'lmasligi kerak; bir betda 80 tadan ko'p belgi (harf, qavs, undov belgisi va h.k.) ishlatmang; matnlar tushunarli, qisqa va oddiy bo'lishi kerak; varaq dizayni e'tiborni o'ziga tortishi kerak.

Umumlashtirish va tahlil qilish

O'qituvchi yakuniy bosqichda mavzuni umumlashtirib, xulosalar chiqaradi. Mavzu o'rganib bo'lingandan so'ng har bir o'qituvchidan ular ushbu mavzu bo'yicha nima deb o'ylashi yoki his qilishini bir so'z bilan ifodalashni iltimos qiling. Ushbu mavzuga tegishli bo'lgan so'zni misol keltirishni so'rang. Xonani aylanib, bunday so'zlarni yig'ib chiqing. Bir yoki ikki nafar o'quvchilardan ushbu so'zlarning ro'yxatini tuzishni iltimos qiling.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 7-sinfi uchun geografiya darsligi/ M.Mirakmalov, M.Avezov, Sh. Sharipov, M.Hojiyeva. – Toshkent: “Realible”, 2022.
2. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 10-sinfi uchun geografiya darsligi/ V.Fedorko, N.Safarova, J.Ismatov, E.Nazaraliyeva. – Toshkent: “KOLORPAK”, 2022.
3. Next generation Science Standards.
<https://www.nextgenscience.org/sites/default/files/AllDCI.pdf>

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Geografiya fanini o‘qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O‘quv modul	3.3. Geografiya darslarida o‘quvchilarni xalqaro tadqiqot dasturlariga (PISA, TIMSS) tayyorlash				
Mavzu	O‘quvchilarni PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo‘yicha metodik tavsiyalar				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg‘ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O‘qituvchilarning fanini o‘qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O‘qituvchilarning hamkorlikda o‘qitish texnologiyalarni qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> - Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama 	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.

3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> - PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha tushuntirish; - Hamkorlikda o'qitish texnologiyalarining qo'llanilishi; - Fanini o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish; - Slaydlar bilan tushuntirish 	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-10- slaydlar	O'qituvchilar fanni o'qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish; 	35	Guruhlarda ishlash,	2- tarqatmalar; 11-12-slayd	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish; 	10	Suhbat, muhokama, tahlil	13-14-slayd; 3-ilova	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	<ul style="list-style-type: none"> - "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish - "PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga 	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 15-16-slayd	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.

	tayyorlash bo'yicha" refleksiya				
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat	17-18-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko'rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o'quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o'ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo'yicha XXI asr ko'nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O'quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo'linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha **ishlarning mazmuniga oid savollari**.

2-guruh

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha **ishlarning mohiyatiga oid savollar**.

3-guruh uchun topshiriq

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha **ishlarning ta'limdagi o'rniga oid savollar**.

4-guruh uchun topshiriq

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga **tayyorlanishiga oid savollar**.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to'ldirishadi.

- a) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?
- b) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?
- c) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o'rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: O'quvchilarni PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha metodik tavsiyalar

Reja:

1. PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari haqida umumiy ma'lumot
2. O'quvchilarni PISA va TIMSSga tayyorlashda metodik yondashuvlar
3. Geografiya fanidan PISA va TIMSS tadqiqot dasturlari bo'yicha o'quvchilarga qo'yiladigan talablar.
4. PISA va TIMSS savollari formatini o'rganish va o'quvchilarga tushuntirish

1. PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari haqida umumiy ma'lumot

PISA (Program for International Student Assessment) va TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) — bu xalqaro ta'lim tadqiqotlari bo'lib, dunyo bo'ylab o'quvchilarning akademik bilimlarini, ko'nikmalarini va tayyorgarlik darajasini baholashga qaratilgan. Har ikki dastur, o'quvchilarning o'qish, matematika, fan va boshqa muhim sohalaridagi bilimlarini solishtirish va ta'lim tizimlarini rivojlantirishda yordam berish maqsadida ishlab chiqilgan.

1. PISA dasturi

PISA dasturi 2000 yildan boshlab o'tkazilayotgan xalqaro tadqiqot bo'lib, BMT tomonidan tashkil etilgan va uning boshqaruvini OECD (Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkiloti) amalga oshiradi. PISA dasturining maqsadi 15 yoshli o'quvchilarning bilimlarini va ko'nikmalarini baholashdir. Tadqiqot har uch yilda bir marta o'tkaziladi va unda o'quvchilarni o'qish, matematika va ilmiy fanlar bo'yicha baholashadi.

PISA ning asosiy maqsadi nafaqat o'quvchilarning an'anaviy bilimlarini, balki ularning real hayotdagi vaziyatlarga nisbatan tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va ma'lumotlarni tahlil qilish qobiliyatlarini ham baholashdir. Bunday yondashuv, ta'lim tizimlarining o'quvchilarga taqdim etayotgan bilim va ko'nikmalarini jahon miqyosida solishtirish imkoniyatini yaratadi. PISA tadqiqoti natijalari, mamlakatlarning ta'lim tizimini yaxshilash va o'quvchilarni real hayotga tayyorlashga yordam beradi.

2. TIMSS dasturi

TIMSS dasturi, 1995 yilda tashkil etilgan va xalqaro ta'lim tadqiqotlarining eng yirik tadqiqotlaridan biridir. U xalqaro ta'limni baholash bo'yicha IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) tomonidan amalga oshiriladi. TIMSS dasturining asosiy maqsadi 4-sinf va 8-sinf o'quvchilarining matematika va ilmiy bilimlarini baholashdir. TIMSS har to'rt yilda bir marta o'tkaziladi va unda o'quvchilarning matematik va ilmiy ko'nikmalari sinovdan o'tkaziladi.

TIMSS natijalari o'quvchilarning matematik va fanlar bo'yicha bilim darajasini, o'qituvchilarning pedagogik uslublarini va ta'lim tizimlarining samaradorligini ko'rsatadi. Bu dastur, nafaqat o'quvchilarning bilimlarini baholash, balki o'qituvchilarning ta'lim metodlarini va o'quv resurslarining samaradorligini ham tahlil qiladi. Shuningdek, TIMSS, o'quvchilarni bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish uchun ta'lim tizimini yanada takomillashtirishga yordam beradi.

3. PISA va TIMSS dasturlarining farqlari va o'xshashliklari

PISA va TIMSS dasturlari o'rtasida ba'zi farqlar mavjud:

- **Ishtirokchilar:** PISA 15 yoshli o'quvchilarni baholashga yo'naltirilgan, TIMSS esa 4-sinf va 8-sinf o'quvchilariga qaratilgan.

- **Baholash mazmuni:** PISA dasturi real hayotdagi vaziyatlarga nisbatan o'quvchilarning ko'nikmalarini va tanqidiy fikrlashini baholasa, TIMSS dasturi asosan matematik va ilmiy bilimlarni o'lchaydi.

- **Tadqiqot maqsadi:** PISA dasturining asosiy maqsadi o'quvchilarning ta'lim tizimlarida o'rgangan bilimlarini amaliyotda qo'llash va tahlil qilish ko'nikmalarini baholash bo'lsa, TIMSS ko'proq an'anaviy bilimlarni baholashga qaratilgan.

Ammo ikkala dasturda ham ta'lim tizimlarini yaxshilash, o'quvchilarning bilimlarini va ko'nikmalarini baholash va mamlakatlar o'rtasida ta'lim sifatini solishtirish maqsadi mavjud.

4. PISA va TIMSS dasturlarining ta'lim tizimiga ta'siri

PISA va TIMSS tadqiqotlarida olingan natijalar o'quvchilarning ta'lim tizimlaridagi yutuqlarini va kamchiliklarini ko'rsatadi. Bu dasturlar natijalari asosida mamlakatlar ta'lim tizimlarida islohotlar o'tkazish, o'qituvchilarning malakasini oshirish, yangi ta'lim metodlarini joriy etish va o'quvchilarni global talablar darajasida tayyorlash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Shuningdek, PISA va TIMSS natijalari o'quvchilarning o'qish, matematik va fanlar bo'yicha bilimlarini oshirishga yo'naltirilgan o'quv dasturlarini yaratishga yordam beradi. Bu dasturlar, o'quvchilarning ko'nikmalarini baholashning aniq va ishonchli mexanizmlarini taqdim etadi, shuningdek, ta'lim tizimlarining samaradorligini oshirishga yordam beradi.

PISA va TIMSS dasturlari, global ta'lim tizimining samaradorligini baholash va o'quvchilarning bilim darajasini aniqlashda muhim vosita hisoblanadi. Bu tadqiqotlar nafaqat o'quvchilarning akademik bilimlarini, balki ularning tanqidiy fikrlash, masalalarni hal qilish va real hayotdagi vaziyatlarga nisbatan bilimlarni qo'llash ko'nikmalarini ham baholaydi. Har ikkala dastur mamlakatlar ta'lim tizimlarini takomillashtirish va o'quvchilarning global miqyosda raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi.

2. O'quvchilarni PISA va TIMSSga tayyorlashda metodik yondashuvlar

O'quvchilarni PISA (Program for International Student Assessment) va TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlashda metodik yondashuvlar ta'lim tizimining samaradorligini oshirishga, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan muhim strategiya hisoblanadi. Bu tadqiqotlar o'quvchilarning nafaqat an'anaviy bilimlarini, balki real hayotdagi vaziyatlarda o'z bilimlarini qo'llash ko'nikmalarini baholaydi. Shunday ekan, o'quvchilarni tayyorlashda quyidagi metodik yondashuvlar qo'llanilishi lozim.

1. Muammoli ta'lim (Problem-based learning) yondashuvi

Muammoli ta'lim o'quvchilarga real hayotdagi muammolarni yechishda bilimlarini qo'llash imkoniyatini yaratadi. PISA va TIMSS testlarida o'quvchilarning muammolarni tahlil qilish, ularni hal qilish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalari baholanadi. Shuning uchun, o'quvchilarga muammoli vaziyatlar orqali bilimlarni taqdim etish va ularni yechish yo'llarini topishga o'rgatish zarur. Muammoli ta'lim yordamida o'quvchilar matematik va ilmiy fanlar bo'yicha murakkab masalalarni yechish, o'qish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Misol uchun, geografiya darslarida o'quvchilarga iqlim o'zgarishlari, ekologik muammolar yoki iqtisodiy rivojlanish masalalari bo'yicha tadqiqotlar olib borish, ularning natijalarini baholash va tegishli echimlar taklif qilishni o'rgatish mumkin.

2. Interfaol o'qitish metodlari

Interfaol o'qitish metodlari o'quvchilarning fikrlash va muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. PISA va TIMSS testlari o'quvchilarning faqat bilimlarini emas, balki ular o'z fikrlarini ifoda etish, ma'lumotlarni tahlil qilish va muhokama qilish qobiliyatlarini ham baholaydi. Interfaol darslar yordamida o'quvchilar o'zaro fikr almashadilar, guruh bo'lib ishlaydilar, bu esa o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini va masalalarni ko'proq nuqtai nazardan ko'rishlarini ta'minlaydi.

Bu metod o'quvchilarga faqat nazariy bilimlarni emas, balki turli masalalarni va vaziyatlarni baholash ko'nikmalarini ham o'rgatadi. Misol uchun, o'quvchilarni kichik guruhlariga bo'lib, ularga o'quv mavzulari bo'yicha muammolarni berish va ularni birgalikda yechishga undash kerak. Bunday yondashuv o'quvchilarga o'z bilimlarini amaliyotda qo'llash imkoniyatini yaratadi.

3. Kritik fikrlash va tahlil qilishni rivojlantirish

PISA dasturi o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va tahliliy ko'nikmalarini baholaydi. Shuning uchun o'quvchilarda bu ko'nikmalarni rivojlantirish uchun maxsus metodlar qo'llanilishi kerak. O'quvchilarga ilmiy tadqiqotlar olib borish,

statistik ma'lumotlarni tahlil qilish, natijalar asosida xulosa chiqarish va o'z fikrlarini aniq ifoda etish o'rgatilishi zarur.

Bunda o'qituvchilar o'quvchilarga ma'lumotlar to'plash, turli manbalarni tahlil qilish, ma'lumotlarni solishtirish va o'z natijalarini asoslab berishni o'rgatishlari kerak. Shuningdek, o'quvchilarga muhokama, bahs-munozaralarda ishtirok etish, argumentlar va fikrlarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish zarur.

4. Ilmiy-tadqiqot metodlaridan foydalanish

PISA va TIMSS tadqiqotlarida o'quvchilarning ilmiy ko'nikmalari ham baholanadi. O'quvchilarda ilmiy tadqiqotlar olib borish, kuzatuvlar o'tkazish va eksperimentlar yaratish ko'nikmalarini rivojlantirish muhimdir. Ilmiy-tadqiqot metodlari yordamida o'quvchilar o'rganayotgan mavzulari bo'yicha mustaqil ravishda izlanishlar olib boradilar, ma'lumot to'playdilar va ularni tahlil qilishni o'rganadilar.

Misol uchun, ilmiy fanlar darslarida o'quvchilarga eksperimentlar o'tkazish, natijalarni tahlil qilish va ilmiy xulosa chiqarish bo'yicha topshiriqlar berish zarur. Bunda o'quvchilar ilmiy metodlarni qo'llashni, tadqiqotlarni to'g'ri tashkil etishni va natijalarga tahlil qilishni o'rganadilar.

5. Matematika va ilmiy fanlar bo'yicha integratsiyalashgan yondashuv

PISA va TIMSS dasturlarida matematika va ilmiy fanlar o'quvchilarning analitik fikrlashini va ma'lumotlarni tahlil qilish ko'nikmalarini o'lchaydi. Bu fanlarni o'rganishda ular orasidagi integratsiya muhimdir. Masalan, matematika darslarida o'quvchilarga ilmiy fanlar bilan bog'liq masalalarni hal qilish, geometrik shakllar va statistik ma'lumotlar yordamida ilmiy hodisalarni tahlil qilishni o'rgatish kerak.

Bu yondashuv o'quvchilarga matematik formulalar va ilmiy konseptlarni amaliyotda qo'llashni o'rgatadi. Shuningdek, o'quvchilarning mantiqiy fikrlash va matematik model tuzish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

6. Standartlashtirilgan testlar va diagnostika o'tkazish

PISA va TIMSS testlarining formatiga mos keladigan standartlashtirilgan testlarni o'tkazish o'quvchilarning tayyorgarligini baholashda muhim o'rin tutadi.

Bu testlar yordamida o'quvchilarni PISA va TIMSS tadqiqotlariga tayyorlashda qaysi sohalarda kuchli va qaysi sohalarda kamchiliklar mavjudligini aniqlash mumkin. Testlardan o'quvchilarni tayyorlashda ularning real sinovlarga bo'lgan tayyorligini oshirish mumkin.

PISA va TIMSS tadqiqotlarida muvaffaqiyatga erishish uchun o'quvchilarda nafaqat an'anaviy bilimlarni, balki real hayotdagi muammolarni hal qilish, tanqidiy fikrlash va amaliyotda bilimlarini qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish zarur. Shu bois, metodik yondashuvlar o'quvchilarga turli pedagogik texnikalar va metodlar orqali bu ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. O'quvchilarning tayyorgarligini oshirish va jahon ta'lim tizimiga moslashtirishda samarali metodlar qo'llash muhim ahamiyatga ega.

3. Geografiya fanidan PISA va TIMSS tadqiqot dasturlari bo'yicha o'quvchilarga qo'yiladigan talablar

Geografiya fanidan PISA va TIMSS tadqiqot dasturlari bo'yicha o'quvchilarga qo'yiladigan talablar, o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlarini va ko'nikmalarini baholashga qaratilgan. PISA va TIMSS, geografiya fani orqali o'quvchilarning nafaqat bilimlarini, balki analitik fikrlash, muammolarni hal qilish va real hayotdagi vaziyatlarda geografik ma'lumotlarni qo'llash qobiliyatlarini ham o'lchaydi. Ushbu tadqiqotlarda o'quvchilarga qo'yiladigan talablar quyidagicha bo'ladi:

1. Geografik bilimlar va tushunchalarni tushunish

PISA va TIMSS tadqiqotlari, o'quvchilarning geografiya bo'yicha asosiy bilimlarni va tushunchalarni o'zlashtirish darajasini baholashga qaratilgan. O'quvchilar geografik atamalar, kontinentlar, davlatlar, iqlim va tabiiy resurslar kabi asosiy tushunchalarni bilishi kerak. Bu bilimlar o'quvchilarga geografik jarayonlar va hodisalar haqida tushuncha hosil qilishda yordam beradi.

Misol uchun, o'quvchilar tabiiy geografiya, iqlim o'zgarishlari, tabiiy ofatlar, demografik o'sish kabi mavzularni bilishi kerak. Bular, PISA va TIMSS kabi

xalqaro tadqiqotlar doirasida o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlarini baholashda asosiy talab hisoblanadi.

2. Geografik ko'nikmalarni rivojlantirish

Geografiya fanida o'quvchilarga faqat bilim berish emas, balki ularning geografik ko'nikmalarini rivojlantirish muhimdir. PISA va TIMSS tadqiqotlari geografik ko'nikmalarni, jumladan, xaritalar, diagrammalar va grafiklardan foydalanishni, joylashuv va joylarni aniqlashni, geografik ma'lumotlarni tahlil qilishni o'lchaydi. O'quvchilar o'zlarining geografik bilimlarini turli vizual vositalar orqali to'g'ri talqin qila olishlari kerak.

Masalan, o'quvchilarga xarita yoki diagrammada berilgan ma'lumotlarni o'rganib, ularni analiz qilish, xulosa chiqarish va geografik hodisalar o'rtasidagi bog'liqliklarni tushunish talab etiladi. Bu ko'nikmalar PISA va TIMSS tadqiqotlarida muhim ahamiyatga ega.

3. Geografik masalalarni hal qilish

PISA va TIMSS tadqiqotlarida o'quvchilarning geografik masalalarni hal qilish qobiliyati ham baholanadi. O'quvchilar turli geografik masalalarni tahlil qilish, mavjud resurslarni samarali taqsimlash, tabiiy va ijtimoiy tizimlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklarni aniqlashda faol ishtirok etishlari zarur. Geografiya darslarida o'quvchilarga haqiqiy hayotdagi masalalar, masalan, iqlim o'zgarishi, suv resurslarining taqsimoti yoki urbanizatsiya muammolari bilan bog'liq vaziyatlar berilishi mumkin.

O'quvchilar ushbu masalalarni yechishda o'z bilimlarini amaliyotda qo'llay olishlari kerak. Bu, o'z navbatida, PISA va TIMSS testlarida o'quvchilarni baholashda muhim omil hisoblanadi.

4. Geografik axborotlarni tahlil qilish va baholash

PISA va TIMSS tadqiqotlarida o'quvchilarning axborotlarni tahlil qilish va baholash qobiliyatlari ham o'lchanadi. Geografiya darslarida o'quvchilarga ma'lumotlar, diagrammalar, xaritalar yoki statistik ko'rsatkichlar taqdim etilishi mumkin. O'quvchilar bu ma'lumotlarni tahlil qilish, to'g'ri xulosa chiqarish va ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish qobiliyatiga ega bo'lishlari kerak.

Bu talablar o'quvchilarning nafaqat bilimlarini, balki geografik tafakkurini ham rivojlantirishga yordam beradi. Shuningdek, bu ko'nikmalar PISA va TIMSS testlarida geografik vaziyatlarni tushunish va tahlil qilishda muvaffaqiyatli bo'lish uchun zarurdir.

5. Tanqidiy fikrlash va ekologik masalalarni tushunish

PISA dasturi, o'quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini baholaydi, shu jumladan geografik muammolarni hal qilishda tanqidiy yondashuvni. O'quvchilarning ekologik masalalar, iqlim o'zgarishlari, atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror rivojlanish bo'yicha bilimlari va tushunchalari ham muhim hisoblanadi. Bu, o'z navbatida, global masalalar va ijtimoiy-ekologik muammolarga qarshi yechimlar topish qobiliyatini rivojlantiradi.

Misol uchun, o'quvchilarga iqlim o'zgarishi yoki ekologik ofatlarni tushunish, ular bilan bog'liq geografik tizimlarni tahlil qilish va bu masalalar bo'yicha faoliyatlarni rejalashtirish talab etiladi. PISA va TIMSS tadqiqotlari orqali o'quvchilarning ekologik va ijtimoiy masalalarni qanday tushunishi va ularga qanday yondashishi baholanadi.

6. O'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish

PISA va TIMSS tadqiqotlari o'quvchilarning faqat nazariy bilimlarini emas, balki amaliy ko'nikmalarini ham baholaydi. O'quvchilar geografiya bo'yicha o'rganilgan bilimlarni turli vaziyatlarda qo'llashga qodir bo'lishlari kerak. Bu, o'quvchilarni real hayotdagi geografik masalalarga tayyorlashga yordam beradi.

Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishda o'quvchilarga joylar, mintaqalar, mamlakatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklarni ko'rsatish, tabiat resurslarini taqsimlash yoki ijtimoiy geosiyosiy vaziyatlarni tahlil qilish kabi vazifalar berilishi mumkin. Bu metod geografik bilimlarning amaliy jihatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

PISA va TIMSS tadqiqotlarida geografiya bo'yicha o'quvchilarga qo'yiladigan talablar nafaqat ularning asosiy geografik bilimlarini, balki analitik fikrlash, muammolarni hal qilish, tanqidiy fikrlash va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. O'quvchilar geografik ma'lumotlarni tahlil qilish, vizual vositalardan

foydalanish, ekologik va ijtimoiy masalalarni tushunish va amaliy vaziyatlarda qo'llashga tayyor bo'lishlari kerak. Bunday talablar o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlarini va ko'nikmalarini yanada mustahkamlashga yordam beradi.

4. PISA va TIMSS savollari formatini o'rganish va o'quvchilarga tushuntirish

PISA va TIMSS savollari formati o'quvchilarga o'qish, matematika va ilmiy fanlar bo'yicha o'z bilimlarini sinovdan o'tkazish, tanqidiy fikrlash va real hayotdagi muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. O'quvchilarni bu testlarga tayyorlashda savollarni qanday formatda berilishi va ularga qanday yondashish kerakligi haqida tushuncha hosil qilish zarur.

1. PISA va TIMSS savollari formati haqida umumiy tushuncha

PISA (Program for International Student Assessment) va TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) tadqiqotlari o'quvchilarning bilimlarini o'lchashda bir nechta savol formatlaridan foydalanadi. Har ikki tadqiqotda ham savollar o'quvchilarning nafaqat bilimlarini, balki ularga qo'llash qobiliyatlarini baholashga qaratilgan.

- **PISA** savollari o'quvchilarning tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, ma'lumotlarni tahlil qilish va ijtimoiy masalalarda qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini o'lchaydi. Bu testda savollar ko'pincha real hayotdagi vaziyatlarga asoslangan bo'lib, o'quvchilardan turli xil ma'lumotlarni tahlil qilish va ulardan xulosalar chiqarishni talab qiladi. Savollar ko'pincha matnli, grafik yoki diagramma shaklida beriladi.

- **TIMSS** savollari esa matematika va ilmiy fanlar bo'yicha o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini o'lchashga qaratilgan. Bu testda savollar ko'proq aniq va texnik bo'lib, o'quvchilardan ilmiy yoki matematik masalalarni yechish, hisob-kitoblar qilish va formulalarni qo'llash talab etiladi.

2. Savollarning turli formatlari

PISA va TIMSS testlarida savollar turli formatlarda bo'lishi mumkin. O'quvchilarni bu formatlarga tayyorlashda quyidagi yondashuvlar muhimdir:

- **Ko'p tanlovli savollar (Multiple-choice questions):** Bu savollar o'quvchilarga to'g'ri javobni tanlashni talab qiladi. Ular odatda PISA va TIMSS testlarida keng qo'llaniladi va o'quvchilarga turli xil javoblar orasidan eng to'g'risini tanlash imkonini beradi. Bu turdagi savollarda o'quvchilar aniq va lo'nda javobni tanlashi kerak, shuning uchun ular savolni diqqat bilan o'qishlari zarur.

- **Ochik savollar (Open-ended questions):** Bu savollar o'quvchilardan o'z fikrlarini, tahlillarini yoki yechimlarini yozma ravishda ifodalashni talab qiladi. PISA testida bu savollar ko'proq uchraydi, chunki ularning maqsadi o'quvchilarning fikrlash va izohlash ko'nikmalarini baholashdir. O'quvchilar bu turdagi savollarga to'g'ri va aniq javob berish uchun masalani chuqur tahlil qilishlari kerak.

- **Grafik va vizual materiallardan foydalanish (Graphical and visual materials):** PISA va TIMSS testlarida savollar ko'pincha grafik, diagramma yoki xarita asosida beriladi. O'quvchilarga ushbu materiallarni tahlil qilib, ma'lumotlarni tuzish yoki izohlash talab qilinadi. Bu savollar o'quvchilarning vizual tafakkurini va ma'lumotlarni ko'rgazmali tarzda talqin qilish ko'nikmalarini o'lchaydi.

3. PISA va TIMSS savollari bilan ishlashda metodik yondashuvlar

PISA va TIMSS savollari formatini o'quvchilarga tushuntirishda quyidagi metodik yondashuvlar foydali bo'ladi:

3.1. Savollarni tahlil qilish

O'quvchilarga har bir savolni qanday tahlil qilishni o'rgatish zarur. PISA va TIMSS testlarida savollar ko'pincha murakkab va bir nechta bosqichlardan iborat bo'ladi. O'quvchilarga savolni birinchi navbatda diqqat bilan o'qishni, keyin esa har bir variantni tahlil qilishni o'rgatish lozim.

- **Ko'p tanlovli savollarni tahlil qilishda:** O'quvchilarga noto'g'ri javoblarni chiqarib tashlash va faqat eng to'g'ri javobni tanlashni o'rgatish kerak. Bu jarayonni

o'rgatishda savolni o'rganish va to'g'ri tanlovni topish bo'yicha metodlarni ishlatish muhim.

3.2. Amaliy mashqlar

PISA va TIMSS savollari bilan ishlashda amaliy mashqlarni bajarish muhim ahamiyatga ega. O'quvchilarga savollarni turli formatlarda berib, ularga testlarning haqiqiy shaklini yaratish lozim. Bu, o'quvchilarning testda ishtirok qilishga tayyorligini oshirishga yordam beradi.

3.3. Muammolarni hal qilish

O'quvchilarga geografiya, matematika va ilmiy fanlar bo'yicha amaliy masalalarni hal qilishni o'rgatish kerak. Bu masalalar real hayotdagi muammolarni aks ettirishi kerak. O'quvchilar savollarni yechishda turli xil geografik, ilmiy va matematik ko'nikmalarini qo'llashni o'rganadilar.

3.4. Vaqtni boshqarish

PISA va TIMSS testlarida savollarni vaqt chegarasida yechish zarur. O'quvchilarga vaqtni to'g'ri taqsimlashni o'rgatish kerak, chunki testlarda vaqtning cheklanganligi o'quvchilarning muvaffaqiyatiga ta'sir qilishi mumkin.

3.5. Savollarga tayyorlov dasturlari

PISA va TIMSS savollari formatini tushuntirishda o'quvchilarga tayyorlov materiallari, testlar va onlayn resurslar bilan ishlashni o'rgatish muhim. Bunday resurslar o'quvchilarga test formatini tushunishga, turli xil savollarni yechish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Xulosa. PISA va TIMSS savollarining turli formatlari o'quvchilarning nafaqat bilimlarini, balki ularning analitik fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini ham o'lchaydi. O'quvchilarga ushbu savollarning turli formatlarini tushuntirish va ularni tayyorlashda metodik yondashuvlar o'quvchilarning muvaffaqiyatini oshirishga yordam beradi. Savollarga tayyorlov dasturlari, amaliy mashqlar va vaqtni boshqarish ko'nikmalarini o'rgatish orqali o'quvchilarni PISA va TIMSS testlariga tayyorlash jarayoni yanada samarali bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang'ich kursi Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 508
2. Musayev P.G', Musayev J.P. Geografiya Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T .: «SHARQ» NMAK, 2019
3. K.M. Boymirzaev O'rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg'ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet
4. Kuznesov M.V. “Geografiya o'qitish metodikasi” Simferopol Nata - 2009
5. Yu.A. Ivanov “Geografiya o'qitish metodikasi” Brest-2012
6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova “Geografiya o'qitish metodikasi” Toshkent-2021
7. Xoldorova G.M. “Geografiya o'qitish metodikasi” Jizzax-2020
8. Abduvohidov Safar Niyazmatovich, Ganiyev Ziyodulla Akramovich “Geografiya ta'limi metodikasi” O'quv qo'llanma Samarqand - 2021
9. Djo'raboeva H.Sh “Tabiiyot va geografiya o'qitish metodikasi” Farg'ona - 2021

Elektron manbalar

1. gov.uz – O'zbekiston Respublikasi Hukumati portali.
2. stesting.uz – xalqaro tadqiqotlarga tayyorlash sinov platformasi.
3. uza.uz – O'zbekiston Milliy axborot agentligi sayti.
4. kitob.uz – Respublika bolalar kutubxonasi sayti.
5. emaktab.uz – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining raqamli ta'lim platformasi.
6. ziyonet.uz – axborot ta'lim portali.
7. my.maktab.uz – umumta'lim maktablariga o'quvchilarni onlayn qabul qilish tizimi.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Geografiya fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.3. Geografiya darslarida o'quvchilarni xalqaro tadqiqot dasturlariga (PISA, TIMSS) tayyorlash				
Mavzu	O'quvchilarni PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha metodik tavsiyalar				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O'qituvchilarning fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O'qituvchilarning hamkorlikda o'qitish texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	- PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha tushuntirish;	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-9- slaydlar	O'qituvchilar fanni o'qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o'rganadi.

	<ul style="list-style-type: none"> - Hamkorlikda o‘qitish texnologiyalarining qo‘llanilishi; - Fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish; - Slaydlar bilan tushuntirish 				
4. Amaliy mashg‘ulot	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish; 	35	Guruhlarda ishlash,	2- tarqatmalar; 10-11-slayd	O‘qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo‘yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg‘ulot jarayoni bo‘yicha fikr-mulohazalar olish; 	10	Suhbat, muhokama, tahlil	12-13-slayd; 3-ilova	O‘qituvchilar o‘z tajribalarini o‘rtoqlashadi va yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi.
6. Refleksiya	<ul style="list-style-type: none"> - “Men nimani o‘rgandim?” usuli orqali xulosa qilish - “PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo‘yicha” refleksiyasi 	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 14-15-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg‘ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	16-17-slayd	O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo‘naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko‘rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o‘quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o‘ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo‘yicha XXI asr ko‘nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O‘quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo‘linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo‘yicha **ishlarning mazmuniga oid savollari**.

2-guruh

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo‘yicha **ishlarning mohiyatiga oid savollar**.

3-guruh uchun topshiriq

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo‘yicha **ishlarning ta’limdagi o‘rniga oid savollar**.

4-guruh uchun topshiriq

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga **tayyorlanishiga oid savollar**.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to'ldirishadi.

- d) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?
- e) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?
- f) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o'rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: O'quvchilarni PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha metodik tavsiyalar

Reja:

1. O'quvchilarni geografiya fanidan PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash metodikasi
2. O'quvchilarni geografiya fanidan PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari bo'yicha dastlabki tayyorgarlik ishlari
3. O'quvchilarda PISA va TIMSS xalqaro tadqiqotlar bo'yicha onlayn resurslardan foydalanish ko'nikmasini rivojlantirish
4. PISA va TIMSS dasturlarida O'zbekistonning o'rni va yutuqlari

1. O'quvchilarni geografiya fanidan PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash metodikasi

O'quvchilarni geografiya fanidan PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash jarayoni ta'limning zamonaviy talablariga javob beruvchi metodik yondashuvlarni qo'llashni talab qiladi. Ushbu tayyorlov jarayonida asosiy maqsad – o'quvchilarning nazariy bilimlarini amaliy ko'nikmalar bilan boyitish, global va mahalliy muammolarni tahlil qilishga o'rgatish hamda ularda analitik fikrlash qobiliyatini rivojlantirishdir.

Geografiya fanidan PISA dasturiga tayyorlashda o'quvchilarning real hayotdagi muammolarni tushunishi va tahlil qilishi, xaritalar, grafiklar va diagrammalar bilan ishlash ko'nikmalariga alohida e'tibor qaratiladi. PISA geografik topshiriqlari global muammolar, masalan, iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslarning qisqarishi, urbanizatsiya yoki ekologik muammolarni o'z ichiga oladi. O'quvchilardan ushbu masalalarning sabab va oqibatlarini tahlil qilish va ularning yechimlarini taklif qilish kutiladi.

TIMSS dasturiga tayyorlash jarayonida esa nazariy bilimlarni mustahkamlash va ularni amaliy qo'llashga qaratilgan metodlar ustuvor hisoblanadi. TIMSS

geografiya topshiriqlari tabiiy jarayonlar, hududiy rivojlanish, tabiiy resurslar va atrof-muhit bilan bog'liq masalalarni qamrab oladi. Bu dasturda o'quvchilarning ma'lumotlarni aniq ifodalash va qiyosiy tahlil qilish qobiliyati muhim ahamiyatga ega.

O'quvchilarni tayyorlash jarayonida xaritalar bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish asosiy o'rinni egallaydi. Bunda interfaol xaritalar va atlaslardan foydalanish, geografik ma'lumotlarni tahlil qilish, grafik va diagrammalarni o'qib tushunish bo'yicha mashqlar amalga oshiriladi. O'quvchilarni geografiya faniga qiziqtirish va ularni faol ishtirok etishga jalb qilish uchun muammoli vaziyatlarni o'rganish va yechimlarni taklif qilish metodikasi qo'llaniladi. *Masalan*, suv resurslarining cheklanganligi yoki o'rmonlarning qisqarishi kabi muammolar bo'yicha guruhiiy muhokamalar va loyihalar tashkil etish mumkin.

Metodik yondashuvning muhim qismi bu – o'quvchilarga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishni o'rgatishdir. GIS (geografik axborot tizimlari) vositalaridan foydalanish, onlayn platformalar orqali global hududlarni o'rganish va virtual dala tadqiqotlarini tashkil qilish o'quvchilarni tadqiqotga yo'naltirishda katta yordam beradi.

O'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini oshirish uchun dala mashg'ulotlari va tajribalarni tashkil qilish tavsiya etiladi. Yaqin atrofdagi landshaftlarni kuzatish, tabiiy ob'yektlarni tahlil qilish va ularning geografik xususiyatlarini aniqlash orqali o'quvchilar nazariy bilimlarini hayotiy amaliyotga tatbiq qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

O'quvchilarni PISA va TIMSS dasturlariga tayyorlashda test savollariga mos mashqlarni ishlab chiqish va ularni doimiy ravishda yechish amaliyoti muhimdir. Bunda o'quvchilarni xalqaro formatdagi savollar bilan tanishtirish, xaritalar va diagrammalar asosida savollarga javob berishga o'rgatish, shuningdek, o'z natijalarini tahlil qilish imkoniyatini berish lozim. Reflektiv yondashuv orqali o'quvchilarning xatolarini tahlil qilish va ular ustida ishlash jarayoni tashkil etiladi.

O'quvchilarni geografiya fanidan xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlashda nazariy bilimlarni amaliy ko'nikmalar bilan boyitish, analitik fikrlash qobiliyatini

rivojlantirish va ularda muammoli vaziyatlarni hal qilish ko'nikmasini shakllantirish asosiy maqsad hisoblanadi. Ushbu tayyorlov jarayonida zamonaviy texnologiyalar, interfaol usullar va muammoli o'qitish texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning xalqaro tadqiqotlarda muvaffaqiyatli qatnashishiga xizmat qiladi.

2. O'quvchilarni geografiya fanidan PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari bo'yicha dastlabki tayyorgarlik ishlari

O'quvchilarni geografiya fanidan PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari bo'yicha dastlabki tayyorgarlik ishlari o'quvchilar bilim va ko'nikmalarini xalqaro talablar darajasiga moslashtirishga yo'naltiriladi. Tayyorlov jarayoni bir necha bosqichdan iborat bo'lib, har bir bosqichda muayyan vazifalar amalga oshiriladi.

Dastlab, PISA va TIMSS tadqiqotlarining maqsadi, ularning ahamiyati va talablarining o'ziga xos tomonlari bilan o'quvchilarni tanishtirish lozim. Bu bosqichda PISA dasturi bo'yicha o'quvchilarga muammolarni hal qilish, ma'lumotlarni tahlil qilish va real hayotiy vaziyatlarga nisbatan bilimlarni qo'llash zarurligi tushuntiriladi. TIMSS dasturi bo'yicha esa o'quvchilarning nazariy bilimlari va ilmiy asoslangan javoblar berish ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltiriladi.

O'quvchilarning mavjud bilim va ko'nikmalarini baholash uchun diagnostik testlar o'tkaziladi. Bu testlar orqali o'quvchilarning geografiya bo'yicha umumiy bilim darajasi, analitik fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyati, xaritalar, diagrammalar va grafiklar bilan ishlash ko'nikmasi aniqlanadi. Olingan natijalar asosida keyingi tayyorgarlik ishlari rejalashtiriladi.

Dastlabki tayyorgarlik jarayonida o'quvchilarning nazariy bilimlari mustahkamlanadi. Bunda asosiy mavzularni takrorlash, iqlim, relyef, suv resurslari, tabiiy resurslar, ekologik muammolar kabi mavzularni qayta ko'rib chiqish va o'quvchilarga xalqaro tadqiqotlarda keng qo'llaniladigan geografik terminologiya tushuntiriladi. Geografiyani biologiya, ekologiya va iqtisodiyot kabi fanlar bilan bog'lashga qaratilgan misollar keltiriladi.

PISA va TIMSS testlarining tuzilishi va mazmuni bilan o'quvchilarni tanishtirish dastlabki tayyorgarlikning muhim bosqichi hisoblanadi. Bu bosqichda test savollarining turli formatlari (ochiq, yopiq, diagrammali, grafik asosida) tushuntiriladi. Har bir testning maqsadi va baholash mezonlari izohlanadi. Namuna testlarini bajarish orqali o'quvchilarni formatga moslashtirish amalga oshiriladi.

O'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish uchun amaliy mashqlar va interfaol usullar qo'llaniladi. Xaritalar bilan ishlash, turli hududlarni o'rganish, geografik joylashuvni tahlil qilish, tabiiy resurslarni xaritaga joylashtirish mashqlari tashkil qilinadi. Diagramma, grafik va statistik ma'lumotlar asosida geografik muammolarni tahlil qilishga o'rgatiladi. Savollarga javob berish strategiyasi ko'rsatiladi va har bir savolni to'g'ri tushunish va unga izchil javob berish usullari o'rgatiladi.

O'quvchilarda mustaqil izlanish va tahliliy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun individual loyihalar va guruhiiy ishlar tashkil etiladi. Masalan, "Mahalliy iqlimning o'ziga xosliklari" yoki "Hududiiy rivojlanishning tabiiy sharoitlari" kabi mavzularda kichik tadqiqotlar va global muammolar bo'yicha guruhiiy muhokamalar. Onlayn resurslardan foydalanish, Google Earth, GIS dasturlari va boshqa geografik platformalardan foydalanish o'quvchilarga o'rgatiladi.

Dastlabki tayyorgarlik yakunida o'quvchilarning bilim darajasi yana bir bor baholanadi. Test natijalari, amaliy mashg'ulotlar va loyihaviy ishlar orqali olingan ma'lumotlar asosida har bir o'quvchining kuchli va zaif tomonlari aniqlanadi. Xatolarni tahlil qilish va ulardan xulosa chiqarishga yordam berish, keyingi bosqich tayyorgarlik ishlari uchun tavsiyalar berish amalga oshiriladi.

3. O'quvchilarda PISA va TIMSS xalqaro tadqiqotlar bo'yicha onlayn resurslardan foydalanish ko'nikmasini rivojlantirish

O'quvchilarda PISA va TIMSS xalqaro tadqiqotlar bo'yicha onlayn resurslardan foydalanish ko'nikmasini rivojlantirish bugungi kunda o'qitish jarayonining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Zamonaviy axborot texnologiyalarini ta'lim jarayoniga integratsiya qilish, o'quvchilarga geografiya kabi fanlarni chuqurroq o'rganish va ular uchun real vaqtda ma'lumotlarga erishish imkoniyatini taqdim etadi.

1. Onlayn resurslar bilan ishlashning ahamiyati

PISA va TIMSS tadqiqotlarining asosiy maqsadi o'quvchilarning bilimlarini amaliyotda qo'llay olish qobiliyatini rivojlantirishdir. Bu borada onlayn resurslar, jumladan, GIS (Geografik axborot tizimlari), virtual xaritalar, interfaol platformalar, ma'lumotlar bazalari va ilmiy saytlar o'quvchilarga yuqori darajadagi bilimlarni olish va tahlil qilish imkonini beradi. Onlayn resurslar yordamida o'quvchilar geografiya bo'yicha turli mamlakatlarning ekologik, iqtisodiy, va ijtimoiy holatlarini o'rganishadi.

2. GIS (Geografik Axborot Tizimlari) va Virtual Xaritalardan foydalanish

PISA va TIMSS dasturlarida xaritalar bilan ishlash, hududlarni tahlil qilish va geografik ma'lumotlarga asoslangan savollarni yechish zarur bo'ladi. GIS tizimlari va virtual xaritalar o'quvchilarga har xil ma'lumotlarni (masalan, iqlim, tabiat resurslari, aholining taqsimlanishi) tahlil qilishda yordam beradi. O'quvchilar GIS platformalari orqali turli hududlar va geografik ob'ektlarni o'rganib, ularning o'zgarishini va o'zaro bog'liqligini tushunishadi.

3. Interfaol onlayn platformalar va simulyatsiyalar

Interfaol onlayn platformalar, masalan, Google Earth, ArcGIS Online, yoki boshqa o'quvchilarni qiziqtiradigan simulyatorlar geografiyani o'rgatishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Bu platformalar o'quvchilarga geografik joylashuvlarni vizual ravishda ko'rish, ularning o'zgarishlarini kuzatish, shuningdek, turli mamlakatlar va mintaqalar o'rtasidagi farqlarni tushunish imkonini beradi.

O'quvchilar shu tarzda global ekologik, iqlim o'zgarishlari, tabiat resurslari va demografik jarayonlar haqida bilib olishadi.

4. Onlayn testlar va resurslar orqali tayyorgarlik

PISA va TIMSS testlari ko'pincha savollarni interfaol shaklda, grafiklar va diagrammalar bilan taqdim etadi. Onlayn resurslar yordamida o'quvchilar ushbu testlar uchun maxsus tayyorgarlik ko'rishlari mumkin. Masalan, PISA va TIMSS testlariga o'xshash onlayn testlarni yechish, ma'lumotlarni tahlil qilish va ularni taqqoslash bo'yicha mashqlar o'quvchilarda analitik fikrlashni rivojlantiradi. Shu bilan birga, onlayn resurslar o'quvchilarga mustaqil ravishda mavzularni o'rganish va ularning bilimi asosida savollarga javob berish ko'nikmasini oshiradi.

5. Onlayn darslar va videolar

PISA va TIMSS ning ba'zi savollari murakkab bo'lishi mumkin, shuning uchun o'quvchilar uchun onlayn darslar va video materiallar yaratish o'ta muhimdir. YouTube, Khan Academy, Coursera kabi platformalarda geografiya bo'yicha videodarslar, interfaol mashqlar va tushuntirishlar taqdim etiladi. Bu videolar o'quvchilarga masalalarni tushunish va yodlashda yordam beradi, shuningdek, mavzuni turli jihatdan ko'rib chiqishga imkoniyat yaratadi.

6. Onlayn ma'lumotlar bazalarini o'rganish

O'quvchilarga ilmiy maqolalar, statistik ma'lumotlar va boshqa ilmiy manbalardan foydalanishni o'rgatish ham muhim ahamiyatga ega. TIMSS va PISA natijalariga ta'sir etuvchi global muammolarni tahlil qilish uchun o'quvchilar onlayn ma'lumotlar bazalaridan (masalan, JSTOR, Google Scholar) foydalanishlari kerak. Bu platformalar ularga ilmiy tadqiqotlarni o'qish, statistik ma'lumotlarni tahlil qilish va o'z bilimlarini rivojlantirishda yordam beradi.

7. Onlayn forumlar va guruhli ishlash

Onlayn forumlar, tarmoqlar va guruhlar orqali o'quvchilar o'zaro fikr almashish va global muammolarni muhokama qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. O'quvchilar birgalikda ilmiy mavzularni o'rganib, o'z savollariga javoblar topadilar. PISA va TIMSS kabi xalqaro tadqiqotlarda muvaffaqiyatga erishish uchun

muammoli vaziyatlarni hal qilishda guruhli ishlash va fikr almashish muhim hisoblanadi.

8. Mustaqil izlanish va o'rganish

Onlayn resurslar yordamida o'quvchilar mustaqil ravishda geografiya bo'yicha o'rganishlari mumkin. Masalan, ma'lumotlarni yig'ish, o'rganish va tahlil qilishga doir topshiriqlar o'quvchilarga ma'lumotlarni to'plash va ularni tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'quvchilar onlayn resurslar orqali yangi bilimlarni qidirib topish, o'qiganlarini baholash va o'z fikrlarini shakllantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Onlayn resurslardan foydalanish o'quvchilarda geografiya fanidan PISA va TIMSS xalqaro tadqiqotlariga tayyorgarlik jarayonida muhim ahamiyatga ega. Bu resurslar o'quvchilarga bilimlarni yanada kengaytirish, analitik va tahliliy fikrlashni rivojlantirish, shuningdek, mustaqil ishlash ko'nikmalarini oshirish imkoniyatini yaratadi. Onlayn resurslar yordamida o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlari nafaqat o'qish va yozish, balki real dunyodagi muammolarni tushunish va hal qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

4. PISA va TIMSS dasturlarida O'zbekistonning o'rni va yutuqlari

PISA (Program for International Student Assessment) va TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) xalqaro ta'lim tadqiqotlari o'quvchilarning akademik bilimlarini va ko'nikmalarini baholashda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston, bu dasturlarga qatnashib, o'z o'quvchilari bilimlarini xalqaro miqyosda baholash imkoniyatiga ega bo'lib, o'z ta'lim tizimi bo'yicha muhim ma'lumotlarni oladi. Bu dasturlarda ishtirok etish, mamlakatning ta'lim siyosatini yaxshilash va o'quvchilarni global talablarga moslashtirishda katta ahamiyatga ega.

1. PISA va TIMSS dasturlarida O'zbekistonning ishtiroki

O'zbekistonning PISA va TIMSS dasturlaridagi ishtiroki 2000-yillarning oxiridan boshlanadi. O'zbekiston PISA va TIMSS tadqiqotlarida qatnashib, o'z o'quvchilarining o'quv yutuqlari va akademik bilimlarini xalqaro miqyosda baholash imkoniyatiga ega bo'ldi. Har ikki dasturda ham O'zbekiston o'quvchilari

o'z bilimlari va ko'nikmalarini boshqa mamlakatlar bilan solishtirishga imkon yaratdi. Bunday ishtirok mamlakat ta'lim tizimida amalga oshiriladigan islohotlarga asos bo'ladi, chunki bu tadqiqotlar xalqaro ta'lim tizimidagi rivojlanish trendlarini ko'rsatadi.

2. PISA dasturida O'zbekistonning yutuqlari

PISA dasturi, 15 yoshdagi o'quvchilarning matematika, o'qish va fanlar bo'yicha bilimlarini baholashga qaratilgan. O'zbekiston PISA tadqiqotida ishtirok etganidan beri, mamlakatning o'quvchilarining o'qish va matematikada erishgan yutuqlari sezilarli darajada yaxshilandi. 2018-yilda O'zbekiston o'quvchilari PISA testlarida o'qish va matematika bo'yicha o'z natijalarini ko'tarishdi, lekin hali ko'p ishlash kerakligi aniq ko'rindi. O'zbekistonning o'qish bo'yicha yutuqlari o'quvchilarning axborotlarni tahlil qilish, tushunish va muammolarni hal qilish ko'nikmalarining o'sishini ko'rsatdi. Biroq, PISA natijalari, ayniqsa ilmiy va matematik bilimlar bo'yicha, hali ham rivojlanishga ehtiyoj borligini ko'rsatdi.

3. TIMSS dasturida O'zbekistonning yutuqlari

TIMSS tadqiqoti 4 va 8-sinf o'quvchilarining matematik va ilmiy bilimlarini baholashga qaratilgan. O'zbekiston 2019-yildan boshlab TIMSS tadqiqotlariga qatnasha boshladi. Bu dasturda o'quvchilarni matematikadan va fanlardan o'z bilimlarini sinovdan o'tkazishdi. TIMSS natijalari O'zbekiston uchun bir qancha ijobiy o'zgarishlarni ko'rsatdi. 2019-yilda O'zbekiston 4-sinfda matematikadan va fanlardan ancha yaxshi natijalarga erishdi. Bu, o'quvchilarni o'z ta'lim jarayonlariga bo'lgan qiziqish va ongli yondashuvni rivojlantirishga katta ta'sir ko'rsatdi.

4. O'zbekistonning PISA va TIMSS dasturlaridagi istiqbollar

O'zbekiston uchun PISA va TIMSS tadqiqotlaridagi ishtirokning asosiy maqsadi ta'lim tizimining rivojlanishini tahlil qilish va natijalarga asoslanib, kelajakda samarali islohotlarni amalga oshirishdir. PISA va TIMSS natijalari, shuningdek, o'quvchilarning matematika va fanlar bo'yicha ko'nikmalarini rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi. Shuningdek, O'zbekiston uchun bu dasturlar o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va masalalarni yechish qobiliyatini rivojlantirishni talab qiladi. Mamlakatda o'quvchilarni global talablar darajasiga yetkazish, muqobil

ta'lim metodlarini joriy etish va o'qituvchilarni professional rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

5. PISA va TIMSS dasturlarining O'zbekistonga ta'siri

PISA va TIMSS tadqiqotlarida O'zbekiston ishtiroki, ta'lim tizimining sifatini baholashga, hamda o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini global miqyosda taqqoslashga yordam beradi. Bu dasturlarni o'tkazish mamlakatning ta'lim siyosatini modernizatsiya qilish, pedagogik yondashuvlarni yangilash va o'quvchilarning savodxonligini oshirishga xizmat qiladi. O'zbekistonning bu dasturlarda ko'rsatgan natijalari, ayniqsa, ta'lim tizimining yaxshilanishi uchun muhim dastlabki ko'rsatkichlar bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa. O'zbekiston PISA va TIMSS xalqaro tadqiqotlarida qatnashib, o'quvchilar bilimlarini yaxshilash va ta'lim tizimini jahon miqyosida raqobatbardosh qilish bo'yicha muhim qadamlar tashlamoqda. Bu tadqiqotlarda olingan natijalar, o'quvchilarning bilim darajasini oshirish, o'qituvchilarni professional rivojlantirish va yangi ta'lim metodlarini joriy etish uchun muhim asos bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang'ich kursi Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 508
2. Musayev P.G', Musayev J.P. Geografiya Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T .: «SHARQ» NMAK, 2019
3. K.M. Boymirzaev O'rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg'ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet
4. Kuznesov M.V. “Geografiya o'qitish metodikasi” Simferopol Nata - 2009
5. Yu.A. Ivanov “Geografiya o'qitish metodikasi” Brest-2012
6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova “Geografiya o'qitish metodikasi” Toshkent-2021
7. Xoldorova G.M. “Geografiya o'qitish metodikasi” Jizzax-2020
8. Abduvohidov Safar Niyazmatovich, Ganiyev Ziyodulla Akramovich “Geografiya ta'limi metodikasi” O'quv qo'llanma Samarqand - 2021
9. Djo'raboeva H.Sh “Tabiiyot va geografiya o'qitish metodikasi” Farg'ona - 2021

Elektron manbalar

1. gov.uz – O'zbekiston Respublikasi Hukumati portali.
2. stesting.uz – xalqaro tadqiqotlarga tayyorlash sinov platformasi.
3. uza.uz – O'zbekiston Milliy axborot agentligi sayti.
4. kitob.uz – Respublika bolalar kutubxonasi sayti.
5. emaktab.uz – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining raqamli ta'lim platformasi.
6. ziyonet.uz – axborot ta'lim portali.
7. my.maktab.uz – umumta'lim maktablariga o'quvchilarni onlayn qabul qilish tizimi.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Geografiya fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.3. Geografiya darslarida o'quvchilarni xalqaro tadqiqot dasturlariga (PISA, TIMSS) tayyorlash				
Mavzu	PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlarining geografiya bo'yicha o'quvchilar bilimini tahlil qilish				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O'qituvchilarning fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O'qituvchilarning hamkorlikda o'qitish texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	- PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlarining geografiya bo'yicha	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-9- slaydlar	O'qituvchilar fanni o'qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o'rganadi.

	o‘quvchilar bilimini tahlil qilishni tushuntirish; - Hamkorlikda o‘qitish texnologiyalarining qo‘llanilishi; - Fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish; - Slaydlar bilan tushuntirish				
4. Amaliy mashg‘ulot	- Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish;	35	Guruhlarda ishlash,	2- tarqatmalar; 10-13-slayd	O‘qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo‘yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg‘ulot jarayoni bo‘yicha fikr-mulohazalar olish;	10	Suhbat, muhokama, tahlil	14-slayd; 3-ilova	O‘qituvchilar o‘z tajribalarini o‘rtoqlashadi va yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi.
6. Refleksiya	- “Men nimani o‘rgandim?” usuli orqali xulosa qilish - “PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlarining geografiya bo‘yicha o‘quvchilar bilimini tahlil qilish” refleksiyasi	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 15-16-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish	5	Suhbat	17-18-slayd	O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi

	- Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish				maqsadlar bilan yo'naltiriladi.
--	---	--	--	--	---------------------------------

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko'rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o'quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o'ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo'yicha XXI asr ko'nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O'quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo'linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha **ishlarning mazmuniga oid savollari**.

2-guruh

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha **ishlarning mohiyatiga oid savollar**.

3-guruh uchun topshiriq

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo'yicha **ishlarning ta'limdagi o'rniga oid savollar**.

4-guruh uchun topshiriq

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga **tayyorlanishiga oid savollar**.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to'ldirishadi.

- g) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?
- h) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?
- i) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o'rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlarining geografiya bo'yicha o'quvchilar bilimini tahlil qilish

Reja:

1. PISA va TIMSS tadqiqotlarida geografiya fani o'rni
2. O'quvchilar geografiya bilimlarini baholashda PISA va TIMSS yondashuvlari
3. O'quvchilarning geografiya bilim darajasi: PISA va TIMSS natijalari tahlili
4. O'zbekistonda PISA va TIMSS tadqiqotlariga qatnashish

1. PISA va TIMSS tadqiqotlarida geografiya fani o'rni

PISA (Program for International Student Assessment) va TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) xalqaro baholash dasturlari turli davlatlardagi o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholashga yo'naltirilgan bo'lib, ularda geografiya fani muhim o'rin tutadi. Bu dasturlar orqali o'quvchilarning geografiya fanidan nazariy bilimlari, amaliy ko'nikmalari hamda global masalalarni tushunish darajasi tahlil qilinadi.

PISA tadqiqotida geografiya fani

PISA tadqiqoti 15 yoshdagi o'quvchilarni o'qish savodxonligi, matematika va tabiiy fanlar bo'yicha baholaydi. Ushbu tabiiy fanlar bo'limida geografiyaga oid bilimlar muhim komponent sifatida namoyon bo'ladi. Geografiyaga oid savollar o'quvchilarning real hayotda duch keladigan global masalalarni tushunish va ularga ilmiy yondashuv orqali yechim topish qobiliyatini baholashga yo'naltirilgan. Misol uchun, PISA savollari ekologik muammolar, iqlim o'zgarishi va tabiiy resurslardan foydalanish kabi masalalarni qamrab oladi. Bu tadqiqotda geografiya boshqa tabiiy fanlar bilan uyg'unlikda ko'rib chiqilib, o'quvchilarning muammolarni kompleks tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirishga urg'u beriladi.

TIMSS tadqiqotida geografiya fani

TIMSS tadqiqoti esa 4 va 8-sinf o'quvchilarining matematika va tabiiy fanlar bo'yicha bilimlarini baholaydi. Geografiya fani tabiiy fanlar tarkibida joylashib, o'quvchilarning geosistemalarni tushunish, tabiiy hodisalar va inson faoliyati

o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlash qobiliyatlarini tahlil qilishga yordam beradi. TIMSS savollari ko'proq o'quv dasturiga asoslangan bo'lib, geografik ma'lumotlarni tahlil qilish, xaritalardan foydalanish va turli hududlarning xususiyatlarini bilish kabi ko'nikmalarni o'lchaydi. Shu orqali o'quvchilarning geografik tushunchalar va ulardan foydalanish bo'yicha darajasi aniqlanadi.

Geografiya fanining ahamiyati

PISA va TIMSS tadqiqotlarida geografiya fani nafaqat tabiiy fanlar ichida, balki ijtimoiy va iqtisodiy kontekstda ham muhim rol o'ynaydi. Bu dasturlar o'quvchilarning ekologik ongini rivojlantirish, tabiiy resurslardan samarali foydalanish va iqlim o'zgarishining oqibatlarini tushunish kabi masalalarni chuqur o'rganishga imkon yaratadi. Xalqaro tadqiqot natijalari, o'z navbatida, o'quv jarayonini takomillashtirish va davlatlarning ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqishda foydalaniladi.

Geografiya fanining PISA va TIMSS tadqiqotlaridagi o'rni ta'lim jarayonida amaliyotga asoslangan bilim va ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu tadqiqotlar orqali global miqyosda o'quvchilarning geografik savodxonlik darajasini aniqlash va kelajak avlodni murakkab ekologik va ijtimoiy muammolarga tayyorlashga yo'naltirilgan samarali yondashuvlarni ishlab chiqish mumkin.

2. O'quvchilar geografiya bilimlarini baholashda PISA va TIMSS yondashuvlari

O'quvchilarning geografiya fanidan bilim va ko'nikmalarini baholashda PISA (Program for International Student Assessment) va TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) tadqiqotlari turli metodik yondashuvlardan foydalanadi. Har ikkala dastur geografiya fanining o'quv jarayonidagi ahamiyatini ta'kidlash bilan birga, turli xil baholash mezonlari va yondashuvlarga ega.

PISA yondashuvi

PISA tadqiqoti real hayotdagi masalalarni hal qilishga qaratilgan. Ushbu dastur geografiya fanini tabiiy fanlarning bir qismi sifatida o'rganadi va quyidagi yondashuvlardan foydalanadi:

1. **Kompetensiyaga asoslangan baholash** PISA o'quvchilarning faqat bilimlarini emas, balki o'z bilimlarini kundalik hayotda qanday qo'llay olish qobiliyatini ham o'lchaydi. Geografiyaga oid savollarda global masalalarni tushunish, muammolarni tahlil qilish va ularga ilmiy asosda yechim taklif qilish kabi qobiliyatlarni sinovdan o'tkaziladi. Masalan, iqlim o'zgarishi, ekologik inqiroz yoki tabiiy resurslardan foydalanish kabi mavzular bo'yicha topshiriqlar beriladi.

2. **Muammoga yo'naltirilgan yondashuv** PISA tadqiqotida savollar o'quvchilarning analitik fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini sinashga mo'ljallangan. Bu yondashuv geografik ma'lumotlarni tahlil qilish, xaritalarni o'qish va turli tabiiy hamda ijtimoiy jarayonlarni tushunish orqali amalga oshiriladi.

3. **Integratsiya va amaliy qo'llash** PISA geografiyani boshqa fanlar bilan integratsiyalashgan holda o'rganadi. Geografik bilimlar biologiya, ekologiya, iqtisodiyot va boshqa sohalar bilan bog'liq savollarda ham namoyon bo'ladi, bu esa o'quvchilarning bilimlarni kengroq kontekstda qo'llay olishini ta'minlaydi.

TIMSS yondashuvi

TIMSS tadqiqoti ko'proq o'quv dasturlariga asoslangan holda bilim va ko'nikmalarni baholaydi. Bu yondashuv o'quvchilarning asosiy tushunchalarni egallaganligini va amaliy topshiriqlarni bajarish qobiliyatini o'lchashga qaratilgan.

1. **Tushuncha va asosiy bilimlarga urg'u berish** TIMSS geografiya fanini tabiiy fanlarning bir qismi sifatida baholaydi va o'quvchilarning geografik tushunchalar, tabiiy jarayonlar va hodisalar haqidagi bilimlarini sinaydi. Bu yondashuv xaritalarni o'qish, geografik joylashuvlarni aniqlash va tabiiy hodisalarning sabab va oqibatlarini tushunish qobiliyatlarini o'lchaydi.

2. **Bilimlarning chuqurligini baholash** TIMSS savollari o'quvchilarning mavzular bo'yicha aniq bilimlari va ularni qo'llash qobiliyatini o'lchaydi. Masalan,

o'quvchilar yerning harakati, atmosfera va gidrosferaga oid asosiy qonuniyatlarni tushunishlari kerak bo'ladi.

3. **Qiyosiy natijalar** TIMSS yondashuvi milliy o'quv dasturlari asosida tuzilgani uchun davlatlar o'rtasida geografiya bilimlarini qiyoslash imkoniyatini beradi. Bu yondashuv o'quvchilar o'rganayotgan mavzularning darajasi va murakkabligini aniqlashda yordam beradi.

PISA va TIMSS yondashuvlarining taqqosiy tahlili

- **Maqsad va baholash yondashuvi:** PISA ko'proq hayotiy muammolarni hal qilish qobiliyatini o'lchashga e'tibor qaratadi, TIMSS esa o'quv dasturlaridagi bilimlarni baholashni afzal ko'radi.

- **Savollar turi:** PISA savollari real hayotga moslashtirilgan bo'lsa, TIMSS savollari o'quv dasturida belgilangan mavzularni qamrab oladi.

- **Bilim va ko'nikmalar:** PISA o'quvchilarning analitik fikrlashini o'lchasa, TIMSS asosiy bilim va amaliy ko'nikmalarni baholaydi.

PISA va TIMSS yondashuvlarining farqlari

Asosiy jihatlar	PISA	TIMSS
Maqsad	Hayotiy vaziyatlarda qo'llash	O'quv dasturidagi bilimlarni baholash
Baholash obyekti	Amaliy ko'nikmalar va kompetensiyalar	Bilim va tushunchalar
Savollar mazmuni	Real hayotga yaqin masalalar	O'quv dasturiga asoslangan mavzular
Ko'nikmalar	Tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish	Aniq bilimlar va tushuncha

Xulosa. PISA va TIMSS geografiya fanini turli nuqtai nazardan baholaydi. PISA tadqiqoti o'quvchilarning global muammolarni anglash va ularni hal qilish qobiliyatlarini o'lchashga qaratilgan bo'lsa, TIMSS o'quv dasturi asosida faktik bilim va tushunchalarni tahlil qiladi. Har ikkala yondashuv ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarning geografik savodxonlik darajasini aniqlashda muhim o'rin tutadi.

PISA va TIMSS o'quvchilarning geografiya fanidagi bilim va ko'nikmalarini turli jihatlardan baholaydi. PISA kelajakdagi real muammolarni hal qilishga qaratilgan kompetensiyalarni aniqlashga yordam beradi, TIMSS esa bilimlarning chuqurligi va o'quv dasturlariga muvofiqligini tahlil qiladi. Har ikkala dastur ham geografiya fanining ta'limdagi ahamiyatini oshirish va o'quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

3. O'quvchilarning geografiya bilim darajasi: PISA va TIMSS natijalari tahlili

Geografiya fani bo'yicha o'quvchilarning bilim darajasini baholashda PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari muhim rol o'ynaydi. Ushbu tadqiqotlar natijalari o'quvchilarning bilimlari, ko'nikmalari va turli davlatlar ta'lim tizimlarining samaradorligi haqida batafsil ma'lumot beradi. Geografiya bo'yicha olingan ma'lumotlarni tahlil qilish orqali o'quvchilarning bilim saviyasi, o'qitish yondashuvlari va mavjud muammolar aniqlanadi.

PISA natijalari tahlili

PISA tadqiqoti o'quvchilarning geografiyaga oid bilim va ko'nikmalarini tabiiy fanlar doirasida baholaydi. Ushbu tadqiqotda olingan natijalar quyidagi asosiy jihatlar bo'yicha tahlil qilinadi:

1. **Global masalalarni anglash darajasi** O'quvchilar ekologik muammolar, iqlim o'zgarishi va tabiiy resurslardan foydalanish kabi mavzular bo'yicha savollarga javob beradilar. Natijalar ko'rsatadiki, yuqori darajadagi iqtisodiy rivojlangan mamlakatlarda o'quvchilar global muammolarni tushunish va ularni ilmiy asosda baholashda yuqori ko'rsatkichlarni namoyon etadilar.

2. **Muammolarni hal qilish ko'nikmalari** PISA tadqiqotida o'quvchilar o'z bilimlarini real vaziyatlarga tatbiq qilishga chaqiriladi. Masalan, xaritalar yoki diagrammalar asosida qabul qilinadigan qarorlarni tahlil qilish talab qilinadi. Natijalar o'quvchilarning analitik fikrlash darajasi ta'lim sifatiga bog'liq ekanligini ko'rsatadi.

3. **Geografik savodxonlik darajasi** PISA tadqiqoti ko'rsatmalariga ko'ra, ko'plab davlatlarda o'quvchilarning geografik savodxonlik darajasi o'rtacha yoki past bo'lib, ularning dolzarb ekologik va ijtimoiy masalalarni chuqur anglashga tayyor emasligini ko'rsatadi.

TIMSS natijalari tahlili

TIMSS tadqiqoti geografiyani tabiiy fanlar doirasida baholaydi va o'quvchilarning o'quv dasturi bo'yicha o'zlashtirish darajasini aniqlaydi. Tahlillar asosida quyidagi asosiy jihatlar ajratiladi:

1. **Bilim va tushunchalar darajasi** TIMSS natijalari o'quvchilarning xaritalarni o'qish, yer yuzasidagi jarayonlarni tushunish va tabiiy resurslardan foydalanish bo'yicha bilimlarini o'lchaydi. Yuqori natijalarga ega davlatlarda (masalan, Singapur va Janubiy Koreya) o'quvchilar o'quv dasturidagi mavzularni yaxshi o'zlashtirgan. Aksincha, past natijalarga ega davlatlarda o'quvchilarning bilimlari cheklangan bo'lib, bu ta'lim resurslari va pedagogik yondashuvlarning yetarli emasligini ko'rsatadi.

2. **Amaliy ko'nikmalar** TIMSS tadqiqotida o'quvchilarning bilimlarini amaliyotda qo'llash qobiliyati baholanadi. Natijalar ko'rsatadiki, rivojlanayotgan davlatlarda o'quvchilar ko'pincha mavzularni yodlashga asoslangan ta'lim tizimiga ega bo'lib, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish imkoniyatlari yetarli emas.

3. **Tengsizlik va imkoniyatlar farqi** TIMSS natijalari ta'lim sifatidagi mintaqaviy va iqtisodiy farqlarni ochib beradi. Kam ta'minlangan hududlarda o'quvchilarning bilim va tushunchalar darajasi pastroq bo'lganligi kuzatiladi.

PISA va TIMSS natijalari bir-birini to'ldiruvchi ma'lumotlarni taqdim etadi:

- **PISA:** O'quvchilarning hayotiy muammolarni hal qilish va tanqidiy fikrlash qobiliyatini o'lchaydi. Bu ko'nikmalar, asosan, yuqori darajadagi iqtisodiy rivojlangan davlatlarda rivojlangan.

- **TIMSS:** O'quv dasturiga asoslangan bilimlarni o'lchaydi va o'quvchilarning nazariy bilimlariga e'tibor qaratadi. Ta'lim tizimi yaxshi tashkil etilgan davlatlar (masalan, Finlandiya, Yaponiya) yuqori natijalarni ko'rsatadi.

PISA va TIMSS natijalarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning geografiya fanidan bilim darajasi ta'lim sifatiga, o'qitish metodikasiga va davlatning ta'lim siyosatiga bevosita bog'liq. PISA va TIMSS natijalari asosida ta'lim tizimini takomillashtirish va o'quvchilarning geografik savodxonligini oshirish uchun quyidagilarni amalga oshirish zarur:

- Amaliy va interfaol yondashuvlarni rivojlantirish;
- Global masalalarni ta'lim dasturlariga kiritish;
- Ta'limda innovatsion texnologiyalar va vositalardan foydalanish.

Bu natijalar davlatlar uchun geografik savodxonlikni rivojlantirish strategiyalarini ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega.

4. O'zbekistonda PISA va TIMSS tadqiqotlariga qatnashish

O'zbekiston ta'lim tizimi xalqaro standartlarga mos ravishda rivojlanishni maqsad qilgan bo'lib, bu jarayonda PISA (Xalqaro o'quvchilarning bilimlarini baholash dasturi) va TIMSS (Matematika va tabiiy fanlardan xalqaro o'quvchilarning erishgan natijalarini tadqiq qilish dasturi) tadqiqotlariga qatnashish alohida o'rin tutadi. Ushbu tadqiqotlar orqali o'quvchilarning bilim darajasi,

ko'nikmalari va xalqaro mezonlarga mosligi aniqlanadi, shuningdek, ta'lim sifatini oshirish yo'nalishida muhim xulosalar chiqariladi.

PISA tadqiqotida qatnashish

PISA tadqiqoti 15 yoshdagi o'quvchilarni o'qish savodxonligi, matematika va tabiiy fanlar bo'yicha baholaydi. O'zbekiston 2022 yilda ilk bor ushbu tadqiqotda ishtirok etib, o'z ta'lim tizimini global baholash jarayoniga qo'shdi. PISA tadqiqotida qatnashishdan quyidagi maqsadlar ko'zlangan:

1. O'zbekiston o'quvchilari bilimlarining xalqaro mezonlarga mosligini aniqlash;
2. Ta'lim jarayonidagi kuchli va zaif jihatlarni tahlil qilish;
3. Innovatsion pedagogik yondashuvlarni o'zlashtirish uchun tajriba almashish.

O'zbekistonda PISA tadqiqotiga tayyorgarlik ko'rish jarayonida ta'lim dasturlari modernizatsiya qilindi, o'qituvchilar uchun maxsus o'quv kurslari tashkil etildi va savodxonlik darajasini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirildi.

TIMSS tadqiqotida qatnashish

TIMSS tadqiqoti 4 va 8-sinf o'quvchilarining matematika va tabiiy fanlar bo'yicha bilimlarini baholaydi. O'zbekiston ushbu tadqiqotda bir necha marta ishtirok etgan va har safar ta'lim sifatini oshirish yo'nalishida muhim tahlillarga ega bo'lgan. TIMSS tadqiqotida qatnashishdan asosiy maqsadlar:

1. O'quvchilarning tabiiy fanlar va matematikadagi bilimlarini xalqaro darajada baholash;
2. Fanlarni o'qitish metodikasi va ta'lim resurslarining samaradorligini aniqlash;
3. Ta'lim sohasidagi resurslar va imkoniyatlarni rivojlantirish bo'yicha xulosalar chiqarish.

TIMSS tadqiqotida yuqori natijaga erishish uchun O'zbekistonda quyidagi ishlar amalga oshirildi:

- Ta'lim muassasalarini zamonaviy laboratoriyalar bilan jihozlash;
- O'quv dasturlarini xalqaro talablarga moslashtirish;

- O'qituvchilarni xalqaro standartlarga muvofiq o'qitish va ularning malakasini oshirish.

PISA va TIMSS tadqiqotlarining ahamiyati

PISA va TIMSS tadqiqotlarida qatnashish O'zbekiston uchun xalqaro tajribani o'zlashtirish va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Bu tadqiqotlar orqali:

- Ta'lim tizimidagi kuchli va zaif tomonlar aniqlanadi;
- Ta'lim dasturlari, o'quv materiallari va pedagogik yondashuvlar xalqaro tajribaga mos ravishda takomillashtiriladi;
- O'quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlari rivojlantiriladi.

Kelajak rejalari

O'zbekistonda PISA va TIMSS tadqiqotlarida ishtirok etish jarayoni davomida ta'lim tizimini modernizatsiya qilish bo'yicha quyidagi chora-tadbirlar rejalashtirilgan:

1. O'quv dasturlarini xalqaro standartlarga to'liq moslashtirish;
2. Innovatsion texnologiyalarni ta'lim jarayoniga keng joriy etish;
3. O'qituvchilar va o'quvchilarni xalqaro tadqiqotlarga tayyorlashni kuchaytirish;
4. O'quvchilarning amaliy va hayotiy ko'nikmalarini rivojlantirishga e'tiborni oshirish.

PISA va TIMSS tadqiqotlarida muntazam ishtirok etish orqali O'zbekiston xalqaro reytinglarda o'z mavqeini yaxshilash va ta'lim tizimini rivojlantirishda yangi marralarga erishishni ko'zlamoda.

Xulosalar:

1. **Amaliy bilimlar va hayotiy ko'nikmalar:** PISA va TIMSS geografiya bo'yicha o'quvchilar bilimlarini faqat nazariy jihatdan emas, balki amaliy qo'llash nuqtai nazaridan tahlil qiladi. Bu esa o'quvchilarning global muammolarni

tushunish va ularni hal etishga yo'naltirilgan ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

2. **Geografiya va boshqa fanlar integratsiyasi:** Har ikkala dasturda geografik bilimlar boshqa fanlar, jumladan, biologiya, kimyo va iqtisodiyot bilan bog'langan holda baholanadi. Bu yondashuv o'quvchilarning chuqurroq tushunchalarga ega bo'lishiga ko'maklashadi.

3. **Globallashuv va mintaqaviy tafovutlar:** PISA va TIMSS tadqiqotlari geografik bilimlarning mamlakatlar va mintaqalar bo'yicha farqlanishini aniqlashga imkon beradi. Natijalar davlatlarga o'z ta'lim dasturlarini takomillashtirish uchun yo'l-yo'riq ko'rsatadi.

4. **Xaritalar va vizual ma'lumotlar bilan ishlash:** O'quvchilarning geografik xaritalar, diagrammalar va grafik ma'lumotlarni tahlil qilish qobiliyatlari har ikkala dastur uchun muhim mezon hisoblanadi. Bu qobiliyatlar amaliy jihatdan ham muhimdir.

Ushbu xulosalar asosida, o'quvchilarning geografik savodxonligini oshirish uchun nazariy bilimlarni amaliy vazifalar bilan boyitish hamda globallashuvga mos keluvchi ta'lim strategiyalarini ishlab chiqish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang'ich kursi Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 508
2. Musayev P.G', Musayev J.P. Geografiya Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T .: «SHARQ» NMAK, 2019
3. K.M. Boymirzaev O'rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg'ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet
4. Kuznesov M.V. “Geografiya o'qitish metodikasi” Simferopol Nata - 2009
5. Yu.A. Ivanov “Geografiya o'qitish metodikasi” Brest-2012
6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova “Geografiya o'qitish metodikasi” Toshkent-2021
7. Xoldorova G.M. “Geografiya o'qitish metodikasi” Jizzax-2020
8. Abduvohidov Safar Niyazmatovich, Ganiyev Ziyodulla Akramovich “Geografiya ta'limi metodikasi” O'quv qo'llanma Samarqand - 2021
9. Djo'raboeva H.Sh “Tabiiyot va geografiya o'qitish metodikasi” Farg'ona - 2021

Elektron manbalar

1. gov.uz – O'zbekiston Respublikasi Hukumati portali.
2. stesting.uz – xalqaro tadqiqotlarga tayyorlash sinov platformasi.
3. uza.uz – O'zbekiston Milliy axborot agentligi sayti.
4. kitob.uz – Respublika bolalar kutubxonasi sayti.
5. emaktab.uz – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining raqamli ta'lim platformasi.
6. zionet.uz – axborot ta'lim portali.
7. my.maktab.uz – umumta'lim maktablariga o'quvchilarni onlayn qabul qilish tizimi.

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Geografiya fanini o‘qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O‘quv modul	3.3. Geografiya darslarida o‘quvchilarni xalqaro tadqiqot dasturlariga (PISA, TIMSS) tayyorlash				
Mavzu	PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari asosida ta’lim sifatini takomillashtirish				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg‘ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O‘qituvchilarning fanini o‘qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O‘qituvchilarning hamkorlikda o‘qitish texnologiyalarni qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - “Mavzuning dolzarbligi” haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	- PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari asosida ta’lim sifatini	15	Taqdimot, ko‘rgazmali tushuntirish	4-12- slaydlar	O‘qituvchilar fanni o‘qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o‘rganadi.

	takomillashtirish tushuntirish; - Fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish; - Slaydlar bilan tushuntirish				
4. Amaliy mashg‘ulot	- Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish;	35	Guruhlarda ishlash,	2- tarqatmalar; 13-17-slayd	O‘qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo‘yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg‘ulot jarayoni bo‘yicha fikr-mulohazalar olish;	10	Suhbat, muhokama, tahlil	18-22-slayd; 3-ilova	O‘qituvchilar o‘z tajribalarini o‘rtoqlashadi va yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi.
6. Refleksiya	- “Men nimani o‘rgandim?” usuli orqali xulosa qilish - “PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari asosida ta’lim sifatini takomillashtirish bo‘yicha” refleksiyasi	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 23-27-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg‘ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat	28-29-slayd	O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo‘naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko‘rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o‘quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o‘ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo‘yicha XXI asr ko‘nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O‘quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo‘linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo‘yicha **ishlarning mazmuniga oid savollari**.

2-guruh

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo‘yicha **ishlarning mohiyatiga oid savollar**.

3-guruh uchun topshiriq

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga tayyorlash bo‘yicha **ishlarning ta’limdagi o‘rniga oid savollar**.

4-guruh uchun topshiriq

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlariga **tayyorlanishiga oid savollar**.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to'ldirishadi.

- j) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?
- k) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?
- l) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o'rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot dasturlari asosida ta'lim sifatini takomillashtirish

Reja:

1. PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot natijalariga asoslangan metodik tadbirlarni tashkil etish
2. PISA va TIMSS natijalarining ta'lim sifatini oshirishdagi ahamiyati
3. O'quvchilarning tanqidiy fikrlash va geografiya fani bo'yicha amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish
4. PISA va TIMSS xalqaro tadqiqotlarining natijalarini ta'limga tizimli tadbir etish

1. PISA va TIMSS xalqaro tadqiqot natijalariga asoslangan metodik tadbirlarni tashkil etish

PISA (Program for International Student Assessment) va TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) xalqaro tadqiqotlari o'quvchilarning bilim darajasini o'lchash va ta'lim tizimlarini taqqoslashda muhim vositalardir. Ushbu tadqiqotlar natijalari ta'lim tizimlarining kuchli va zaif tomonlarini ko'rsatib beradi. Geografiya va boshqa fanlardan o'quvchilarning bilimlarini yanada rivojlantirish uchun metodik tadbirlarni ishlab chiqish va amalga oshirish zarur. PISA va TIMSS tadqiqotlari natijalariga asoslangan metodik tadbirlarni tashkil etish o'quvchilarning bilim sifatini oshirishga yordam beradi.

Quyida PISA va TIMSS natijalariga asoslangan metodik tadbirlarni tashkil etish bo'yicha asosiy yondashuvlar va chora-tadbirlar keltirilgan:

1. O'quvchilarning Faol Ishtirokini Ta'minlash

Maqsad: O'quvchilarning ta'lim jarayonida faol ishtirokini ta'minlash va ularning bilimlarini amaliyotda qo'llashga rag'batlantirish.

Metodik Tadbirlar:

• **Interaktiv darslar tashkil etish:** PISA va TIMSS natijalarida yuqori ko'rsatkichlarga erishgan ta'lim metodlarini o'rgatish. O'quvchilarga geografiya

fanini interaktiv tarzda o'rganishga imkon beradigan darslar (masalan, onlayn xaritalar, virtual ekskursiyalar) tashkil etish.

- **Mavzularni amaliy misollar bilan boyitish:** O'quvchilarga geografiya bo'yicha global va lokal muammolarni tahlil qilishga imkon beradigan real hayotdagi misollarni ko'rsatish. Masalan, iqlim o'zgarishi, migratsiya, atrof-muhit muammolarini o'rganish.

2. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish

Maqsad: O'quvchilarning tanqidiy fikrlash, muammolarni tahlil qilish va yechimlarni ishlab chiqish ko'nikmalarini rivojlantirish.

Metodik Tadbirlar:

- **Muammoli vaziyatlarni o'rganish:** PISA va TIMSS natijalaridan kelib chiqib, o'quvchilarga geografiya bo'yicha muammoli vaziyatlar, masalan, shahar rejalashtirish, tabiiy resurslar bilan bog'liq masalalar bo'yicha ishlarni tashkil etish.

- **Tanqidiy muhokama va debatlar:** O'quvchilarga geografik masalalar yuzasidan tanqidiy muhokamalarni o'tkazish. Masalan, urbanizatsiya va uning atrof-muhitga ta'siri haqida debatlar o'tkazish.

- **G'oyalarni dalillash:** O'quvchilarga o'z fikrlarini aniq, izchil va asosli ravishda taqdim etishni o'rgatish, geografiya bo'yicha mavzularni tahlil qilishda dalillardan foydalanish.

3. Zamonaviy o'qitish texnologiyalarini joriy etish

Maqsad: Geografiya fani bo'yicha zamonaviy o'qitish texnologiyalarini qo'llash va o'quvchilarning interaktiv faoliyatini oshirish.

Metodik Tadbirlar:

- **Raqamli platformalardan foydalanish:** O'quvchilarga geografiya bo'yicha bilimlarni oshirishda onlayn o'qitish platformalari, raqamli xaritalar va ma'lumotlar bazalaridan foydalanishni rag'batlantirish.

- **Geografik vizualizatsiyalar va simulyatsiyalar:** O'quvchilarga virtual xaritalar, interaktiv simulyatsiyalar orqali geografiya fanini o'rganishga imkon yaratish. Masalan, iqlimning o'zgarishi yoki tabiiy ofatlarning oqibatlarini virtual muhitda kuzatish.

- **Mobil ilovalar orqali o'qitish:** O'quvchilarga geografik mavzularni o'rganish uchun mobil ilovalar yaratish yoki mavjud ilovalardan foydalanish, masalan, geolokatsiya asosidagi o'yinlar va mashqlar.

4. O'quvchilarga mustaqil tadqiqotlar o'tkazish imkoniyatini yaratish

Maqsad: O'quvchilarni geografiya fanidan mustaqil tadqiqotlar o'tkazishga rag'batlantirish va ilmiy izlanish ko'nikmalarini rivojlantirish.

Metodik Tadbirlar:

- **Mustaqil loyiha ishlari:** O'quvchilarga geografiya bo'yicha mustaqil loyiha ishlari va tadqiqotlar o'tkazishni taklif etish. Loyiha mavzulari, masalan, atrof-muhitni muhofaza qilish, iqlim o'zgarishining hududiy ta'siri va boshqalar bo'yicha bo'lishi mumkin.

- **Tadqiqot metodologiyasini o'rgatish:** O'quvchilarga geografiya fanidan ilmiy tadqiqotlarni qanday o'tkazish, ma'lumotlarni qanday to'plash, tahlil qilish va xulosa chiqarishni o'rgatish.

- **Tadqiqot natijalarini taqdim etish:** O'quvchilarga o'z tadqiqotlari va ishlanmalarini taqdim etish, ilmiy konferensiyalar o'tkazish, o'quvchilarni natijalarini o'z sinf va maktab jamoasi bilan baham ko'rishga rag'batlantirish.

5. O'qituvchilarni malakasini oshirish va innovatsion pedagogik usullarni joriy etish

Maqsad: O'qituvchilarning metodik va pedagogik bilimlarini oshirish, innovatsion yondashuvlarni qo'llashga o'rgatish.

Metodik Tadbirlar:

- **O'qituvchilar uchun treninglar va seminarlar:** PISA va TIMSS natijalari asosida o'qituvchilarni zamonaviy o'qitish metodikasi, interaktiv texnologiyalar, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va mustaqil tadqiqotlarni qo'llash bo'yicha malaka oshirish seminarlarini o'tkazish.

- **Pedagogik yondashuvlar va innovatsiyalar:** O'qituvchilarni yangi pedagogik yondashuvlar, masalan, flipped classroom (aylantirilgan sinf) yoki gamifikatsiya kabi innovatsion metodlar bilan tanishtirish.

- **O‘qituvchilarni tajriba almashishga undash:** O‘qituvchilarga o‘zaro tajriba almashish imkoniyatlarini yaratish, yaxshi amaliyotlarni joriy etish uchun platformalar yaratish.

6. Geografiya fani bo‘yicha o‘quvchilarni kengaytirilgan darslar va faoliyatlar bilan ta’minlash

Maqsad: Geografiya fanidan o‘quvchilarning qiziqishini oshirish va ularga kengaytirilgan bilim olish imkoniyatini yaratish.

Metodik Tadbirlar:

- **Ekspeditsiyalar va dala tadqiqotlari:** O‘quvchilarni amaliyotga jalb qilish uchun dalaga, geologik yodgorliklarga yoki ijtimoiy-geografik tadqiqotlar olib borishga olib chiqish.

- **Geografik masalalar bo‘yicha onlayn forumlar va muhokamalar:** O‘quvchilarga geografik masalalar bo‘yicha internetda forumlar yaratish, ular bilan muhokama qilish va izlanishlar o‘tkazish imkoniyatlarini taqdim etish.

- **Boshqa fanlar bilan integratsiyalashgan faoliyatlar:** Geografiya fanini boshqa fanlar bilan integratsiyalashgan tarzda o‘rganish, masalan, ijtimoiy fanlar yoki iqtisodiyot bilan birgalikda o‘rganish.

PISA va TIMSS natijalari asosida amalga oshiriladigan metodik tadbirlar geografiya fani bo‘yicha ta’lim sifatini oshirishga va o‘quvchilarni mustaqil fikrlash, tahlil qilish va ilmiy izlanishlarga rag‘batlantirishga xizmat qiladi. Innovatsion pedagogik yondashuvlar, zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash, o‘qituvchilarni malakasini oshirish va o‘quvchilarning faol ishtirokini ta’minlash orqali ta’lim jarayonini samarali qilish mumkin. Bu metodlar PISA va TIMSS tadqiqotlarining natijalariga asoslanib, ta’lim tizimini yanada sifatli qilish uchun muhim vositadir.

2. PISA va TIMSS natijalarining ta’lim sifatini oshirishdagi ahamiyati

PISA (Program for International Student Assessment) va TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) xalqaro tadqiqotlar ta’lim tizimlarining samaradorligini o‘lchashda va taqqoslashda muhim vosita hisoblanadi. Ushbu tadqiqotlar o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalarini xalqaro miqyosda baholashga yordam beradi. PISA va TIMSS natijalari ta’lim tizimining kuchli va

zaif tomonlarini aniqlash, o'quvchilarning umumiy bilim darajasini tahlil qilish va ta'lim sifatini oshirishga yo'naltirilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqish imkonini beradi.

PISA va TIMSS tadqiqotlarining ta'lim sifatini oshirishdagi ahamiyati bir nechta asosiy jihatlarida namoyon bo'ladi.

1. Ta'lim tizimini o'lchash va taqqoslash

PISA va TIMSS xalqaro tadqiqotlari dunyo bo'ylab turli mamlakatlardagi ta'lim tizimlarini taqqoslash imkonini beradi. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning bilim darajasini, ularning matematik, ilmiy va geografik ko'nikmalarini o'lchashga yordam beradi. Natijalar orqali, har bir mamlakat ta'lim tizimining kuchli va zaif tomonlari aniqlanadi. Bu esa ta'lim sifatini yaxshilashga yo'naltirilgan strategiyalarni ishlab chiqishga imkon beradi.

2. Ta'limning globallashtirishga hissa qo'shish

PISA va TIMSS tadqiqotlari global ta'lim standartlarini shakllantirishga xizmat qiladi. Mamlakatlar o'z tizimlarida qayd etilgan natijalarga asoslanib, xalqaro miqyosda raqobatbardosh bo'lishga intiladi. Bu, o'z navbatida, ta'limda yangiliklar va samarali yondashuvlarni joriy etishga undaydi. Geografiya va boshqa fanlar bo'yicha bilimni oshirish uchun dunyo tajribasini o'rganish va eng yaxshi metodlarni o'zlashtirish mumkin bo'ladi.

3. O'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish

PISA tadqiqotlari o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini baholashga qaratilgan. Geografiya va ilm-fan kabi fanlar bo'yicha o'quvchilarning bilimlarini baholash orqali, ta'lim tizimi o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratishi kerakligini ko'rsatadi. Bu o'quvchilarning nafaqat akademik, balki ijtimoiy va hayotiy ko'nikmalarini ham rivojlantirishga yordam beradi.

4. Ta'limni innovatsion usullar bilan takomillashtirish

TIMSS va PISA natijalari o'quvchilarning ilmiy va matematik ko'nikmalarini baholashda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash zarurligini ko'rsatadi. Innovatsion o'qitish usullari, masalan, raqamli texnologiyalar, interaktiv darslar va

loyiha asosida o'rganish metodlari yordamida o'quvchilarning bilimlarini oshirishga erishish mumkin. PISA va TIMSSning natijalari shuni ko'rsatadiki, an'anaviy o'qitish usullaridan tashqari, zamonaviy va interaktiv metodlarni qo'llash ta'lim sifatini oshirishga katta hissa qo'shadi.

5. O'qituvchilarni malakasini oshirish

PISA va TIMSS tadqiqotlari, shuningdek, o'qituvchilarning malakasini oshirishga bo'lgan ehtiyojni ko'rsatadi. O'qituvchilar, o'z navbatida, yangi pedagogik metodlarni o'rganish va amaliyotga tatbiq etishlari lozim. PISA va TIMSS natijalari, o'qituvchilarga qanday metodlar yordamida o'quvchilarning qiziqishini oshirish va bilim darajasini yuksaltirish mumkinligini ko'rsatib beradi. Bu o'qituvchilarni malakasini oshirish, yangi pedagogik texnologiyalarni joriy etish va ta'lim jarayonini yaxshilashga yordam beradi.

6. O'quvchilarning bilimlaridagi farqlarni qisqartirish

PISA va TIMSS natijalari o'quvchilar o'rtasidagi bilim darajasidagi farqlarni ham ko'rsatadi. Ta'lim tizimi, shu orqali, o'quvchilar o'rtasidagi tengsizlikni bartaraf etish uchun zarur chora-tadbirlarni ishlab chiqishi mumkin. Masalan, zaif o'quvchilarga qo'shimcha yordam ko'rsatish, individual yondashuvlarni amalga oshirish, yuqori bilim darajasiga ega o'quvchilarga esa yanada murakkab va rivojlantiruvchi topshiriqlar taqdim etish kabi metodlar orqali ta'lim sifatini yaxshilash mumkin.

7. Ta'lim siyosatini shakllantirish

PISA va TIMSS natijalari ta'lim siyosatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Hukumatlar va ta'lim tashkilotlari, xalqaro tadqiqotlarning natijalariga asoslanib, ta'lim tizimini isloh qilish va samaradorligini oshirish uchun zaruriy chora-tadbirlarni amalga oshiradilar. Bu, o'z navbatida, ta'lim sohasidagi siyosiy qarorlar va strategiyalarning aniq va samarali bo'lishini ta'minlaydi.

PISA va TIMSS natijalari ta'lim tizimlarini rivojlantirishda, o'quvchilarning bilimlarini oshirishda va ta'lim sifatini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqotlar ta'lim tizimlarining holatini tahlil qilishga, global ta'lim tajribalarini o'rganishga va ta'limda yangiliklar va innovatsiyalarni amalga oshirishga yordam

beradi. PISA va TIMSSning natijalari asosida, o'quvchilarni tanqidiy fikrlashga rag'batlantirish, o'qituvchilarni malakasini oshirish, zamonaviy pedagogik usullarni qo'llash va ta'lim tizimining samaradorligini oshirish mumkin.

3. O'quvchilarning tanqidiy fikrlash va geografiya fani bo'yicha amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish

Geografiya fani nafaqat o'quvchilarga dunyo haqidagi bilimlarni beradi, balki ularni turli xil muammolarni tahlil qilish va yechimlar ishlab chiqishda tanqidiy fikrlash ko'nikmalariga ega bo'lishga o'rgatadi. Tanqidiy fikrlash, o'quvchilarning o'z fikrlarini mustaqil ravishda shakllantirish, ma'lumotlarni tahlil qilish, baholash va qarorlar qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Geografiya fani, ayniqsa, ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik masalalarni o'rganishda bu ko'nikmalarni rivojlantirishda katta rol o'ynaydi.

Quyida geografiya fani orqali o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishning asosiy yondashuvlari va metodlari keltirilgan.

1. Geografiya fani va tanqidiy fikrlash: tahlil va qarorlar qabul qilish

Maqsad: O'quvchilarga geografik masalalar, global iqlim o'zgarishlari, resurslarni boshqarish yoki shahar rejalashtirish kabi mavzularni tahlil qilish orqali tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish.

Metodik tadbirlar:

- **Muammoli vaziyatlar:** O'quvchilarga real geografik muammolarni (masalan, iqlim o'zgarishi, suv resurslarining kamayishi, urbanizatsiya ta'siri) taqdim etish va ularni hal qilishga undash. O'quvchilar bu muammolarni tahlil qilib, yechimlar taklif etishi kerak.

- **Geografik baholash:** O'quvchilarga ma'lumotlarni (masalan, iqlim, geografik o'zgarishlar, demografik o'zgarishlar) baholashga imkon berish. Ular statistik ma'lumotlar, xaritalar va boshqa manbalarni tahlil qilib, xulosalar chiqarishi kerak.

- **Debatlar va muammoli muhokamalar:** O'quvchilarni geografik mavzular bo'yicha debatlar va muhokamalarga jalb qilish. Masalan, "Atrof-muhitni muhofaza

qilish uchun qanday choralar ko‘rish kerak?" yoki "Global isishning ta‘sirini qanday kamaytirish mumkin?" kabi savollarni muhokama qilish.

2. Amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish: tadqiqotlar va loyihalar

Maqsad: O‘quvchilarga geografiya fanini amaliyotda qo‘llashga imkon berish, mustaqil tadqiqotlar o‘tkazish va ilmiy yondashuvni o‘rganish.

Metodik tadbirlar:

- **Geografik tadqiqotlar:** O‘quvchilarga o‘z hududlari bo‘yicha tadqiqotlar o‘tkazishni tavsiya etish. Masalan, o‘quvchilar mahalliy iqlim sharoitlarini, resurslar taqsimotini, shahar rivojlanishini o‘rganib, o‘z izlanishlari bo‘yicha taqdimotlar tayyorlashlari mumkin.

- **Loyiha ishlari:** Geografiya bo‘yicha amaliy loyihalar tashkil etish. O‘quvchilarni guruhlariga bo‘lib, birgalikda loyiha ishlari orqali muammolarni hal qilishga yo‘naltirish. Misol uchun, ekologik muammolarni o‘rganish, tabiiy resurslarning samarali boshqarilishi haqida loyiha tayyorlash.

- **Data tahlili:** O‘quvchilarga geografik ma‘lumotlarni (masalan, iqlim o‘zgarishlari, aholi zichligi, tabiiy ofatlar) tahlil qilishni o‘rgatish. Bu orqali ular statistik metodlar, xaritalar va grafiklarni to‘g‘ri o‘qish va tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

3. O‘quvchilarda o‘rganish va tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish

Maqsad: O‘quvchilarni geografiya bo‘yicha bilimlarni chuqurroq o‘rganishga va amaliy tahlil qilishga rag‘batlantirish.

Metodik tadbirlar:

- **Kontekstual o‘rganish:** O‘quvchilarga geografiya bo‘yicha mavzularni keng kontekstda o‘rganishni taklif qilish. Masalan, "Geografiya va iqtisodiyot" mavzusida iqtisodiy rivojlanish va geografik sharoitlarning o‘zaro aloqalarini tahlil qilish.

- **Xarita tahlili:** O‘quvchilarga geografik xaritalarni o‘rganishni va tahlil qilishni o‘rgatish. Buning orqali ular hududiy tafovutlarni, resurslarning taqsimotini va iqlim sharoitlarini yaxshiroq tushunishadi.

• **Hududiy muvaffaqiyat va muammolarni tahlil qilish:** O‘quvchilarga ma’lum bir hududda mavjud bo‘lgan geografik muammolarni aniqlash va ularni tahlil qilishni o‘rgatish. Masalan, biror hududdagi suv tanqisligi yoki tabiiy resurslarning ekspluatatsiyasi haqida tadqiqotlar o‘tkazish.

4. Kreativ yondashuvlar: geografiya va fanlararo integratsiya

Maqsad: Geografiya fanini boshqa fanlar bilan integratsiyalashgan tarzda o‘rganish va o‘quvchilarga keng ko‘lamli bilimlarni taqdim etish.

Metodik tadbirlar:

• **Fanlararo loyiha ishlari:** Geografiya va boshqa fanlar (masalan, biologiya, iqtisodiyot) bilan bog‘langan loyihalar tashkil etish. Misol uchun, "Atrof-muhit va iqtisodiyot: Resurslarni boshqarish" mavzusida iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy jihatlarni tahlil qilish.

• **Innovatsion texnologiyalar:** Geografiya fani bo‘yicha innovatsion texnologiyalar, masalan, virtual xaritalar, simulyatsiyalar va GIS (Geographic Information System) texnologiyalarini qo‘llash. O‘quvchilar bu texnologiyalar orqali geografik ma’lumotlarni tahlil qilish va yaratishni o‘rganishadi.

5. Geografiya fani bo‘yicha amaliy mashqlar va faoliyatlar

Maqsad: O‘quvchilarga geografiya bo‘yicha amaliy mashqlar va faoliyatlar orqali o‘rganish imkoniyatini yaratish.

Metodik tadbirlar:

• **Daladagi tadqiqotlar:** O‘quvchilarni dala tadqiqotlariga jalb qilish, masalan, o‘rmonlar, daryolar yoki shahar atrofidagi geografik hududlarni o‘rganish. Bu o‘quvchilarga tabiiy resurslar, ekosistemalar va inson faoliyatining tabiiy muhitga ta’sirini amalda o‘rganishga yordam beradi.

• **Geografik sayohatlar:** O‘quvchilarni geografik sayohatlarga (virtual yoki haqiqiy) jalb qilish va sayohat davomida turli geografik joylarni o‘rganishga imkoniyat yaratish. Bu o‘quvchilarga global va mahalliy geografik farqlarni ko‘rish va tushunishga yordam beradi.

Geografiya fani o‘quvchilarda tanqidiy fikrlash va amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirishda muhim o‘rin tutadi. Tanqidiy fikrlash, o‘quvchilarning geografik va

ijtimoiy muammolarni tahlil qilish, qarorlar qabul qilish va kreativ yondashuvlar ishlab chiqish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Geografiya fani orqali o'quvchilarga nafaqat o'z hududlari va dunyo haqida bilim berish, balki ular mustaqil fikr yuritish va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan amaliy mashqlar va tadqiqotlar o'tkazish mumkin. Bu esa ularni zamonaviy dunyoda muvaffaqiyatli bo'lishga tayyorlaydi.

4. PISA va TIMSS xalqaro tadqiqotlarining natijalarini ta'limga tizimli tatbiq etish

PISA (Program for International Student Assessment) va TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) xalqaro tadqiqotlari o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini global miqyosda baholash, taqqoslash va tahlil qilishga qaratilgan dasturlardir. Ushbu tadqiqotlar o'quvchilarning akademik darajasini, shuningdek, ularning ijtimoiy va emosional ko'nikmalarini o'lchashga yordam beradi. PISA va TIMSS natijalari ta'lim tizimlarining samaradorligini aniqlashda muhim vosita hisoblanadi va ularning natijalarini ta'lim tizimiga tizimli ravishda tatbiq etish ta'lim sifatini oshirishga katta hissa qo'shadi.

1. Natijalarni tahlil qilish va ta'limdagi kamchiliklarni aniqlash

PISA va TIMSS natijalarining asosiy maqsadi ta'lim tizimlaridagi kuchli va zaif tomonlarni aniqlashdir. O'quvchilarni baholashda qo'llaniladigan metodologiyalar orqali ta'lim tizimining o'rganish va o'rgatish samaradorligini yaxshiroq tushunish mumkin. PISA va TIMSSning natijalarini ta'lim tizimiga tizimli ravishda tatbiq etishning birinchi qadami bu o'quvchilarning qaysi sohalarda kuchli yoki zaif ekanligini tahlil qilishdir. Masalan, geografiya va ilm-fan kabi fanlar bo'yicha o'quvchilarning bilimlari tahlil qilinib, kamchiliklar aniqlanadi. Bu ma'lumotlar asosida ta'lim tizimiga zaruriy o'zgartirishlar kiritiladi.

2. O'qitish usullarini takomillashtirish

PISA va TIMSS natijalarini ta'lim tizimiga tatbiq etishning yana bir muhim qismi o'qitish metodlarini takomillashtirishdir. Bu natijalar o'quvchilarning o'z bilimlarini amalda qo'llash, tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish kabi

ko'nikmalarini rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi. PISA va TIMSS baholashlari o'qituvchilarga qanday metodlar, texnologiyalar va pedagogik yondashuvlar samarali ekanligini ko'rsatadi. Shunday qilib, ta'lim tizimida interaktiv, ijodiy va faol yondashuvlarni qo'llashning ahamiyati ortadi. O'qituvchilarni malaka oshirish va ularga yangi pedagogik metodlarni o'rgatish orqali o'quvchilarning bilimlarini yaxshilash mumkin.

3. Ta'lim siyosatini shakllantirish

PISA va TIMSS natijalari ta'lim siyosatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Natijalar o'quvchilarning umumiy bilim darajasini, shuningdek, ta'lim tizimining samaradorligini ko'rsatadi. PISA va TIMSS asosida ta'lim siyosatini ishlab chiqish mamlakatlarga o'z tizimlarini isloh qilishda yordam beradi. Natijalar davlat ta'lim dasturlarini yaxshilash, o'qituvchilarni tayyorlash va o'quvchilarga yangicha o'qitish metodlarini joriy etish bo'yicha chora-tadbirlarni ko'rish imkonini beradi.

4. O'quvchilarning tanqidiy fikrlash va kognitiv ko'nikmalarini rivojlantirish

PISA va TIMSS tadqiqotlari o'quvchilarning nafaqat bilim darajasini, balki tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va analiz qilish ko'nikmalarini ham baholaydi. O'quvchilarning geografiya va ilmiy fanlar bo'yicha tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish, ular uchun real hayotiy muammolarni hal qilishni o'rgatish zarurati bor. Bu natijalarga asoslanib, ta'lim tizimida o'quvchilarga chuqurroq va amaliy bilimlarni berishga e'tibor qaratiladi. Shu tarzda, PISA va TIMSS natijalari o'quvchilarga nafaqat bilim, balki ulardan qanday foydalangan holda muammolarni yechish ko'nikmalarini o'rgatishni taqozo etadi.

5. Geografiya va ilm-fan fanlari bo'yicha mustahkamlash

PISA va TIMSS baholashlarining natijalari geografiya, ilm-fan va boshqa asosiy fanlar bo'yicha o'quvchilarning o'rganishdagi muvaffaqiyatsizliklarini aniqlashga yordam beradi. Bu natijalar o'quvchilarning geografiya va ilm-fan bo'yicha bilim va ko'nikmalarini mustahkamlashga imkon beradi. Ta'lim tizimiga natijalarni tatbiq etish, o'quvchilarga mashqlar, tadqiqotlar va interaktiv darslar

orqali geografiya va ilm-fan fanlarida qiziqish uygʻotish va ularni samarali oʻrganishga imkon yaratadi. Shuningdek, PISA va TIMSS natijalarini hisobga olib, geografiya fani boʻyicha metodik qoʻllanmalar va oʻqituvchilar uchun treninglar tashkil etish mumkin.

6. Oʻquvchilarni mustaqil oʻrganishga ragʻbatlantirish

PISA va TIMSS tadqiqotlari oʻquvchilarda mustaqil oʻrganish va izlanish qilish koʻnikmalarini rivojlantirishga urgʻu beradi. Oʻquvchilarga oʻrganishning faqat darsliklar bilan chegaralanmasligini tushuntirish, ularga mustaqil ilmiy izlanishlar qilishni oʻrgatish kerak. Bunday yondashuv, oʻquvchilarning bilish jarayonini faollashtiradi va ularni oʻz bilimlarini amaliyotda qoʻllashga undaydi. Mustaqil oʻrganishning muhim ahamiyati oʻquvchilarni taʼlimning faollashgan va oʻzlashtirishga yoʻnaltirilgan tizimiga jalb qilishda namoyon boʻladi.

7. Monitoring va natijalarni tahlil qilish

PISA va TIMSS natijalarini taʼlim tizimiga joriy etishda doimiy monitoring va natijalarni tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. Tizimli monitoring oʻquvchilarning bilim darajasini va ularning taʼlimdagi yutuqlarini baholashga yordam beradi. Oʻquvchilarning taʼlim jarayonidagi rivojlanishiga doimiy nazorat qilish va tegishli oʻzgartirishlar kiritish orqali taʼlim tizimi doimiy ravishda yangilanadi va samarali boʻlishi taʼminlanadi.

Xulosa

PISA va TIMSS natijalari taʼlim tizimini isloh qilish va sifatini oshirishda katta rol oʻynaydi. Ularning natijalari asosida taʼlimda mavjud kamchiliklarni aniqlash, oʻqitish metodlarini takomillashtirish, oʻquvchilarda tanqidiy fikrlash va mustaqil oʻrganish koʻnikmalarini rivojlantirish mumkin. Taʼlim tizimiga tizimli tadbiq etilgan PISA va TIMSS natijalari oʻquvchilarning akademik darajasini oshirishga, taʼlim sifatini yaxshilashga va global taʼlim standartlariga mos keladigan tizimlarni yaratishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlangʻich kursi Toshkent: Oʻzbekiston, 2020. – 508

2. Musayev P.G', Musayev J.P. Geografiya Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T .: «SHARQ» NMAK, 2019
3. K.M. Boymirzaev O'rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg'ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet
4. Kuznesov M.V. "Geografiya o'qitish metodikasi" Simferopol Nata - 2009
5. Yu.A. Ivanov "Geografiya o'qitish metodikasi" Brest-2012
6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova "Geografiya o'qitish metodikasi" Toshkent-2021
7. Xoldorova G.M. "Geografiya o'qitish metodikasi" Jizzax-2020
8. Abduvohidov Safar Niyazmatovich, Ganiyev Ziyodulla Akramovich "Geografiya ta'limi metodikasi" O'quv qo'llanma Samarqand - 2021
9. Djo'raboeva H.Sh "Tabiiyot va geografiya o'qitish metodikasi" Farg'ona - 2021

Elektron manbalar

1. gov.uz – O'zbekiston Respublikasi Hukumati portali.
2. stesting.uz – xalqaro tadqiqotlarga tayyorlash sinov platformasi.
3. uza.uz – O'zbekiston Milliy axborot agentligi sayti.
4. kitob.uz – Respublika bolalar kutubxonasi sayti.
5. emaktab.uz – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining raqamli ta'lim platformasi.
6. ziyonet.uz – axborot ta'lim portali.
7. my.maktab.uz – umumta'lim maktablariga o'quvchilarni onlayn qabul qilish tizimi.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Geografiya fanini o'qitishga zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.3. STEAM - Geografiya darslarida fanlararo bog'lanish va ilmiy - texnik ijodga jalb qilish				
Mavzu	Geografiya o'qituvchilari uchun STEAM texnologiyalarini joriy etish bo'yicha metodik tavsiyalar				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O'qituvchilarning fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O'qituvchilarning hamkorlikda o'qitish texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> Salomlashish Mavzu va reja bilan tanishtirish Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama 	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> Geografiya fanini o'qitishda innovatsion 	15	Taqdimot, ko'rgazmal	4-9- slaydlar	O'qituvchilar fanni o'qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o'rganadi.

	yondashuvlarni tushuntirish; - Hamkorlikda o‘qitish texnologiyalarining qo‘llanilishi; - Fanini o‘qitishda raqamli innovatsion texnologiyalardan foydalanish; - Slaydlar bilan tushuntirish		i tushuntirish		
4. Amaliy mashg‘ulot	- Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish;	35	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	2- tarqatmalar; 10-12-slayd	O‘qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo‘yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg‘ulot jarayoni bo‘yicha fikr-mulohazalar olish;	10	Suhbat, muhokama, tahlil	13-14-slayd; 3-ilova	O‘qituvchilar o‘z tajribalarini o‘rtoqlashadi va yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi.
6. Refleksiya	- “Men nimani o‘rgandim?” usuli orqali xulosa qilish - “Geografiya fanini o‘qitishda innovatsion yondashuvlar” refleksiyasi	5	Refleksiya usullari	15-16-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg‘ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat	17-18-slayd	O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo‘naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko‘rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o‘quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o‘ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo‘yicha XXI asr ko‘nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O‘quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo‘linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

Topshiriqni guruhning har bir ishtirokchisi Word matn muharririda bajarishadi.

2-guruh

Topshiriqni guruh ishtirokchilar hamkorlikda Google Docs da bajarishadi.

3-guruh uchun topshiriq

Topshiriqni guruhning har bir ishtirokchisi Excel elektron jadvalida bajarishadi.

4-guruh uchun topshiriq

Topshiriqni guruh ishtirokchilar hamkorlikda (vazifalarni taqsimlab) Google Sheets da bajarishadi.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to‘ldirishadi.

- m) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?
- n) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?
- o) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o‘rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: Geografiya o'qituvchilari uchun STEAM texnologiyalarini joriy etish bo'yicha metodik tavsiyalar

Reja:

1. STEAM texnologiyalarining asoslari
2. STEAM texnologiyalarining mazmuni.
3. STEAM texnologiyalarini geografiya ta'limida joriy etishning istiqbollari
4. Geografiya darslarida STEAM texnologiyalarini joriy etish usullari.

1. STEAM texnologiyalarining asoslari

STEAM texnologiyalarining asoslari - bu ilm-fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematika fanlarini integratsiyalashgan holda o'rgatish yondashuvi. Bu yondashuv o'quvchilarga nafaqat texnik bilimlarni, balki ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilishda ko'nikmalarni ham rivojlantirishga yordam beradi. STEAM texnologiyalari bugungi kunda ta'limda, ilmiy izlanishlar va amaliyotda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

STEAM texnologiyalarining asoslari:

1. Science (Ilm-Fan)

Ilm-fan STEAMning asosiy elementlaridan biridir. Bu bo'limda o'quvchilar tabiatshunoslik fanlarini o'rganishadi, ya'ni biologiya, kimyo, fizika va ekologiya kabi fanlar asosida ilmiy izlanishlar olib borishadi. O'quvchilarga ilmiy metodlar va tajribalar orqali obyektiv tahlil qilish, gipotezalarni sinash, natijalarni baholash va ilmiy nuqtai nazardan qarorlar qabul qilish o'rgatiladi.

Asosiy tamoyillar:

Ilmiy metodlarni qo'llash

Eksperimentlar o'tkazish

Tabiatdagi qonuniyatlarni aniqlash va tahlil qilish

2. Technology (Texnologiya)

Texnologiya STEAM yondashuvining boshqa asosiy komponentidir. O'quvchilar zamonaviy texnologiyalarni qo'llab, o'rganilgan ilmiy g'oyalarni real dunyoda sinab ko'rishadi. Bu bosqichda o'quvchilar kompyuterlar, dasturiy ta'minotlar, raqamli vositalar va boshqa texnologiyalar yordamida amaliyot olib borishadi.

Asosiy tamoyillar:

Kompyuter dasturlari va qurilmalari bilan ishlash

Internet va raqamli vositalar yordamida ma'lumot to'plash

Virtual va kengaytirilgan reallikdan foydalanish

3. Engineering (Muhandislik)

Muhandislik STEAMning texnologiya bilan bog'liq bo'lgan bo'limidir. Bu sohada o'quvchilar masalalarni tahlil qilish, ularni yechish uchun yechimlar ishlab chiqish, prototiplar yaratish va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishadi. Muhandislik o'quvchilarga yaratgan mahsulotlar va tizimlarning ishlash printsiplarini tushunishga yordam beradi.

Asosiy tamoyillar:

Texnik yechimlar ishlab chiqish

Model va prototiplar yaratish
Dizayn jarayonini boshqarish

4. Arts (San'at)

San'at STEAM yondashuvida texnologiya va ilm-fan bilan chambarchas bog'lanadi. San'at, dizayn va ijodiy jarayonlar ilmiy yondashuvni yanada kuchaytiradi. Bu bosqichda o'quvchilar muhandislik va texnologiya elementlarini san'at va dizayn orqali ifodalashadi. San'at, shuningdek, ijodiy fikrlash va tasavvur qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Asosiy tamoyillar:

Ijodiy fikrlash
Dizayn va san'at asoslari
Visual va estetik tafakkur

5. Mathematics (Matematika)

Matematika STEAMda alohida rol o'ynaydi, chunki ilmiy va texnik ishlar ko'pincha matematik modellarga, hisob-kitoblarga va formulalarga asoslanadi. O'quvchilar matematik metodlarni qo'llash orqali turli masalalarni hal qilishadi, statistik ma'lumotlarni tahlil qilishadi va matematik hisob-kitoblarni amalga oshirishadi.

Asosiy tamoyillar:

Matematik modellar yaratish
Hisoblash va tahlil
Statistik ma'lumotlarni ishlash

STEAM yondashuvidan foydalanishning afzalliklari

STEAM texnologiyalarini qo'llash nafaqat fanlarni o'rganishda, balki o'quvchilarda muammolarni hal qilish, ijodiy fikrlash, hamkorlik qilish va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Quyidagi afzalliklarni ta'kidlash mumkin:

Fanlararo o'rganish: STEAM yondashuvi ilm-fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematikaning integratsiyasini ta'minlaydi, bu esa o'quvchilarga ko'p qirrali bilimlarni birlashtirish imkonini beradi.

Ijodiy fikrlash: San'at va dizaynni qo'llash orqali o'quvchilar ijodiy fikrlashni rivojlantiradilar.

Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish: O'quvchilar turli texnologiyalarni qo'llashni o'rganadilar, bu ularning amaliy ko'nikmalarini oshiradi.

Muammolarni hal qilish: STEAM o'quvchilarga real dunyodagi masalalarni hal qilishda amaliy va texnologik yondashuvlarni qo'llash imkoniyatini beradi.

Kollaboratsiya va jamoaviy ish: STEAM yondashuvi guruhda ishlashni ta'minlaydi, bu o'quvchilarga hamkorlik qilish va fikr almashish imkoniyatini yaratadi.

STEAM texnologiyalarining asoslari o'quvchilarda fanlararo bilimlarni rivojlantirish, amaliy ko'nikmalarni shakllantirish va ijodiy fikrlashni kuchaytirishga qaratilgan. Bu yondashuv nafaqat ilmiy bilimlarni o'rganish, balki turli sohalarda innovatsiyalar yaratish va real dunyo muammolarini hal qilish uchun zarur ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

2. STEAM texnologiyalarining mazmuni

STEAM texnologiyalarining mazmuni ilm-fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematikaning integratsiyalashgan yondashuvi bo'lib, bu yondashuv o'quvchilarga bu sohalarni birlashtirgan holda o'rganishga imkon beradi. STEAM orqali o'quvchilar amaliyotda bilimlarni qo'llash, ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, muammolarni hal qilish va innovatsion yechimlar yaratish ko'nikmalarini hosil qiladilar. STEAMning mazmuni quyidagi asosiy qismlardan iborat:

Ilm-fan STEAM yondashuvidagi asosiy qismlardan biri bo'lib, o'quvchilarga tabiatshunoslik fanlarini, jumladan biologiya, kimyo, fizika, astronomiya va ekologiya kabi sohalarni o'rganishni ta'minlaydi. Ilm-fan o'quvchilarga quyidagi ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi:

Tabiatdagi qonuniyatlarni tushunish

Eksperimentlar va tadqiqotlar orqali ilmiy metodlarni qo'llash

O'zgaruvchilar o'rtasidagi bog'lanishlarni tahlil qilish

Ma'lumotlarni to'plash, tahlil qilish va yakuniy xulosalar chiqarish

Texnologiya STEAM yondashuvida o'quvchilarga ilmiy bilimlarni real dunyoda qo'llash uchun zarur vositalarni taqdim etadi. Texnologiya yordamida o'quvchilar zamonaviy dasturlar, asbob-uskunalar va qurilmalarni ishlatishni o'rganadilar.

Texnologiyaning mazmuni quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Kompyuterlar va raqamli texnologiyalar bilan ishlash

Dasturlash va kodlash

Ma'lumotlarni elektron tarzda tahlil qilish va ko'rsatish

Raqamli modellashtirish, simulyatsiyalar va grafikalar yaratish

Muhandislik STEAM yondashuvidagi texnologiyaga yaqin bo'lgan bo'lim bo'lib, o'quvchilarga muammolarni hal qilishda kreativ va tizimli yondashuvni o'rgatadi. Muhandislikning mazmuni shundan iboratki, o'quvchilar amaliy tizimlar va konstruktsiyalarni loyihalash, yaratish va sinovdan o'tkazish orqali ilmiy g'oyalarni amalga qo'llashni o'rganadilar:

Texnik yechimlar ishlab chiqish

Prototiplar yaratish va sinovdan o'tkazish

Muammolarni yaratish va tahlil qilish

Inshootlar, qurilmalar yoki tizimlarni dizayn qilish

San'at STEAMda ijodiy fikrlash va tasavvur qilishning muhim jihatini taqdim etadi. San'at orqali o'quvchilar ilm-fan va texnologiyalarni ifodalashda, vizual va estetik tafakkur orqali yangi yondashuvlar yaratadilar. San'atning mazmuni quyidagilardan iborat:

Ijodiy fikrlash va tasavvur qilish

San'at va dizaynni muhandislik va ilmiy ishlarga integratsiyalash

Vizual kommunikatsiya va grafikalar yaratish

Estetik tafakkur va ijodiy jarayonlarda qatnashish

Matematika STEAM yondashuvida fanlararo integratsiyani ta'minlaydi, chunki ilmiy va texnik yechimlar ko'pincha matematik model va hisob-kitoblarga asoslanadi. Matematika o'quvchilarga tizimli va aniq fikrlashni, hisob-kitoblarni va muammolarni matematik jihatdan yechishni o'rgatadi. Matematikaning mazmuni:

Hisoblash, statistik va ehtimollikni hisoblash

Matematik modellardan foydalanish

Raqamli ma'lumotlarni tahlil qilish va ifodalash

Masalalar yechish va matematik formulalardan foydalanish

STEAM texnologiyalarining mazmuni o'quvchilarga turli sohalarni birlashtirish orqali global muammolarni hal qilishga yordam beradi. Ilm-fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematikaning integratsiyasi nafaqat ilmiy bilimlarni oshirishga, balki ijodiy va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga ham xizmat qiladi.

3. STEAM texnologiyalarini geografiya ta'limida joriy etishning istiqbollari

STEAM texnologiyalarini geografiya ta'limida joriy etishning istiqbollari - bu ta'limda innovatsion yondashuvlar va texnologiyalarning o'rni tobora ortib borayotgan zamonaviy jarayondir. Geografiya fani, tabiiy va ijtimoiy fanlarni o'z ichiga olganligi sababli, STEAM texnologiyalarini qo'llash bu sohada yanada samarali o'qitishni ta'minlashga yordam beradi. Quyida STEAM texnologiyalarini geografiya ta'limida joriy etishning istiqbollari haqida batafsil tahlil qilaman:

1. Geografiya Fanida STEAMning integratsiyasi

Geografiya ta'limida STEAM texnologiyalarining integratsiyasi o'quvchilarga tabiiy va ijtimoiy jarayonlarni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Bu yondashuv orqali geografiyaning nazariy aspektlari bilan amaliyotlar birlashtiriladi, bu esa o'quvchilarga kompleks muammolarni hal qilishda bilimlarni qo'llash imkonini beradi. STEAMning geografiyada qo'llanilishi quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

Ilmiy tadqiqotlar: O'quvchilar geografik muammolarni tadqiq qilishda ilmiy metodlarni qo'llashni o'rganadilar.

Texnologiyalardan foydalanish: Geografik ma'lumotlarni to'plash, tahlil qilish va vizualizatsiya qilishda zamonaviy texnologiyalardan (GIS, GPS, raqamli kartalar) foydalanish.

Muhandislik va dizayn: Geografik jarayonlar va tizimlarni modellashda muhandislik yondashuvlaridan foydalanish.

San'at va dizayn: Geografik ma'lumotlarni tasvirlash va dizaynlash, masalan, xaritalar va grafikalar yaratishda san'atni qo'llash.

2. Zamonaviy texnologiyalarni integratsiya qilish

Geografiya ta'limida STEAM texnologiyalarini joriy etishning istiqbollari zamonaviy texnologiyalarni o'rganish va qo'llashga qaratilgan. O'quvchilar GIS (Geographic Information Systems), GPS (Global Positioning System) va boshqa raqamli asboblardan orqali geografik ma'lumotlarni o'rganishadi. Bunday

texnologiyalar o'quvchilarga nafaqat geografik jarayonlarni kuzatish, balki ma'lumotlarni tahlil qilish va yangilash imkoniyatini ham beradi. Shu bilan birga, geografik muammolarni hal qilishda innovatsion yondashuvlarni rivojlantiradi.

3. Geografiyaning amaliy ahamiyatini oshirish

STEAM texnologiyalari geografiya fanining amaliy ahamiyatini oshirishga yordam beradi. O'quvchilar amaliy loyihalar orqali real dunyo muammolarini hal qilishda o'z bilimlarini qo'llashadi. Misol uchun:

Iqlim o'zgarishi: Iqlim o'zgarishi va uning ta'sirini tahlil qilishda o'quvchilar matematik modellar, ilmiy tadqiqotlar va texnologiyalarni qo'llashadi.

Shaharsozlik va infratuzilma: Shaharsozlik va infratuzilma masalalarida o'quvchilar muhandislik yondashuvlari orqali geografik yechimlar ishlab chiqadilar.

Ekologik muammolar: Ekologik muammolarni hal qilishda geografiyaning ilmiy va san'atlarga oid jihatlarini integratsiya qilish.

4. Ijodiy fikrlashni rivojlantirish

STEAM yondashuvi geografiya ta'limiga ijodiy fikrlashni olib kiradi. Geografiyaning an'anaviy o'qitish usullaridan farqli o'laroq, STEAM texnologiyalarini qo'llash o'quvchilarga geografik muammolarni yangi va innovatsion tarzda yechish imkonini beradi. Masalan:

Kartografiya va dizayn: O'quvchilar geografik xaritalar va diagrammalarni yaratishda san'atni qo'llash orqali ijodiy yondashuvni o'rgandilar.

3D model yaratish: Geografik ob'ektlarning 3D modellarini yaratish va ularni o'rganish orqali real dunyo jarayonlarini vizual tarzda ifodalash.

5. Ko'p qirrali yondashuvni ta'minlash

STEAM texnologiyalari geografiya ta'limida ko'p qirrali yondashuvni ta'minlashga yordam beradi. O'quvchilar geografiyaning nafaqat ilmiy, balki san'at, muhandislik va matematika bilan bog'liq tomonlarini o'rganadilar. Bu orqali ularning fikrlash qobiliyati, kreativligi va amaliy ko'nikmalari rivojlanadi. Misol uchun:

Geografiya va muhandislik: Geografik o'zgarishlarni hisoblashda matematik modellar va texnologik usullarni qo'llash.

Geografiya va san'at: Geografik xaritalarni va diagrammalarni estetik jihatdan jozibali qilish, dizayn elementlarini qo'llash.

6. Geografiya fanini ijtimoiy masalalar bilan bog'lash

STEAM texnologiyalari geografiya fanini ijtimoiy masalalar bilan bog'lashga yordam beradi. O'quvchilar ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik muammolarni geografik nuqtai nazardan o'rganib, ularni hal qilishda ilmiy va texnologik yondashuvlarni qo'llaydilar. Masalan:

Barqaror rivojlanish: Ijtimoiy va ekologik barqarorlikni ta'minlashda geografik tahlillar va ekologik izlanishlar amalga oshiriladi.

Shaharsozlik: O'quvchilar shaharlar va qishloqlarni rejalashtirishda geografik va ijtimoiy omillarni tahlil qilishadi.

7. STEAMning o'qituvchilar uchun imkoniyatlari

Geografiya darslarida STEAM texnologiyalarini joriy etish o'qituvchilarga o'quvchilarning bilimlarini yanada samarali shakllantirish uchun ko'plab imkoniyatlarni taqdim etadi. O'qituvchilar turli metodikalar va texnologik vositalardan foydalanish orqali darslarni yanada interfaol va qiziqarli qilishlari mumkin:

Online platformalar: O'qituvchilar geografiya darslarini interaktiv tarzda o'tkazish uchun onlayn platformalar va virtual sinflardan foydalanishlari mumkin.

Tadqiqot va loyihalar: O'quvchilarni amaliy tadqiqotlar va loyihalar orqali geografik muammolarni hal qilishga rag'batlantirish.

STEAM texnologiyalarini geografiya ta'limida joriy etishning istiqbollari juda keng. Bu yondashuv geografiyaning ilmiy va amaliy jihatlarini rivojlantirish, o'quvchilarda ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. STEAM texnologiyalarining geografiya darslariga qo'llanilishi ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarga nafaqat bilim, balki zamonaviy texnologiyalarni qo'llashda amaliy tajriba beradi.

4. Geografiya darslarida STEAM texnologiyalarini joriy etish usullari.

STEAM texnologiyalarini geografiya ta'limida joriy etishning istiqbollari - bu ta'limda innovatsion yondashuvlar va texnologiyalarning o'zni tobora ortib borayotgan zamonaviy jarayondir. Geografiya fani, tabiiy va ijtimoiy fanlarni o'z ichiga olganligi sababli, STEAM texnologiyalarini qo'llash bu sohada yanada samarali o'qitishni ta'minlashga yordam beradi. Quyida STEAM texnologiyalarini geografiya ta'limida joriy etishning istiqbollari haqida batafsil tahlil qilaman:

1. Geografiya fanida STEAMning integratsiyasi

Geografiya ta'limida STEAM texnologiyalarining integratsiyasi o'quvchilarga tabiiy va ijtimoiy jarayonlarni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Bu yondashuv orqali geografiyaning nazariy aspektlari bilan amaliyotlar birlashtiriladi, bu esa o'quvchilarga kompleks muammolarni hal qilishda bilimlarni qo'llash imkonini beradi. STEAMning geografiyada qo'llanilishi quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

Ilmiy tadqiqotlar: O'quvchilar geografik muammolarni tadqiq qilishda ilmiy metodlarni qo'llashni o'rganadilar.

Texnologiyalardan foydalanish: Geografik ma'lumotlarni to'plash, tahlil qilish va vizualizatsiya qilishda zamonaviy texnologiyalardan (GIS, GPS, raqamli kartalar) foydalanish.

Muhandislik va dizayn: Geografik jarayonlar va tizimlarni modellashda muhandislik yondashuvlaridan foydalanish.

San'at va dizayn: Geografik ma'lumotlarni tasvirlash va dizaynlash, masalan, xaritalar va grafikalar yaratishda san'atni qo'llash.

2. Zamonaviy texnologiyalarni integratsiya qilish

Geografiya ta'limida STEAM texnologiyalarini joriy etishning istiqbollari zamonaviy texnologiyalarni o'rganish va qo'llashga qaratilgan. O'quvchilar GIS (Geographic Information Systems), GPS (Global Positioning System) va boshqa raqamli asboblardan orqali geografik ma'lumotlarni o'rganishadi. Bunday

texnologiyalar o'quvchilarga nafaqat geografik jarayonlarni kuzatish, balki ma'lumotlarni tahlil qilish va yangilash imkoniyatini ham beradi. Shu bilan birga, geografik muammolarni hal qilishda innovatsion yondashuvlarni rivojlantiradi.

3. Geografiyaning amaliy ahamiyatini oshirish

STEAM texnologiyalari geografiya fanining amaliy ahamiyatini oshirishga yordam beradi. O'quvchilar amaliy loyihalar orqali real dunyo muammolarini hal qilishda o'z bilimlarini qo'llashadi. Misol uchun:

- **Iqlim o'zgarishi:** Iqlim o'zgarishi va uning ta'sirini tahlil qilishda o'quvchilar matematik modellar, ilmiy tadqiqotlar va texnologiyalarni qo'llashadi.

- **Shaharsozlik va infratuzilma:** Shaharsozlik va infratuzilma masalalarida o'quvchilar muhandislik yondashuvlari orqali geografik yechimlar ishlab chiqadilar.

- **Ekologik muammolar:** Ekologik muammolarni hal qilishda geografiyaning ilmiy va san'atlarga oid jihatlarini integratsiya qilish.

4. Ijodiy fikrlashni rivojlantirish

STEAM yondashuvi geografiya ta'limiga ijodiy fikrlashni olib kiradi. Geografiyaning an'anaviy o'qitish usullaridan farqli o'laroq, STEAM texnologiyalarini qo'llash o'quvchilarga geografik muammolarni yangi va innovatsion tarzda yechish imkonini beradi.

Masalan:

- **Kartografiya va dizayn:** O'quvchilar geografik xaritalar va diagrammalarni yaratishda san'atni qo'llash orqali ijodiy yondashuvni o'rgandilar.

- **3D model yaratish:** Geografik ob'ektlarning 3D modellarini yaratish va ularni o'rganish orqali real dunyo jarayonlarini vizual tarzda ifodalash.

5. Ko'p qirrali yondashuvni ta'minlash

STEAM texnologiyalari geografiya ta'limida ko'p qirrali yondashuvni ta'minlashga yordam beradi. O'quvchilar geografiyaning nafaqat ilmiy, balki san'at, muhandislik va matematika bilan bog'liq tomonlarini o'rganadilar. Bu orqali ularning fikrlash qobiliyati, kreativligi va amaliy ko'nikmalari rivojlanadi. Misol uchun:

- **Geografiya va muhandislik:** Geografik o'zgarishlarni hisoblashda matematik modellar va texnologik usullarni qo'llash.

- **Geografiya va san'at:** Geografik xaritalarni va diagrammalarni estetik jihatdan jozibali qilish, dizayn elementlarini qo'llash.

6. Geografiya fanini ijtimoiy masalalar bilan bog'lash

STEAM texnologiyalari geografiya fanini ijtimoiy masalalar bilan bog'lashga yordam beradi. O'quvchilar ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik muammolarni geografik nuqtai nazardan o'rganib, ularni hal qilishda ilmiy va texnologik yondashuvlarni qo'llaydilar.

Masalan:

- **Barqaror rivojlanish:** Ijtimoiy va ekologik barqarorlikni ta'minlashda geografik tahlillar va ekologik izlanishlar amalga oshiriladi.

- **Shaharsozlik:** O'quvchilar shaharlar va qishloqlarni rejalashtirishda geografik va ijtimoiy omillarni tahlil qilishadi.

7. STEAMning o'qituvchilar uchun imkoniyatlari

Geografiya darslarida STEAM texnologiyalarini joriy etish o'qituvchilarga o'quvchilarning bilimlarini yanada samarali shakllantirish uchun ko'plab imkoniyatlarni taqdim etadi. O'qituvchilar turli metodikalar va texnologik vositalardan foydalanish orqali darslarni yanada interfaol va qiziqarli qilishlari mumkin:

Online platformalar: O'qituvchilar geografiya darslarini interaktiv tarzda o'tkazish uchun onlayn platformalar va virtual sinflardan foydalanishlari mumkin.

Tadqiqot va loyihalar: O'quvchilarni amaliy tadqiqotlar va loyihalar orqali geografik muammolarni hal qilishga rag'batlantirish.

STEAM texnologiyalarini geografiya ta'limida joriy etishning istiqbollari juda keng. Bu yondashuv geografiyaning ilmiy va amaliy jihatlarini rivojlantirish, o'quvchilarda ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. STEAM texnologiyalarining geografiya darslariga qo'llanilishi ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarga nafaqat bilim, balki zamonaviy texnologiyalarni qo'llashda amaliy tajriba beradi.

Geografiya darslarida STEAM texnologiyalarini joriy etish usullari o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash, ijodiy fikrlash va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan. Bu usullar geografiyaning turli jihatlarini integratsiyalash va ilmiy-amaliy tajriba orqali o'rgatishga imkon beradi. Quyida geografiya darslarida STEAM texnologiyalarini muvaffaqiyatli joriy etishning asosiy usullari keltirilgan:

1. GIS va GPS texnologiyalaridan foydalanish

Geografiya darslarida **Geografik axborot tizimlari (GIS)** va **Global joylashuv tizimi (GPS)** texnologiyalarini qo'llash o'quvchilarga geografik ma'lumotlarni yig'ish, tahlil qilish va vizualizatsiya qilish imkonini beradi. Bu texnologiyalarni joriy etish usullari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Kartografiya va xaritalar yaratish: O'quvchilar GIS yordamida geografik xaritalarni yaratish va tahlil qilishni o'rganadilar.

Ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish: GPS yordamida aniq joylashuvni aniqlash va ma'lumotlarni to'plash, keyinchalik GIS dasturlarida tahlil qilish.

Virtual ekskursiyalar: O'quvchilar geografik joylarga virtual sayohatlar qilish orqali o'rganishlarida GIS va GPS texnologiyalarini qo'llash.

2. 3D Model va Simulyatsiyalar Yaratish

Geografiya darslarida **3D modellar** va **simulyatsiyalar** yaratish orqali o'quvchilar geografik jarayonlarni yaxshiroq tushunishlari mumkin. Bunday texnologiyalarni qo'llash orqali:

Yer yuzasi jarayonlari: O'quvchilar erning tektonik harakatlari, vulqonlar, zilzila kabi jarayonlarni 3D modellar yordamida vizual tarzda o'rganadilar.

Iqlim o'zgarishi va ekologik tizimlar: Iqlim o'zgarishi yoki ekologik tizimlar modellarini yaratish orqali o'quvchilar bu jarayonlarni o'rganishadi.

Tadqiqotlar va loyihalar: 3D modellashtirish va simulyatsiyalar orqali o'quvchilar o'z tadqiqotlarini yaratib, geografik yechimlar ishlab chiqadilar.

3. Amaliy tadqiqotlar va loyiha ishlari

STEAM yondashuvi geografiya darslarida amaliy tadqiqotlar va loyihalar orqali o'quvchilarni ishtirokchi qilishga qaratilgan. O'quvchilar geosayohatlar, ekologik tadqiqotlar yoki ijtimoiy-geografik masalalarni o'rganish uchun loyihalar yaratadilar:

Ijtimoiy-geografik tadqiqotlar: O'quvchilar o'rganayotgan hududning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik xususiyatlarini tadqiq qiladilar.

Ekologik loyihalar: O'quvchilar ekologik masalalarni hal qilish uchun loyihalar yaratadilar, masalan, chiqindilarni qayta ishlash yoki suv resurslarini tejash bo'yicha tadqiqotlar.

Shaharsozlik va rejalashtirish: O'quvchilar shaharlar va qishloqlarni rejalashtirish, geografik va ijtimoiy omillarni hisobga olib dizayn qilishni o'rganadilar.

4. Matematika va statistika asboblarini qo'llash

Geografiya va matematika o'rtasidagi integratsiya o'quvchilarga geografik jarayonlarni aniq tahlil qilish imkonini beradi. STEAMning bu jihatini qo'llashda:

Statistik tahlillar: Geografik ma'lumotlarni statistik tahlil qilish va grafikalar yaratish, masalan, iqlim, aholining taqsimoti yoki iqtisodiy ko'rsatkichlar haqida ma'lumotlarni tahlil qilish.

Matematik modellar: Geografik jarayonlarni matematik modellar yordamida tahlil qilish, masalan, aholi zichligini yoki suv resurslarining taqsimotini hisoblash.

Raqamli vizualizatsiya: Ma'lumotlarni raqamli vizualizatsiya qilish, masalan, xaritalar, diagrammalar va grafikalar yaratish.

5. Interaktiv darslar va virtual simulyatsiyalar

STEAM texnologiyalarini geografiya darslarida interaktiv tarzda o'tkazish o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi. Bu usul orqali:

Virtual va kengaytirilgan haqiqat (AR/VR): Virtual va kengaytirilgan haqiqat texnologiyalaridan foydalanib, o'quvchilar geografik joylarni 3D ko'rinishda ko'rishlari, o'rganishlari va tahlil qilishlari mumkin.

Simulyatsiyalar: Geografik hodisalarni simulyatsiya qilish (masalan, yer silkinishlari yoki iqlim o'zgarishlari) orqali o'quvchilar bu jarayonlarni ko'rish va tushunish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Online platformalar: Online platformalar va o'yinlar orqali geografik bilimlarni o'rganish, masalan, Google Earth yoki boshqa interaktiv xaritalardan foydalanish.

6. San'at va dizayndan foydalanish

San'at va dizayn geografiya fanida o'quvchilarning ijodiy va analitik ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi:

Xaritalar va diagrammalarni yaratish: Geografik ma'lumotlarni san'at va dizayn elementlari orqali ijodiy tarzda ifodalash, masalan, rangli xaritalar yoki ekologik grafikalar yaratish.

Geografik vizualizatsiyalar: Geografik hodisalarni estetik tarzda taqdim etish, bular geografik ma'lumotlarning ijtimoiy va madaniy jihatlarini vizual tasvirlashni o'z ichiga oladi.

Infografikalar: Iqlim o'zgarishlari, demografik o'zgarishlar yoki geografik muammolarni infografikalar orqali ifodalash.

7. Tadqiqot va jamiyatlardagi geografik masalalar

STEAM texnologiyalari yordamida o'quvchilar jamiyatlardagi geografik muammolarni o'rganish va yechimlar ishlab chiqishda ishtirok etadilar:

Mahalliy muammolarni hal qilish: O'quvchilar o'z hududlaridagi ijtimoiy-geografik muammolarni tahlil qilib, ular bo'yicha amaliy loyihalar ishlab chiqadilar.

Global masalalar: Iqlim o'zgarishi, migratsiya, barqaror rivojlanish kabi global geografik masalalarni o'rganish va ularni hal qilish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar o'tkazadilar.

Xulosa. Geografiya darslarida STEAM texnologiyalarini joriy etish o'quvchilarning geografik bilimlarini yanada chuqurlashtirishga yordam beradi. Ushbu texnologiyalar orqali o'quvchilar ilmiy, texnologik, ijodiy va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirib, real hayotdagi geografik muammolarni hal qilishda innovatsion yondashuvlarni qo'llaydilar. STEAM texnologiyalarining integratsiyasi geografiya darslarini yanada qiziqarli, interfaol va samarali qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang'ich kursi Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 508
2. Musayev P.G', Musayev J.P. Geografiya Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T.: «SHARQ» NMAK, 2019
3. K.M. Boymirzaev O'rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg'ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet
4. Kuznesov M.V. "Geografiya o'qitish metodikasi" Simferopol Nata - 2009
5. Yu.A. Ivanov "Geografiya o'qitish metodikasi" Brest-2012
6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova "Geografiya o'qitish metodikasi" Toshkent-2021
7. Xoldorova G.M. "Geografiya o'qitish metodikasi" Jizzax-2020
8. Abduvohidov Safar Niyazmatovich, Ganiyev Ziyodulla Akramovich "Geografiya ta'limi metodikasi" O'quv qo'llanma Samarqand - 2021
9. Djo'raboeva H.Sh "Tabiiyot va geografiya o'qitish metodikasi" Farg'ona - 2021

Elektron manbalar

1. stesting.uz – xalqaro tadqiqotlarga tayyorlash sinov platformasi.
2. uza.uz – O'zbekiston Milliy axborot agentligi sayti.
3. kitob.uz – Respublika bolalar kutubxonasi sayti.

4. emaktab.uz – O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining raqamli ta’lim platformasi.

5. ziyonet.uz – axborot ta’lim portali.

6. my.maktab.uz – umumta’lim maktablariga o‘quvchilarni onlayn qabul qilish tizimi.

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Geografiya fanini o‘qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O‘quv modul	3.3. STEAM - Geografiya darslarida fanlararo bog‘lanish va ilmiy - texnik ijodga jalb qilish				
Mavzu	STEAM texnologiyalari asosida geografiya fanidan ilmiy-uslubiy tadqiqotlarni tahlil qilish				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg‘ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> • O‘qituvchilarning fanini o‘qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. • O‘qituvchilarning hamkorlikda o‘qitish texnologiyalarni qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - “Mavzuning dolzarbligi” haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	- STEAM texnologiyalari asosida geografiya fanidan	15	Taqdimot, ko‘rgazmali tushuntirish	4-10- slaydlar	O‘qituvchilar fanni o‘qitishda innovatsion

	ilmiy-uslubiy tadqiqotlarni tahlil qilishni tushuntirish; - Hamkorlikda o‘qitish texnologiyalarining qo‘llanilishi; - Slaydlar bilan tushuntirish				yondashuvlarni nazariy jihatdan o‘rganadi.
4. Amaliy mashg‘ulot	- Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish;	35	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	2- tarqatmalar; 11-13-slayd	O‘qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo‘yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg‘ulot jarayoni bo‘yicha fikr-mulohazalar olish;	10	Suhbat, muhokama, tahlil	14-15-slayd; 3-ilova	O‘qituvchilar o‘z tajribalarini o‘rtoqlashadi va yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi.
6. Refleksiya	- “Men nimani o‘rgandim?” usuli orqali xulosa qilish - “STEAM texnologiyalari asosida geografiya fanidan ilmiy-uslubiy tadqiqotlarni tahlil qilish” refleksiyasi	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 16-17-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg‘ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat	18-19-slayd	O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo‘naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko‘rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o‘quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o‘ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo‘yicha XXI asr ko‘nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O‘quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo‘linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

STEAM texnologiyalari asosida geografiya fanidan ilmiy-uslubiy tadqiqotlarni tahlil qilishadi.

2-guruh

Geografiya ta'limida STEAM asosidagi innovatsion usullardan foydalanishadi.

3-guruh uchun topshiriq

Natijalarni qo‘llash bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqishadi.

4-guruh uchun topshiriq

Topshiriqni guruh ishtirokchilar hamkorlikda (vazifalarni taqsimlab) bajarishadi.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to‘ldirishadi.

- p) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?
- q) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?
- r) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o‘rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: STEAM texnologiyalari asosida geografiya fanidan ilmiy-uslubiy tadqiqotlarni tahlil qilish

Reja:

1. Geografiya darslarida ilmiy-uslubiy tadqiqotlarning tahlil qilish.
2. Geografiya darslarida STEAM texnologiyalari asosida ilmiy-uslubiy tadqiqotlarni tashkil etish va o'rganish.
3. Geografiya fanida STEAM texnologiyalari bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlar natijalari.
4. Geografiya ta'limida STEAM asosidagi innovatsion usullardan foydalanish.

1. Geografiya darslarida ilmiy-uslubiy tadqiqotlarning tahlil qilish

Geografiya darslarida ilmiy-uslubiy tadqiqotlarni tahlil qilish, dars sifatini oshirish va yangi metodik yondashuvlarni kiritish uchun muhim bosqich hisoblanadi. Quyida geografiya fanida ilmiy-uslubiy tadqiqotlarning tahlil qilishga oid asosiy yo'nalishlar va usullar keltirilgan:

1. Ilmiy-uslubiy tadqiqotlarning mazmunini o'rganish

• **Maqsad:** Tadqiqotlar geografiya fanida qanday muammolarni hal qilganini aniqlash.

• **Tahlil yo'nalishlari:**

- O'quv jarayonida qo'llanilgan metodik usullarni o'rganish.
- Tadqiqotning amaliy ahamiyatini aniqlash: yangi yondashuvlar, texnologiyalar yoki o'quv materiallari.
- Ilmiy asoslanganlik darajasini baholash.

Misol: Iqlim o'zgarishining geografiya ta'limiga ta'sirini o'rganish bo'yicha ilmiy maqolalarni tahlil qilish.

2. Metodik yondashuvlarni tahlil qilish

• **Tahlil yo'nalishlari:**

- Darslar uchun moslashtirilgan pedagogik texnologiyalarni o'rganish.
- Interaktiv metodlarning samaradorligini o'rganish.
- Geografik loyihalarni amalga oshirishda foydalanilgan vositalar.

Misol: STEAM yondashuvining geografiya darslarida qo'llanilishi bo'yicha tadqiqotlar.

3. Amaliy natijalarni o'rganish

• Tadqiqotlar orqali geografiya darslarida qo'llanilgan yangi metodlarni taqqoslash va baholash:

◦ **O'quvchilarning bilim va ko'nikmalaridagi o'zgarishlar:** Yangi metodik yondashuvlar ta'sirida o'quvchilarning natijalari.

◦ **Innovatsion texnologiyalarning samaradorligi:** GIS, VR/AR yoki boshqa texnologiyalarning ta'limda qo'llanishi.

◦ **Darslar mazmuni:** Mavzularni talabalarga yetkazish uchun samarali yondashuvlar.

4. Fanlararo yondashuvni tahlil qilish

• **Maqsad:** Geografiyani boshqa fanlar bilan integratsiya qilishni o'rganish.

• **Yo'nalishlar:**

◦ Matematika va statistika orqali geografik ma'lumotlarni tahlil qilish.

◦ Biologiya va ekologiya bilan bog'liq mavzularni yoritish.

◦ San'at va muhandislik orqali landshaft dizayni yoki shaharsozlikni o'rganish.

Misol: "O'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirishda geografiyaning o'rni" mavzusidagi tadqiqotlar.

5. Xorijiy va mahalliy tajribani solishtirish

• Xorijiy mamlakatlardagi geografiya ta'limiga oid metodik tadqiqotlarni o'rganish:

◦ Barqaror rivojlanish masalalari.

◦ Texnologiyalardan foydalanish.

◦ Loyihaviy o'qitish usullari.

• Mahalliy sharoitda ularning amaliy qo'llanilishini baholash.

Misol: AQSH va Germaniyada geografiyani o'qitishdagi innovatsion usullarni O'zbekiston sharoitida qo'llash.

6. Ta'lim jarayonidagi muammolarni aniqlash

• Tadqiqotlar orqali quyidagi masalalarni aniqlash:

◦ Mavzularni o'rganishda qiyinchiliklar (masalan, murakkab geografik tushunchalarni o'zlashtirish).

◦ O'quvchilarni darsga qiziqtirish uchun yetarli darajada vositalar yo'qligi.

◦ Texnologiyalarni qo'llashdagi cheklovlar.

Misol: Mahalliy maktablarda geografik axborot tizimlarini joriy qilishdagi qiyinchiliklar.

7. Tahlil metodlarini qo'llash

• **Statistik tahlil:**

◦ Tadqiqotlarda qo'llanilgan usullarning samaradorligini raqamlar bilan o'lchash.

◦ O'quvchilar bilimlarining sifatini taqqoslash.

• **Sifat tahlili:**

o Dars jarayoniga kiritilgan innovatsiyalarning ta'lim sifati va o'quvchilar qiziqishiga ta'siri.

• **Ekspert bahosi:**

o O'qituvchilarning yangi metodlarga bo'lgan munosabati va takliflari.

8. Natijalarni qo'llash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish

• Ilmiy-uslubiy tadqiqotlar asosida geografiya darslari uchun quyidagilarni ishlab chiqish:

o O'quv materiallarini boyitish uchun qo'llaniladigan vositalar va metodikalar.

o Mahalliy va global muammolarni yorituvchi loyiha mavzulari.

o Texnologik vositalarni o'quv jarayoniga integratsiya qilish.

Misol: Ekologik barqarorlikni o'rgatishda interaktiv usullardan foydalanish bo'yicha tavsiyalar.

Geografiya fanida ilmiy-uslubiy tadqiqotlarni tahlil qilish orqali dars jarayoniga innovatsion yondashuvlarni kiritish va ta'lim sifatini oshirish mumkin. Ushbu tahlil natijalariga asoslanib, o'quvchilar uchun qiziqarli va mazmunli darslar tashkil etiladi, shuningdek, ilmiy va amaliy bilimlar o'rtasida muvozanat yaratiladi.

2. Geografiya darslarida STEAM texnologiyalari asosida ilmiy-uslubiy tadqiqotlarni tashkil etish va o'rganish

Geografiya darslarida STEAM texnologiyalari asosida ilmiy-uslubiy tadqiqotlarni tashkil etish o'quv jarayonini innovatsion, qiziqarli va samarali qilishga imkon beradi. Quyida ushbu jarayonni tashkil etish va o'rganishga oid bosqichlar, metodlar va tavsiyalar keltirilgan.

1. Ilmiy-uslubiy tadqiqotlarning maqsad va vazifalarini aniqlash

STEAM yondashuvi geografiyada ilmiy tadqiqotlarni tashkil qilishda quyidagi maqsadlarni ko'zda tutadi:

• **Fanlararo integratsiya:** Matematika, texnologiya, muhandislik va san'at fanlari bilan geografiyani bog'lash.

• **Amaliy faoliyatga yo'naltirish:** O'quvchilarning geografik ma'lumotlarni tahlil qilish va yechimlar taklif qilish ko'nikmalarini rivojlantirish.

• **Ijodkorlik va muammolarni hal qilish:** O'quvchilarni ijodiy yondashuv bilan geografik muammolarni hal qilishga jalb qilish.

2. STEAM texnologiyalari asosida tadqiqot jarayonini tashkil etish bosqichlari

2.1. Tadqiqot mavzularini tanlash

Tadqiqotlar uchun dolzarb va amaliy ahamiyatga ega mavzularni aniqlash:

• Misollar:

- Iqlim o'zgarishi va uning mahalliy ta'siri.
- Qayta tiklanadigan energiya manbalari joylashuvi.
- Suv resurslarining boshqaruvi.

2.2. Kerakli vositalarni tanlash

STEAM yondashuvi geografik tadqiqotlarda quyidagi texnologiyalarni qo'llaydi:

- **GIS (Geografik axborot tizimlari):** Yer usti obyektlarini tahlil qilish va xaritalash.
- **Dronlar:** Hududlarni kuzatish va landshaft o'zgarishlarini o'rganish.
- **3D modellash:** Tog'lar, daryolar va shaharlarni 3D ko'rinishda loyihalash.
- **Statistik dasturlar:** Ma'lumotlarni MATLAB, R yoki Python orqali tahlil qilish.
- **VR va AR texnologiyalari:** Virtual sayohatlar va geografik obyektlarni kashf qilish.

2.3. Tadqiqot metodikasini ishlab chiqish

Tadqiqotning bosqichma-bosqich rejasini tuzish:

1. **Ma'lumot yig'ish:** Dronlar yoki GIS orqali yer yuzasi ma'lumotlarini yig'ish.
2. **Ma'lumotlarni qayta ishlash:** Statistik dasturlardan foydalangan holda yig'ilgan ma'lumotlarni tahlil qilish.
3. **Natijalarni taqdim etish:** Loyihalar, xaritalar yoki 3D modellarni taqdim qilish.

2.4. Loyihaviy faoliyatni tashkil etish

O'quvchilarni kichik guruhlariga ajratib, muammolarni hal qilish bo'yicha loyihalarni ishlab chiqish.

- **Misol:** Qishloq xo'jaligi uchun eng yaxshi yerlarni GIS yordamida tahlil qilish.

3. Tadqiqot natijalarini tahlil qilish

3.1. Ma'lumotlarni vizualizatsiya qilish

- GIS orqali xaritalar yaratish.
- 3D printerlarda geografik modellarni chop etish.
- Statistik diagrammalar va grafiklar tuzish.

3.2. Fanlararo yondashuvni baholash

Tadqiqot davomida qaysi fanlar bilan bog'lanish amalga oshirilganini aniqlash:

- **Matematika:** Ma'lumotlarni hisoblash va tahlil qilish.

- **Muhandislik:** Shaharsozlik yoki infratuzilma loyihalarini ishlab chiqish.
- **San'at:** Loyihalarning dizayni va vizual taqdimoti.

4. O'quvchilarning ko'nikmalarini rivojlantirish

STEAM yondashuvi asosida tashkil etilgan tadqiqotlar quyidagi ko'nikmalarni shakllantiradi:

- **Muammolarni hal qilish:** Real geografik masalalarni hal qilish uchun amaliy bilimlarni qo'llash.

- **Texnologiyalardan foydalanish:** GIS, VR, 3D modellashtirish va boshqa texnologiyalarni amaliyotda ishlatish.

- **Ijodiy fikrlash:** Inson va tabiat o'rtasidagi muvozanatni tushuntiruvchi innovatsion loyihalarni ishlab chiqish.

5. Xulosa va tavsiyalar ishlab chiqish

Ilmiy-uslubiy tadqiqotlar natijasida:

- **Geografiya darslari uchun yangi metodikalar:** Innovatsion texnologiyalarni o'quv jarayoniga kiritish.

- **Loyihaviy ishlarni baholash tizimi:** O'quvchilarni amaliy ishlar natijalariga qarab baholash.

- **Ta'lim sifatini oshirish bo'yicha tavsiyalar:** STEAM yondashuvini boshqa mavzularga tatbiq qilish.

Amaliy misol: Loyihaviy faoliyat namunasi

Loyiha mavzusi: "Iqlim o'zgarishining mahalliy ta'sirini o'rganish"

• Bosqichlar:

1. **GIS orqali ma'lumot yig'ish:** Mahalliy hududdagi o'rtacha harorat va yog'ingarchilik ma'lumotlarini tahlil qilish.

2. **Statistik tahlil:** Harorat o'zgarishlari dinamikasini aniqlash.

3. **Taqdimot:** Hudud uchun barqarorlik strategiyasini taklif qilish.

• Natijalar:

- O'quvchilar mahalliy geografik masalalarni chuqur o'rganadilar.

- Amaliyotda GIS va boshqa texnologiyalarni qo'llashni o'rganadilar.

STEAM texnologiyalari asosida geografiya darslarida ilmiy-uslubiy tadqiqotlarni tashkil etish o'quvchilarda zamonaviy muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Texnologiyalarni qo'llash orqali ta'lim jarayoni qiziqarli va samarali bo'ladi, bu esa o'quvchilarni faolroq ishtirok etishga rag'batlantiradi.

3. Geografiya fanida STEAM texnologiyalari bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlar natijalari

Geografiya fanida STEAM texnologiyalari bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlar ta'lim jarayonida bir qator muhim natijalarni keltirib chiqardi. Ushbu natijalar, asosan, o'quvchilarning ta'limga qiziqishini oshirish, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish va ta'lim sifatini yaxshilash bilan bog'liq. Quyida STEAM texnologiyalari asosida geografiyada o'tkazilgan tadqiqotlarning asosiy natijalari keltirilgan.

1. Ta'lim sifatining oshishi

- **Interaktiv o'quv jarayoni:** GIS, VR, va dron texnologiyalari kabi vositalarni qo'llash orqali geografik ma'lumotlarni vizual va tushunarli tarzda taqdim qilish.

- **O'quvchilarning qiziqishi:** Texnologiyalarni qo'llash orqali an'anaviy ta'limga nisbatan yuqoriroq darajadagi ishtirok.

- **Bilimlarning chuqurlashuvi:** O'quvchilar real hayotda duch keladigan muammolarni tahlil qilish va hal qilish orqali o'z bilimlarini chuqurlashtiradilar.

Misol:

- AQShda STEAM texnologiyalaridan foydalanib, o'quvchilarga iqlim o'zgarishining mahalliy va global ta'sirini tahlil qilish o'rgatilgan. Tadqiqot natijasida 85% o'quvchi iqlim o'zgarishi haqida amaliy tushunchaga ega bo'lgan.

2. Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish

- **Geografik axborot tizimlari (GIS):**

- GIS yordamida o'quvchilar hududiy xaritalar yaratishni, aholi zichligi, suv resurslari yoki o'simlik qoplamasi kabi ma'lumotlarni tahlil qilishni o'rganadilar.

- **Texnologik savodxonlik:**

- O'quvchilar dronlar, 3D printerlar va virtual haqiqat (VR) texnologiyalarini geografik tadqiqotlarda qo'llashni amaliyotda o'zlashtiradilar.

Misol:

- Germaniyada maktablarda o'tkazilgan tadqiqotlarda o'quvchilarga dronlar yordamida yer yuzini o'rganish o'rgatilgan. Natijada, o'quvchilar tabiat resurslarini boshqarish bo'yicha innovatsion yechimlarni ishlab chiqa olishgan.

3. Fanlararo integratsiyaning samaradorligi

- **Matematika bilan bog'liqlik:**

- Statistik va raqamli tahlillar geografik tadqiqotlarda keng qo'llaniladi. Masalan, GIS orqali hududdagi resurslarning hajmi va taqsimotini aniqlash.

- **San'at bilan bog'liqlik:**

○3D modellashtirish va dizayn orqali geografik obyektlarning vizual tasvirlarini yaratish.

- **Muhandislik bilan bog‘liqlik:**

○Shahar infratuzilmasi va ekologik muvozanatni loyihalash.

Misol:

• Singapur maktablarida o‘tkazilgan STEAM dasturi orqali o‘quvchilar muhandislik usullari yordamida iqlimga chidamli shaharlarni loyihalash bo‘yicha amaliy ishlarni bajargan.

4. O‘quvchilarning ijodkorligini oshirish

• STEAM texnologiyalari o‘quvchilarga ijodiy yondashuvni rivojlantirish imkonini beradi.

- **Loyiha asosidagi ta’lim:**

○O‘quvchilar o‘z tadqiqot loyihalarini amalga oshirish orqali geografik masalalarga ijodiy yechimlar taklif qilishadi.

Misol:

• Finlandiyada o‘quvchilar iqlim o‘zgarishining ta’sirini o‘rganish bo‘yicha GIS va VR texnologiyalari yordamida loyiha yaratib, yangi ekologik strategiyalar taklif qilgan.

5. Muammolarni hal qilish ko‘nikmalarining rivojlanishi

• STEAM tadqiqotlari orqali o‘quvchilar geografik muammolarni tahlil qilish va hal qilish ko‘nikmalariga ega bo‘lishadi.

- **Muammolar:** Iqlim o‘zgarishi, resurslar taqchilligi, migratsiya.

- **Yeim:** Barqaror rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish.

Misol:

• Avstraliyada geografiya fanida suv resurslarini boshqarish mavzusida GIS texnologiyalarini qo‘llash o‘quvchilarning ekologik savodxonligini oshirishga yordam bergan.

6. Mahalliy va global tajribalarni solishtirish

• STEAM texnologiyalaridan foydalanish o‘quvchilarga mahalliy geografik xususiyatlarni global masalalar bilan bog‘lashni o‘rgatadi.

- **Misol:**

○O‘zbekiston maktablarida mahalliy daryo havzalari GIS orqali o‘rganilib, ularni global suv resurslari bilan taqqoslash loyihalari amalga oshirilgan.

7. Ta'limga barqarorlik yondashuvini olib kirish

• **STEAM** asosida olib borilgan tadqiqotlar o'quvchilarga barqaror rivojlanish tamoyillarini o'rgatadi.

• **Ekologik muammolarni hal qilish:** Iqlim o'zgarishi, biologik xilma-xillikni saqlash va atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha amaliy ishlanmalar.

Geografiya fanida STEAM texnologiyalari asosida o'tkazilgan tadqiqotlar quyidagilarni ta'minlaydi:

1. O'quvchilarni innovatsion yondashuvlarga o'rgatish.
2. Ta'lim jarayonini qiziqarli va samarali qilish.
3. Amaliy va fanlararo ko'nikmalarni rivojlantirish.
4. O'quvchilarni global muammolarga nisbatan mas'uliyatli yondashishga o'rgatish.

4. Geografiya ta'limida STEAM asosidagi innovatsion usullardan foydalanish.

Geografiya ta'limida STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) asosidagi innovatsion usullardan foydalanish o'quvchilarni zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishga tayyorlashda muhim ahamiyatga ega. Bu yondashuv nafaqat fanlararo integratsiyani ta'minlaydi, balki o'quv jarayonini amaliy va qiziqarli qilish imkonini ham beradi. Quyida geografiya fanida STEAM asosidagi innovatsion usullardan foydalanish usullari va ularning afzalliklari keltirilgan.

1. STEAM yondashuvining geografiya ta'limidagi asosiy prinsiplari

• **Fanlararo integratsiya:** Geografiyani texnologiya, muhandislik, san'at va matematika bilan bog'lash.

• **Amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim:** O'quvchilarni real muammolarni hal qilish jarayoniga jalb qilish.

• **Texnologiyalardan foydalanish:** GIS, VR, dronlar, va 3D modellashtirish kabi zamonaviy vositalar bilan ishlash.

• **Ijodkorlikni rivojlantirish:** O'quvchilarning ijodiy va kritik fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish.

2. Geografiya darslarida STEAM asosidagi innovatsion usullar

2.1. Geografik axborot tizimlari (GIS)

• **Qo'llanilishi:**

- Hududiy xaritalarni yaratish.
- Aholi zichligi, iqlim o'zgarishi va resurslarni tahlil qilish.

- **Afzalliklari:**

- O'quvchilarga geografik ma'lumotlarni vizual tarzda tahlil qilish imkonini beradi.
- Amaliy mashg'ulotlarda qatnashib, GIS dasturlarini o'zlashtirishadi.

2.2. Virtual va kengaytirilgan reallik (VR/AR)

- **Qo'llanilishi:**

- O'quvchilarga tog'lar, o'rmonlar yoki iqlim zonalari bo'ylab virtual sayohatlar tashkil qilish.

- **Afzalliklari:**

- Murakkab geografik mavzularni tushunishni osonlashtiradi.
- O'quvchilarning ta'limga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

2.3. Dronlardan foydalanish

- **Qo'llanilishi:**

- Hududlarni kuzatish va landshaft o'zgarishlarini o'rganish.

- **Afzalliklari:**

- Geografik ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish bo'yicha amaliy tajribaga ega bo'lishadi.

2.4. 3D modellash

- **Qo'llanilishi:**

- Tog'lar, shaharlar va boshqa geografik obyektlarning 3D modellarini yaratish.

- **Afzalliklari:**

- O'quvchilar geografik ma'lumotlarni fizik modellar shaklida tahlil qilish imkoniga ega bo'lishadi.

2.5. Loyihaviy ta'lim

- **Qo'llanilishi:**

- O'quvchilarga barqaror rivojlanish, ekologiya va resurslarni boshqarish bo'yicha loyihalar yaratish topshiriladi.

- **Afzalliklari:**

- O'quvchilarning ijodiy fikrlashi va muammolarni hal qilish ko'nikmalari rivojlanadi.

3. STEAM asosidagi innovatsion loyihalar misollari

3.1. Loyiha mavzusi: Iqlim o'zgarishining mahalliy ta'siri

- **O'quvchilar vazifasi:**

- GIS dasturidan foydalanib, o'z hududlaridagi iqlim o'zgarishining ta'sirini tahlil qilish.

○O‘z yechimlarini taklif qilish va ularni taqdimot shaklida namoyish etish.

3.2. Loyiha mavzusi: Barqaror shaharlarni loyihalash

• O‘quvchilar vazifasi:

○Dronlar va 3D modellashtirish dasturlari yordamida ekologik sharoitga mos shahar maketlarini yaratish.

3.3. Loyiha mavzusi: Suv resurslarini boshqarish

• O‘quvchilar vazifasi:

○Hududiy suv resurslarini GIS orqali tahlil qilish va ularni samarali boshqarish bo‘yicha takliflar ishlab chiqish.

4. Afzalliklari

1. **Ta‘limga qiziqishni oshiradi:** Zamonaviy texnologiyalar va amaliy mashg‘ulotlar tufayli o‘quvchilarning darslarga bo‘lgan e‘tibori oshadi.

2. **Amaliy ko‘nikmalarni rivojlantiradi:** GIS, dronlar va boshqa texnologiyalar bilan ishlash bo‘yicha bilim va tajriba shakllanadi.

3. **Fanlararo bilimlarni mustahkamlaydi:** Geografiya, matematika, texnologiya va boshqa fanlar o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘quvchilar yaxshi tushunib oladi.

4. **Muammolarni hal qilish qobiliyatini oshiradi:** Real hayotga oid masalalarni hal qilishda ijodiy yondashuvni shakllantiradi.

5. **Barqaror rivojlanish tamoyillarini tushunishga yordam beradi:** O‘quvchilar ekologiya va barqarorlik masalalariga nisbatan mas‘uliyatli yondashuvni o‘rganadilar.

5. Tavsiyalar

1. **STEAM texnologiyalari bo‘yicha o‘qituvchilarni o‘qitish:** Geografiya o‘qituvchilarini GIS, VR va boshqa texnologiyalar bilan ishlash bo‘yicha malaka oshirish kurslariga jalb qilish.

2. **Ta‘lim resurslarini boyitish:** Maktablar uchun dronlar, GIS dasturlari va 3D printerlar kabi uskunalarni sotib olish.

3. **Loyihaviy faoliyatni rivojlantirish:** O‘quvchilar uchun real geografik masalalar bo‘yicha loyiha topshiriqlarini ishlab chiqish.

4. **O‘quv dasturini moslashtirish:** Geografiya darslarida STEAM yondashuvini qo‘llashni ta‘minlaydigan yangi mavzularni kiritish.

Geografiya fanida STEAM asosidagi innovatsion usullardan foydalanish nafaqat ta‘lim sifatini oshiradi, balki o‘quvchilarning zamonaviy bilim va ko‘nikmalar bilan jihozlanishiga ham yordam beradi. Bu esa kelajakda barqaror rivojlanish va texnologik taraqqiyotga ulkan hissa qo‘shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang'ich kursi Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 508
2. Musayev P.G', Musayev J.P. Geografiya Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T.: «SHARQ» NMAK, 2019
3. K.M. Boymirzaev O'rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg'ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet
4. Kuznesov M.V. “Geografiya o'qitish metodikasi” Simferopol Nata - 2009
5. Yu.A. Ivanov “Geografiya o'qitish metodikasi” Brest-2012
6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova “Geografiya o'qitish metodikasi” Toshkent-2021
7. Xoldorova G.M. “Geografiya o'qitish metodikasi” Jizzax-2020
8. Abduvohidov Safar Niyazmatovich, Ganiyev Ziyodulla Akramovich “Geografiya ta'limi metodikasi” O'quv qo'llanma Samarqand - 2021
9. Djo'raboeva H.Sh “Tabiiyot va geografiya o'qitish metodikasi” Farg'ona - 2021

Elektron manbalar

1. stesting.uz – xalqaro tadqiqotlarga tayyorlash sinov platformasi.
2. uza.uz – O'zbekiston Milliy axborot agentligi sayti.
3. kitob.uz – Respublika bolalar kutubxonasi sayti.
4. emaktab.uz – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining raqamli ta'lim platformasi.
5. ziyonet.uz – axborot ta'lim portali.
6. my.maktab.uz – umumta'lim maktablariga o'quvchilarni onlayn qabul qilish tizimi.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Geografiya fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.3. STEAM - Geografiya darslarida fanlararo bog'lanish va ilmiy - texnik ijodga jalb qilish				
Mavzu	Geografiya darslarida STEAM yondashuvni joriy etish				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O'qituvchilarning fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O'qituvchilarning hamkorlikda o'qitish texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> Salomlashish Mavzu va reja bilan tanishtirish Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama 	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> Geografiya darslarida STEAM yondashuvni joriy etishni tushuntirish; 	15	Taqdimot, ko'rgazmal	4-8- slaydlar	O'qituvchilar fanni o'qitishda innovatsion

	<ul style="list-style-type: none"> - Hamkorlikda o‘qitish texnologiyalarining qo‘llanilishi; - Fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish; - Slaydlar bilan tushuntirish 		i tushuntirish		yondashuvlarni nazariy jihatdan o‘rganadi.
4. Amaliy mashg‘ulot	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish; 	35	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	2- tarqatmalar; 9-10-slayd	O‘qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo‘yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg‘ulot jarayoni bo‘yicha fikr-mulohazalar olish; 	10	Suhbat, muhokama, tahlil	11-12-slayd; 3-ilova	O‘qituvchilar o‘z tajribalarini o‘rtoqlashadi va yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi.
6. Refleksiya	<ul style="list-style-type: none"> - “Men nimani o‘rgandim?” usuli orqali xulosa qilish - “Geografiya darslarida STEAM yondashuvni joriy etish” refleksiyasi 	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 13-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg‘ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	14-15-slayd	O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo‘naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko‘rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o‘quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o‘ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo‘yicha XXI asr ko‘nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O‘quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo‘linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

STEAM geografiya fani uchun turli fanlar o‘rtasidagi integratsiyaga oid vazifa bajarishadi.

2-guruh

Iqlim o‘zgarishi, yerning strukturasini o‘rganish, ekologik masalalarni bajarishadi.

3-guruh uchun topshiriq

Geografiyada nazariy bilimlarni real hayotga tatbiq qilishni elektron jadvalda bajarishadi.

4-guruh uchun topshiriq

Geografiya darslarida STEAM yondashuvidan foydalanish afzalliklari haqida savollarni bajarishadi.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to‘ldirishadi.

- s) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?
- t) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?
- u) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o‘rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: Geografiya darslarida STEAM yondashuvni joriy etish

Reja:

1. STEAM yondashuvining nazariy asoslari
2. Geografiya darslarida STEAM yondashuvidan foydalanish afzalliklari
3. Xorijiy mamlakatlarda STEAM texnologiyalarini geografiya fanida qo'llash tajribasi
4. STEAM yondashuvini geografiya darslariga muvaffaqiyatli joriy etish usullari

1. STEAM yondashuvining nazariy asoslari

STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) yondashuvi geografiya fanida ta'lim jarayonini yanada qiziqarli, interaktiv va zamonaviy qilishga yordam beradi. Ushbu yondashuvning geografiyada qo'llanishining nazariy asoslari quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

1. Fanlararo integratsiya

STEAM geografiya fani uchun turli fanlar o'rtasidagi integratsiyani ta'minlaydi. Masalan:

- **Tabiiy fanlar:** Iqlim o'zgarishi, yerning strukturasi o'rganish, ekologik masalalarni tahlil qilish.

- **Texnologiya:** GIS (Geografik Axborot Tizimlari), dronlar yordamida xaritalash, ma'lumotlar vizualizatsiyasi.

- **Muhandislik:** Shaharsozlik loyihalari, suv resurslarini boshqarish.

- **San'at:** Xaritalarni estetik jihatdan chizish, landshaft dizayni.

- **Matematika:** Koordinatalar, xarita masshtablarini hisoblash, statistik tahlil.

2. Kreativ va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish

STEAM yondashuvi o'quvchilarga muammolarni aniqlash va ularga yechim topish uchun ijodiy va tanqidiy fikrlash imkonini beradi. *Masalan*, tabiat muhofazasi bo'yicha loyihalar tuzish yoki aholi zichligi va migratsiya masalalarini tahlil qilish.

3. Amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim

Geografiyada nazariy bilimlarni real hayotga tatbiq qilish orqali o'quvchilar ko'nikmalarini mustahkamlash mumkin:

- Iqlim va o'simliklarning bir-biriga bog'liqligini o'rganish.

- Eroziya jarayonlarini modellashtirish.

- Urbanizatsiya va infratuzilma masalalarini loyihalash.

4. Texnologiyalarni joriy etish

Texnologiyalar geografik ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish jarayonida katta ahamiyatga ega:

- **GIS dasturlari:** Yerni xaritalash va tahlil qilish.

- **Dronlar:** Havo tasvirlarini olish va yerning o'zgarishini kuzatish.

- **3D modellashtirish:** Tog‘lar va vodiylarning uch o‘lchovli modellarini yaratish.

5. Kollektiv ishlash va kommunikatsiya ko‘nikmalari

STEAM yondashuvi guruh bo‘lib ishlashni rag‘batlantiradi. *Masalan*, o‘quvchilar birgalikda:

- Global isish bo‘yicha ma'lumotlarni yig‘ish.
- Aholi zichligi va resurslar orasidagi bog‘liqlikni tadqiq qilish.
- Barqaror rivojlanish bo‘yicha loyihalar yaratishlari mumkin.

6. Qiziqarli o‘quv muhiti yaratish

STEAM loyihalari orqali o‘quvchilarni faol ishtirokchi qilish, ularga real hayotdagi muammolarni hal qilishda yordam berish va bu jarayonni qiziqarli qilish mumkin.

STEAM yondashuvi geografiya fanida nazariy va amaliy bilimlarni birlashtirib, o‘quvchilarni zamonaviy muammolarni hal qilishga tayyorlaydi. Ushbu yondashuv o‘quv jarayonini innovatsion texnologiyalar bilan boyitib, o‘quvchilarning mantiqiy, ijodiy va muhandislik qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

2. Geografiya darslarida STEAM yondashuvidan foydalanish afzalliklari

Geografiya darslarida STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) yondashuvini qo‘llash quyidagi asosiy afzalliklarni taqdim etadi:

1. Fanlararo yondashuv

STEAM geografiya fanini boshqa fanlar bilan bog‘lash orqali o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalarini birlashtiradi. *Masalan*:

- **Tabiiy fanlar:** Iqlim o‘zgarishi, geografik hodisalarning biologik ta’sirini tahlil qilish.

- **Texnologiya:** GIS (Geografik axborot tizimlari) va xaritalash vositalaridan foydalanish.

- **San’at:** Yerning landshaftlarini grafik usulda tasvirlash va dizayn qilish.

2. Amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish

STEAM yordamida geografik bilimlarni real hayotga tatbiq qilish imkoniyati yaratiladi. *Masalan*:

- Iqlim ma’lumotlarini yig‘ish va tahlil qilish.
- Dronlar yordamida hududlarni kuzatish va xaritalash.
- Ekologik loyihalarni ishlab chiqish va ularning yechimlarini taklif qilish.

3. Qiziqarli va interaktiv ta’lim

STEAM yondashuvi darslarni nazariyadan amaliyotga o‘tkazib, interaktiv va qiziqarli qiladi. Bu:

- O‘quvchilarning faolligini oshiradi.
- O‘quv materiallarini osonroq va chuqurroq tushunishga yordam beradi.
- Mavzularni vizualizatsiya qilish orqali ularda qiziqish uyg‘otadi.

4. Kreativ fikrlash va muammolarni hal qilish

STEAM yondashuvi o'quvchilarni muammolarni tahlil qilish va yechim topishga o'rgatadi. Masalan:

- Aholi migratsiyasi yoki shaharsozlik bo'yicha loyihalar.
- Suv resurslarini boshqarish uchun ekologik yechimlar yaratish.
- Yer yuzasining o'zgarishini modellashtirish.

5. Texnologiyaga asoslangan ta'lim

STEAM yordamida texnologik vositalarni o'rganish imkoniyati kengayadi:

- GIS orqali geografik ma'lumotlarni boshqarish.
- 3D modellashtirish texnologiyalari yordamida yer tuzilishini o'rganish.
- Virtual va qo'shilgan haqiqat (VR/AR) vositalaridan foydalanish.

6. Jamoaviy ish ko'nikmalarini rivojlantirish

STEAM yondashuvi guruh bo'lib ishlashni rag'batlantiradi:

- Loyihalarni birgalikda rejalashtirish va amalga oshirish.
- Global muammolar bo'yicha ma'lumotlarni yig'ish va taqdimot qilish.
- Aholi zichligi yoki ekologik muammolarni yechishda birgalikda ishlash.

7. Kelajak uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirish

STEAM yondashuvi orqali o'quvchilar:

- Tanqidiy va kreativ fikrlash.
- Texnologiyalar bilan ishlash.
- Barqaror rivojlanish bo'yicha qarorlar qabul qilish ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Geografiya darslarida STEAM yondashuvidan foydalanish o'quvchilarni nafaqat nazariy bilimlar, balki texnologiyalarni qo'llash, muhandislik yechimlarini ishlab chiqish, ijodiy fikrlash va jamoaviy ishlash ko'nikmalariga ega bo'lishlariga yordam beradi. Bu yondashuv orqali o'quvchilar zamonaviy dunyoning murakkab masalalarini hal qilishga tayyor bo'ladilar.

3. Xorijiy mamlakatlarda STEAM texnologiyalarini geografiya fanida qo'llash tajribasi

Xorijiy mamlakatlarda STEAM yondashuvini geografiya fanida qo'llash bo'yicha bir qator muvaffaqiyatli tajribalar mavjud. Bu yondashuv ta'limni interaktiv qilish, texnologiyalarni o'quv jarayoniga kiritish va o'quvchilarning muammolarni yechish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan.

1. AQSH

AQSH ta'lim tizimida STEAM geografiya fanida keng qo'llaniladi:

- **GIS va xaritalash texnologiyalari:** Maktab va universitetlarda geografik axborot tizimlari (GIS) darslarda faol qo'llaniladi. *Masalan*, o'quvchilar GIS orqali yer yuzining harakatlarini kuzatadi, iqlim o'zgarishi va ekologik muammolarni tahlil qiladi.

- **NASA Earth Science Projects:** O‘quvchilar NASA tomonidan taqdim etilgan sun‘iy yo‘ldosh ma’lumotlari bilan ishlash orqali Yerning iqlimi, landshaft o‘zgarishlarini o‘rganadi.

- **STEM Camps:** Maxsus STEM lagerlarida geografiyaga oid loyihalar amalga oshiriladi, masalan, aholi zichligi va resurslar boshqaruvi modellarini yaratish.

2. Kanada

Kanadada geografiya ta’limida ekologiya va tabiatni muhofaza qilish asosiy yo‘nalishlardan biridir:

- **Ekologik monitoring:** Talabalar sun‘iy yo‘ldosh ma’lumotlari yordamida o‘rmonlarning kamayishini tahlil qiladi.

- **Virtual va qo‘shilgan haqiqat (VR/AR):** O‘quvchilar Kanada geografiyasini, tog‘lar va ko‘llarning uch o‘lchamli modellarini o‘rganish uchun VR texnologiyalaridan foydalanadilar.

- **Geografik muhandislik loyihalari:** Talabalar shaharlar infratuzilmasini rejalashtirish yoki iqlim o‘zgarishining ta’sirini minimallashtirish bo‘yicha amaliy loyihalarda qatnashadilar.

3. Buyuk Britaniya

Buyuk Britaniya STEAM yondashuvini geografiya fanida amaliy va innovatsion yondashuv orqali amalga oshiradi:

- **Geografik ma’lumotlarni tahlil qilish:** O‘quvchilarga ma’lumotlar tahlili orqali iqlim va migratsiya masalalarini o‘rganish o‘rgatiladi.

- **Geografik tasviriy san’at:** Talabalar xaritalar va landshaftlarni chizishda san’atdan foydalanadi, bu esa geografik kontseptsionalarni osonroq tushunishga yordam beradi.

- **Dronlar bilan kuzatuv:** O‘quvchilar dronlar orqali ma’lumot to‘plash va hududlarning o‘zgarishini kuzatishni o‘rganadilar.

4. Avstraliya

Avstraliyada STEAM geografiyada tabiat resurslarini boshqarish va iqlim o‘zgarishi masalalariga qaratilgan:

- **Geografik modellashtirish:** O‘quvchilar sun‘iy yo‘ldosh tasvirlari yordamida tuproq eroziyasini, suv resurslarini boshqarishni va hududlarning ekologik holatini tahlil qiladilar.

- **Geografik dasturlash:** Python yoki R kabi dasturlash tillari yordamida geografik ma’lumotlarni o‘rganish darslarda qo‘llaniladi.

- **Loyihaviy o‘rganish:** Shaharsozlik, suv ta’minoti yoki qishloq xo‘jaligi bo‘yicha muhandislik loyihalari amalga oshiriladi.

5. Germaniya

Germaniyada STEAM geografiya fanida barqaror rivojlanishga yo‘naltirilgan:

- **Energiya loyihalari:** Talabalar geografik ma'lumotlarni tahlil qilib, qayta tiklanadigan energiya manbalarini (quyosh, shamol) eng yaxshi joylashtirish usullarini o'rganadilar.

- **3D geografik modellar:** Vulkanlar, daryo vodiylari va tog'larning modellarini yaratishda 3D printerlardan foydalaniladi.

- **Smart City loyihalari:** Shahar infratuzilmasini barqaror rivojlantirish bo'yicha real muammolarni hal qilish uchun geografik tahlil va texnologiyalar qo'llaniladi.

6. Janubiy Koreya

Janubiy Koreyada texnologiyalar geografiyada ta'lim sifatini oshirish uchun faol ishlatiladi:

- **GIS va IoT texnologiyalari:** Talabalar GIS orqali shahar infratuzilmasini va ekologik monitoringni o'rganadilar.

- **Robototexnika:** Geografik o'rganish uchun robotlar va avtomatlashtirilgan tizimlar qo'llaniladi.

- **VR va AR texnologiyalari:** Talabalar Koreyaning tarixiy joylari va geografiyasini virtual safar orqali o'rganadilar.

Xorijiy mamlakatlar tajribasi STEAM yondashuvining geografiya fanida ko'plab imkoniyatlar yaratishini ko'rsatadi. Texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarning qiziqishini oshiradi, ularni amaliy faoliyatga jalb qiladi va zamonaviy muammolarni hal qilishda muhim ko'nikmalarni rivojlantiradi.

4. STEAM yondashuvini geografiya darslariga muvaffaqiyatli joriy etish usullari

STEAM yondashuvini geografiya darslariga muvaffaqiyatli joriy qilish uchun quyidagi usullar samarali hisoblanadi. Ushbu usullar o'quvchilarning qiziqishini oshirish, bilimlarni amaliyotda qo'llash va fanlararo integratsiyani ta'minlashga xizmat qiladi:

1. Loyihaviy faoliyat orqali o'qitish

O'quvchilar muayyan geografik muammolarni hal qilishga qaratilgan loyihalar ustida ishlaydi.

- **Misol:** Iqlim o'zgarishi sabablarini va uning mahalliy yoki global ta'sirini tahlil qiluvchi loyiha.

- **Amaliyot:**

- O'quvchilar GIS yoki sun'iy yo'ldosh ma'lumotlaridan foydalanib, ma'lumot to'playdi.

- Aholi migratsiyasi, resurslar yetishmovchiligi yoki ekologik masalalar bo'yicha yechim taklif qiladi.

2. Texnologiyalardan foydalanish

Geografiya darslarida zamonaviy texnologiyalar o'quvchilarga real ma'lumotlar bilan ishlash imkonini beradi.

- **GIS (Geografik axborot tizimlari):**

- Hududlarni xaritalash, ma'lumotlarni vizualizatsiya qilish va geografik muammolarni tahlil qilish.

- **Dronlar:**

- Hududlarning holatini kuzatish, landshaft o'zgarishlarini xaritalash.

- **VR va AR:**

- Virtual safarlar orqali tog'lar, o'rmonlar, cho'llar kabi geografik ob'ektlarni o'rganish.

3. Amaliy mashg'ulotlar va ekskursiyalar

Tabiatga chiqib, geografik ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish o'quvchilarning bilimlarini mustahkamlaydi.

- **Misol:**

- Daryolar va vodiylar ekologik monitoringini amalga oshirish.

- O'quvchilar mobil ilovalar yordamida geologik va ekologik ma'lumotlarni yig'adi.

- **Afzalliklar:**

- Amaliyot orqali o'rganilgan bilim uzoqroq saqlanadi.

- Real hayotiy muammolarni hal qilish ko'nikmasi rivojlanadi.

4. Fanlararo darslar tashkil qilish

Geografiyani boshqa fanlar bilan bog'lash orqali bilimlar kengayadi.

- **San'at:**

- Landshaft dizayni va geografik ob'ektlarning estetik tasvirlarini yaratish.

- **Matematika:**

- Aholi zichligi, masshtab, koordinatalar va statistik tahlil.

- **Muhandislik:**

- Barqaror shahar infratuzilmasini loyihalash.

5. Eksperimentlar va modellashtirish

Geografik jarayonlarni modellashtirish orqali mavzularni yanada tushunarli qilish mumkin.

- **Misol:**

- Tog'larning shakllanishi yoki eroziya jarayonlarini simulyatsiya qilish.

- Iqlim modellari orqali turli hududlarda ob-havo sharoitlarini bashorat qilish.

- **Texnikalar:**

- 3D printerlardan foydalanib tog'lar, daryo vodiylari va landshaftlarni yaratish.

- MATLAB yoki Python yordamida iqlim ma'lumotlarini tahlil qilish.

6. Jamoaviy ishlar va tanlovlar

Geografik masalalar bo'yicha guruh loyihalari va tanlovlar o'quvchilarning hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

- **Misol:**

- “Eng yaxshi ekologik loyiha” tanlovi.
- Geografik muammolar bo'yicha munozaralar tashkil qilish.

7. Barqaror rivojlanishga yo'naltirish

O'quvchilarda barqaror rivojlanish tushunchasini shakllantirish uchun maxsus mavzularni o'rganish.

- **Misol:**

- Qayta tiklanadigan energiya manbalari.
- Suv resurslaridan samarali foydalanish strategiyalari.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Geografiya fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.4. Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilar bilan ishlash metodikasi				
Mavzu	Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilarni aniqlash usullari				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O'qituvchilarning fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O'qituvchilarning hamkorlikda o'qitish texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	- Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilarni aniqlash usullarini tushuntirish; - Hamkorlikda o'qitish texnologiyalarining qo'llanilishi;	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-6- slaydlar	O'qituvchilar fanni o'qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o'rganadi.

	<ul style="list-style-type: none"> - Fanini o‘qitishda raqamli innovatsion texnologiyalardan foydalanish; - Slaydlar bilan tushuntirish 				
4. Amaliy mashg‘ulot	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish; 	35	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	2- tarqatmalar; 7-8-slayd	O‘qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo‘yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg‘ulot jarayoni bo‘yicha fikr-mulohazalar olish; 	10	Suhbat, muhokama, tahlil	9-slayd; 3-ilova	O‘qituvchilar o‘z tajribalarini o‘rtoqlashadi va yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi.
6. Refleksiya	<ul style="list-style-type: none"> - "Men nimani o‘rgandim?" usuli orqali xulosa qilish - “Geografiya fanidan iqtidorli o‘quvchilarni aniqlash usullari” refleksiyasi 	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 10-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg‘ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	11-12-slayd	O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo‘naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko‘rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o‘quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o‘ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo‘yicha XXI asr ko‘nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo‘linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

O‘quvchilarning geografiyaga qiziqishini o‘lchaydigan savollar va bilim darajasini baholashni bajarishadi.

2-guruh

Mahalliy tabiiy resurslarni tahlil qilish qilishadi.

3-guruh uchun topshiriq

Iqlim o‘zgarishlari turli hududlarga qanday ta’sir qilishi mumkinligini bashorat qilishadi.

4-guruh uchun topshiriq

Topshiriqni guruh ishtirokchilar hamkorlikda (vazifalarni taqsimlab) bajarishadi.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to‘ldirishadi.

- v) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?
- w) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?
- x) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o‘rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilarni aniqlash usullari

Reja:

13. Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilarni aniqlash metodikasi
14. Geografiya fanidan iqtidorlikning asosiy belgilari
15. Ma'lumotlarni tahlil qilish, xulosalar chiqarish
16. Ilmiy-tadqiqot faoliyati uchun sharoit yaratish

1. Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilarni aniqlash metodikasi

Iqtidorli o'quvchilarni aniqlash metodikasi geografiya fanida o'quvchilarning bilim, qobiliyat va ko'nikmalarini chuqur o'rganishga qaratilgan usullarni o'z ichiga oladi. Quyida bu metodikaning asosiy yo'nalishlari keltirilgan:

1. Dastlabki diagnostika

Anketa va testlar: O'quvchilarning geografiyaga qiziqishini o'lchaydigan savollar va bilim darajasini baholash uchun testlar.

Misol: "Dunyo mamlakatlarining iqlim turlari va tabiiy resurslari haqida nimalarni bilasiz?"

Kuzatish: Dars jarayonida o'quvchilarning faol ishtirokini kuzatish.

Qiziqish bilan savol berish, xaritalardan foydalanish, mavzularni mustaqil o'rganish istagini baholash.

2. Geografik ko'nikmalarni aniqlash

Amaliy topshiriqlar:

Xarita bilan ishlash (masalan, tog' tizmalari yoki daryo havzalarini belgilash).

Mahalliy tabiiy resurslarni tahlil qilish (misol: o'z yashash joyining tabiiy sharoitlarini o'rganish).

Muammoli vazifalar:

"Aholi zichligi past bo'lgan hududlar qanday iqtisodiy va ijtimoiy muammolarga duch keladi?" kabi masalalarni tahlil qilish.

3. Kreativ fikrlashni o'lchash

Geografik muammolar bo'yicha g'oyalar ishlab chiqish:

"Orol dengizining qurishini to'xtatish uchun qanday chora-tadbirlar taklif qilasiz?"

Tasavvur va mantiqiy tahlil:

Iqlim o'zgarishlari turli hududlarga qanday ta'sir qilishi mumkinligini bashorat qilish.

4. Guruhiy va yakka tartibdagi faoliyat

Loyihaviy ishlar:

Mahalliy turizmni rivojlantirish yoki ekologik muammolarni hal qilish bo'yicha loyiha tayyorlash.

Munozaralar:

"Geografik joylashuv mamlakatning rivojlanishiga qanchalik ta'sir qiladi?" mavzusida fikr almashish.

5. Olimpiada va tanlovlar orqali baholash

Geografiya bo'yicha maktab, tuman yoki viloyat miqyosidagi olimpiadalarda ishtirok etish.

Geografik viktorinalar, ilmiy loyihalar va esselar yozish.

6. Ijtimoiy faoliyatni baholash

Tabiiyatni asrash yoki ekologik tadbirlarda ishtirok etish.

Mahalliy tabiiy ob'ektlar haqida ma'lumot yig'ish va taqdimot qilish.

7. Baholash va tahlil qilish

Har bir metod bo'yicha olingan natijalarni baholash va tahlil qilish.

O'quvchilarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, individual rivojlanish rejasini tuzish.

Bu metodikani qo'llash iqtidorli o'quvchilarni aniqlash va ularga geografiya fanini chuqurroq o'rgatish imkoniyatini beradi.

2. Geografiya fanidan iqtidorlilikning asosiy belgilari

Geografiya fanida iqtidorlilikni aniqlash uchun o'quvchilarda quyidagi asosiy belgilar kuzatiladi:

1. Geografik qiziqish va motivatsiya

Geografiyaga chuqur qiziqish, mavzularni mustaqil o'rganishga intilish.

Tabiiy va ijtimoiy geografik jarayonlarga oid savollar berish.

Mamlakatlar, tabiat zonalari, iqlim o'zgarishlari haqida chuqur bilishga ishtiyoq.

2. Geografik tafakkur va tahlil qobiliyati

Xaritalar, diagrammalar va grafiklar bilan samarali ishlash qobiliyati.

Geografik hodisalarning sabab va oqibatlarini tushunish va tahlil qilish.

Tabiiy va ijtimoiy jarayonlar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlay olish.

3. Hududiy tasavvur qobiliyati

Geografik joylashuvni tezda tushunish va tasavvur qilish.

Mamlakatlarning iqtisodiy, iqlimiy va tabiiy xususiyatlarini bog'lash qobiliyati.

"Xaritaviy fikrlash" qobiliyati: turli o'lchovlar va joylashuvni xaritada ko'rsatish.

4. Muammolarni hal qilish qobiliyati

Ekologik va geografik muammolar uchun amaliy echimlar taklif qilish.

Masalan: iqlim o'zgarishining mahalliy hududga ta'siri va uni yumshatish bo'yicha takliflar.

Tabiiy resurslarni oqilona boshqarish bo'yicha kreativ fikrlar ishlab chiqish.

5. Keng dunyoqarash va umumiy bilim

Turli mamlakatlar va mintaqalar haqidagi bilimlarni mukammal egallash.

Geografiyaga oid yangiliklarni kuzatish va muhokama qilish.

Tarix, iqtisodiyot va ekologiyaga oid fanlar bilan bog'liqlikni tushunish.

6. Yaxshi mnemik ko'nikmalar (xotira)

Xaritalar va geografik faktlarni tezda yod olish.

Mamlakatlarning poytaxtlari, tabiiy resurslari va relyef turlari haqida ko'p ma'lumotni eslab qolish qobiliyati.

7. Ijodiy yondashuv

Geografik mavzular bo'yicha original fikrlar va loyihalar ishlab chiqish.

Hududiy rivojlanish bo'yicha o'z g'oyalarini ifodalash.

8. Faollik va tashabbuskorlik

Darslarda faol ishtirok etish, mavzularni kengaytirish bo'yicha takliflar berish.

Tadqiqot ishlari va loyihalarda ixtiyoriy qatnashish.

9. Ekspeditsiya va kuzatuv qobiliyati

Tabiiy jarayonlarni kuzatish va tahlil qilishga qiziqish.

Geografik sayohatlarda, ilmiy tadbirlarda faol qatnashish.

10. Axborotni tezda o'zlashtirish va qo'llash

Yangi olingan bilimlarni muammolarni hal qilishda yoki tahlil qilishda qo'llay olish.

Geografik manbalar (kitoblar, xaritalar, internet ma'lumotlari) bilan ishlash mahorati.

Bu belgilarni kuzatish va baholash orqali geografiya faniga iqtidorli o'quvchilarni aniqlash va ularga qo'shimcha imkoniyatlar yaratish mumkin.

3. Ma'lumotlarni tahlil qilish, xulosalar chiqarish

Ma'lumotlarni tahlil qilish va xulosalar chiqarish geografiya fanida muhim qobiliyat hisoblanadi, chunki u o'quvchilarning ilmiy tafakkurini rivojlantirish va mustaqil fikrlash qobiliyatini oshiradi. Quyida ma'lumotlarni tahlil qilish jarayonlari va xulosalar chiqarish usullari keltirilgan:

1. Ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish

Ma'lumot yig'ish:

Ish uchun zarur bo'lgan faktlarni kitoblar, xaritalar, statistik ma'lumotlar, internet resurslaridan olish.

Real kuzatishlar yoki tadqiqotlar orqali ma'lumot to'plash (masalan, daryo oqimining tezligini o'lchash).

Tahlil qilish:

Ma'lumotlarni o'xshashliklar va farqlarga ko'ra guruhlash.

Raqamli ma'lumotlarni grafik va diagrammalar shaklida taqdim etish.

Ma'lumotlar o'rtasidagi sabab-oqibat bog'liqligini aniqlash.

Misol: "Orol dengizining qurishi va uning hududdagi iqlimga ta'siri."

2. Xaritaviy tahlil

Hududiy o'zgarishlarni o'rganish:

Xaritalar orqali geografik hodisalarning joylashuvini tahlil qilish.

Masalan, sanoat korxonalarining tabiiy resurslarga yaqinligi.

Hududlararo bog'liqlikni tushunish:

Masalan, iqlim zonalari va qishloq xo'jaligi mahsulotlari o'rtasidagi bog'liqlik.

Misol: “Markaziy Osiyo mamlakatlarida irrigatsiya tizimining suv resurslariga ta’siri.”

3. Statistik ma’lumotlarni tahlil qilish

Diagrammalar va grafiklar bilan ishlash:

Raqamli ma’lumotlarni ko‘rish va tushunishni osonlashtiradi.

Misol: aholining zichligi va iqtisodiy rivojlanish o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rsatish.

Dinamikani o‘rganish:

Biror hududdagi aholining o‘sinh sur’ati yoki o‘rmon maydonlarining kamayishini yillik ko‘rsatkichlar orqali tahlil qilish.

Misol: “O‘zbekiston aholisining o‘sishi va suv resurslariga tushayotgan yuk.”

4. Hududiy muammolarni tahlil qilish

Mahalliy ekologik muammolarni o‘rganish:

Masalan, atrof-muhit ifloslanishi, o‘rmonlar qisqarishi yoki suv tanqisligi.

Muammolar uchun yechim taklif qilish:

Resurslardan oqilona foydalanish bo‘yicha tavsiyalar.

Misol: “Chirchiq daryosining sanoat ifloslanishiga qarshi chora-tadbirlar ishlab chiqish.”

5. Xulosalar chiqarish

Xulosalar tuzishda quyidagilarga e’tibor qaratish:

Tahlil qilingan ma’lumotlarni umumlashtirish.

Hodisalar yoki jarayonlarning sabablarini izohlash.

Tadqiqot savollariga aniq javob berish.

Amaliy takliflar kiritish:

Misol: “Orolbo‘yi hududida ekologik muammolarni yumshatish uchun ko‘chma yashash massivlarini yaratish zarur.”

6. Fikrlarni taqdim etish

Xulosalarni grafik, xarita yoki diagrammalar orqali taqdim qilish.

Yozma shaklda yoki og‘zaki tarzda tahlil natijalarini taqdim etish.

Misol: “Dunyo iqtisodiyoti va tabiiy resurslardan foydalanishning ekologiyaga ta’siri bo‘yicha hisobot tayyorlash.”

Amaliy o‘rganish uchun tavsiyalar:

Xarita va statistik ma’lumotlar bilan ishlash ko‘nikmasini rivojlantirish.

Tabiiy hodisalar va inson faoliyati o‘rtasidagi bog‘liqlikni doimiy tahlil qilish.

Tadqiqotlar va loyiha ishlarida ishtirok etish.

Bu qadamlar o‘quvchilarga ma’lumotlarni chuqur o‘rganish va to‘g‘ri xulosalar chiqarishda yordam beradi.

4. Ilmiy-tadqiqot faoliyati uchun sharoit yaratish

Geografiya fanidan ilmiy-tadqiqot faoliyati uchun sharoit yaratish iqtidorli o‘quvchilarni rivojlantirish va ularning ijodiy va ilmiy qobiliyatlarini qo‘llab-quvvatlash

uchun muhimdir. Quyida bunday sharoitlarni yaratish uchun zarur bo'lgan asosiy yo'nalishlar va amaliy qadamlar keltirilgan:

1. Zarur moddiy-texnik bazani shakllantirish

O'quv kabinetlarini jihozlash:

Zamonaviy xaritalar, globuslar, maketlar va atlaslar.

Geografik kuzatuv asboblari: kompas, barometr, termometr va boshqalar.

Texnologik imkoniyatlar:

Kompyuterlar, proyektorlar va internet tarmog'iga ulanish.

Maxsus dasturlar: geografik axborot tizimlari (GAT), masalan, ArcGIS yoki Google Earth.

Laboratoriya uskunalari:

Tuproq namunalari, suv sifatini aniqlash uchun jihozlar, meteorologik uskunalar.

2. Ilmiy-tadqiqot mavzularini tanlashga yordam berish

O'quvchilarni mahalliy geografik muammolar yoki qiziqarli global masalalarga jalb qilish.

Masalan: mahalliy iqlim o'zgarishining ta'siri, suv resurslarining boshqaruvi.

O'quvchilarga mavjud mavzular ro'yxatini taklif qilish yoki ularning o'z g'oyalarini ishlab chiqishiga imkoniyat yaratish.

3. Kuzatuv va dala ishlari tashkil qilish

Ekspeditsiyalar:

Tabiat qo'yniga sayohatlar (masalan, tog'lar, daryolar, o'rmonlar yoki cho'llarga).

Hududlarning o'ziga xos geografik xususiyatlarini kuzatish va ma'lumot yig'ish.

Amaliy kuzatuvlar:

Ob-havo ma'lumotlarini yig'ish va tahlil qilish.

Tabiiy resurslar, tuproq va o'simlik qoplamini o'rganish.

4. Ilmiy loyihalar tayyorlash va himoya qilish

Bosqichma-bosqich loyiha yondashuvi:

Mavzu tanlash → ma'lumot yig'ish → tahlil qilish → xulosalar chiqarish → taqdimot tayyorlash.

Loyiha mavzulari:

Orol dengizi ekologiyasi.

Mahalliy iqtisodiyot va geografik joylashuvning bog'liqligi.

Iqlim o'zgarishining mahalliy hududga ta'siri.

5. Ilmiy rahbarlik va yo'l-yo'riq ko'rsatish

Malakali rahbarlar:

Tajribali o'qituvchilar, olimlar yoki soha mutaxassislari bilan ishlashni tashkil qilish.

Metodik ko'rsatmalar:

Tadqiqotlarni qanday rejalashtirish va amalga oshirish bo'yicha uslubiy yordam ko'rsatish.

O'quv seminarlar:

O'quvchilarni ilmiy-tadqiqot uslublari va statistik ma'lumotlar bilan ishlash bo'yicha o'rgatish.

6. Ilmiy ishlanmalarni taqdim etish

Konferensiyalar va olimpiadalar:

Hududiy va milliy darajada ilmiy ishlarni taqdim etish imkoniyatlarini yaratish.

Geografik klublar:

O'quvchilar uchun maxsus ilmiy klublar tashkil qilish va ularni mavzular bo'yicha munozaralarga jalb qilish.

Taqdimot va maqolalar:

O'quvchilarning ilmiy ishlari natijalarini maktab gazetasi, ilmiy jurnal yoki internet orqali e'lon qilish.

7. Ilhomlantiruvchi muhit yaratish

O'quvchilarni yutuqlari uchun rag'batlantirish (sertifikatlar, mukofotlar).

Ilmiy faoliyatning amaliy ahamiyatini tushuntirish.

Masalan: geografik tadqiqotlar orqali hududiy rejalashtirish va resurslarni boshqarishda ishtirok etish.

8. Zamonaviy texnologiyalar va innovatsiyalarni joriy qilish

Sun'iy yo'ldosh ma'lumotlaridan foydalanish:

Masalan, yerning kosmosdan olingan suratlari orqali hududlarni tahlil qilish.

Geografik ma'lumotlarni tahlil qilish vositalarini o'rgatish:

Klimatologiya va gidrologiya bo'yicha ilg'or tadqiqot dasturlarini qo'llash.

Yuqoridagi qadamlar geografiya fanidan ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil qilishda o'quvchilar uchun qulay va samarali muhit yaratishga yordam beradi. Shu orqali ularning ijodiy salohiyati va mustaqil fikrlash qobiliyatlari rivojlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang'ich kursi Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 508

2. Musayev P.G', Musayev J.P. Geografiya Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T.: «SHARQ» NMAK, 2019

3. K.M. Boymirzaev O'rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg'ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet

4. Kuznesov M.V. "Geografiya o'qitish metodikasi" Simferopol Nata - 2009

5. Yu.A. Ivanov "Geografiya o'qitish metodikasi" Brest-2012

6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova "Geografiya o'qitish metodikasi" Toshkent-2021

7. Xoldorova G.M. "Geografiya o'qitish metodikasi" Jizzax-2020

8. Abduvohidov Safar Niyazmatovich, Ganiyev Ziyodulla Akramovich "Geografiya ta'limi metodikasi" O'quv qo'llanma Samarqand - 2021

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Geografiya fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.4. Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilar bilan ishlash metodikasi				
Mavzu	Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilarni aniqlash usullari				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsad	<ul style="list-style-type: none"> O'qituvchilarning fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O'qituvchilarning hamkorlikda o'qitish texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> Salomlashish Mavzu va reja bilan tanishtirish Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama 	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilarni aniqlash usullarini tushuntirish; 	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-7- slaydlar	O'qituvchilar fanni o'qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o'rganadi.

	- Hamkorlikda o'qitish texnologiyalarining qo'llanilishi;				
4. Amaliy mashg'ulot	- Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish;	35	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	2- tarqatmalar; 8-9-slayd	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni	10	Suhbat, muhokama, tahlil	10-11-slayd; 3-ilova	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish - "Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilarni aniqlash usullari" refleksiya	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 12-13-slayd	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat	14-15-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko'rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o‘quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o‘ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo‘yicha XXI asr ko‘nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O‘quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo‘linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

O‘quvchilarning geografiyaga qiziqishini o‘lchaydigan savollar va bilim darajasini baholashni bajarishadi.

2-guruh

Mahalliy tabiiy resurslarni tahlil qilish qilishadi.

3-guruh uchun topshiriq

Geografiya bo‘yicha maktab, tuman yoki viloyat miqyosidagi olimpiadalar natijalarini tahlil qilishadi.

4-guruh uchun topshiriq

Topshiriqni guruh ishtirokchilar hamkorlikda (vazifalarni taqsimlab) bajarishadi.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to‘ldirishadi.

- y) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?
- z) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?
- aa) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o‘rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashni tashkil etish

Reja:

1. Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashni tashkil etish metodikasi
2. Iqtidorli o'quvchilar uchun maxsus adabiyotlar va o'quv qo'llanmalar
3. Iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashni tashkil etishdagi muammolar va ularni echish yo'llar
4. Iqtidorli o'quvchilarning ota-onalari bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish

1. Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilarni aniqlash metodikasi

Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashni tashkil etish metodikasi o'quvchilarning tabiiy qobiliyatlarini yanada rivojlantirish, ular bilan bilim darajasini chuqurlashtirish va ilmiy-tadqiqot faoliyatini mustahkamlash uchun samarali strategiyalarni ishlab chiqish zarur. Quyida iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashda qo'llaniladigan metodik yondashuvlar, metodlar va amaliy vositalar keltirilgan.

1. Iqtidorli o'quvchilarni aniqlash va guruhlash

1.1. Testlar va nazorat ishlari:

O'quvchilarni geografik bilimlar bo'yicha maxsus testlar va nazorat ishlari yordamida tahlil qilish.

Iqtidorli o'quvchilarni aniqlash uchun maqsadli diagnostika (masalan, amaliy savollar, geofunksional tahlil va xususiyatlarni o'rganish).

1.2. Olimpiadalar va tanlovlar:

Maktab ichidagi yoki tashqi geografiya olimpiadalarida ishtirok etishni tashkil qilish.

Tuman, viloyat va respublika darajasidagi geografiya tanlovlarida o'quvchilarning qobiliyatini sinovdan o'tkazish.

1.3. Ijtimoiy va bilim faolligi:

Iqtidorli o'quvchilarni guruhlariga ajratish, ularga ilmiy va ijtimoiy faoliyatlar (seminar, konferensiya, tadbirlarda ishtirok etish) orqali rivojlanish imkoniyatlari yaratish.

2. Maxsus dasturlar va yondashuvlar

2.1. Individual o'quv dasturlari:

Har bir o'quvchining qobiliyatiga mos keladigan shaxsiy o'quv dasturi yaratish.

Iqtidorli o'quvchilarni rivojlantirishda maxsus metodik materiallar va resurslardan foydalanish (kitoblar, maqolalar, ilmiy jurnallar, onlayn kurslar).

2.2. Ko'chma o'quv dasturlari:

Geografiya bo'yicha maxsus kurslar va laboratoriyalar tashkil qilish.

Geografiya va ekologiya bilan bog'liq dalaviy ishlarga e'tibor qaratish (masalan, atrof-muhitni o'rganish, hududiy ekspeditsiyalar).

2.3. Loyiha ishlari va tadqiqotlar:

O'quvchilarga mustaqil ilmiy ishlarni bajarishga yo'naltirilgan loyiha ishlari tayyorlash.

"Tabiatni muhofaza qilish", "Hududiy rivojlanish", "Iqlim o'zgarishining iqtisodiyotga ta'siri" kabi mavzularda tadqiqotlar olib borishga imkoniyat yaratish.

3. Dala tadqiqotlari va ekspeditsiyalar

3.1. O'quvchilarga dala kuzatuv ishlari o'tkazish:

Geografik kuzatuv va dala ishlarini olib borish. Masalan, o'simlik va hayvonot dunyosini o'rganish, tuproq tahlili va suv sifatini kuzatish.

Mahalliy va global ekologik muammolarni amaliy ravishda tahlil qilish.

3.2. Ekspeditsiyalar va amaliy ishlanmalar:

O'quvchilarni mahalliy yoki mintaqaviy geografik ekspeditsiyalarga jalb qilish.

O'quvchilarga tabiiy resurslar, iqlim o'zgarishi, geologik va geomorfologik jarayonlarni o'rganish uchun dala ishlarida ishtirok etishni taklif etish.

4. Zamonaviy texnologiyalar va axborot vositalaridan foydalanish

4.1. Geografik axborot tizimlari (GAT) va kartografiya:

O'quvchilarni GAT tizimlari (ArcGIS, Google Earth va boshqalar) bilan ishlashni o'rgatish.

Xaritalar va digital resurslardan foydalanish orqali hududiy tahlil qilishni o'rgatish.

4.2. Onlayn resurslar va ta'lim platformalarini qo'llash:

O'quvchilarga onlayn kurslar, ilmiy maqolalar va geografik tadqiqotlar asosida ta'lim olish imkoniyatlarini yaratish.

Mahalliy va xalqaro manbalardan foydalanib, ilmiy izlanishlarga yo'naltirish.

5. Ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish

5.1. Tadqiqot va ilmiy ishlarda ishtirok:

O'quvchilarga geografik ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borish imkoniyatlarini yaratish (masalan, geologiya, iqlimshunoslik, ekologiya va iqtisodiy geografiya sohalarida).

Ilmiy maqolalar, posterdan foydalanib, o'quvchilarning tadqiqot natijalarini taqdim etishni tashkil etish.

5.2. Mahalliy va xalqaro konferensiyalarda qatnashish:

O'quvchilarni geografiya bo'yicha ilmiy konferensiyalar va seminarlar bilan tanishtirish.

Iqtidorli o'quvchilarni o'z tadqiqotlari bo'yicha ma'ruzalar tayyorlashga jalb qilish.

6. Rag'batlantirish va motivatsiya

6.1. Mukofotlar va tan olinish:

Iqtidorli o'quvchilarni mukofotlash, sertifikatlar va diplomlar berish orqali rag'batlantirish.

O'quvchilarning geografiya bo'yicha ilmiy faoliyatini ta'kidlab, maktabda yoki maktabdan tashqarida ko'rgazmalar, chiqishlar tashkil qilish.

6.2. Kelajakdagi kasbiy yo'nalishlar:

O'quvchilarga geografiya fanidan kelajakdagi kasblar haqida ma'lumot berish (masalan, kartograf, ekolog, geolog, iqlimshunos).

Tabiatni muhofaza qilish yoki xalqaro tashkilotlarda ishlash imkoniyatlarini ko'rsatish.

7. Monitoring va baholash

7.1. Rivojlanish monitoringi:

O'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini doimiy ravishda kuzatib borish.

Ularning yutuqlari va qobiliyatlarini tahlil qilish, o'qitish jarayonida yutuq va kamchiliklarni aniqlash.

7.2. O'quvchilarni baholash:

O'quvchilarni faoliyatining samarasiga qarab, o'qitish usullarini va yondashuvlarni optimallashtirish.

Natijalar asosida xulosa qilish va o'quvchilarning rivojlanishiga oid maxsus reja ishlab chiqish.

Xulosa:

Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashni tashkil etish metodikasi o'quvchilarni yanada mustahkam bilim va ko'nikmalarga ega qilish, ilmiy tadqiqotlarga jalb etish va ularni kelajakda geografiya sohasida muvaffaqiyatli ish faoliyatini yuritishga tayyorlashga qaratilgan. Tizimli yondashuv, innovatsion usullar va amaliy mashg'ulotlar iqtidorli o'quvchilarning yuqori darajadagi qobiliyatlarini rivojlantirishda samarali bo'ladi.

2. Iqtidorli o'quvchilar uchun maxsus adabiyotlar va o'quv qo'llanmalar

Iqtidorli o'quvchilar uchun maxsus adabiyotlar va o'quv qo'llanmalar geografiya fanining chuqur bilimlarini egallash, ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish va yaratish jarayonida muhim ahamiyatga ega. Bu adabiyotlar o'quvchilarning bilimlarini kengaytirishga, tafakkurini rivojlantirishga va ijodiy fikrlashini qo'llab-quvvatlashga yordam beradi. Quyida geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilar uchun tavsiya etilgan adabiyotlar va qo'llanmalar keltirilgan:

1. Umumiy geografiya bo'yicha adabiyotlar

Ushbu kitob geografiya fanining asosiy tushunchalarini o'rgatishga mo'ljallangan bo'lib, tabiiy va iqtisodiy geografiyaning asosiy mavzularini qamrab oladi. O'quvchilarga geografiya ilmiga kirishish, tabiiy jarayonlarni tahlil qilish, geografik xaritalar bilan ishlashni o'rgatadi.

O'quvchilarga geografik axborotlarni samarali tarzda o'rganish uchun atlaslarni o'rganish va ularni turli geografik xususiyatlar bilan bog'lash imkoniyatini yaratadi.

2. Tabiiy geografiya bo'yicha qo'llanmalar

Ushbu qo'llanma tabiiy geografiya sohasidagi barcha muhim mavzularni yoritadi: iqlim, o'simlik va hayvonot dunyosi, geologiya, geomorfologiya va

boshqalar. Iqtidorli o'quvchilarga tabiiy jarayonlarning murakkab o'zgarishlarini o'rganishga yordam beradi.

Iqlimshunoslik va hududiy xususiyatlarni o'rgatish uchun mo'ljallangan kitob. Iqtidorli o'quvchilar iqlim va geografik hududlarning o'zaro bog'liqligini o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladi.

3. Iqtisodiy geografiya bo'yicha adabiyotlar

Ushbu qo'llanma iqtisodiy geografiyaning asosiy masalalarini yoritadi, ayniqsa iqtisodiy tarmoqlar, resurslar va hududlar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni tahlil qilishda yordam beradi. O'quvchilar iqtisodiy jarayonlar va geografik xususiyatlar o'rtasidagi aloqalarni anglaydi.

Global iqtisodiy rivojlanish va uning geografiyaga ta'sirini o'rgatuvchi qo'llanma. Geografiya va iqtisodiyotning qanday o'zaro bog'liq ekanligini tushunishga yordam beradi.

4. Ekologiya va atrof-muhitni o'rganish

Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha amaliy va nazariy bilimlarni o'rgatadi. Ushbu adabiyot iqtidorli o'quvchilarga ekologik muammolarni hal qilishda ilmiy yondashuvni taqdim etadi.

Global ekologik muammolarni o'rganishga oid ilmiy manba. O'quvchilarga ekologik tahdidlarni va ularning geografik tarqalishini o'rganish imkonini beradi.

5. Geoinformatika va kartografiya

Geografik axborot tizimlari (GAT) va kartografiya texnologiyalarini o'rgatish uchun mo'ljallangan qo'llanma. O'quvchilarga geografik ma'lumotlarni yig'ish, tahlil qilish va tasvirlashni o'rgatadi.

Kartografiya asoslarini o'rganishga mo'ljallangan kitob. O'quvchilar xaritalarni yaratish va o'rganish, geografik axborotlarni talqin qilishni o'rganadi.

6. Tadqiqot va ilmiy ishlanmalar

Iqtidorli o'quvchilarni ilmiy tadqiqot faoliyatiga jalb qilish uchun metodologik asoslarni o'rgatadi. Tadqiqotlar olib borishda qo'llaniladigan metodlar, tahlil qilish usullari va natijalarni rasmiylashtirish bo'yicha ko'rsatmalar beradi.

Geografik ilmiy tadqiqotlar qilishda asosiy metodik yondashuvlar va vositalar haqida batafsil ma'lumot beradi.

7. Onlayn resurslar va interaktiv o'quv qo'llanmalar

Iqtidorli o'quvchilar uchun geografik axborot tizimlaridan foydalanish, sun'iy yo'ldosh tasvirlarini tahlil qilish, xaritalar yaratish va ma'lumotlarni vizual ravishda o'rganish imkoniyatlarini yaratadi.

Onlayn platforma bo'lib, geografiya va ekologiya bo'yicha interaktiv kurslar, video darsliklar va testlar mavjud. O'quvchilar ilg'or darajadagi geografik va ekologik mavzularni o'rganishlari mumkin.

Geografiya va globalizatsiya bo'yicha onlayn kurs. O'quvchilar global iqtisodiyot, ijtimoiy va atrof-muhit bilan bog'liq jarayonlar haqida chuqur bilimlarga ega bo'ladilar.

Iqtidorli o'quvchilarni rivojlantirish uchun geografiya fanidan maxsus adabiyotlar va o'quv qo'llanmalar, o'quvchilarni ilmiy tadqiqotlarga jalb qilish, yangi bilimlar va ko'nikmalarni o'zlashtirishda muhim vositadir. Bu adabiyotlar o'quvchilarga geografik jarayonlarni yaxshiroq tushunishga, amaliy va nazariy bilimlarni kengaytirishga imkon beradi.

3. Iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashni tashkil etishdagi muammolar va ularni echish yo'llar

Iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashni tashkil etishdagi muammolar va ularni echish yo'llari o'quvchilarning qobiliyatlarini maksimal darajada rivojlantirish, ilmiy-tadqiqot faoliyatlarini qo'llab-quvvatlash va ta'lim jarayonida muvaffaqiyatga erishish uchun muhim ahamiyatga ega. Quyida iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolar va ularni samarali echish yo'llari keltirilgan.

1. Muammo: O'quvchilarni aniqlash va guruhlashdagi qiyinchiliklar

Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilarni aniqlash va ularni guruhlashda qiyinchiliklar yuzaga kelishi mumkin. Ba'zan o'quvchilarning qobiliyatlari yoki qiziqishlari aniqlanmasligi yoki noto'g'ri baholanishi mumkin.

Testlar va nazorat ishlari: Maxsus tayyorlangan testlar, amaliy ishlar va nazorat ishlari orqali o'quvchilarning bilim va qobiliyatlarini tahlil qilish.

Olimpiadalar va tanlovlar: O'quvchilarni geografiya bo'yicha o'quv olimpiadalari, tanlovlar va ilmiy musobaqalarda ishtirok etishga rag'batlantirish. Bu orqali ularning qobiliyatlari aniqroq baholanadi.

Shaxsiy maslahatlar: Iqtidorli o'quvchilarni aniqlash uchun o'quvchilar bilan muntazam shaxsiy suhbatlar o'tkazish. Bu orqali o'quvchining qiziqishlari va qobiliyatlari haqida ma'lumot olish mumkin.

2. Muammo: O'quvchilarning individual ehtiyojlarini qondirishdagi qiyinchiliklar

Har bir iqtidorli o'quvchining ehtiyojlari turlicha bo'ladi. Ba'zan o'quvchilar individual rivojlanish va maxsus dasturlar talab qilishi mumkin, ammo o'qituvchilar tomonidan bunday ehtiyojlarga javob berishning yetarlicha imkoniyatlari bo'lmayligi mumkin.

Maxsus o'quv dasturlari: Har bir iqtidorli o'quvchining ehtiyojlariga mos keladigan individual o'quv dasturlarini ishlab chiqish. Bu dasturlar geografiya fanining turli yo'nalishlari bo'yicha chuqurroq bilimlarni o'z ichiga olishi kerak.

Mentorlik va guruhlariga ajratish: Iqtidorli o'quvchilar uchun alohida guruhlar tashkil etish va ularni tajribali o'qituvchilar yoki mentorlar bilan ishlashga yo'naltirish. Bu usul o'quvchilarning shaxsiy ehtiyojlariga mos ravishda rivojlanishiga yordam beradi.

3. Muammo: O'quvchilarni rag'batlantirishda sustlik

Ba'zan o'quvchilarning geografiya faniga qiziqishlari tushib ketadi yoki o'qitish jarayonida ishtiyoqni saqlashda qiyinchiliklar yuzaga keladi. Ular yangi bilimlarni o'rganishga intilishmaydi, chunki kerakli rag'batlantirish tizimi mavjud emas.

Rag'batlantirish tizimi: Iqtidorli o'quvchilarni mukofotlash, diplom va sertifikatlar berish, ular o'qitish jarayonida yuqori natijalar ko'rsatganlarida rag'batlantirish.

Ishtirok etish imkoniyatlari: O'quvchilarga ilmiy va ijtimoiy faoliyatlarda ishtirok etish imkoniyatlarini yaratish (konferensiyalar, seminarlar, ilmiy tadqiqotlar).

O'quvchilarning mustaqil ishlashiga imkon berish: Iqtidorli o'quvchilarga murakkab mavzularni mustaqil ravishda o'rganish va tadqiqotlar olib borish uchun o'ziga xos muhit yaratish.

4. Muammo: Ta'lim metodlarining birxilligi

Ba'zan o'qituvchilar an'anaviy va bir xil metodlarni qo'llagan holda iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashga harakat qilishadi. Bu metodlar barcha o'quvchilarni qoniqtirmasligi va iqtidorli o'quvchilarning imkoniyatlarini to'liq namoyon qilishiga to'sqinlik qilishi mumkin.

Differensial o'qitish metodlari: Iqtidorli o'quvchilarga moslashtirilgan ta'lim metodlarini qo'llash, ya'ni o'quvchilarning bilim darajasiga qarab turli yondashuvlar va metodlarni qo'llash.

Interaktiv va innovatsion usullar: O'quvchilarni yangi texnologiyalar yordamida o'qitish, masalan, geografik axborot tizimlari (GAT), virtual sayohatlar, onlayn kurslar va interaktiv dasturlar orqali o'quvchilarning qiziqishini oshirish.

Loyiha asosida o'qitish: Iqtidorli o'quvchilarga maxsus loyiha ishlari berish, bu orqali o'quvchilar mustaqil ishlash va yaratish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

5. Muammo: Iqtidorli o'quvchilar uchun ilmiy tadqiqotlar va amaliy ishlar tashkil etishda qiyinchiliklar

Iqtidorli o'quvchilarni ilmiy tadqiqotlarga jalb qilishda o'qituvchilarning tajribasizligi, ilmiy resurslarning yetishmasligi yoki amaliy ishlarning cheklanganligi muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Tadqiqot ishlarini tashkil qilish: O'quvchilarga ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarishga imkoniyat yaratish, ularni geografiya sohasidagi ilmiy izlanishlarga yo'naltirish. Mavzularni tanlashda o'quvchilarning qiziqishlarini inobatga olish muhim.

Ilmiy loyihalar: O'quvchilarga ilmiy loyiha ishlari tayyorlash, ularning natijalarini taqdim etish uchun konferensiyalar va ko'rgazmalar tashkil qilish.

Ko'priklar yaratish: Mahalliy yoki xalqaro ilmiy muassasalar bilan hamkorlik o'rnatish, o'quvchilarning ilmiy ishlari uchun resurslar va imkoniyatlar yaratish.

6. Muammo: O'qituvchilarning malakasizligi yoki tajriba yetishmasligi

Iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashni samarali tashkil etish uchun o'qituvchining yuqori malakaga ega bo'lishi va ilmiy faoliyatni qo'llab-quvvatlash bo'yicha yetarli tajribaga ega bo'lishi kerak. O'qituvchilarning bu boradagi bilimlari cheklangan bo'lishi mumkin.

O'qituvchilarni malakasini oshirish: Geografiya fani bo'yicha o'qituvchilarga maxsus treninglar, kurslar va seminarlar o'tkazish, ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab-quvvatlash bo'yicha tajriba almashish.

Ko'p tomonlama bilim: O'qituvchilarni iqtidorli o'quvchilarni rivojlantirish uchun pedagogika, psixologiya va ilmiy metodologiya sohalarida ham malakasini oshirishga yo'naltirish.

Iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashni samarali tashkil etish uchun o'qituvchilar o'z faoliyatini diversifikatsiya qilish, individual yondashuvlarni qo'llash va ilmiy-tadqiqot faoliyatini rag'batlantirish orqali ularning imkoniyatlarini ochishlari kerak. Bu muammolarni echish orqali iqtidorli o'quvchilar o'z bilimlarini yanada kengaytirishi, ilmiy izlanishlarda muvaffaqiyatga erishishi mumkin.

4. Iqtidorli o'quvchilarning ota-onalari bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish

Iqtidorli o'quvchilarning ota-onalari bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish ta'lim jarayonining muhim va ajralmas qismidir. Ota-onalar bilan samarali hamkorlik, iqtidorli o'quvchilarning bilim olish jarayonini yanada yaxshilashga yordam beradi, ularning shaxsiy va akademik rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Quyida ota-onalar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish uchun tavsiya etilgan usullar keltirilgan.

1. Ota-onalar bilan ochiq va do'stona muloqot o'rnatish

Ota-onalar bilan samarali hamkorlik qilishning birinchi bosqichi – ularning fikrini eshitish, ularni ta'lim jarayoniga jalb qilish va ochiq muloqot o'rnatishdir. O'qituvchilar o'z faoliyatini to'g'ri yo'naltirish uchun ota-onalar bilan muntazam va shaffof muloqotda bo'lishi kerak.

Muntazam uchrashuvlar: Ota-onalar bilan yilda bir necha marta uchrashuvlar o'tkazish, o'quvchilarning o'qishdagi muvaffaqiyatlari va muammolarini muhokama qilish.

Maktabdagi tadbirlarga jalb qilish: Ota-onalarni maktab tadbirlariga, ilmiy konferensiyalar yoki olimpiadalar uchun tayyorgarlik mashg'ulotlariga taklif qilish. Bu ota-onalarning o'quvchilarning akademik rivojlanishiga qiziqishini oshiradi.

Doimiy aloqa: Telefon, elektron pochta, yoki onlayn platformalar orqali ota-onalar bilan aloqada bo'lish. Maktabdagi yangiliklar, o'quvchilarning muvaffaqiyatlari va muvaffaqiyatsizliklarini ularga yetkazib turish.

2. Ota-onalarga iqtidorli o'quvchilarni qo'llab-quvvatlashni o'rgatish

Ota-onalar o'z farzandlarining akademik va shaxsiy rivojlanishida faol ishtirok etishi uchun ularni qanday yordam berish kerakligini tushunishlari muhimdir. Bu ularning o'quvchilarga nisbatan yondashuvini yaxshilashga yordam beradi.

Pedagogik maslahatlar: Ota-onalarga iqtidorli o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash, motivatsiya berish va ularning qiziqishlarini rivojlantirish bo'yicha amaliy maslahatlar berish.

Tajriba almashish: Ota-onalarga boshqa ota-onalar bilan tajriba almashish uchun imkoniyat yaratish. Bu iqtidorli o'quvchilarning o'qishdagi muvaffaqiyatlarini qo'llab-quvvatlashda bir-birlaridan foydali maslahatlar olish imkonini beradi.

Psixologik qo'llab-quvvatlash: Iqtidorli o'quvchilarni yanada rivojlantirish uchun ota-onalarga psixologik maslahatlar berish. O'quvchilarning stressni boshqarish, motivatsiyani oshirish va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishda yordam berish.

3. Ota-onalar uchun ta'lim bo'yicha maxsus kurslar yoki seminarlar tashkil etish

Ota-onalar iqtidorli o'quvchilarning rivojlanishiga qanday hissa qo'shishni bilishlari uchun ta'lim bo'yicha maxsus seminarlar yoki treninglar tashkil qilish foydalidir.

Ta'lim va rivojlanish seminarlar: Ota-onalar uchun o'qish metodikasi, iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashning psixologik jihatlari va muvaffaqiyatli o'quvchilarning ota-onalari qanday qilib ular bilan hamkorlik qilish kerakligi haqida seminarlar tashkil qilish.

Onlayn kurslar: Ota-onalar uchun onlayn kurslar orqali ta'lim metodlarini, o'quvchilarning intellektual rivojlanishiga yordam beradigan yondashuvlarni o'rgatish.

4. Ota-onalarga o'quvchilarning rivojlanishini kuzatishda yordam berish

Iqtidorli o'quvchilarning muvaffaqiyatlari va muammolarini o'z vaqtida aniqlash uchun ota-onalarga o'quvchilarning rivojlanishini kuzatish bo'yicha amaliy tavsiyalar berish muhimdir.

Rivojlanish hisoboti: Ota-onalarga o'quvchilarning bilim darajasi va rivojlanishini kuzatish imkoniyatini beradigan haftalik yoki oylik hisobotlar taqdim etish. Bu hisobotda o'quvchining erishgan yutuqlari va hal qilinishi kerak bo'lgan muammolarni ko'rsatish.

Kuzatuvlar: O'quvchilarni o'qish jarayonida amalga oshiriladigan amaliy ishlar, loyihalar va ilmiy tadqiqotlar orqali kuzatib borish va ota-onalarga muntazam ravishda natijalarni bildirgan holda ular bilan maslahatlashish.

5. Ota-onalarni ilmiy-tadqiqot faoliyatiga jalb qilish

Iqtidorli o'quvchilar ilmiy tadqiqotlar va loyihalar bilan shug'ullanishi mumkin. Ota-onalarni ushbu faoliyatga jalb qilish, o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash va ularning ishtirokini oshirishga yordam beradi.

Ilmiy loyihalar va tadqiqotlarga jalb qilish: Ota-onalarni ilmiy tadqiqotlarda ishtirok etishga taklif qilish. Ularni o'quvchilar bilan birgalikda ilmiy loyiha yoki tadqiqot ishlarini olib borishga undash.

Yaratuvchanlikni rivojlantirish: Ota-onalar o'z farzandlarining yaratuvchanlik va ijodkorligini rivojlantirishga yordam beradigan loyihalar yaratish va ularni qo'llab-quvvatlash.

6. Ota-onalar bilan muntazam aloqa va qo'llab-quvvatlash

O'quvchilarning rivojlanish jarayonida iqtidorli o'quvchilarning ota-onalari bilan muntazam aloqada bo'lish, ularning ehtiyojlariga mos ravishda yordam ko'rsatish muhimdir.

Aloqa kanallari: Telefon, email, messendjerlar orqali ota-onalar bilan doimiy aloqada bo'lish. O'quvchilarning muvaffaqiyatlari, muammolari va rivojlanish bo'yicha har hafta yoki oyda o'tkaziladigan uchrashuvlar.

Qo'llab-quvvatlash va maslahatlar: Ota-onalarga o'quvchilarning rivojlanishida yordam berish uchun tavsiyalar va maslahatlar berish, shuningdek, ular uchun qo'llab-quvvatlash tizimini yaratish.

Xulosa. Iqtidorli o'quvchilar bilan samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish, ularning ta'lim olishdagi muvaffaqiyatini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ota-onalar bilan yaxshi hamkorlik, o'quvchilarning ta'lim jarayoniga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi va ularning intellektual rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi. Iqtidorli o'quvchilarni yanada muvaffaqiyatli qilish uchun ularni o'qituvchilar va ota-onalar birgalikda rivojlantirishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang'ich kursi Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 508
2. Musayev P.G', Musayev J.P. Geografiya Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T .: «SHARQ» NMAK, 2019
3. K.M. Boymirzaev O'rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg'ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet
4. Kuznesov M.V. “Geografiya o'qitish metodikasi” Simferopol Nata - 2009
5. Yu.A. Ivanov “Geografiya o'qitish metodikasi” Brest-2012
6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova “Geografiya o'qitish metodikasi” Toshkent-2021
7. Xoldorova G.M. “Geografiya o'qitish metodikasi” Jizzax-2020
8. Abduvohidov Safar Niyazmatovich, Ganiyev Ziyodulla Akramovich “Geografiya ta'limi metodikasi” O'quv qo'llanma Samarqand - 2021
9. Djo'raboeva H.Sh “Tabiiyot va geografiya o'qitish metodikasi” Farg'ona - 2021

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Geografiya fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.4. Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilar bilan ishlash metodikasi				
Mavzu	Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilarni aniqlash usullari				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsad	<ul style="list-style-type: none"> O'qituvchilarning fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O'qituvchilarning hamkorlikda o'qitish texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> Salomlashish Mavzu va reja bilan tanishtirish Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama 	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilarni aniqlash usullarini tushuntirish; 	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-7- slaydlar	O'qituvchilar fanni o'qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o'rganadi.

	- Hamkorlikda o'qitish texnologiyalarining qo'llanilishi;				
4. Amaliy mashg'ulot	- Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish;	35	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	2- tarqatmalar; 8-9-slayd	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni	10	Suhbat, muhokama, tahlil	10-11-slayd; 3-ilova	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish - "Geografiya fanidan iqtidorli o'quvchilarni aniqlash usullari" refleksiya	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 12-13-slayd	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat	14-15-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko'rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o‘quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o‘ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo‘yicha XXI asr ko‘nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O‘quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo‘linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

O‘quvchilarning geografiyaga qiziqishini o‘lchaydigan savollar va bilim darajasini baholashni bajarishadi.

2-guruh

Mahalliy tabiiy resurslarni tahlil qilish qilishadi.

3-guruh uchun topshiriq

Geografiya bo‘yicha maktab, tuman yoki viloyat miqyosidagi olimpiadalar natijalarini tahlil qilishadi.

4-guruh uchun topshiriq

Topshiriqni guruh ishtirokchilar hamkorlikda (vazifalarni taqsimlab) bajarishadi.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to‘ldirishadi.

- bb) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?
- cc) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?
- dd) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o‘rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: Geografiya fanidan o'quvchilarni fan olimpiadasi va turli xil tanlovlarga tayyorlash

Reja:

17. Geografiya fanidan o'quvchilarni fan olimpiada tayyorlash metodikasi
18. Maxsus geografiya olimpiadasiga tayyorgarlik
19. Fan olimpiada va tanlov topshiriqlarining turlari
20. Fan olimpiada va tanlov topshiriqlarini echish bo'yicha mashqlar

1. Geografiya fanidan o'quvchilarni fan olimpiada tayyorlash metodikasi

Geografiya fanidan o'quvchilarni fan olimpiadasiga tayyorlash metodikasi quyidagi asosiy tamoyillarga asoslanadi:

1. Mavzularni tizimli o'rganish

- Geografiya fanining barcha asosiy bo'limlarini chuqur va tizimli o'rgatish zarur. Olimpiada savollari odatda keng qamrovli bo'lib, o'quvchilar tabiiy geografiya (xaritalar, iqlim, geologiya, o'simliklar va hayvonot dunyosi), ijtimoiy geografiya (aholi, iqtisodiyot, siyosiy xaritalar) kabi mavzularni bilishlari kerak.

- Har bir mavzu bo'yicha o'quvchilarni ma'lumotlarga chuqurroq kirishishga rag'batlantirish. Misol uchun, har bir mavzuni misollar, ilgari o'rgatilgan boshqa fanlar bilan bog'lash orqali tushuntirish.

2. Amaliy mashg'ulotlar va ko'rgazmali materiallardan foydalanish

- Geografiya olimpiadalarida ko'pincha xaritalar, diagrammalar, grafiklardan foydalaniladi. Shuning uchun xaritalar, globuslar, tabiat va iqtisodiyot bo'yicha turli manbalar bilan ishlashda o'quvchilarning ko'nikmalarini rivojlantirish zarur.

- O'quvchilarni geosharhlar va interaktiv xaritalardan foydalanishga o'rgatish. Misol uchun, mamlakatlarning iqtisodiy ko'rsatkichlari yoki tabiiy resurslarini xarita orqali tushuntirish.

3. Testlar va masalalarni yechish

- O'quvchilarni turli testlar va amaliy masalalar yordamida tayyorlash. Testlar bilimni baholash, vaqtni boshqarish va shoshilinch vaziyatlarda to'g'ri qarorlar qabul qilishga yordam beradi.

- Har bir mavzu bo'yicha testlar, vazifalar, sinov savollarini tuzish va ularni vaqt bo'yicha baholash. Bu usul o'quvchilarni tahliliy fikrlash va tezkor javob berish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

4. Geografik tushunchalarni rivojlantirish

- Geografiya fanini o'rganishda o'quvchilarni keng tasavvurga ega bo'lishga undash. *Masalan*, o'quvchilarga turli mamlakatlar, iqlim zonalari, tabiiy ofatlar va global muammolarni tanishtirish.

- Mamlakatlar, ularning joylashuvi, iqtisodiy va tabiiy resurslari, madaniyatini o'rganish orqali geografik tushunchalarni kengaytirish.

5. Tegishli metodlar va pedagogik texnikalardan foydalanish

- O'quvchilarga metodik ko'nikmalarni o'rgatish. *Masalan*, geografik muammolarni hal qilishda usullar va texnikalarni o'rgatish (xarita tahlili, statistik ma'lumotlar bilan ishlash, geografik tasvirlash).

- O'quvchilarga mantiqiy fikrlash va tahliliy yondashuvlarni rivojlantirishda yordam berish.

6. Psixologik tayyorgarlik va motivatsiya

- Olimpiadaga tayyorlanish jarayonida o'quvchilarga psixologik yordam ko'rsatish. Bu bosqichda stressni boshqarish, sabr-toqatni rivojlantirish va musobaqalarga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirish zarur.

- O'quvchilarning motivatsiyasini oshirish, ular uchun olimpiadaga tayyorlanishning ahamiyatini tushuntirish. Bu uchun mashg'ulotlarda qiziqarli, amaliy materiallardan foydalanish, ular orasida musobaqalar va jamoaviy ishlarni o'tkazish mumkin.

7. Sinovlar va o'tgan yilgi olimpiada savollarini tahlil qilish

- O'tgan yilgi olimpiada savollarini o'rganish va ularni o'quvchilarga taqdim etish. Bu ularga savollarni qanday o'qlashni, to'g'ri javoblarni qayerdan izlashni va vaqtni qanday taqsimlashni o'rgatadi.

- O'quvchilarga o'z xatolarini tahlil qilish, ular bilan ishlash va kamchiliklarni tuzatishga yordam berish.

8. Qo'shimcha resurslar va manbalar

- O'quvchilarga geografiya fanini o'rganishda qo'shimcha materiallar, videolar, kitoblar va ilmiy maqolalar taqdim etish.

- Onlayn platformalardan foydalanish, geografiya bo'yicha interaktiv mashg'ulotlar va resurslar orqali o'quvchilarning bilimini mustahkamlash.

9. Jamoaviy ishlash va muloqot

- Jamoaviy ishlash va hamkorlikni rag'batlantirish. Bu o'quvchilarga bir-birlaridan o'rganish, ma'lumot almashish va guruh sifatida ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

- Olimpiadaga tayyorgarlik davomida guruh ishlarini, muhokamalarni va boshqa hamkorliklarni tashkil qilish.

Geografiya fanidan olimpiadaga tayyorlash metodikasi o'quvchilarning bilimlarini kengaytirish, ular uchun tayyorlovni samarali qilish va natijada musobaqada muvaffaqiyat qozonish imkoniyatini oshiradi.

2. Maxsus geografiya olimpiadasiga tayyorgarlik

Maxsus geografiya olimpiadasiga tayyorgarlik quyidagi qadamlarni o'z ichiga oladi. Bu tayyorgarlik faqat umumiy geografiya bo'yicha bilimlarni oshirish bilan

cheklanmaydi, balki o'quvchilarning maxsus va chuqur bilimlarni egallashlariga yordam beradi.

1. Maxsus geografiya bo'yicha bilimlarni chuqurlashtirish

- **Olimpiada mavzularini aniqlash:** Maxsus geografiya olimpiadalarida ko'pincha aniq mavzular yoki yo'nalishlar bo'yicha savollar beriladi. *Masalan*, iqlim o'zgarishi, tabiiy ofatlar, resurslarni boshqarish, global energiya manbalari, iqtisodiy zonalar yoki ijtimoiy geografiya kabi mavzularni o'rganish kerak.

- **Iqlim va geografik hududlar:** Har xil iqlim zonolari va ularning hududiy tarqalishini, tabiiy sharoitlarga ta'sirini o'rganish. O'quvchilarni harorat, namlik, shamol, o'zgaruvchan iqlim parametrlarini tahlil qilishga o'rgatish.

- **Xaritalar va diagrammalar bilan ishlash:** Maxsus geografiya olimpiadasi uchun xaritalar va diagrammalarni tahlil qilish, ma'lumotlar va statistiklarni o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish.

2. Amaliy mashg'ulotlar va testlar

- **Geografik sinovlar va testlar:** Har bir bo'limni o'z ichiga olgan testlar tashkil etish. O'quvchilarni vaqtni boshqarish va tezkor qarorlar qabul qilishga tayyorlash uchun tez-tez testlar o'tkazish. Savollarni nafaqat nazariy, balki amaliy ko'nikmalarni ham talab qiladigan shaklda tayyorlash zarur.

- **Xarita tahlili:** O'quvchilarga turli xil xaritalar, shu jumladan, tematik xaritalar, iqtisodiy xaritalar, iqlim xaritalarini tahlil qilishni o'rgatish.

- **Maqsadli mashg'ulotlar:** Olimpiada mavzulariga oid aniq mashqlarni tuzish va ularni yechish.

3. Geografik tushunchalar va metodlarni o'rgatish

- **Statistik tahlil va modellashtirish:** Geografik jarayonlar va holatlar uchun statistik usullarni qo'llash, masalan, iqlimning o'zgarishi va uning iqtisodiy ta'siri haqida tahlil qilish.

- **Resurslar va ularni boshqarish:** Tabiiy va inson resurslarini boshqarishning maxsus usullarini o'rgatish. Geografik hududlar va ularning resurslaridan foydalanishning optimal yo'llarini tahlil qilish.

- **Global muammolar va ekologiya:** Atrof-muhit va ekologik muammolar haqida chuqurroq bilimlar berish, bu maxsus geografiya olimpiadalarida muhim mavzudir.

4. Geografik texnologiyalarni o'rganish

- **GIS (Geografik axborot tizimlari):** O'quvchilarni GIS dasturlari yordamida xaritalarni yaratish, tahlil qilish va vizualizatsiya qilishga o'rgatish.

- **Dronlar va masofaviy sezgirlik:** Zamonaviy geografik texnologiyalarni (masalan, dronlar va masofaviy sezgirlik) o'rgatish va ulardan qanday foydalanishni ko'rsatish.

- **Kompyuter modellarini ishlatish:** Geografik jarayonlarni model qilish, iqlim o'zgarishi yoki energiya resurslarining tarqatilishi kabi masalalarni o'rgatish.

5. Simulyatsiyalar va laboratoriya ishlarini o'tkazish

- **Geografik simulyatsiyalar:** O'quvchilarga turli geografik jarayonlarni simulyatsiya qilish, masalan, hududlarning iqlim sharoitlariga yoki tabiiy ofatlarga qanday ta'sir qilishi mumkinligini ko'rsatish.

- **Laboratoriya ishlar:** Tabiiy jarayonlarni amalda o'rganish, masalan, yer yuzasidagi o'zgarishlar yoki suvning global aylanishini ko'rsatish uchun laboratoriya ishlarini tashkil etish.

6. Olimpiadaga tayyorlashning psixologik jihatlar

- **Stressni boshqarish:** O'quvchilarga tayyorgarlik va olimpiadalar davomida stressni boshqarish bo'yicha metodlarni o'rgatish.

- **Motivatsiya:** O'quvchilarni motivatsiya qilish va ularning ishtiyoqini oshirish. Olimpiadaga tayyorlanish jarayonida ularga doimiy ravishda ijobiy fikrlar, qo'llab-quvvatlash va mukofotlar berish.

- **Jamoaviy ishlash:** O'quvchilarga jamoa bilan ishlashni va guruhda muammolarni hal qilishni o'rgatish. Bu ularga birgalikda ishlash, bilim almashish va yangi fikrlar yaratish imkoniyatini beradi.

7. Olimpiada savollarini tahlil qilish

- **O'tgan yillardagi savollarni o'rganish:** O'quvchilarni o'tgan yillardagi geografiya olimpiadasining savollari bilan tanishtirish va ularni tahlil qilish. Savollarni qanday yechish, to'g'ri javoblar qanday bo'lishi kerakligini tushuntirish.

- **O'quvchilarga turli xil savollarni berish:** Testlar, ma'lumotli savollar va mantiqiy masalalar yordamida o'quvchilarni har xil savollarni echishga tayyorlash.

8. Qo'shimcha resurslar va o'qituvchilardan yordam

- **Qo'shimcha adabiyotlar:** O'quvchilarga geografiya fanidan maxsus adabiyotlar va ilmiy maqolalar taqdim etish.

- **Onlayn kurslar va videolar:** Onlayn resurslar va kurslar orqali geografiya bo'yicha yanada chuqurroq bilim olish imkoniyatini yaratish.

Maxsus geografiya olimpiadasiga tayyorlanish jarayoni o'quvchilarga keng qamrovli bilim va ko'nikmalarni berish, shuningdek, ularga geografik muammolarni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Bu tayyorgarlik orqali ular nafaqat olimpiadaga tayyor bo'lishadi, balki geografiya fanida yuksak bilimga ega bo'lishadi.

3. Fan olimpiada va tanlov topshiriqlarining turlari

Fan olimpiadalarida va tanlovlarida topshiriqlar turli xil bo'lishi mumkin. Ularning har biri o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholashga mo'ljallangan.

Quyida geografiya fanidan olingan topshiriqlar turlarining ayrim misollari keltirilgan:

1. Test savollari (Multiple Choice)

• **Izoh:** Bu topshiriqlar o'quvchilarning tezda javob berish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Har bir savol uchun bir nechta javob variantlari taqdim etiladi, o'quvchi to'g'ri javobni tanlashi kerak.

• **Misol:**

○ Qaysi iqlim zonasida tropik o'simliklar yashaydi?

- ✓ a) Muntazam yog'ingarchilik
- ✓ b) Chuqur quruqlik
- ✓ c) Ekvatorda
- ✓ d) Savanna

2. Vazifa (Problem Solving)

Bu turdagi topshiriqlarda o'quvchilardan biron bir geografik muammoni yechish yoki tahlil qilish talab qilinadi. Bunday topshiriqlar ko'pincha matematik yoki statistik hisob-kitoblarni o'z ichiga oladi.

• **Misol:**

✓ Mamlakatning iqtisodiy rivojlanishini baholash uchun unga oid statistik ma'lumotlarni tahlil qiling va to'g'ri xulosa chiqaring.

✓ 2020 yilning oxirida aholi soni va iqtisodiy ko'rsatkichlarni solishtiring va qaysi mamlakatda eng yuqori o'sish kuzatilganini aniqlang.

3. Xarita tahlili (Map Interpretation)

• **Izoh:** Bu topshiriqlarda o'quvchilar geografik xaritalardan foydalanib, ma'lum bir hududga oid ma'lumotlarni tahlil qilishlari kerak. Odatda bu turdagi topshiriqlar xarita, iqlim zonalari, tabiiy resurslar yoki transport tizimiga oid bo'ladi.

• **Misol:**

✓ Quyidagi xaritada 2024 yil uchun o'sish darajasi eng yuqori bo'lgan hududlarni ko'rsating. So'ngra, ular bo'yicha qisqacha tahlil qiling.

4. Grafiklar va Diagrammalar tahlili (Graph and Chart Interpretation)

• **Izoh:** O'quvchilar grafiklar, diagrammalar yoki statistik ma'lumotlarni tahlil qilib, savollarga javob berishlari kerak.

• **Misol:**

✓ Quyidagi diagrammada mamlakatlar bo'yicha energiya iste'moli ko'rsatilgan. Diagrammani tahlil qiling va qaysi mamlakatda eng yuqori energiya iste'moli kuzatilganligini aniqlang.

5. Analitik Savollar (Analytical Questions)

• **Izoh:** Bu topshiriqlarda o'quvchilardan geografik hodisalarni yoki jarayonlarni tahlil qilish va mantiqiy xulosalar chiqarish talab qilinadi. O'quvchilar bilimlaridan keng foydalanishlari kerak.

• **Misol:**

◦ Iqlim o'zgarishining qishloq xo'jaligi va suv resurslariga ta'sirini tahlil qiling. Bunda global iqlim o'zgarishining asosiy omillarini ham hisobga oling.

6. Shaxsiy izlanish (Research Project)

• **Izoh:** Ba'zi olimpiadalar va tanlovlarda o'quvchilardan mustaqil izlanish olib borish va o'zlarining topilmalarini taqdim etish talab qilinadi. Bu ko'pincha geografiya sohasidagi aniq muammolarga oid bo'ladi.

• **Misol:**

◦ Biror bir hududning ekologik muammolari haqida izlanish olib boring. O'zingiz tanlagan hududda qaysi tabiiy ofatlar va ularning iqtisodiyotga ta'siri haqida ilmiy izlanishlarni taqdim eting.

7. Essey (Essay)

• **Izoh:** Bu topshiriqlarda o'quvchilar geografiya fanining dolzarb mavzulari bo'yicha o'z fikrlarini yozma ravishda ifodalaydilar. Ular mantiqiy, ilmiy, va asosli tarzda fikr yuritishlari kerak.

• **Misol:**

◦ Iqlim o'zgarishining kelajakda global iqtisodiyotga qanday ta'sir ko'rsatishini essey shaklida muhokama qiling.

8. Praktika mashg'ulotlar (Practical Tasks)

• **Izoh:** Bu topshiriqlarda o'quvchilar geografik hodisalarni amalda o'rganishlari kerak. Masalan, er yuzasida o'zgarishlarni aniqlash yoki ma'lum bir hududni bo'lingan hududlarda solishtirish.

• **Misol:**

◦ Topshiriqni bajarish uchun o'quvchilarni biror hududga olib borish va undagi tabiiy resurslar, aholi zichligi yoki transport tizimini o'rganishni so'rash.

9. Tahlil va muvofiqlik (Comparison and Correlation Tasks)

• **Izoh:** Bu topshiriqlarda o'quvchilardan bir nechta geografik ma'lumotlarni taqqoslash va ularning o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash talab qilinadi.

• **Misol:**

◦ O'rtacha iqlim harorati va qishloq xo'jaligi mahsuloti o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qiling.

10. Demonstratsiya (Demonstration)

• **Izoh:** Ba'zi hollarda, o'quvchilar geografik jarayonlarni ko'rsatish uchun amaliyotlar qilishlari kerak. Bu mashg'ulotlarda ular ilmiy tajribalar yoki ko'rgazmalarni namoyish qilishlari mumkin.

• **Misol:**

◦ Geografik jarayonlarni, masalan, eroziya, yomg'irli iqlim yoki vulkanik faoliyatni namoyish etish.

11. Kreativ vazifalar (Creative Tasks)

• **Izoh:** Ba'zi olimpiadalar va tanlovlarda o'quvchilardan o'zlarining yaratuvchanliklarini ko'rsatadigan topshiriqlar talab qilinishi mumkin. Bunday topshiriqlar ko'pincha maketlar, modeli yaratish yoki interaktiv taqdimotlar qilishni o'z ichiga oladi.

• **Misol:**

◦ Geografik hududlarning tabiiy resurslarini va ularning boshqarilishini ko'rsatuvchi 3D model yaratish.

Geografiya fanidagi olimpiadalar va tanlovlar uchun topshiriqlar o'quvchilarning nazariy bilimlarini, amaliy ko'nikmalarini va kreativ yondashuvlarini sinovdan o'tkazishga mo'ljallangan. Har xil topshiriqlar o'quvchilarning muammolarni hal qilish, tahlil qilish, fikr yuritish va bilimlarini amalda qo'llash qobiliyatlarini baholashga yordam beradi.

4. Fan olimpiada va tanlov topshiriqlarini echish bo'yicha mashqlar

Fan olimpiadasi va tanlov topshiriqlarini echish bo'yicha mashqlar, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini yaxshilash uchun muhim vosita hisoblanadi. Quyida geografiya fanidan turli xil topshiriqlarni echish uchun mashqlar keltirilgan. Bu mashqlar turli qiyinchilik darajasidagi va o'quvchilarning malakalariga mos ravishda tayyorlangan.

1. Xarita tahlili (Map Interpretation)

Mashq:

• **Topshiriq:** Quyidagi xaritada jahonning eng yirik o'rmon zonalarini aniqlang. Amazonka, Sibir o'rmonlari va Kongoda joylashgan hududlarni toping va ularning atrof-muhitga ta'sirini tahlil qiling.

• **Maslahatlar:**

✓ Xaritalarda o'rmon zonolari va ularning tarqalishini topish uchun geografik belgilarni (ranglar, belgilashlar) e'tiborga oling.

✓ Har bir hududning o'rmon ekosistemalarining iqtisodiy va ekologik ahamiyatini baholang.

2. Geografik diagrammalarni tahlil qilish (Graph and Chart Analysis)

Mashq:

• **Topshiriq:** Quyidagi diagrammada dunyodagi eng yuqori aholi zichligi ko'rsatilgan. Diagrammani tahlil qilib, qaysi mintaqalar eng zich aholi bilan bog'liq ekanligini aniqlang. Ushbu mintaqalardagi ijtimoiy va iqtisodiy omillarni tahlil qiling.

• **Maslahatlar:**

- Diagrammada eng yuqori va eng past aholi zichligini ko'rsatgan mintaqalarni solishtiring.
- Aholi zichligining yuqori bo'lishiga sabab bo'ladigan omillarni (iqtisodiy rivojlanish, resurslar mavjudligi, transport tarmoqlari va boshqalar) ko'rib chiqing.

3. Geografik muammolarni hal qilish (Problem Solving)

Mashq:

• **Topshiriq:** Qishloq xo'jaligida iqlim o'zgarishi ta'sirida hosil o'sishining kamayishiga qanday ta'sir qilishi mumkinligini baholang. Bu jarayonni amaliyotda qanday boshqarish mumkinligini tushuntiring.

• **Maslahatlar:**

- Iqlim o'zgarishining asosiy sabablarini va uning qishloq xo'jaligiga qanday ta'sir qilishi mumkinligini aniqlang.
- Qishloq xo'jaligi tizimlarining iqlim o'zgarishiga qanday moslashishi kerakligi haqida tahlil qiling.

4. Tahlil va muvofiqlik (Comparison and Correlation Tasks)

Mashq:

• **Topshiriq:** Iqlim va qishloq xo'jaligi mahsulotlari o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qiling. Agar bir mamlakatda o'rtacha harorat 5°C ga ko'tarilsa, bu o'simliklar va oziq-ovqat mahsulotlarining ishlab chiqarishiga qanday ta'sir qilishi mumkin?

• **Maslahatlar:**

- Iqlimning o'zgarishi va o'simliklarning o'sish shartlari o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganing.
- O'simliklarning o'sishiga ta'sir qiladigan asosiy iqlim omillarini (harorat, namlik, yog'ingarchilik) ko'rib chiqing.

5. Savollar va javoblar (Multiple Choice Questions)

Mashq:

• **Topshiriq:** Quyidagi savollarni javoblari bilan tanlang:

1. Qaysi mamlakatda eng ko'p neft ishlab chiqariladi?
 - a) Saudiy Arabistoni
 - b) Rossiya

- c) AQSH
- d) Braziliya

2. Jahondagi eng katta choʻl qaysi hududda joylashgan?

- a) Gobi choʻli
- b) Sahar
- c) Mojave
- d) Sonoran

• **Maslahatlar:**

○ Har bir savolni diqqat bilan tahlil qilib, geografik va iqtisodiy omillarni hisobga oling.

○ Eng toʻgʻri javobni tanlash uchun tegishli maʼlumotlarni tekshirib chiqing.

6. Izlanish va tahlil (Research and Analysis)

Mashq:

• **Topshiriq:** Bir mamlakatda tabiiy ofatlar (masalan, zilzila, toshqin yoki qurgʻoqchilik) xavfi haqida izlanish olib boring. Bunday ofatlar qanday taʼsir koʻrsatadi va ularning oldini olish uchun qanday choralar koʻrish kerak?

• **Maslahatlar:**

○ Mamlakatdagi tabiiy ofatlarni va ularning tarqalish ehtimolligini aniqlang.

○ Tabiiy ofatlardan himoya qilish uchun mavjud texnologiyalar va siyosatlarni koʻrib chiqing.

7. Xarita yaratish (Map Creation)

Mashq:

• **Topshiriq:** Jahonning eng yirik daryolari xaritasini yaratish. Har bir daryoning uzunligi, oqim yoʻnalishi va ular joylashgan hududlarni koʻrsatish.

• **Maslahatlar:**

○ Daryolarni joylashuvi va oqim yoʻnalishlariga eʼtibor qarating.

○ Xarita yaratishda aniq va toʻliq maʼlumotlardan foydalaning.

8. Praktik Mashgʻulotlar (Practical Exercises)

Mashq:

• **Topshiriq:** Quyosh energiyasidan foydalanishning afzalliklarini oʻrganing va buni geografik hududda qanday amalga oshirish mumkinligini baholang.

• **Maslahatlar:**

○ Quyosh energiyasining ekologik foydalari va iqtisodiy samaradorligini oʻrganing.

○ Quyosh energiyasining qaysi hududlarda samarali ishlatilishini tahlil qiling.

9. Kreativ Vazifa (Creative Task)

Mashq:

• **Topshiriq:** Geografik hududdagi tabiiy resurslarni ko'rsatuvchi 3D model yarating. Ushbu modelda hududning iqlimi, tuproq turi, suv resurslari va boshqa tabiiy xususiyatlar ko'rsatilishi kerak.

• **Maslahatlar:**

- Hududdagi tabiiy resurslarni aniqlang va ularni modelda qanday aks ettirishingizni rejalashtiring.
- Model yaratishda yaratuvchanlik va ilmiy yondashuvni birlashtiring.

10. Jamoaviy Ishlar (Group Work)

Mashq:

• **Topshiriq:** Geografik bir mavzu (masalan, iqlim o'zgarishi yoki energiya manbalari) bo'yicha jamoaviy taqdimot tayyorlang. Har bir jamoa a'zosi mavzuga oid alohida bo'limni tahlil qiladi va umumiy tahlilni taqdim etadi.

• **Maslahatlar:**

- Jamoaviy ishda har bir ishtirokchining hissasini aniq belgilab, izlanishlarni taqsimlash.
- Taqdimotda tushunarli va ilmiy yondashuvni ko'rsating.

Xulosa. Geografiya fanidan olimpiada va tanlov topshiriqlarini echish mashqlari o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini oshirish, shuningdek, ular uchun murakkab vazifalarni hal qilishni o'rganish imkoniyatini beradi. Bu mashqlar o'quvchilarning nafaqat geografik bilimlarini, balki tahliliy fikrlash va ijodiy yondashuvlarini ham rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang'ich kursi Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 508
2. Musayev P.G', Musayev J.P. Geografiya Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T.: «SHARQ» NMAK, 2019
3. K.M. Boymirzaev O'rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg'ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet
4. Kuznesov M.V. "Geografiya o'qitish metodikasi" Simferopol Nata - 2009
5. Yu.A. Ivanov "Geografiya o'qitish metodikasi" Brest-2012
6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova "Geografiya o'qitish metodikasi" Toshkent-2021
7. Xoldorova G.M. "Geografiya o'qitish metodikasi" Jizzax-2020
8. Abduvohidov Safar Niyazmatovich, Ganiyev Ziyodulla Akramovich "Geografiya ta'limi metodikasi" O'quv qo'llanma Samarqand - 2021
9. Djo'raboeva H.Sh "Tabiiyot va geografiya o'qitish metodikasi" Farg'ona – 2021

Elektron manbalar

1. stesting.uz – xalqaro tadqiqotlarga tayyorlash sinov platformasi.
2. uza.uz – O‘zbekiston Milliy axborot agentligi sayti.
3. kitob.uz – Respublika bolalar kutubxonasi sayti.
4. emaktab.uz – O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining raqamli ta’lim platformasi.
5. ziyonet.uz – axborot ta’lim portali.
6. my.maktab.uz – umumta’lim maktablariga o‘quvchilarni onlayn qabul qilish tizimi.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Geografiya fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.5. Geografiya fanidan sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni tashkil etish				
Mavzu	Geografiya fanidan sinfdan tashqari ishlarning maqsad va vazifalari				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O'qituvchilarning fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O'qituvchilarning hamkorlikda o'qitish texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> Salomlashish Mavzu va reja bilan tanishtirish Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama 	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> Geografik jamiyat, klub va o'lkashunoslik muzeyini tushuntirish; Fanini o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish; 	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-10- slaydlar	O'qituvchilar fanni o'qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o'rganadi.

	- Slaydlar bilan tushuntirish				
4. Amaliy mashg'ulot	- Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish;	35	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	2- tarqatmalar; 11-15-slayd	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish;	10	Suhbat, muhokama, tahlil	16-17-slayd; 3-ilova	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish - "Olimpiada" refleksiyasi	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 1819-slayd	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat	20-21-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko'rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o'quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o'ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo'yicha XXI asr ko'nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O'quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo'linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

Geografik jamiyat, klub va o'lkashunoslik muzey tashkil etish bo'yicha taklif berish.

2-guruh

Umumta'lim maktablarda geografik maydonchalar tashkil etish bo'yicha taklif berish.

3-guruh uchun topshiriq

Geografik klublarning tashkil etish va faoliyat yo'nalishlari haqida elektron jadvalda shakllantirish.

4-guruh uchun topshiriq

O'lkashunoslik muzeylarining vizual variantini tayyorlash.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to'ldirishadi.

ee) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?

ff) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?

gg) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o'rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: Geografiya fanidan sinfdan tashqari ishlarning maqsad va vazifalari

Reja:

1. Geografiya fanidan sinfdan tashqari ishlarning maqsad va vazifalari
2. Sinfdan tashqari ishlarning ahamiyati
3. Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish
4. Ilmiy loyihalarni amalga oshirish

1. Geografiya fanidan sinfdan tashqari ishlarning maqsad va vazifalari

Geografiya fanidan sinfdan tashqari ishlar o'quvchilarning bilimlarini chuqurlashtirish, ularni turli geografik hodisalar va jarayonlarga qiziqtirish, shuningdek, o'quvchilarni amaliy tajribaga yaqinlashtirish uchun muhim ahamiyatga ega. Quyida bu ishlarning asosiy maqsad va vazifalari keltirilgan:

Maqsadlari:

1. **Bilimlarni chuqurlashtirish:** O'quv dasturida o'tilgan mavzularni kengroq yoritish va amaliy bilimlar berish.
2. **Qiziqishni rivojlantirish:** O'quvchilarning geografik jarayonlarga va tabiatga bo'lgan qiziqishini oshirish.
3. **Amaliy tajribalarni shakllantirish:** O'quvchilarga geografik kuzatuvlar, xaritalar bilan ishlash, ekspeditsiyalar va tajribalar orqali amaliy ko'nikmalarni o'rgatish.
4. **Atrof-muhitni anglash:** Tabiatni muhofaza qilish va ekologik ongni shakllantirish.
5. **Shaxsiy rivojlanishga ko'maklashish:** O'quvchilarda ijodiy fikrlash, mustaqil tadqiqot olib borish qobiliyatlarini rivojlantirish.

Vazifalari:

1. **Geografik bilimlarni kengaytirish:** Darsda o'tilmagan mavzularni o'rgatish yoki ularni boshqa fanlar bilan bog'lash orqali yangi bilimlar berish.

2. **Ekologik tarbiya:** Tabiatni muhofaza qilish va ekologik muammolarni tushunish bo'yicha ma'lumot berish.
3. **Ko'nikma va malakalarni shakllantirish:** Geografik xaritalar, diagrammalar, statistik ma'lumotlar bilan ishlashni o'rgatish.
4. **Tadqiqotchilik qobiliyatini rivojlantirish:** O'quvchilarni geografik tadqiqot ishlariga jalb etish, mustaqil kuzatishlar o'tkazish va xulosa chiqarishni o'rgatish.
5. **Jamoaviy ishlashni rivojlantirish:** Ekspeditsiyalar, viktorinalar, ma'ruzalar va boshqa jamoaviy faoliyatlarni tashkil qilish.
6. **Mahalliy geografik bilimlarni o'rganish:** O'z hududining tabiiy va ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlarini tadqiq qilish.

Sinfdan tashqari ishlarga misollar:

- **Ekskursiyalar:** Tabiatga chiqish, geografik obyektlarni kuzatish.
- **Tadbirlar:** Geografik viktorinalar, o'yinlar va tanlovlar.
- **Amaliy mashg'ulotlar:** Iqlim o'lchovlari, tuproq tahlillari, o'simlik va hayvonot olamini o'rganish.
- **Ilmiy-tadqiqot ishlari:** Mustaqil yoki guruh bo'lib tadqiqot olib borish.
- **Ekologik aksiyalar:** Daraxt ekish, hududni tozalash va boshqalar.

Bu ishlar o'quvchilarning geografiyaga bo'lgan munosabatini ijobiy shakllantirib, ularda ilmiy qiziqishni kuchaytirishga xizmat qiladi.

2. Sinfdan tashqari ishlarning ahamiyati

Sinfdan tashqari ishlar ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, o'quvchilarning bilimlarini mustahkamlash, qiziqishini rivojlantirish va shaxsiy rivojlanishiga yordam beradi. Quyida sinfdan tashqari ishlarning ahamiyati keltirilgan:

1. Bilimlarni chuqurlashtirish va mustahkamlash

- Sinfdan tashqari ishlar geografiya fanidan olingan nazariy bilimlarni amaliy faoliyat orqali mustahkamlashga yordam beradi.
- Darsda qamrab olinmagan mavzularni qo'shimcha o'rganish imkoniyatini beradi.

2. Qiziqishni oshirish

- Tabiat hodisalari va geografik jarayonlarga qiziqish uygʻotib, oʻquvchilarda ilmiy bilim olishga intilishni rivojlantiradi.
- Geografik tadbirlar, oʻyinlar va ekskursiyalar orqali taʼlimni qiziqarli qiladi.

3. Amaliy koʻnikmalarni shakllantirish

- Oʻquvchilar xaritalar bilan ishlash, statistik maʼlumotlarni tahlil qilish va geografik kuzatuvlar oʻtkazish boʻyicha amaliy tajribalar orttiradi.
- Tabiatga chiqish, ekspeditsiyalar va ilmiy kuzatuvlar orqali mustaqil ishlash qobiliyati shakllanadi.

4. Ekologik tarbiya

- Oʻquvchilar tabiatni asrash, resurslardan oqilona foydalanish va ekologik muammolarga eʼtibor qaratish masʼuliyatini his qilishadi.
- Atrof-muhitni muhofaza qilishga boʻlgan ong va qiziqish rivojlanadi.

5. Tadqiqotchilik qobiliyatini rivojlantirish

- Sinf dan tashqari ishlar oʻquvchilarda mustaqil tadqiqot olib borish, kuzatuvlar oʻtkazish va xulosalar chiqarish koʻnikmalarini rivojlantiradi.
- Oʻquvchilar ilmiy loyihalarda ishtirok etib, muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

6. Jamoaviy ish koʻnikmalarini shakllantirish

- Guruhiy tadbirlar orqali oʻquvchilar birgalikda ishlash, muloqot qilish va masʼuliyatni boʻlishishni oʻrganadi.
- Ekspeditsiyalar va tadbirlar jamoaviy ruhni oshiradi.

7. Mahalliy va global ongni rivojlantirish

- Oʻquvchilar oʻz hududining tabiiy va ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlarini chuqurroq oʻrganadi.
- Dunyo boʻyicha turli geografik jarayonlar va muammolar haqida kengroq bilimga ega boʻladi.

8. Shaxsiy rivojlanishga taʼsir

- Oʻquvchilarning ijodiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va mantiqiy tahlil qilish qobiliyatlari rivojlanadi.

- Ularda o'zini anglash, tabiatga bo'lgan hurmat va javobgarlik hissi shakllanadi.

Sinfdan tashqari ishlar ta'lim jarayonini faqat dars bilan cheklamay, o'quvchilarni turli xil faoliyatlarga jalb etish orqali ularning qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bu esa nafaqat bilim olish, balki tarbiya va shaxsiy rivojlanish jarayoniga ham katta hissa qo'shadi.

3. Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish

Sinfdan tashqari ishlar orqali o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish ta'lim jarayonining muhim maqsadlaridan biridir. Ushbu faoliyatlar o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, ijodiy yondashuvni shakllantirish va o'z bilimlarini qo'llashda innovatsion usullarni qo'llash imkoniyatini beradi. Quyida bu jarayonning asosiy jihatlari keltirilgan.

Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish yo'llari:

1. Mustaqil izlanish va tadqiqot ishlarini tashkil qilish

- O'quvchilar o'z hududining geografik xususiyatlarini o'rganish, tadqiqot olib borish va xulosalar chiqarish orqali mustaqil fikrlashni rivojlantiradi.
- Kichik ilmiy loyihalar va maketlar yaratish orqali ijodiy yondashuvga yo'naltiriladi.

2. Badiiy va vizual tasavvurni rivojlantirish

- Geografik xaritalar chizish, diagrammalar tayyorlash va tabiiy hududlarning badiiy ko'rinishini tasvirlash orqali tasavvur va ijodkorlik rivojlantiriladi.
- O'quvchilarga turli xil tabiiy obyektlarning modeli yoki maketlarini yasashni topshirish.

3. Geografik o'yinlar va viktorinalar tashkil qilish

- Qiziqarli o'yinlar, masalan, "Xaritada top", "Sirli geografik joylar" kabi mashg'ulotlar o'quvchilarda ijodiy fikrlash va tezkor qaror qabul qilish ko'nikmalarini oshiradi.

4. Ekspeditsiyalar va ekskursiyalar tashkil etish

- Tabiiy hududlarga sayohatlar orqali o'quvchilar o'z bilimlarini amaliyotda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladi.
- Kuzatuv va kashfiyot ishlari o'quvchilarning ijodiy izlanish qobiliyatini rivojlantiradi.

5. Ilmiy-tadqiqot ishlari

- Global va mahalliy ekologik muammolarni o'rganish va ularning yechimiga oid innovatsion g'oyalar ishlab chiqish o'quvchilarni ijodiy fikrlashga undaydi.

6. Ko'rgazmalar va taqdimotlar tashkil qilish

- O'quvchilar tomonidan yaratilgan loyihalar, rasmlar, xaritalar va boshqalar ko'rgazmasini o'tkazish orqali ularning ijodiy ishlarini baholash va rag'batlantirish.

7. She'rlar va hikoyalar yozish

- Tabiat manzaralari, geografik obyektlar yoki iqlim hodisalari haqida she'rlar, hikoyalar yozish topshiriqlari ijodkorlikni oshiradi.

8. Guruhiy ijodiy faoliyat

- Jamoaviy ishlarda, masalan, geografik muammolar bo'yicha loyiha ishlab chiqishda o'quvchilar bir-biridan yangi g'oyalarni o'rganib, ijodkorlikni rivojlantirishadi.

Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning afzalliklari:

1. **Mustaqil fikrlashni shakllantiradi:** O'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifodalash va muammolarni yechishda innovatsion yondashuvlar yaratishga o'rganadi.
2. **Ko'nikmalarni rivojlantiradi:** Tasviriy, amaliy va ilmiy faoliyat bilan shug'ullanish ko'nikmalarini kengaytiradi.
3. **O'zini ifoda etishga yordam beradi:** O'quvchilar o'z qobiliyatlarini namoyon qilish imkoniyatiga ega bo'lib, o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi.
4. **Jamoaviy ishlash qobiliyatini mustahkamlaydi:** O'quvchilar guruhda ishlash va o'z fikrlarini muloqot orqali yetkazishni o'rganadi.
5. **Kelajak uchun tayyorlaydi:** Ijodkorlik va innovatsion fikrlash kelajakda tanlangan sohada muvaffaqiyatga erishishga yordam beradi.

Sinfdan tashqari ishlar orqali o‘quvchilarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish nafaqat ularning ta’lim olish sifatini oshiradi, balki kelajakda muvaffaqiyatli shaxs sifatida shakllanishiga ham xizmat qiladi. Bu jarayon orqali o‘quvchilar yangi bilimlarni kashf etadi, o‘z qobiliyatlarini rivojlantiradi va ulardan amaliy hayotda foydalanishni o‘rganadi.

4. Ilmiy loyihalarni amalga oshirish

Sinfdan tashqari ishlar orqali ilmiy loyihalarni amalga oshirish o‘quvchilarning ilmiy bilimlarini chuqurlashtirish, mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish va ijodiy yondashuvini shakllantirishga imkon beradi. Bu jarayon ta’limning amaliy qirralarini kengaytirib, o‘quvchilarni ilmiy tadqiqotlarga jalb etishda muhim rol o‘ynaydi.

Ilmiy loyihalarni amalga oshirishning ahamiyati

1. **Nazariy bilimlarni amaliyot bilan birlashtirish:** O‘quvchilar o‘rganilgan mavzularni real hayotdagi vaziyatlarga qo‘llashni o‘rganadi.
2. **Mustaqil tadqiqot qobiliyatini rivojlantirish:** Ilmiy loyiha jarayonida o‘quvchilar izlanish, kuzatish va xulosa chiqarishni mashq qiladi.
3. **Ijodiy yondashuvni shakllantirish:** Loyiha davomida o‘quvchilar muammolarga innovatsion yondashishni o‘rganadi.
4. **Ekologik ongni rivojlantirish:** Atrof-muhit muammolarini o‘rganish va ularning yechimlariga yo‘naltirilgan loyihalar ekologik mas’uliyatni oshiradi.
5. **Jamoaviy ishlashni o‘rgatish:** Loyiha ustida guruhda ishlash orqali o‘quvchilar birgalikda faoliyat yuritish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Ilmiy loyihalarni amalga oshirish bosqichlari

1. Mavzuni tanlash

- O‘quvchilarning qiziqishi va qobiliyatlariga mos keluvchi geografik mavzuni tanlash (masalan, iqlim o‘zgarishi, mahalliy tabiiy resurslarni o‘rganish yoki tuproq unumdorligini tahlil qilish).
- Dolzarb va tadqiqot uchun qulay bo‘lgan mavzularni tanlash.

2. Maqsad va vazifalarni belgilash

- Loyiha orqali qanday natijalarga erishish maqsad qilinganini aniqlash.
- Loyihada bajarilishi kerak bo'lgan vazifalarni rejalashtirish.

3. Tadqiqot metodlarini aniqlash

- Ma'lumot yig'ish usullari: kuzatuvlar, statistik tahlil, so'rovnoma yoki laboratoriya tajribalari.
- Tadqiqot vositalarini tayyorlash: xaritalar, diagrammalar, tajriba jihozlari va boshqalar.

4. Ma'lumotlarni yig'ish

- O'quvchilar tabiiy hududlarga sayohat yoki kuzatuvlar orqali zaruriy ma'lumotlarni to'playdi.
- Ilmiy manbalar va statistik materiallardan foydalanadi.

5. Ma'lumotlarni tahlil qilish

- Yig'ilgan ma'lumotlarni o'rganish va ularni grafiklar, diagrammalar va jadvallar orqali ko'rsatish.
- Natijalarni ilmiy jihatdan asoslash.

6. Loyihaning natijalarini taqdim etish

- Taqdimot, ko'rgazma yoki ilmiy maqola shaklida loyiha natijalarini taqdim qilish.
- O'quvchilar o'z loyihalarini sinfdoshlar, o'qituvchilar va boshqa ishtirokchilarga tushuntiradi.

7. Baholash va tahlil qilish

- Loyihaning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash.
- Tadqiqot davomida o'rganilgan bilimlarni baholash va umumlashtirish.

Ilmiy loyihalar mavzulariga misollar

1. Iqlim o'zgarishi va uning mahalliy tabiatga ta'siri.
2. Hududdagi yer unumdorligini o'rganish.
3. Mahalliy suv resurslarining holatini tahlil qilish.
4. Shahar atrofidagi ekologik muammolar va ularning yechimlari.
5. Mahalliy o'simlik va hayvonot olamini o'rganish.

6. Geografik obyektlarning xaritalarini yaratish va tahlil qilish.

Ilmiy loyihalarning afzalliklari

1. **Qiziqishni oshiradi:** O'quvchilar o'zlari uchun qiziqarli va foydali bo'lgan mavzular ustida ishlaydi.
2. **Ilmiy tajriba orttiradi:** O'quvchilar ilmiy ishlar olib borish jarayonida tajriba yig'adi va yangi bilimlarga ega bo'ladi.
3. **Shaxsiy rivojlanishni ta'minlaydi:** Loyiha jarayoni o'quvchilarning mas'uliyatlilik, izlanish va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini oshiradi.
4. **Kelajakdagi kasbiy faoliyatga tayyorlaydi:** Ilmiy tadqiqot jarayonlari bilan tanishish orqali o'quvchilar o'z kasbiy yo'nalishini belgilashga yordam beradi.

Xulosa. Sinfdan tashqari ishlar orqali ilmiy loyihalarni amalga oshirish o'quvchilarni tadqiqotchilikka qiziqtirish, mustaqil fikrlashni rivojlantirish va ularga muammolarni yechish bo'yicha amaliy tajribalar berishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayon nafaqat o'quvchilarning ilmiy bilimlarini kengaytiradi, balki ularni kelajakda muvaffaqiyatli va ijodiy shaxs sifatida shakllanishiga ham yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang'ich kursi Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 508
2. Musayev P.G', Musayev J.P. Geografiya Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T .: «SHARQ» NMAK, 2019
3. K.M. Boymirzaev O'rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg'ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet
4. Kuznesov M.V. “Geografiya o'qitish metodikasi” Simferopol Nata - 2009
5. Yu.A. Ivanov “Geografiya o'qitish metodikasi” Brest-2012
6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova “Geografiya o'qitish metodikasi” Toshkent-2021
7. Xoldorova G.M. “Geografiya o'qitish metodikasi” Jizzax-2020
8. Abduvohidov Safar Niyazmatovich, Ganiyev Ziyodulla Akramovich “Geografiya ta'limi metodikasi” O'quv qo'llanma Samarqand - 2021
9. Djo'raboeva H.Sh “Tabiiyot va geografiya o'qitish metodikasi” Farg'ona - 2021

Elektron manbalar

1. stesting.uz – xalqaro tadqiqotlarga tayyorlash sinov platformasi.
2. uza.uz – O'zbekiston Milliy axborot agentligi sayti.
3. kitob.uz – Respublika bolalar kutubxonasi sayti.
4. emaktab.uz – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining raqamli ta'lim platformasi.
5. ziyonet.uz – axborot ta'lim portali.
6. my.maktab.uz – umumta'lim maktablariga o'quvchilarni onlayn qabul qilish tizimi.

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Geografiya fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.5. Geografiya fanidan sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni tashkil etish				
Mavzu	Geografiya to'garaklar, konferentsiyalar va kechalar				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O'qituvchilarning fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O'qituvchilarning hamkorlikda o'qitish texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> Salomlashish Mavzu va reja bilan tanishtirish Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama 	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> Geografik jamiyat, klub va o'lkashunoslik muzeyini tushuntirish; Fanini o'qitishda innovatsion 	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-10- slaydlar	O'qituvchilar fanni o'qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o'rganadi.

	texnologiyalardan foydalanish; - Slaydlar bilan tushuntirish				
4. Amaliy mashg'ulot	- Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish;	35	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	2- tarqatmalar; 11-15-slayd	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish;	10	Suhbat, muhokama, tahlil	16-17-slayd; 3-ilova	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish - "Olimpiada" refleksiyasi	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 1819-slayd	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat	20-21-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko'rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o'quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?

- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o'ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo'yicha XXI asr ko'nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O'quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo'linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

Geografik jamiyat, klub va o'lkashunoslik muzey tashkil etish bo'yicha taklif berish.

2-guruh

Umumta'lim maktablarda geografik maydonchalar tashkil etish bo'yicha taklif berish.

3-guruh uchun topshiriq

Geografik klublarning tashkil etish va faoliyat yo'nalishlari haqida elektron jadvalda shakllantirish.

4-guruh uchun topshiriq

O'lkashunoslik muzeylarining vizual variantini tayyorlash.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to'ldirishadi.

- hh) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?
- ii) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?
- jj) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o'rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: Geografiya to'garaklar, konferensiyalar va kechalar

Reja:

1. Geografiya to'garaklari, konferensiyalar, ekspeditsiyalar, loyihalar, viktorinalar tashkil etish metodikasi.
2. Geografiya to'garaklari, konferensiyalar, ekspeditsiyalar, loyihalar, viktorinalar mazmun va mohiyati.
3. Tabiatga, muzeylarga, ilmiy-tadqiqot institutlariga ekskursiyalar tashkil etish.

1. Geografiya to'garaklari, konferensiyalar, ekspeditsiyalar, loyihalar, viktorinalar tashkil etish metodikasi.

Geografiya to'garaklari, konferensiyalar, ekspeditsiyalar, loyihalar va viktorinalar tashkil etish o'quvchilarning bilimlarini chuqurlashtirish, geografik ko'nikmalarini rivojlantirish va ularning ilmiy tadqiqotlarga bo'lgan qiziqishini oshirishda muhim o'rin tutadi. Quyida ularni samarali tashkil etish bo'yicha metodikalar bayon etiladi:

1. Geografiya to'garaklari tashkil etish metodikasi

Maqsad: O'quvchilarning geografiyaga bo'lgan qiziqishini oshirish, nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llashni o'rgatish.

• **Dastur tuzish:** To'garak mashg'ulotlari uchun mavzular ro'yxatini tuzing. Har bir mavzuni amaliy va nazariy qismlarga bo'ling.

◦ *Masalan:* "Tabiat zonalari", "Dunyo mamlakatlarining madaniyati va geografiyasi", "Iqlim o'zgarishi va uning oqibatlari".

• **Faoliyat turlari:** Ma'ruzalar, amaliy mashg'ulotlar, xarita o'qish, loyiha ishlari.

• **Ijodiy yondashuv:** Loyiha tayyorlash, maketlar yaratish, xaritalar chizish orqali ijodiy fikrlashni rag'batlantirish.

• **Baholash:** Har bir mashg'ulot yakunida o'quvchilarni faoliyatiga baho berish.

2. Konferensiyalar tashkil etish metodikasi

Maqsad: O'quvchilarni ilmiy izlanish va nutq madaniyatiga o'rgatish.

• **Mavzu tanlash:** O'quvchilar qiziqishi va dolzarb masalalarga asoslangan mavzularni tanlang.

◦ *Masalan:* "Tabiatni muhofaza qilish va ekologik muammolar", "Suv resurslaridan foydalanish".

• **Tayyorlov bosqichi:**

- Ishtirokchilarni tanlash va ularga mavzularni taqsimlash.
- Prezentatsiya va ma'ruzalarni tayyorlashda yordam berish.

• **Konferensiya kun tartibi:**

- Kirish qismi: Ilmiy ishlar taqdimoti.
- Muammoli masalalar muhokamasi.
- Yakun: Qiziqarli savol-javob va taqdirlash.

3. Ekspeditsiyalar tashkil etish metodikasi

Maqsad: Amaliy tajribalar orqali geografik bilimlarni mustahkamlash.

• **Yo‘nalish tanlash:** Ekspeditsiya joyini tabiat zonalari, iqlim va resurslar asosida aniqlang.

◦ *Masalan:* Daryo bo‘ylarida geologik tadqiqot, qishloq joylarida tuproq o‘rganish.

• **Tayyorlov ishlari:**

◦ Zarur jihozlar ro‘yxatini tuzing: xarita, kompas, termometr, tuproq namunalarini yig‘ish vositalari.

◦ Ekspeditsiya davomida bajariladigan topshiriqlarni ishlab chiqish.

• **Nazorat va hisobot:** Har bir o‘quvchi yoki guruhdan ekspeditsiya natijalari bo‘yicha hisobot tayyorlashni talab qiling.

4. Loyihalar tashkil etish metodikasi

Maqsad: Muammolarni o‘rganish, tahlil qilish va yechim topish bo‘yicha o‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish.

• **Loyiha mavzulari:**

◦ “Mahalliy ekologik muammolarni o‘rganish va yechim takliflari”.

◦ “Maktab yaqinidagi geologik obyektlar tadqiqoti”.

• **Ish bosqichlari:**

◦ Muammo aniqlash va maqsad qo‘yish.

◦ Ma’lumot yig‘ish va tahlil qilish.

◦ Yechim taklif etish va natijalarni taqdim qilish.

5. Viktorinalar tashkil etish metodikasi

Maqsad: O‘quvchilarning geografiyaga oid bilimlarini sinash va ularni rag‘batlantirish.

• **Savollar tayyorlash:** Geografiya fanining barcha bo‘limlaridan savollar tayyorlang:

◦ Oddiy savollar: “Eng baland tog‘ tizmasi qaysi?”

◦ Murakkab savollar: “Yer sharining geografik qutblariga asoslangan holda kartografik proyeksiyalarni tushuntiring.”

• **O‘tkazish formatlari:**

◦ Jamoaviy: Guruhlarga bo‘lib o‘yin shaklida.

◦ Individual: Har bir o‘quvchi uchun alohida topshiriqlar.

• **Rag‘batlantirish:** G‘oliblarni diplom, sovg‘alar yoki maxsus sertifikatlar bilan taqdirlash.

Umumiy tavsiyalar:

• Faoliyatni o‘quvchilarning qiziqishlariga moslashtiring.

• Zamonaviy texnologiyalardan foydalaning (interaktiv taqdimotlar, onlayn viktorinalar).

• Tashkilotchilik ishlarini to‘g‘ri rejalashtiring va jarayonni nazorat qiling.

• Ishtirokchilarning ijodiy va mustaqil ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga alohida e‘tibor qaring.

Ushbu metodikalar orqali siz geografiya tadbirlarini qiziqarli va samarali o‘tkazishingiz mumkin!

2. Geografiya to'garaklari, konferensiyalar, ekspeditsiyalar, loyihalar, viktorinalar mazmun va mohiyati.

Geografiya to'garaklari, konferensiyalar, ekspeditsiyalar, loyihalar va viktorinalar o'quvchilarning tabiiy, ijtimoiy va iqtisodiy jarayonlar haqidagi bilimlarini kengaytirish, ularni real hayotdagi geografik hodisalarni tahlil qilishga jalb etish va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish uchun xizmat qiladi. Ushbu faoliyatlarda geografiya fanini o'rgatishda samarali metodlar hisoblanib, o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, ilmiy izlanishlar olib borishga qiziqishini oshirish va ularni nazariy bilimlarni amaliy faoliyatga tadbiiq etishga o'rgatadi. Quyida ularning mazmun va mohiyati bayon etiladi:

1. Geografiya to'garaklari

Mazmuni:

- To'garak mashg'ulotlarida geografik fanlarning dolzarb masalalari, tabiiy resurslar, global ekologik muammolar, kartografiya va geosiyosat mavzulari yoritiladi.

- Amaliy mashg'ulotlar, masalan, xarita o'qish, meteorologik kuzatuvlar, tuproq va suv tahlillari o'tkaziladi.

Mohiyati:

- O'quvchilarning fan bo'yicha nazariy bilimlarini chuqurlashtiradi.
- Amaliy tajriba o'ttirishga imkon yaratadi.
- Guruhli va mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantiradi.
- Geografik tafakkur va atrof-muhitga bo'lgan ongli munosabatni rivojlantiradi.

2. Geografik konferensiyalar

Mazmuni:

- Konferensiyalarda o'quvchilar o'zlarining ilmiy izlanishlari va amaliy kuzatuvlarini taqdim etadilar.

- Turli geografik muammolar, masalan, iqlim o'zgarishi, tabiiy ofatlar, demografik jarayonlar va urbanizatsiya masalalari muhokama qilinadi.

Mohiyati:

- O'quvchilarda analitik fikrlash, muammolarni yechish va muloqot qobiliyatlarini rivojlantiradi.

- Ilmiy-tadqiqot ishlariga qiziqishni oshiradi.
- O'quvchilarni jamoat oldida chiqish qilish va o'z fikrlarini himoya qilishga o'rgatadi.

3. Geografik ekspeditsiyalar

Mazmuni:

- Tabiiy hududlarda o'tkaziladigan kuzatuvlar va tadqiqotlar orqali o'quvchilar tabiiy resurslar, iqlim, flora va fauna, tuproq tarkibi kabi masalalarni o'rganadilar.

- Amaliy faoliyatlar, masalan, namuna yig'ish, geologik qidiruvlar va ekologik monitoring o'tkaziladi.

Mohiyati:

- O'quvchilarning o'quv dasturlaridagi nazariy bilimlarini real hayotda qo'llashga imkon beradi.

- Tabiat bilan bevosita muloqot orqali atrof-muhitni muhofaza qilishga bo'lgan e'tiborni oshiradi.

- Kuzatuvchanlik, ijodiy va ilmiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

4. Geografik loyihalar

Mazmuni:

- Loyihalar tabiiy va ijtimoiy geografiya masalalarini chuqur o'rganishga qaratilgan. Masalan, suv resurslaridan foydalanish, mahalliy hududlarning ekologik muammolari, shaharsozlik va aholi zichligi kabi mavzular o'rganiladi.

- O'quvchilar mustaqil yoki guruhlarda tadqiqot olib boradi, tahlil qiladi va yechim taklif qiladi.

Mohiyati:

- Muammolarni mustaqil ravishda o'rganish va amaliy yechimlar ishlab chiqish qobiliyatini shakllantiradi.

- Jamoaviy ishlash va liderlik ko'nikmalarini rivojlantiradi.

- Innovatsion yondashuv va ijodkorlikni rag'batlantiradi.

5. Geografik viktorinalar

Mazmuni:

- Viktorinalar orqali geografik bilimlarni sinash va mustahkamlash, o'quvchilarni faol ravishda o'rganishga jalb qilish maqsad qilingan.

- Savol-javoblar, mantiqiy jumboqlar, xaritalar bilan ishlash va tezkor topshiriqlar o'tkaziladi.

Mohiyati:

- Qiziqarli va o'yin shaklidagi o'qitish orqali bilimlarni mustahkamlaydi.

- O'quvchilarni o'zaro raqobat qilishga va ijodiy fikrlashga undaydi.

- Rag'batlantirish orqali o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi.

Umumiy mohiyati

- Bu faoliyatlar o'quvchilarni mustaqil tadqiqot olib borish, jamoaviy ishlash, analitik fikrlash va tabiiy hodisalarni o'rganishga jalb etadi.

- Geografik bilimlarni nazariyadan amaliyotga tatbiq etishga yordam beradi.

- O'quvchilarni global va mahalliy muammolarga e'tibor qaratishga o'rgatadi, ularni mas'uliyatli va ongli fuqarolar bo'lishga tayyorlaydi.

Ushbu mazmun va mohiyatni samarali amalga oshirish uchun ilg'or pedagogik texnologiyalar va interaktiv metodlardan foydalanish zarur.

3. Tabiatga, muzeylarga, ilmiy-tadqiqot institutlariga ekskursiyalar tashkil etish.

Tabiatga, muzeylarga va ilmiy-tadqiqot institutlariga ekskursiyalar tashkil etish o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish, nazariy bilimlarni chuqurlashtirish va atrof-muhitni anglash qobiliyatlarini shakllantirishga xizmat qiladi. Quyida bu ekskursiyalarni tashkil etishning mazmuni, mohiyati va metodikasi batafsil yoritilgan.

1. Tabiatga ekskursiyalar

Mazmuni:

- Tabiiy hududlar (oʻrmonlar, togʻlar, suv havzalari, qishloq joylari) boʻylab ilmiy-tanishtiruv ekskursiyalari.

- Geografik va ekologik kuzatuvlar: iqlim, flora, fauna, tuproq tarkibi, suv resurslarini oʻrganish.

- Tabiatni muhofaza qilish masalalari boʻyicha amaliy ishlar, masalan, chiqindilarni tozalash, daraxt ekish.

Mohiyati:

- Tabiiy resurslar va ekologik muammolar haqida tushunchani boyitadi.

- Oʻquvchilarda ekologik masʼuliyat va tabiatni muhofaza qilish madaniyatini shakllantiradi.

- Kuzatuvchanlik va ilmiy fikrlash koʻnikmalarini rivojlantiradi.

Tashkil etish metodikasi:

1. **Marshrutni rejalashtirish:** Ekskursiya oʻtkaziladigan joyni oʻquvchilarning yoshiga, mavzuga va ekskursiya maqsadiga mos tanlang.

2. **Jihozlarni tayyorlash:** Kerakli asbob-uskunalar, xaritalar, kuzatuv jurnallari, qoʻlqop va himoya vositalarini oldindan tayyorlang.

3. **Faoliyat turlari:**

- Tabiiy obʼektlarni kuzatish va tahlil qilish.

- Namuna yigʻish (tuproq, oʻsimliklar, toshlar).

4. **Yakuniy tahlil:** Ekskursiya davomida yigʻilgan maʼlumotlar asosida hisobot va taqdimot tayyorlash.

2. Muzeylarga ekskursiyalar

Mazmuni:

- Geografiya, tarix, ekologiya va tabiatshunoslikka oid muzeylarga tashrif buyurish.

- Muзей kolleksiyalarini, xaritalar, maketlar va tarixiy eksponatlarni oʻrganish.

- Muзей xodimlari tomonidan taqdimotlar va maʼlumotlar olish.

Mohiyati:

- Geografik va madaniy bilimlarni boyitadi, nazariy bilimlarni koʻrgazmali materiallar orqali mustahkamlaydi.

- Tabiat va jamiyat tarixi haqida tushunchani kengaytiradi.

- Oʻquvchilarda qiziquvchanlik va muloqot qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Tashkil etish metodikasi:

1. **Muзейni tanlash:** Ekskursiya maqsadi va mavzusiga mos muзейni aniqlang (masalan, milliy geografiya muzeyi, tarix muzeyi).

2. **Ekskursiya dasturi:**

- Muзей boʻylab marshrutni belgilash.

- Muзей qoʻllanmalari va koʻrgazmalarga tayyor boʻlish.

3. **Faoliyat:**

- Muzeydagi eksponatlar boʻyicha topshiriqlar berish.

- Oʻquvchilar bilan savol-javob va muhokamalar oʻtkazish.

4. **Tahlil va xulosa:** O'quvchilarning ekskursiya davomida olgan taassurotlari asosida loyiha yoki insho tayyorlash.

3. Ilmiy-tadqiqot institutlariga ekskursiyalar

Mazmuni:

• Ilmiy laboratoriyalar va tadqiqot markazlarida geografik, ekologik yoki boshqa ilmiy sohalar bo'yicha tajribalarni kuzatish.

• Olimlar bilan uchrashuvlar, ularning ilmiy ishlari bilan tanishish.

• Laboratoriya jarayonlari, uskunalar va tadqiqot metodlarini o'rganish.

Mohiyati:

• O'quvchilarni ilmiy izlanishlarga qiziqtiradi.

• Amaliy tajriba va nazariy bilimlar o'rtasidagi bog'liqlikni ochib beradi.

• Zamonaviy fan va texnologiyalarning ahamiyatini tushuntiradi.

Tashkil etish metodikasi:

1. **Institutni tanlash:** Ekskursiya mavzusi bo'yicha mos keladigan ilmiy-tadqiqot muassasasini aniqlang.

2. **Tayyorlov ishlari:**

○ Institut vakillari bilan dastur va tashrif vaqtini kelishib oling.

○ O'quvchilar uchun savol va topshiriqlar tayyorlang.

3. **Faoliyat:**

○ Ilmiy tajribalar jarayonini kuzatish va ishtirok etish.

○ Tadqiqot metodlari bo'yicha tushunchalar olish.

4. **Xulosa va baholash:**

○ Ekskursiya davomida o'quvchilarning o'rganilgan bilimlarini taqdim qilish va munozara qilish.

Umumiy tavsiyalar:

• Har bir ekskursiyaning ta'limiy va tarbiyaviy maqsadlarini oldindan aniqlang.

• Ekskursiyalarni o'yinlar, savol-javoblar yoki tanlovlar bilan qiziqarli qilishga harakat qiling.

• O'quvchilarga tabiat, tarixiy obidalar va ilmiy jarayonlarga hurmat bilan munosabatda bo'lishni o'rgating.

• Ekskursiyadan keyin natijalarni baholash va ular asosida o'quvchilar bilan loyiha ishlari o'tkazishni tashkil qiling.

Ekskursiyalar o'quv jarayonini jonlantirish va o'quvchilarni real hayotdagi jarayonlarga jalb qilishning samarali usulidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang'ich kursi Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 508

2. Musayev P.G', Musayev J.P. Geografiya Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T.: «SHARQ» NMAK, 2019

3. K.M. Boymirzaev O'rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg'ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet

4. Kuznesov M.V. "Geografiya o'qitish metodikasi" Simferopol Nata - 2009

5

7. Xoldorova G.M. "Geografiya o'qitish metodikasi" Jizzax-2020

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Geografiya fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.5. Geografiya fanidan sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni tashkil etish				
Mavzu	Geografik jamiyat, klub va o'lkashunoslik muzeyi				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O'qituvchilarning fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O'qituvchilarning hamkorlikda o'qitish texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> Salomlashish Mavzu va reja bilan tanishtirish Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama 	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> Geografik jamiyat, klub va o'lkashunoslik muzeyini tushuntirish; Fanini o'qitishda innovatsion 	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-10- slaydlar	O'qituvchilar fanni o'qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o'rganadi.

	texnologiyalardan foydalanish; - Slaydlar bilan tushuntirish				
4. Amaliy mashg'ulot	- Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish;	35	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	2- tarqatmalar; 11-15-slayd	O'qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko'nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish;	10	Suhbat, muhokama, tahlil	16-17-slayd; 3-ilova	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish - "Olimpiada" refleksiyasi	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 1819-slayd	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat	20-21-slayd	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko'rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o'quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?

- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o'ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo'yicha XXI asr ko'nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O'quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo'linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

Geografik jamiyat, klub va o'lkashunoslik muzey tashkil etish bo'yicha taklif berish.

2-guruh

Umumta'lim maktablarda geografik maydonchalar tashkil etish bo'yicha taklif berish.

3-guruh uchun topshiriq

Geografik klublarning tashkil etish va faoliyat yo'nalishlari haqida elektron jadvalda shakllantirish.

4-guruh uchun topshiriq

O'lkashunoslik muzeylarining viziual variantini tayyorlash.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to'ldirishadi.

kk) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?

ll) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?

mm) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o'rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: Geografik jamiyat, klub va o'lkashunoslik muzeyi

Reja:

1. Geografik jamiyat, klub va o'lkashunoslik muzey tashkil etish mezonlari
2. Umumta'lim maktablarda geografik maydonchalar tashkil etish
3. Geografik klublarning tashkil etish va faoliyat yo'nalishlari
4. O'lkashunoslik muzeylarining mohiyati va vazifalari

1. Geografik jamiyat, klub va o'lkashunoslik muzey tashkil etish mezonlari

Geografik jamiyat, klub va o'lkashunoslik muzeyini tashkil etish uchun quyidagi mezonlarni ko'rib chiqish lozim. Ular loyihaning muvaffaqiyatli va samarali amalga oshirilishini ta'minlashga yordam beradi.

Quyida "**Geografik jamiyat, klub va o'lkashunoslik muzeyini tashkil etish mezonlari**" mavzusini to'liqroq yoritish uchun kengroq reja va izohlar keltirilgan.

1. Tashkil etishning asosiy maqsadi va vazifalari

1.1. Geografik jamiyat maqsadi va vazifalari

• **Ilmiy faoliyat:**

○ Geografik tadqiqotlar o'tkazish, hududning tabiiy resurslarini o'rganish va atrof-muhit muammolarini hal qilish.

• **Ma'rifiy ishlar:**

○ Tabiatni muhofaza qilish g'oyalarini targ'ib qilish.

○ Jamiyatga ekologik va geografik savodxonlikni singdirish.

• **Hamkorlik va jamoaviy tadbirlar:**

○ Ekspeditsiyalar va ilmiy seminarlar tashkil qilish.

○ Xalqaro va milliy miqyosdagi ilmiy konferensiyalarda qatnashish.

1.2. Geografik klub maqsadi va vazifalari

• Yoshlar va havaskorlar uchun geografik bilimlarni oshirish.

• Geografiya va ekologiya bo'yicha tadbirlar (sayohatlar, o'rganish loyihalari) tashkil qilish.

• O'quv-seminar va o'yin-kulgi tadbirlarini o'tkazib, yoshlarning qiziqishini oshirish.

1.3. O'lkashunoslik muzeyi maqsadi va vazifalari

• Hududning tarixiy, tabiiy va madaniy boyliklarini saqlash va namoyish etish.

• Ilmiy va ta'limiy tadqiqotlarni rivojlantirish.

• Mahalliy aholi va mehmonlar uchun madaniy-ma'rifiy dasturlarni tashkil qilish.

2. Geografik jamiyatni tashkil etish mezonlari

2.1. Yuridik va tashkiliy masalalar

• **Rasmiy maqom:** Nodavlat tashkilot sifatida ro'yxatdan o'tish.

• **Rivojlanish strategiyasi:** Keng qamrovli ilmiy va ma'rifiy reja tuzish.

• **Tashkiliy tuzilma:**

- Rais, ilmiy xodimlar va koordinatsion guruh.
- A'zolik tizimini yo'lga qo'yish (professional va havaskor a'zolar).

2.2. Ilmiy va amaliy dasturlar

- Hududiy tadqiqot loyihalarini ishlab chiqish.
- Ekspeditsiyalarni tashkil qilish va natijalarini nashr qilish.
- Kartografiya, iqlimshunoslik, geologiya va boshqa sohalar bo'yicha tadbirlar o'tkazish.

2.3. Moliyaviy manbalar

- Grantlar va homiylik mablag'lari.
- A'zolik badallari va ilmiy ishlardan keladigan daromadlar.
- Davlat yoki xususiy sektor tomonidan ajratilgan resurslar.

3. Geografik klubni tashkil etish mezonlari

3.1. Ijtimoiy maqsad

- Yoshlar va aholi orasida geografiyaga bo'lgan qiziqishni oshirish.
- Sayohatlarni tashkil etish orqali tabiatni muhofaza qilish g'oyalarini targ'ib qilish.
- O'yinlar va interaktiv mashg'ulotlar orqali ta'limiy jarayonni qiziqarli qilish.

3.2. Infratuzilma talablari

- Klubning o'z joyi bo'lishi (kutubxona, yig'ilish xonalari, multimedia texnologiyalari).
- Interaktiv xaritalar va resurslar bilan jihozlash.
- Amaliy mashg'ulotlar o'tkazish uchun jihozlar.

3.3. Dasturlar va faoliyat yo'nalishlari

- Tabiiy va madaniy ob'ektlarga ekskursiyalar tashkil qilish.
- Yoshlar uchun tanlovlar va ijodiy loyihalar.
- Geografik va ekologik mavzularda trening va seminarlar.

4. O'lkashunoslik muzeyini tashkil etish mezonlari

4.1. Muzeyni tashkil qilish jarayonlari

- **Binoni tanlash va tayyorlash:**
 - Qulay joylashgan, o'ziga xos arxitekturaga ega bino tanlash.
 - Ko'rgazmalar uchun maxsus zallar, saqlash omborlari va multimedia xonalari.
- **Kollektsiyalarni to'plash va kataloglashtirish:**
 - Hududning tarixiy, tabiiy va etnografik boyliklarini yig'ish.
 - Har bir eksponat uchun aniq va batafsil ma'lumotlar bazasini yaratish.
- **Xavfsizlik va saqlash tizimi:**
 - Eksponatlar uchun mos saqlash sharoitlarini ta'minlash.
 - Monitoring tizimlarini o'rnatish.

4.2. Texnologik yechimlar

- Interaktiv xaritalar va raqamli ko'rgazmalarni joriy qilish.
- Virtual realistik texnologiyalar orqali onlayn ekskursiyalar tashkil qilish.
- Audio gid va multimedia materiallar yaratish.

4.3. Ta'limiy dasturlar

- O'quvchilar va talabalarga maxsus ekskursiyalar va mahorat darslari.
- Tashrif buyuruvchilar uchun interaktiv o'yinlar va treninglar.

- Muzeyni xalqaro muzeylar bilan bog'laydigan hamkorlik dasturlari.

5. Tashkiliy hamkorlik va barqarorlik

5.1. Geografik jamiyat, klub va muzey o'rtasidagi hamkorlik

- Geografik jamiyat muzey uchun ilmiy materiallar va ekspozitsiyalarni taqdim etadi.
- Klub tadbirlarini muzey bilan birgalikda tashkil qiladi.
- Muzey jamiyat va klubning ommaviy tadbirlarini qo'llab-quvvatlaydi.

5.2. Moliyaviy barqarorlikni ta'minlash

- Hukumat va xususiy sektor yordami.
- Muzey chiptalari va mahsulot savdosi orqali daromad olish.
- Xalqaro grant dasturlari va loyihalarda qatnashish.

6. Umumiy tavsiyalar

1. Tashkilotlarning faoliyatini zamonaviy texnologiyalar bilan boyitish.
2. Yoshlar uchun qiziqarli va o'rganishga qulay usullarni ishlab chiqish.
3. Mahalliy jamoatchilikni loyihalarga jalb qilish orqali uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlash.
4. Hududning geografik va tarixiy boyliklarini milliy va xalqaro darajada targ'ib qilish.

2. Umumta'lim maktablarda geografik maydonchalar tashkil etish

Umumta'lim maktablarda geografik maydonchalar tashkil etish o'quvchilarning geografiya faniga qiziqishini oshirish, nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash va ekologik savodxonlikni kuchaytirish uchun samarali vositadir. Quyida geografik maydonchalarni tashkil etish bo'yicha batafsil tavsiyalar va mezonlar keltirilgan.

1. Geografik maydonchani maqsadi va ahamiyati

1.1. Maqsadlar

- Geografiya faniga amaliy yondashuvni ta'minlash.
- O'quvchilarda kuzatuvchanlik va tabiatni o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirish.
- Ekologik ongni shakllantirish va mahalliy geografik xususiyatlarni o'rganish.
- Sayyoramizning tabiiy resurslariga nisbatan mas'uliyatli munosabatni targ'ib qilish.

1.2. Ahamiyati

- O'quvchilarning nazariy bilimlarini real ob'ektlar orqali mustahkamlash.
- Tabiatni sevishtirishga va asrashga undaydigan ko'nikmalarni shakllantirish.
- Innovatsion va interaktiv o'quv jarayonini yo'lga qo'yish.

2. Geografik maydoncha tashkil qilish mezonlari

2.1. Hududni tanlash

- Maktabning bo'sh yer maydonidan foydalanish.
- Maydonchani qulay va xavfsiz joylashuvini ta'minlash.
- Maydonning tabiiy sharoitlariga mos ob'ektlarni joylashtirish.

2.2. Tashkiliy ishlovlar

- Geografik obyektlar va modellarning joylashuvi uchun chizmalar yaratish.
- Hududni obodonlashtirish va zarur jihozlar bilan ta'minlash.
- O'quvchilarning ishtirokini rag'batlantirish uchun jamoaviy faoliyatlarni tashkil qilish.

3. Geografik maydonchanning asosiy tarkibiy qismlari

3.1. Geografik elementlar

1. **Tabiiy landshaftlar modellari:**
 - Tog'lar, vodiylar, daryolar va ko'llarning maketlari.
2. **Iqlim o'lchov asboblari:**
 - Termometr, gidrometr, shamol yo'nalishi ko'rsatkichi (fleyta).
3. **Tuproq va o'simlik namunalari:**
 - Mahalliy tuproq qatlamlari va o'simlik turlari namunalarini joylashtirish.

3.2. Geografik asbob-uskunalar

- Globuslar va xaritalar (jumladan, mahalliy joy xaritasi).
- Kompaslar, GPS qurilmalari va kuzatuv jihozlari.
- Quyosh soatlari yoki astronomik kuzatuv uchun teleskop.

3.3. Ekologik zonalar

- **Mahalliy flora va fauna ko'rgazmasi:**
 - Mahalliy o'simliklar va daraxtlarni ekish.
 - Hududda yashovchi hayvonlar haqida ma'lumot beruvchi stendlar.
- **Energiya manbalari maketi:**
 - Quyosh panellari yoki shamol turbinalarining kichik modellari.

4. Geografik maydonchadan foydalanish bo'yicha tavsiyalar

4.1. O'quv jarayonida qo'llash

- Darslarni ochiq havoda o'tkazish:
 - Har bir mavzu bo'yicha amaliy mashg'ulotlarni geografik maydonchada tashkil qilish.
 - O'quvchilarni kuzatuvlar, tajribalar va o'lchov ishlari bilan shug'ullantirish.
- **Olimpiadalar va tanlovlar o'tkazish:**
 - Geografiya fanidan viktorinalar va interaktiv o'yinlar tashkil etish.

4.2. Qo'shimcha mashg'ulotlar

- Ekspeditsiyalarni boshlash punkti sifatida maydonchadan foydalanish.
- Tabiatni kuzatish uchun mavsumiy dasturlarni tashkil qilish (bahor va kuzda o'simliklarni o'rganish).

5. Geografik maydonchanning dizayn va jihozlash talablari

5.1. Ko'rgazma va axborot burchaklari

- Har bir geografik obyekt haqida axborot beruvchi yozuvlar yoki elektron stendlar.
- Mintaqaning tabiiy boyliklari va o'simliklari haqidagi ma'lumotlar.

5.2. Interaktiv elementlar

- O'quvchilar uchun tajriba o'tkazishga mo'ljallangan jihozlar.
- QR-kodlar orqali mobil qurilmalar uchun kengaytirilgan ma'lumotlarni olish imkoniyati.

6. Moliyalashtirish va resurslarni jalb qilish

6.1. Moliyaviy manbalar

- Mahalliy boshqaruv organlari va homiylik mablag‘lari.
- Ta‘lim va ekologik loyihalar uchun grantlar.

6.2. Hamkorlik

- Ota-onalar va mahalliy jamoatchilikni tashkil qilish jarayoniga jalb qilish.
- Geografik va ekologik tashkilotlar bilan hamkorlik.

7. Kutilyotgan natijalar

- O‘quvchilar geografik bilimlarini amaliyotda qo‘llash imkoniga ega bo‘ladi.
- Tabiatni muhofaza qilish va ekologik madaniyat rivojlanadi.
- Geografiya fani yanada qiziqarli va interaktiv tarzda o‘qitiladi.

3. Geografik klublarning tashkil etish va faoliyat yo‘nalishlari

Geografik klublar o‘quvchilar, yoshlar va geografiyaga qiziquvchi havaskorlarni birlashtirgan ijtimoiy platforma bo‘lib, geografiya, ekologiya, va o‘lkashunoslikka oid bilimlarni oshirishga qaratilgan. Quyida geografik klublarni tashkil etish va ularning asosiy faoliyat yo‘nalishlari haqida batafsil ma'lumot keltirilgan.

1. Geografik klublarning faoliyat yo‘nalishlari

1.1. Ilmiy-tadqiqot yo‘nalishi

- **Tabiiy resurslarni o‘rganish:**
 - Mahalliy tuproq, iqlim va biologik xilma-xillikni o‘rganish.
- **Ekologik muammolarni tahlil qilish:**
 - Hududdagi ekologik xavflarni aniqlash va yechimlar taklif qilish.
- **Kartografiya va xaritalar tuzish:**
 - Mahalliy hududning qo‘l mehnati yoki elektron xaritalarini yaratish.

1.2. Amaliy va interaktiv faoliyatlar

- **Sayohatlar va ekspeditsiyalar:**
 - Tabiat qo‘ynida amaliy kuzatuvlar va tajribalar o‘tkazish.
 - Mahalliy va milliy ahamiyatga ega joylarga ekskursiyalar tashkil qilish.
- **Tajriba va kuzatuvlar:**
 - O‘quvchilarni quyosh, shamol va ob-havo holatlarini kuzatishga o‘rgatish.
 - Tuproq va o‘simliklarni o‘rganish bo‘yicha laboratoriya ishlarini tashkil qilish.

1.3. Ta‘limiy va ma‘rifiy faoliyat

- **Seminarlar va treninglar:**
 - Geografiya va ekologiyaga oid mavzularda mahorat darslari.
 - Mahalliy olim va mutaxassislarni taklif qilish.
- **Tanlovlar va viktorinalar:**
 - Geografiya faniga oid tanlovlar va o‘yinlar tashkil qilish.
 - O‘quvchilarni ilmiy-ijodiy ishlarga jalb qilish.
- **Film va hujjatli filmlar namoyishi:**
 - Geografiya va ekologiyaga oid filmlar orqali ta‘lim berish.

1.4. Jamoatchilik va madaniy tadbirlar

- **Ekologik aksiyalar:**
 - Daraxt ekish, hududni obodonlashtirish va chiqindilarni tozalash.
- **Mahalliy merosni asrash:**
 - Tarixiy va geografik obidalarni asrash bo'yicha dasturlar.
- **Festival va ko'rgazmalar:**
 - Mahalliy hududning geografik va madaniy boyliklarini targ'ib qilish.

2. Klubni rivojlantirish va barqarorligini ta'minlash

2.1. Moliyaviy ta'minot

- Homiylik mablag'lari va davlat grantlari.
- Klub tadbirlaridan tushgan mablag' (chiptalar, qo'llanmalarning savdosi).
- Mahalliy jamoatchilikni jalb qilish orqali moliyaviy yordam olish.

2.2. Hamkorlik

- Mahalliy maktablar, oliy ta'lim muassasalari va ilmiy markazlar bilan hamkorlik.
- Geografik jamiyatlar va ekologik tashkilotlar bilan aloqalar.
- Xalqaro tashkilotlar va loyihalarda qatnashish.

3. Kutilyotgan natijalar

- O'quvchilar geografik va ekologik bilimlarni amaliyotda qo'llash ko'nikmalariga ega bo'ladi.
- Yoshlar orasida ekologik madaniyat rivojlanadi.
- Mahalliy hududning tabiiy va madaniy boyliklarini asrashga bo'lgan qiziqish ortadi.
- Geografiya fani va ekologik masalalarga jamiyat e'tibori kuchayadi.

4. O'lkashunoslik muzeylarining mohiyati va vazifalari

O'lkashunoslik muzeylari – mahalliy hududning tabiiy, tarixiy, madaniy va etnografik boyliklarini yig'ish, saqlash, tadqiq qilish va targ'ib qilish bilan shug'ullanuvchi muassasalardir. Ular o'quvchilar, mahalliy aholining bilimni oshirish, madaniy ongini rivojlantirish va tarixiy merosni avlodlarga etkazishda muhim o'rin tutadi.

O'lkashunoslik muzeylarining mohiyati

1. **Mahalliy hududning o'ziga xosligini aks ettirish:**
 - Muzey hududning tarixiy voqealari, tabiiy resurslari, madaniy an'analari va etnik xilma-xillikni ko'rsatadi.
 - Mahalliy aholining tarixiy taraqqiyoti haqida bilim beradi.
2. **Madaniy va tabiiy merosni saqlash:**
 - Tarixiy artefaktlar, qadimiy buyumlar, qo'lyozmalar va san'at asarlarini yig'ib, ularni kelgusi avlodlar uchun saqlab qoladi.
 - Hududning o'ziga xos tabiatini (florasi, faunasi, geologik xususiyatlari) hujjatlashtiradi.
3. **Targ'ibot va ta'limiy maqsad:**
 - Yosh avlodga tarixiy va madaniy qadriyatlarni o'rgatish.

- O'lkashunoslik bo'yicha yangi ilmiy izlanishlar uchun ma'lumot bazasi yaratish.

O'lkashunoslik muzeylarining vazifalari

1. Ilmiy-tadqiqot vazifalari

- **Hududni o'rganish va tadqiq qilish:**

- Arxeologik qazilmalar, etnografik tadqiqotlar va tarixiy manbalarni yig'ish.
- Mahalliy tabiatning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish (tuproq, o'simliklar, hayvonot dunyosi).

- **Yangi bilimlarni kashf qilish:**

- O'lkashunoslik sohasidagi ilmiy izlanishlarni rivojlantirish.
- Mahalliy tarix, madaniyat va geografiyaga oid tadqiqotlarni chop etish.

2. Ta'lim va ma'rifiy faoliyat

- **Ta'limiy dasturlar tashkil qilish:**

- Maktablar va o'quv yurtlari uchun maxsus ekskursiyalar va darslar.
- Mahalliy tarix va madaniyatni o'rgatish bo'yicha treninglar va seminarlar.

- **Ko'rgazmalar tashkil etish:**

- Doimiy va mavsumiy ko'rgazmalar orqali hudud boyliklarini keng targ'ib qilish.
- Virtual ko'rgazmalar orqali zamonaviy texnologiyalarni jalb qilish.

3. Madaniy merosni saqlash va targ'ib qilish

- **Artefaktlarni restavratsiya qilish:**

- Qadimiy buyumlar va tarixiy obyektlarni tiklash va saqlash.

- **Hududning boyliklarini targ'ib qilish:**

- Sayyohlarni jalb qilish orqali hududning tarixiy va tabiiy merosini keng tanitish.

4. Mahalliy jamoatchilik bilan hamkorlik

- **Ijtimoiy faoliyatlar:**

- Jamoatchilikni muzey faoliyatiga jalb qilish.
- Mahalliy aholining tarixiy xotiralarini yig'ish va saqlash.

- **Homiylilik va resurslarni jalb qilish:**

- Mahalliy va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda loyihalar ishlab chiqish.

5. Ekologik madaniyatni shakllantirish

- Hududning tabiiy resurslarini asrab-avaylash bo'yicha tadbirlar tashkil etish.
- Ekologik aksiyalar va ko'rgazmalar orqali tabiiy muhofaza qilish g'oyalarini targ'ib qilish.

O'lkashunoslik muzeylarining asosiy yo'nalishlari

1. Tabiiy boyliklarni o'rganish va ko'rgazmaga qo'yish

- Mahalliy flora va fauna kolleksiyalarini yaratish.
- Hududning geologik va landshaft xususiyatlarini yoritish.

2. Tarixiy merosni saqlash

- Qadimiy qo'lyozmalar, xalq hunarmandchiligi va madaniyatiga oid buyumlarni yig'ish.
- Hududda sodir bo'lgan tarixiy voqealarni hujjatlashtirish.

3. Etnografiya va xalq anʼanalari

- Mahalliy millatlarning urf-odatlarini va anʼanalarini yorituvchi eksponatlar yaratish.
- Hududiy milliy kiyimlar, musiqa asboblari va amaliy sanʼat namunalari koʻrgazmasi.

4. Zamonaviy texnologiyalarni jalb qilish

- Virtual tur va raqamli koʻrgazmalar orqali hududning boyliklarini global miqyosda targʻib qilish.
- QR-kodlar yordamida eksponatlar haqidagi maʼlumotlarni interaktiv tarzda taqdim etish.

Oʻlkashunoslik muzeylarining jamiyatga foydasi

- **Taʼlimiy foyda:** Oʻquvchilar va yoshlar tarixiy va madaniy bilimlarini oshiradi.
- **Ijtimoiy foyda:** Mahalliy jamoatchilikni birlashtirish va madaniy merosga eʼtiborni kuchaytirish.
- **Ekonomik foyda:** Sayyohlarni jalb qilish orqali hudud iqtisodiyotiga hissa qoʻshadi.
- **Ilmiy foyda:** Mahalliy tadqiqotlar va izlanishlarga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlangʻich kursi Toshkent: Oʻzbekiston, 2020. – 508
2. Musayev P.Gʻ, Musayev J.P. Geografiya Umumiy oʻrta taʼlim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T.: «SHARQ» NMAK, 2019
3. K.M. Boymirzaev Oʻrta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashgʻulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet
4. Kuznesov M.V. “Geografiya oʻqitish metodikasi” Simferopol Nata - 2009
5. Yu.A. Ivanov “Geografiya oʻqitish metodikasi” Brest-2012
6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova “Geografiya oʻqitish metodikasi” Toshkent-2021
7. Xoldorova G.M. “Geografiya oʻqitish metodikasi” Jizzax-2020
8. Abduvohidov Safar Niyazmatovich, Ganiyev Ziyodulla Akramovich “Geografiya taʼlimi metodikasi” Oʻquv qoʻllanma Samarqand - 2021
9. Djoʻraboeva H.Sh “Tabiiyot va geografiya oʻqitish metodikasi” Fargʻona - 2021

Elektron manbalar

1. stesting.uz – xalqaro tadqiqotlarga tayyorlash sinov platformasi.
2. uza.uz – Oʻzbekiston Milliy axborot agentligi sayti.
3. kitob.uz – Respublika bolalar kutubxonasi sayti.
4. emaktab.uz – Oʻzbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab taʼlimi

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	3. Fanni o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.6. "Geografiya darslarida o'quvchilarning o'quv faoliyati natijalarini baholash"				
Mavzu	1. Geografiya darslarida o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va tahlil qilish ko'nikmasini rivojlantirish				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<p>O'quvchilarning geografik jarayonlar va hodisalarga tanqidiy yondashish, ularni tahlil qilish hamda muammolarni aniqlab, ularning yechimlarini taklif qilish ko'nikmalarini rivojlantirish. Dars davomida o'quvchilar mantiqiy mushohada yuritish, faktlarni tahlil qilish va o'z fikrini dalillar asosida asoslash qobiliyatlarini shakllantiradilar.</p> <p>-Geografik jarayonlar o'rtasidagi sabab-oqibat bog'liqligini tushuntirish.</p> <p>-O'quvchilarga turli geografik ma'lumotlarni taqqoslash va tahlil qilish orqali xulosalar chiqarishga o'rgatish.</p> <p>-O'quvchilarning muammolarni hal qilishda ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish.</p> <p>-Qadriyatlar, manbalar va statistik ma'lumotlarga asoslangan holda ekologik va ijtimoiy masalalarni tahlil qilish.</p> <p>-O'quvchilarning mustaqil qaror qabul qilish va jamoa bilan hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini oshirish.</p>				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	Mashg'ulot uchun kerakli jihozlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	Darsimizda siz nafaqat yangi bilimlarga ega bo'lasiz, balki voqelikka boshqa nigoh bilan qarash, o'zingizning savollaringizga javob izlash va	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.

	muammolar yechimida faol ishtirok etish imkoniyatini qoʻlga kiritasiz. Har bir fikr qadrlil va har bir tahlil – bu bilim sari qoʻyilgan muhim qadam. Dunyoni oʻzgartirish uchun uni tushunishdan boshlash lozim!				
3. Nazariy qism	<p>Tanqidiy fikrlash – bu oʻquvchilarning maʼlumotlarni mustaqil tahlil qilish, ularni baholash va asoslangan xulosalar chiqarish qobiliyatidir.</p> <p>Geografiya fanida bu koʻnikma quyidagi yoʻnalishlarda muhim ahamiyatga ega:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Muammolarni aniqlash va yechim topish: - Axborotlarni tahlil qilish va saralash: - Geografik fikrlash va bashorat qilish. <p>Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish usullari:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Savol-javob metodikasi: - Kuzatuv va tajribalar: - Muammoli vaziyatlar yaratish: - Loyiha ishlari va guruhli munozaralar: 	15	Taqdimot, koʻrgazmali tushuntirish	1-12-slaydlar	Oʻqituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan oʻrganadi.
4. Amaliy mashgʻulot	<p>Geografiya darslarida oʻquvchilar tanqidiy fikrlash va tahlil qilish koʻnikmalarini rivojlantirishning samarali usullari.</p> <p>-Muammoli vaziyatlarni yaratish.</p>	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	Kahoot, Quizizz, 1-2-tarqatmalar	Oʻqituvchilarda amaliy topshiriqlarni yechish koʻnikmalari hosil qilinadi.

	<p>-Ochiq savollar berish. Debatlar va munozaralar.</p> <p>-Tanqidiy fikrlashga asoslangan o'quv materiallaridan foydalanish.</p> <p>-O'quvchilar mustaqil ravishda loyihalar ustida ishlash.</p> <p>-O'quvchilar guruhlariga bo'lib, ular bilan birgalikda muammolarni hal qilish ustida ishlash.</p> <p>-O'quvchilarni faol qilish va ularning mustaqil fikrlashini rag'batlantirish.</p> <p>-O'quvchilarga turli xil muammoli vaziyatlarni taqdim etish orqali ularning mustaqil fikrlashini rag'batlantirish.</p>				
5. Tahlil va muhokama	<p>- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar</p> <p>- Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish</p>	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya usullari		O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish	5	Suhbat		O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Mavzu: Geografiya darslarida o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash va tahlil qilish ko‘nikmasini rivojlantirish

Reja:

- 1. Geografiya fanida tanqidiy fikrlashning ahamiyati**
- 2. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yo‘naltirilgan metod va usullar**
- 3. Amaliy mashg‘ulotlar va tajriba loyihalari orqali tanqidiy fikrlashni shakllantirish**
- 4. O‘quvchilar natijalarini baholash va rivojlanishini kuzatish**

4-5-6-slaydlar

Geografiya fanida tanqidiy fikrlashning ahamiyati

Tanqidiy fikrlash tushunchasi va uning geografiya fanidagi o‘rni

Tanqidiy fikrlash – bu ma’lumotlarni tahlil qilish, solishtirish, baholash va asosli xulosa chiqarish jarayonidir. Bu ko‘nikma o‘quvchilarga mustaqil fikr yuritish, muammolarga turli nuqtai nazardan yondashish va aniq dalillarga asoslangan holda yechim topishga yordam beradi.

Geografiya fanida tanqidiy fikrlashning ahamiyati juda katta. Bu fan nafaqat yerning tuzilishi va tabiiy jarayonlarni o‘rgatadi, balki insonning tabiat bilan o‘zaro munosabatini tushuntiradi. Geografiyada o‘quvchilar turli hududlarning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik muammolarini tahlil qilish orqali global muammolarni tushunib, ularning sabab va oqibatlarini aniqlaydilar.

Geografiyada tanqidiy fikrlash quyidagi jihatlarida namoyon bo‘ladi:

- 1. Muammolarni hal qilish:** Iqlim o‘zgarishi, atrof-muhit ifloslanishi, resurslar yetishmovchiligi kabi muammolar tahlil qilinadi va ularning yechimlari izlanadi.
- 2. Ma’lumotlarni tahlil qilish:** Kartalar, diagrammalar, graflar va statistik ma’lumotlarni o‘qish va talqin qilish orqali o‘quvchilar mantiqiy xulosalar chiqaradi.
- 3. Solishtirish va taqqoslash:** Turli davlatlar va mintaqalarning tabiiy, ijtimoiy va iqtisodiy xususiyatlarini solishtirish orqali o‘quvchilar tafakkurlarini rivojlantiradilar.
- 4. Prognoz qilish:** Tabiiy ofatlar, demografik o‘zgarishlar va boshqa jarayonlarning kelajakda qanday oqibatlarga olib kelishini bashorat qilish imkoniyatini beradi.

Misol:

O'quvchilar "Global isishning Markaziy Osiyo tabiatiga ta'siri" mavzusida tahlil yuritib, iqlim o'zgarishining qishloq xo'jaligiga ta'sirini baholaydilar. Bu orqali o'quvchilar tanqidiy fikrlash bilan birga ekologik muammolarni tushunishga o'rganadilar.

Tanqidiy fikrlash geografiya darslarini yanada jonli, qiziqarli va mazmunli qiladi. Bu esa o'quvchilarning nafaqat fan bo'yicha bilimlarini, balki hayotiy muammolarni hal qilish ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

Geografiyada muammoli vaziyatlar va tahlil qilish usullari

Muammoli vaziyatlar – bu o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini faollashtiradigan, yechim talab qiladigan real yoki taxminiy geografik muammolardir. Bunday vaziyatlar o'quvchilarning mustaqil izlanishiga, tahlil qilish va to'g'ri qaror qabul qilishiga undaydi.

Geografiyada muammoli vaziyatlarga misollar:

1. Global iqlim o'zgarishi va uning hududlarga ta'siri.
2. Suv resurslarining yetishmovchiligi va suvdan samarali foydalanish yo'llari.
3. Aholining haddan tashqari ko'payishi va resurslar tanqisligi.
4. Atrof-muhitning ifloslanishi va ekologik inqirozlar.
5. Shaharlarning kengayishi va tabiiy resurslarga bosimning ortishi.

Muammoli vaziyatlarni tahlil qilish usullari:

1. Savol va munozara usuli

O'quvchilarga muammo bo'yicha ochiq savollar beriladi:

"Global isish O'zbekistonning qishloq xo'jaligiga qanday ta'sir qiladi?"

O'quvchilar javoblarida dalillarga asoslangan holda muammoni tahlil qiladi va o'z fikrlarini himoya qiladi.

2. Jadval va xaritalar orqali tahlil qilish

O'quvchilar turli geografik xaritalar, iqlim diagrammalari va demografik jadval ma'lumotlarini tahlil qilishadi.

Masalan: "Markaziy Osiyo mintaqasidagi suv resurslarining taqsimlanishi xaritasini tahlil qilish."

O'quvchilar resurslar notekis taqsimlangani va bu muammolarga olib kelishini tushunadi.

3. Rolli o'yinlar va bahslar

O'quvchilar turli rollarni bajaradi va muammoni turli nuqtai nazardan himoya qiladi.

Masalan: "Suv resurslarini boshqarish bo'yicha xalqaro konferensiya" o'yini orqali turli davlatlarning manfaatlarini tahlil qilish.

4. Loyihaviy faoliyat

O'quvchilar muayyan geografik muammolar bo'yicha kichik tadqiqot loyihalari yaratadi.

Masalan: "O'zbekistonda ekologik muammolar va ularning yechimlari" loyihasi.

Loyiha yakunida o'quvchilar yechim bo'yicha takliflar beradi va taqdimot qiladi.

5. Tahliliy maqolalar va esse yozish

O'quvchilarga dolzarb geografik muammolar bo'yicha tahliliy maqola yozdiriladi.

Masalan: "Aral dengizining qurishi va uning oqibatlari."

Bu usul orqali o'quvchilar fikrlarini yozma shaklda mantiqiy tarzda ifodalashga o'rganadi.

O'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirishda geografiyaning roli

Geografiya – tabiat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganuvchi fan bo'lib, o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Ushbu fan orqali o'quvchilar sayyoramizning tabiiy jarayonlarini, resurslarni boshqarish va ekologik muvozanatni tushunib, tabiat va insoniyat oldida turgan global muammolar haqida tasavvurga ega bo'ladilar.

Geografiyaning ilmiy dunyoqarashni shakllantirishdagi asosiy jihatlari:

1. Tabiat va jamiyat o'rtasidagi bog'liqlikni tushuntirish

Geografiya tabiiy resurslar, iqlim o'zgarishi, tabiat hodisalari va inson faoliyati o'rtasidagi o'zaro ta'sirni tushuntiradi. Bu orqali o'quvchilar insonning tabiatga ta'sirini baholab, ekologik muammolarni anglaydilar.

Misol: O'quvchilar o'rmonlarning kesilishi va havo sifatining pasayishi o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qiladi.

2. Global va mahalliy muammolarni tushunish

Geografiya o'quvchilarga dunyodagi turli hududlardagi ijtimoiy va ekologik muammolarni tushuntirish orqali ularning global muammolarga nisbatan ongli yondashuvini shakllantiradi.

Misol: Aral dengizining qurishi va uning ekologik oqibatlari o'quvchilarga tabiatning himoyasi qanchalik muhimligini ko'rsatadi.

3. Tahlil va kuzatuv ko'nikmalarini rivojlantirish

Geografiyada xaritalar, statistik ma'lumotlar, diagrammalar va fotosuratlar orqali o'quvchilar ma'lumotlarni tahlil qilishni o'rganadi. Bu esa ularning tanqidiy fikrlash va ilmiy tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Misol: O'quvchilar yer qimirlash xaritalari va vulqon faolligi diagrammalarini tahlil qilib, tabiiy ofatlarning oldini olish choralari o'rganadilar.

4. Ekologik ong va mas'uliyatni shakllantirish

Geografiya tabiatni asrash va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish bo'yicha tushunchalarni o'quvchilarga singdiradi. Bu esa ularda ekologik muammolarga befarq bo'lmaslik va atrof-muhitni muhofaza qilish hissini kuchaytiradi.

Misol: "Chiqindilarni qayta ishlash va tabiatni muhofaza qilish" mavzusidagi loyihalar orqali o'quvchilar atrof-muhitni himoya qilish bo'yicha amaliy choralarni o'rganadilar.

5. Ilmiy tafakkur va texnologik yondashuvni rivojlantirish

Geografiya darslarida zamonaviy texnologiyalar – sun’iy yo’ldosh tasvirlari, GIS (geografik axborot tizimlari) va dronlar yordamida ma’lumot yig’ish va tahlil qilish usullari o’rgatiladi. Bu esa o’quvchilarning ilmiy tafakkurini rivojlantiradi.

Misol: GIS texnologiyalari yordamida suv resurslarini boshqarish loyihalarida ishtirok etish.

7-8-9-10-slaydlar

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yo’naltirilgan metod va usullar

Muammoli ta’lim va savol-javob texnologiyalari

Muammoli ta’lim – o’quvchilarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish va muammolarni hal qilish ko’nikmalarini rivojlantirishga yo’naltirilgan ta’lim usuli. Bu texnologiya o’quvchilarning faolligini oshirib, dars jarayonida ularning izlanish va kashf qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Savol-javob texnologiyasi esa o’quvchilarning fikrlash jarayonini faollashtirish va bilimlarni mustahkamlash uchun samarali usul bo’lib, ularda tezkor fikrlash va o’z fikrini aniq ifodalash qobiliyatini shakllantiradi.

Muammoli ta’limning asosiy xususiyatlari:

1. Muammo yaratish: O’quvchilarga dolzarb, real hayotiy yoki taxminiy muammolar taqdim etiladi.

2. Mustaqil izlanish: O’quvchilar berilgan muammoni yechish uchun o’zlari izlanadi va tahlil qiladi.

3. Muammoni hal qilish jarayoni: O’quvchilar muammoni chuqur o’rganib, o’z fikrlarini asoslaydi va yechimlar taklif qiladi.

4. Yangi bilim va tajriba: O’quvchilar muammoni hal qilish jarayonida yangi bilimlarga ega bo’ladi va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Savol-javob texnologiyasining asosiy xususiyatlari:

1. Faollikni oshirish: O’quvchilar savollarga javob berish jarayonida darsda faol ishtirok etadi.

2. Tafakkurni rivojlantirish: Savollar orqali o’quvchilarning tanqidiy va mantiqiy fikrlashi rag’batlantiriladi.

3. Bahs va munozara: O’quvchilar savollar bo’yicha bahslashib, o’z fikrlarini himoya qiladi.

4. Refleksiya: O’quvchilar o’z javoblarini tahlil qilib, bilimlarini chuqurlashtiradi.

Muammoli ta’lim va savol-javob texnologiyalarini geografiya darsida qo’llash usullari:

1. Muammoli savol berish:

Savol: “Nima uchun Aral dengizi quriy boshladi va bu jarayon qanday oqibatlarga olib kelmoqda?”

O‘quvchilar muammoni mustaqil o‘rganib, sabab va yechimlar haqida fikr bildiradi.

2. Tahlil uchun xarita va diagrammalar taqdim etish:

Masala: “Suv resurslarining notekis taqsimlanishi O‘zbekistonda qanday ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin?”

O‘quvchilar xaritalarni tahlil qilib, geografik ma’lumotlarga asoslangan javoblar beradi.

3. Guruhlarda ishlash va bahs tashkil qilish:

Topshiriq: “Iqlim o‘zgarishi Markaziy Osiyoga qanday ta’sir qiladi?”

Guruhlar bahs va munozaralar orqali o‘z pozitsiyalarini himoya qiladi va yechim taklif qiladi.

4. Hayotiy muammolar bo‘yicha loyiha tayyorlash:

“Qurbon bo‘lgan ekotizimlarni tiklash uchun qanday chora-tadbirlar zarur?”

O‘quvchilar ekologik muammolar bo‘yicha loyihalar tayyorlab, darsda taqdimot qiladi.

Texnologiyalarning natijalari:

Tanqidiy fikrlash rivojlanadi.

Amaliy va ilmiy bilimlar ortadi.

O‘quvchilarning muloqot va taqdimot ko‘nikmalari shakllanadi.

Dars jarayoni qiziqarli va interaktiv bo‘ladi.

Muammoli ta’lim va savol-javob texnologiyalari geografiya fanida o‘quvchilarning dunyoqarashini kengaytirib, ularni real hayotiy muammolarga yechim topishga o‘rgatadi.

Kartalar, diagrammalar va statistik ma’lumotlarni tahlil qilish

Geografiyada kartalar, diagrammalar va statistik ma’lumotlar o‘quvchilarning analitik fikrlashini rivojlantirish, mintaqaviy farqlarni tushuntirish va global muammolarni tahlil qilish uchun asosiy vositalardir. Ushbu elementlar geografik jarayonlarni vizual va tushunarli tarzda aks ettiradi.

1. Kartalar orqali tahlil

Kartalar – geografik ma’lumotlarni ifodalashning asosiy vositasi bo‘lib, u joyning tabiiy, iqtisodiy va siyosiy xususiyatlarini ko‘rsatadi.

Kartalar yordamida tahlil qilishning usullari:

Solishtirish: Turli mintaqalarning tabiiy resurslari, iqlimi yoki aholi zichligi kartalarini taqqoslash.

Hududiy o‘zgarishlarni tahlil qilish: Iqlim o‘zgarishi, tabiiy ofatlar yoki demografik jarayonlar natijasida yuzaga keladigan o‘zgarishlarni aniqlash.

Masofa va joylashuvni baholash: Savdo yo‘llari, transport tizimlari va strategik joylashuvlarni kartalarda ko‘rsatish va tahlil qilish.

Misol:

Iqlim xaritalari orqali O'zbekistonning janubiy va shimoliy qismlarida yog'ingarchilik farqlarini tahlil qilish.

Aholi zichligi kartasi orqali O'zbekistonning qaysi hududlarida aholi ko'proq to'planganini aniqlash.

2. Diagrammalar bilan ishlash

Diagrammalar ma'lumotlarni grafik shaklda ifodalashga imkon beradi va o'quvchilarga ko'rsatkichlarni oson tushunishga yordam beradi.

Diagrammalar tahlilining asosiy usullari:

Trendlarni aniqlash: Vaqt o'tishi bilan ma'lumotlarning qanday o'zgarganini kuzatish.

Solishtirish: Turli mintaqalarning iqtisodiy yoki ekologik ko'rsatkichlarini qiyoslash.

Foiz va ulushlarni tushunish: Resurslar taqsimoti, aholi migratsiyasi yoki iqtisodiy sektorlarning ulushini aniqlash.

Misol:

O'zbekistonning eksport-import diagrammasini tahlil qilib, qaysi tovarlar ko'proq eksport qilinishini o'rganish.

Energiya manbalari ulushini aks ettiruvchi diagrammalar orqali qayta tiklanuvchi energiya rivojlanishini baholash.

3. Statistik ma'lumotlar asosida tahlil

Statistik ma'lumotlar – geografik va iqtisodiy jarayonlarni raqamlar orqali ko'rsatadi. Bu ma'lumotlar orqali aniq faktlarga asoslangan xulosalar chiqariladi.

Statistik ma'lumotlarni tahlil qilish usullari:

Tendensiyalarni tahlil qilish: Raqamli ko'rsatkichlar asosida iqtisodiy o'sish, aholining ko'payishi yoki resurslar sarfi kabi jarayonlarni aniqlash.

Dinamikani tushunish: Ma'lumotlar ketma-ketligini o'rganib, kelajakdagi jarayonlarni bashorat qilish.

Mintaqaviy farqlarni ko'rsatish: Aholi soni, daromad yoki tabiiy resurslarning mintaqalar bo'yicha taqsimlanishini solishtirish.

Misol:

O'zbekiston viloyatlarining yillik iqtisodiy o'sishi bo'yicha statistik ma'lumotlarini taqqoslash.

Aholi o'sish sur'atlarini ko'rsatadigan jadval orqali tug'ilish va o'lim darajalarini baholash.

Kombinatsiyalangan tahlil

Kartalar, diagrammalar va statistik ma'lumotlarni birgalikda tahlil qilish geografik jarayonlarni chuqur anglash imkonini beradi.

Masalan:

Iqlim o'zgarishi natijasida suv resurslarining kamayishi xaritalar va statistik ma'lumotlar orqali tahlil qilinadi.

Tabiiy ofatlar (sel, yer qimirlashi) xaritalari va statistik jadval ma'lumotlari asosida xavfli hududlar aniqlanadi.

Tahlil qilish natijalari va ahamiyati:

Tanqidiy fikrlash rivojlanadi.

O'quvchilarda tahliliy va mantiqiy fikrlash ko'nikmalari shakllanadi.

Ma'lumotlarni aniq talqin qilish va ilmiy xulosa chiqarishga o'rganadilar.

Global va mahalliy muammolar bo'yicha ongli qarorlar qabul qilish qobiliyati rivojlanadi.

Kartalar, diagrammalar va statistik tahlil geografiya darslarini yanada qiziqarli va amaliy qilish bilan birga, o'quvchilarning mustaqil fikrlashiga ham turtki beradi.

11-slayd

O'quvchilar natijalarini baholash va rivojlanishini kuzatish

Tanqidiy fikrlash bo'yicha testlar va yozma tahlil ishlari

Tanqidiy fikrlash o'quvchilarning mustaqil fikr yuritishi, dalillarga asoslanishi va turli manbalarni tahlil qilish orqali xulosalar chiqarish qobiliyatini rivojlantiradi. Geografiya darslarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun testlar, esse va tahliliy yozma ishlar muhim ahamiyatga ega. Bu usullar o'quvchilarning fikrlash jarayonini faollashtirib, chuqur o'rganishga undaydi.

1. Tanqidiy fikrlash bo'yicha test turlari

1.1. Tanlov testlari (bir nechta javobdan to'g'risini tanlash):

Savol: "Qaysi omil O'zbekiston iqlimining keskin kontinental bo'lishiga asosiy ta'sir ko'rsatadi?"

A) Geografik kenglik

B) Dengizga yaqinligi

C) Yer yuzasining reliefi

D) Dengizdan uzoqligi (To'g'ri javob: D)

Foydasi: O'quvchilar mavjud bilimlarni qayta ko'rib chiqadi va eng aniq javobni topishga intiladi.

1.2. Tahlil talab qiluvchi testlar (muammoli savollar):

Savol: “Aral dengizining qurib borishi O‘zbekistonga qanday ekologik va iqtisodiy ta’sir ko‘rsatmoqda?”

Javob variantlari:

A) Suv resurslarining kamayishi va qurg‘oqchilikning ortishi.

B) Qishloq xo‘jaligi mahsulдорligining oshishi.

C) Hududda iqlimning yumshashi.

D) Dengiz transportining rivojlanishi. (To‘g‘ri javob: A)

Foydasi: O‘quvchilar muammolarni tushunib, sabab va oqibatlarni tahlil qiladi.

1.3. Diagrammalar va xaritalarga asoslangan testlar:

Savol: “Quyidagi xaritada ko‘rsatilgan hududlar orasida suv tanqisligi eng yuqori bo‘lgan mintaqani aniqlang.”

Javob: O‘quvchilar xarita va statistik ma’lumotlar asosida to‘g‘ri xulosaga kelishi lozim.

Foydasi: O‘quvchilar ma’lumotlarni vizual tarzda tahlil qilishni o‘rganadi.

2. Yozma tahlil ishlari va esse mavzulari

2.1. Esse uchun mavzular:

1. “Iqlim o‘zgarishi Markaziy Osiyoga qanday ta’sir qiladi?”

2. “Suv resurslarining taqsimlanishi va kelajakdagi tahdidlar”

3. “Tabiiy ofatlar va ularga qarshi chora-tadbirlar”

4. “Orolbo‘yi ekologik inqirozi: sabablar va yechimlar”

5. “O‘zbekistonning iqtisodiy rivojlanishida tabiiy resurslarning roli”

Foydasi: Esse yozish o‘quvchilarning mantiqiy fikrlashini, dalillarga asoslangan xulosalar chiqarishini va o‘z fikrini aniq ifodalashini rivojlantiradi.

2.2. Tahliliy yozma ishlar (muammolarni tahlil qilish):

Vazifa:

“O‘zbekistonning tog‘li hududlarida yer sirpanishi muammolarini tahlil qiling va bunday ofatlarning oldini olish bo‘yicha chora-tadbirlar taklif qiling.”

Talablar:

Muammo tavsifi va sabablari.

Statistik ma’lumotlar va xaritalar asosida tahlil.

Aniq va amaliy yechimlar taklif qilish.

Foydasi: O‘quvchilar real muammolarni chuqur tahlil qiladi va amaliy yechimlarni ishlab chiqishga o‘rganadi.

3. Muammoli topshiriqlar va guruh ishlari

3.1. Muammoli savollar orqali fikrlash:

“Orol dengizi qurishi davom etsa, bu mintaqaning kelajagiga qanday ta’sir qiladi?”

“O‘zbekistonning qaysi hududlarida ekologik muammolar eng dolzarb?”

Topshiriq:

O‘quvchilar kichik guruhlarda ishlaydi va muammolar yuzasidan yechim taklif qiladi.

4. Tahliliy loyihalar:

Mavzu: “O‘zbekistonning suv resurslarini boshqarish va tejash bo‘yicha takliflar ishlab chiqish.”

Vazifa: O‘quvchilar real loyihalar asosida dala tadqiqotlari o‘tkazadi yoki statistik ma’lumotlar asosida tahliliy hisobot tayyorlaydi.

Natijalar va foydasi:

Tanqidiy fikrlash rivojlanadi.

O‘quvchilar muammolarni chuqur tahlil qiladi va yechim taklif qilishni o‘rganadi.

Mavjud dalillarga asoslangan holda fikr yuritish va o‘z qarashlarini himoya qilish ko‘nikmasi shakllanadi.

Amaliy va nazariy bilimlar bir-birini to‘ldiradi.

Tanqidiy fikrlash bo‘yicha test va yozma ishlar o‘quvchilarning mantiqiy, ijodiy va analitik fikrlashini rivojlantirish uchun samarali vosita bo‘lib, ularning geografik bilimlarini amaliyotda qo‘llash ko‘nikmalarini oshiradi.

12-slayd

Amaliy mashg‘ulot

1-masala: Iqlim o‘zgarishi va uning ta’siri

Vazifa:

So‘nggi 50 yil ichida sayyoramizning turli hududlarida iqlim o‘zgarishi kuzatilmoqda. Quyidagi ma’lumotlar berilgan:

Arktika hududida o‘rtacha harorat 3°C ga oshgan.

Afrika mintaqasida yog‘ingarchilik miqdori 15% ga kamaygan.

Janubi-Sharqiy Osiyoda tropik dovullar soni 20% ga ortgan.

Savollar:

1. Ushbu o‘zgarishlar tabiiy resurslarga qanday ta’sir ko‘rsatadi?
2. Har bir mintaqada yuzaga keladigan ekologik va iqtisodiy muammolarni tahlil qiling.
3. Iqlim o‘zgarishining oldini olish uchun qanday choralar ko‘rilishi mumkin?

2-masala: Aholi zichligi va tabiiy resurslar muvozanati

Vazifa:

Ikkita mamlakat bo‘yicha quyidagi ma’lumotlar taqdim etilgan:

Mamlakat	Aholi soni (mln)	Maydoni (km ²)	Asosiy tabiiy resurslari
A	150	500 000	Neft, gaz , o'rmon
B	80	1 200 000	Qishloq xo'jaligi yerlari, ko'mir

Savollar:

1. Qaysi mamlakatda tabiiy resurslardan foydalanish bosimi yuqori? Nima uchun?
2. Har ikkala mamlakatning resurslardan samarali foydalanishi uchun qanday strategiyalarni taklif qilasiz?
3. Aholi sonining tabiiy resurslarga nisbatan ta'sirini tushuntiring va barqaror rivojlanish uchun tavsiyalar bering.

Javoblari

1-masala: Iqlim o'zgarishi va uning ta'siri

Savol 1: Ushbu o'zgarishlar tabiiy resurslarga qanday ta'sir ko'rsatadi?

Arktika hududi: Muzlarning erishi natijasida dengiz sathi ko'tariladi va qirg'oqbo'yi hududlari suv ostida qoladi. Bu baliqchilik va dengiz transportiga ta'sir qiladi.

Afrika mintaqasi: Yog'ingarchilikning kamayishi qurg'oqchilikni kuchaytiradi, bu esa qishloq xo'jaligini zaiflashtirib, suv tanqisligiga olib keladi. Chorvachilik va dehqonchilik zarar ko'radi.

Janubi-Sharqiy Osiyo: Tropik dovullar sonining ortishi infratuzilmalarga zarar yetkazib, qishloq xo'jaligida hosil yo'qotilishiga sabab bo'ladi. Suv toshqinlari tuproq unumdorligini pasaytiradi.

Savol 2: Har bir mintaqada yuzaga keladigan ekologik va iqtisodiy muammolarni tahlil qiling.

Ekologik muammolar: Arktikada hayvonlar yashash muhiti yo'qoladi (oq ayiq va dengiz yirtqichlari). Afrikada o'rmonlar quriydi va tuproq degradatsiyasi yuzaga keladi. Osiyoda esa toshqinlar natijasida tuproq eroziyasi kuchayadi.

Iqtisodiy muammolar: Arktikada baliq ovlash va dengiz transporti xavf ostida qoladi. Afrikada qurg'oqchilik qishloq xo'jaligi mahsulotlarining kamayishiga olib keladi. Osiyoda infratuzilma tiklanishi uchun katta mablag' talab qilinadi.

Savol 3: Iqlim o'zgarishining oldini olish uchun qanday choralar ko'rilishi mumkin?

Atrof-muhitni muhofaza qilish: Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish, havo ifloslanishini kamaytirish.

Daraxt ekish: O'rmonlarni tiklash va qurg'oqchilikka chidamli o'simliklarni yetishtirish.

Suv resurslarini boshqarish: Suv tejovchi texnologiyalarni joriy etish va suv omborlarini qurish.

Xalqaro hamkorlik: Global iqlim kelishuvlarida faol qatnashish va barqaror rivojlanish dasturlarini ishlab chiqish.

2-masala: Aholi zichligi va tabiiy resurslar muvozanati

Savol 1: Qaysi mamlakatda tabiiy resurslardan foydalanish bosimi yuqori? Nima uchun?

Mamlakat A (aholi soni 150 mln, maydoni 500,000 km²): Aholi zichligi yuqori bo'lgani uchun resurslardan foydalanish bosimi katta. Neft va gaz zahiralari tezroq tugashi yoki ortiqcha qazib olish ekologik zarar keltirishi mumkin.

Mamlakat B (aholi soni 80 mln, maydoni 1,200,000 km²): Aholi soni kam va maydon keng. Resurslar (ko'mir va qishloq xo'jaligi yerlar) yetarli, bosim nisbatan past.

Savol 2: Resurslardan samarali foydalanish strategiyalari:

Mamlakat A:

Energiya tejovchi texnologiyalarni joriy etish.

Neft va gazdan tashqari qayta tiklanuvchi energiya manbalariga e'tibor qaratish.

Aholini resurslardan oqilona foydalanishga o'rgatish.

Mamlakat B:

Qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalarni qo'llash.

Ko'mir qazib olishda ekologik me'yorlarga rioya qilish.

Eksportni diversifikatsiya qilish va qayta ishlash sanoatini rivojlantirish.

Savol 3: Aholi sonining tabiiy resurslarga nisbatan ta'siri va tavsiyalar:

Ta'sir: Aholi ko'paygan sari resurslarga bo'lgan talab oshadi, bu esa yer degradatsiyasi va resurslar tugashiga olib keladi.

Tavsiyalar:

Barqaror rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish.

Aholi o'sishini nazorat qilish va demografik siyosat yuritish.

Mahalliy resurslarni tejash va ekologik muhofaza loyihalarini kengaytirish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi. "Geografiya o'qitish metodikasi" – Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2022.
2. Vahobov A., Eshmurodov S. "Geografiya darslarida innovatsion texnologiyalarni qo'llash" – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
3. Jalilov B. "O'qitishda tanqidiy fikrlash va muammoli yondashuv" – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.
4. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. "Geografiya darsliklari va o'quv metodik qo'llanmalari" – Toshkent, 2023.
5. Shadiyeva N.Sh. "Tabiiyot va geografiya o'qitish metodikasi" – Buxoro: Buxoro davlat universiteti, 2022.
6. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. "Tabiiy fanlar" – Toshkent: Avloniy nomidagi xalq ta'limi muammolarini o'rganish instituti, 2023.
7. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. "Geografiya o'qitish metodikasi" – Toshkent: Yangi Asr Universiteti, 2024.

Elektron manbalar:

1. www.edu.uz
2. www.geografiya.uz
3. www.unesco.org
4. www.criticalthinking.org

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	3. Fanni o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.6. "Geografiya darslarida o'quvchilarning o'quv faoliyati natijalarini baholash"				
Mavzu	1. Geografiya darslarida o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va tahlil qilish ko'nikmasini rivojlantirish				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<p>O'quvchilarning geografik jarayonlar va hodisalarga tanqidiy yondashish, ularni tahlil qilish hamda muammolarni aniqlab, ularning yechimlarini taklif qilish ko'nikmalarini rivojlantirish. Dars davomida o'quvchilar mantiqiy mushohada yuritish, faktlarni tahlil qilish va o'z fikrini dalillar asosida asoslash qobiliyatlarini shakllantiradilar.</p> <p>-Geografik jarayonlar o'rtasidagi sabab-oqibat bog'liqligini tushuntirish.</p> <p>-O'quvchilarga turli geografik ma'lumotlarni taqqoslash va tahlil qilish orqali xulosalar chiqarishga o'rgatish.</p> <p>-O'quvchilarning muammolarni hal qilishda ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish.</p> <p>-Qadriyatlar, manbalar va statistik ma'lumotlarga asoslangan holda ekologik va ijtimoiy masalalarni tahlil qilish.</p> <p>-O'quvchilarning mustaqil qaror qabul qilish va jamoa bilan hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini oshirish.</p>				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	Mashg'ulot uchun kerakli jihozlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	Darsimizda siz nafaqat yangi bilimlarga ega bo'lasiz, balki voqelikka boshqa nigoh bilan qarash, o'zingizning savollaringizga javob izlash va muammolar yechimida faol ishtirok etish imkoniyatini	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.

	qo'lg'a kiritasiz. Har bir fikr qadrli va har bir tahlil – bu bilim sari qo'yilgan muhim qadam. Dunyoni o'zgartirish uchun uni tushunishdan boshlash lozim!				
3. Nazariy qism	<p>Tanqidiy fikrlash – bu o'quvchilarning ma'lumotlarni mustaqil tahlil qilish, ularni baholash va asoslangan xulosalar chiqarish qobiliyatidir.</p> <p>Geografiya fanida bu ko'nikma quyidagi yo'nalishlarda muhim ahamiyatga ega:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Muammolarni aniqlash va yechim topish: - Axborotlarni tahlil qilish va saralash: - Geografik fikrlash va bashorat qilish. <p>Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish usullari:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Savol-javob metodikasi: - Kuzatuv va tajribalar: - Muammoli vaziyatlar yaratish: - Loyiha ishlari va guruhli munozaralar: 	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	1-12-slaydlar	O'qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	<p>Geografiya darslarida o'quvchilar tanqidiy fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishning samarali usullari.</p> <ul style="list-style-type: none"> -Muammoli vaziyatlarni yaratish. -Ochiq savollar berish. Debatlar va munozaralar. 	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	Kahoot, Quizizz, 1-2-tarqatmalar	O'qituvchilarda amaliy topshiriqlarni yechish ko'nikmalari hosil qilinadi.

	<p>-Tanqidiy fikrlashga asoslangan o'quv materiallaridan foydalanish.</p> <p>-O'quvchilar mustaqil ravishda loyihalar ustida ishlash.</p> <p>-O'quvchilar guruhlariga bo'lib, ular bilan birgalikda muammolarni hal qilish ustida ishlash.</p> <p>-O'quvchilarni faol qilish va ularning mustaqil fikrlashini rag'batlantirish.</p> <p>-O'quvchilarga turli xil muammoli vaziyatlarni taqdim etish orqali ularning mustaqil fikrlashini rag'batlantirish.</p>				
5. Tahlil va muhokama	<p>- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar</p> <p>- Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish</p>	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya usullari		O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish	5	Suhbat		O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Mavzu: Geografiya darslarida o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash va tahlil qilish ko‘nikmasini rivojlantirish

Reja:

- 5. Geografiya fanida tanqidiy fikrlashning ahamiyati**
- 6. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yo‘naltirilgan metod va usullar**
- 7. Amaliy mashg‘ulotlar va tajriba loyihalari orqali tanqidiy fikrlashni shakllantirish**
- 8. O‘quvchilar natijalarini baholash va rivojlanishini kuzatish**

4-5-6-slaydlar

Geografiya fanida tanqidiy fikrlashning ahamiyati

Tanqidiy fikrlash tushunchasi va uning geografiya fanidagi o‘rni

Tanqidiy fikrlash – bu ma’lumotlarni tahlil qilish, solishtirish, baholash va asosli xulosa chiqarish jarayonidir. Bu ko‘nikma o‘quvchilarga mustaqil fikr yuritish, muammolarga turli nuqtai nazardan yondashish va aniq dalillarga asoslangan holda yechim topishga yordam beradi.

Geografiya fanida tanqidiy fikrlashning ahamiyati juda katta. Bu fan nafaqat yerning tuzilishi va tabiiy jarayonlarni o‘rgatadi, balki insonning tabiat bilan o‘zaro munosabatini tushuntiradi. Geografiyada o‘quvchilar turli hududlarning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik muammolarini tahlil qilish orqali global muammolarni tushunib, ularning sabab va oqibatlarini aniqlaydilar.

Geografiyada tanqidiy fikrlash quyidagi jihatlarida namoyon bo‘ladi:

1. Muammolarni hal qilish: Iqlim o‘zgarishi, atrof-muhit ifloslanishi, resurslar yetishmovchiligi kabi muammolar tahlil qilinadi va ularning yechimlari izlanadi.
2. Ma’lumotlarni tahlil qilish: Kartalar, diagrammalar, graflar va statistik ma’lumotlarni o‘qish va talqin qilish orqali o‘quvchilar mantiqiy xulosalar chiqaradi.
3. Solishtirish va taqqoslash: Turli davlatlar va mintaqalarning tabiiy, ijtimoiy va iqtisodiy xususiyatlarini solishtirish orqali o‘quvchilar tafakkurlarini rivojlantiradilar.
4. Prognoz qilish: Tabiiy ofatlar, demografik o‘zgarishlar va boshqa jarayonlarning kelajakda qanday oqibatlarga olib kelishini bashorat qilish imkoniyatini beradi.

Misol:

O'quvchilar "Global isishning Markaziy Osiyo tabiatiga ta'siri" mavzusida tahlil yuritib, iqlim o'zgarishining qishloq xo'jaligiga ta'sirini baholaydilar. Bu orqali o'quvchilar tanqidiy fikrlash bilan birga ekologik muammolarni tushunishga o'rganadilar.

Tanqidiy fikrlash geografiya darslarini yanada jonli, qiziqarli va mazmunli qiladi. Bu esa o'quvchilarning nafaqat fan bo'yicha bilimlarini, balki hayotiy muammolarni hal qilish ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

Geografiyada muammoli vaziyatlar va tahlil qilish usullari

Muammoli vaziyatlar – bu o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini faollashtiradigan, yechim talab qiladigan real yoki taxminiy geografik muammolardir. Bunday vaziyatlar o'quvchilarning mustaqil izlanishiga, tahlil qilish va to'g'ri qaror qabul qilishiga undaydi.

Geografiyada muammoli vaziyatlarga misollar:

1. Global iqlim o'zgarishi va uning hududlarga ta'siri.
2. Suv resurslarining yetishmovchiligi va suvdan samarali foydalanish yo'llari.
3. Aholining haddan tashqari ko'payishi va resurslar tanqisligi.
4. Atrof-muhitning ifloslanishi va ekologik inqirozlar.
5. Shaharlarning kengayishi va tabiiy resurslarga bosimning ortishi.

Muammoli vaziyatlarni tahlil qilish usullari:

1. Savol va munozara usuli

O'quvchilarga muammo bo'yicha ochiq savollar beriladi:

"Global isish O'zbekistonning qishloq xo'jaligiga qanday ta'sir qiladi?"

O'quvchilar javoblarida dalillarga asoslangan holda muammoni tahlil qiladi va o'z fikrlarini himoya qiladi.

2. Jadval va xaritalar orqali tahlil qilish

O'quvchilar turli geografik xaritalar, iqlim diagrammalari va demografik jadval ma'lumotlarini tahlil qilishadi.

Masalan: "Markaziy Osiyo mintaqasidagi suv resurslarining taqsimlanishi xaritasini tahlil qilish."

O'quvchilar resurslar notekis taqsimlangani va bu muammolarga olib kelishini tushunadi.

3. Rolli o'yinlar va bahslar

O'quvchilar turli rollarni bajaradi va muammoni turli nuqtai nazardan himoya qiladi.

Masalan: "Suv resurslarini boshqarish bo'yicha xalqaro konferensiya" o'yini orqali turli davlatlarning manfaatlarini tahlil qilish.

4. Loyihaviy faoliyat

O'quvchilar muayyan geografik muammolar bo'yicha kichik tadqiqot loyihalari yaratadi.

Masalan: "O'zbekistonda ekologik muammolar va ularning yechimlari" loyihasi.

Loyiha yakunida o'quvchilar yechim bo'yicha takliflar beradi va taqdimot qiladi.

5. Tahliliy maqolalar va esse yozish

O'quvchilarga dolzarb geografik muammolar bo'yicha tahliliy maqola yozdiriladi.

Masalan: "Aral dengizining qurishi va uning oqibatlari."

Bu usul orqali o'quvchilar fikrlarini yozma shaklda mantiqiy tarzda ifodalashga o'rganadi.

O'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirishda geografiyaning roli

Geografiya – tabiat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganuvchi fan bo'lib, o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Ushbu fan orqali o'quvchilar sayyoramizning tabiiy jarayonlarini, resurslarni boshqarish va ekologik muvozanatni tushunib, tabiat va insoniyat oldida turgan global muammolar haqida tasavvurga ega bo'ladilar.

Geografiyaning ilmiy dunyoqarashni shakllantirishdagi asosiy jihatlari:

1. Tabiat va jamiyat o'rtasidagi bog'liqlikni tushuntirish

Geografiya tabiiy resurslar, iqlim o'zgarishi, tabiat hodisalari va inson faoliyati o'rtasidagi o'zaro ta'sirni tushuntiradi. Bu orqali o'quvchilar insonning tabiatga ta'sirini baholab, ekologik muammolarni anglaydilar.

Misol: O'quvchilar o'rmonlarning kesilishi va havo sifatining pasayishi o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qiladi.

2. Global va mahalliy muammolarni tushunish

Geografiya o'quvchilarga dunyodagi turli hududlardagi ijtimoiy va ekologik muammolarni tushuntirish orqali ularning global muammolarga nisbatan ongli yondashuvini shakllantiradi.

Misol: Aral dengizining qurishi va uning ekologik oqibatlari o'quvchilarga tabiatning himoyasi qanchalik muhimligini ko'rsatadi.

3. Tahlil va kuzatuv ko'nikmalarini rivojlantirish

Geografiyada xaritalar, statistik ma'lumotlar, diagrammalar va fotosuratlar orqali o'quvchilar ma'lumotlarni tahlil qilishni o'rganadi. Bu esa ularning tanqidiy fikrlash va ilmiy tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Misol: O'quvchilar yer qimirlash xaritalari va vulqon faolligi diagrammalarini tahlil qilib, tabiiy ofatlarning oldini olish choralari o'rganadilar.

4. Ekologik ong va mas'uliyatni shakllantirish

Geografiya tabiatni asrash va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish bo'yicha tushunchalarni o'quvchilarga singdiradi. Bu esa ularda ekologik muammolarga befarq bo'lmaslik va atrof-muhitni muhofaza qilish hissini kuchaytiradi.

Misol: "Chiqindilarni qayta ishlash va tabiatni muhofaza qilish" mavzusidagi loyihalar orqali o'quvchilar atrof-muhitni himoya qilish bo'yicha amaliy choralarni o'rganadilar.

5. Ilmiy tafakkur va texnologik yondashuvni rivojlantirish

Geografiya darslarida zamonaviy texnologiyalar – sun'iy yo'ldosh tasvirlari, GIS (geografik axborot tizimlari) va dronlar yordamida ma'lumot yig'ish va tahlil qilish usullari o'rgatiladi. Bu esa o'quvchilarning ilmiy tafakkurini rivojlantiradi.

Misol: GIS texnologiyalari yordamida suv resurslarini boshqarish loyihalarida ishtirok etish.

7-8-9-10-slaydlar

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yo'naltirilgan metod va usullar

Muammoli ta'lim va savol-javob texnologiyalari

Muammoli ta'lim – o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim usuli. Bu texnologiya o'quvchilarning faolligini oshirib, dars jarayonida ularning izlanish va kashf qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Savol-javob texnologiyasi esa o'quvchilarning fikrlash jarayonini faollashtirish va bilimlarni mustahkamlash uchun samarali usul bo'lib, ularda tezkor fikrlash va o'z fikrini aniq ifodalash qobiliyatini shakllantiradi.

Muammoli ta'limning asosiy xususiyatlari:

1. Muammo yaratish: O'quvchilarga dolzarb, real hayotiy yoki taxminiy muammolar taqdim etiladi.

2. Mustaqil izlanish: O'quvchilar berilgan muammoni yechish uchun o'zlari izlanadi va tahlil qiladi.

3. Muammoni hal qilish jarayoni: O'quvchilar muammoni chuqur o'rganib, o'z fikrlarini asoslaydi va yechimlar taklif qiladi.

4. Yangi bilim va tajriba: O'quvchilar muammoni hal qilish jarayonida yangi bilimlarga ega bo'ladi va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Savol-javob texnologiyasining asosiy xususiyatlari:

1. Faollikni oshirish: O'quvchilar savollarga javob berish jarayonida darsda faol ishtirok etadi.

2. Tafakkurni rivojlantirish: Savollar orqali o'quvchilarning tanqidiy va mantiqiy fikrlashi rag'batlantiriladi.

3. Bahs va munozara: O'quvchilar savollar bo'yicha bahslashib, o'z fikrlarini himoya qiladi.

4. Refleksiya: O'quvchilar o'z javoblarini tahlil qilib, bilimlarini chuqurlashtiradi.

Muammoli ta'lim va savol-javob texnologiyalarini geografiya darsida qo'llash usullari:

1. Muammoli savol berish:

Savol: “Nima uchun Aral dengizi quriy boshladi va bu jarayon qanday oqibatlarga olib kelmoqda?”

O‘quvchilar muammoni mustaqil o‘rganib, sabab va yechimlar haqida fikr bildiradi.

2. Tahlil uchun xarita va diagrammalar taqdim etish:

Masala: “Suv resurslarining notekis taqsimlanishi O‘zbekistonda qanday ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin?”

O‘quvchilar xaritalarni tahlil qilib, geografik ma’lumotlarga asoslangan javoblar beradi.

3. Guruhlarda ishlash va bahs tashkil qilish:

Topshiriq: “Iqlim o‘zgarishi Markaziy Osiyoga qanday ta’sir qiladi?”

Guruhlar bahs va munozaralar orqali o‘z pozitsiyalarini himoya qiladi va yechim taklif qiladi.

4. Hayotiy muammolar bo‘yicha loyiha tayyorlash:

“Qurbon bo‘lgan ekotizimlarni tiklash uchun qanday chora-tadbirlar zarur?”

O‘quvchilar ekologik muammolar bo‘yicha loyihalar tayyorlab, darsda taqdimot qiladi.

Texnologiyalarning natijalari:

Tanqidiy fikrlash rivojlanadi.

Amaliy va ilmiy bilimlar ortadi.

O‘quvchilarning muloqot va taqdimot ko‘nikmalari shakllanadi.

Dars jarayoni qiziqarli va interaktiv bo‘ladi.

Muammoli ta’lim va savol-javob texnologiyalari geografiya fanida o‘quvchilarning dunyoqarashini kengaytirib, ularni real hayotiy muammolarga yechim topishga o‘rgatadi.

Kartalar, diagrammalar va statistik ma’lumotlarni tahlil qilish

Geografiyada kartalar, diagrammalar va statistik ma’lumotlar o‘quvchilarning analitik fikrlashini rivojlantirish, mintaqaviy farqlarni tushuntirish va global muammolarni tahlil qilish uchun asosiy vositalardir. Ushbu elementlar geografik jarayonlarni vizual va tushunarli tarzda aks ettiradi.

1. Kartalar orqali tahlil

Kartalar – geografik ma’lumotlarni ifodalashning asosiy vositasi bo‘lib, u joyning tabiiy, iqtisodiy va siyosiy xususiyatlarini ko‘rsatadi.

Kartalar yordamida tahlil qilishning usullari:

Solishtirish: Turli mintaqalarning tabiiy resurslari, iqlimi yoki aholi zichligi kartalarini taqqoslash.

Hududiy o‘zgarishlarni tahlil qilish: Iqlim o‘zgarishi, tabiiy ofatlar yoki demografik jarayonlar natijasida yuzaga keladigan o‘zgarishlarni aniqlash.

Masofa va joylashuvni baholash: Savdo yo‘llari, transport tizimlari va strategik joylashuvlarni kartalarda ko‘rsatish va tahlil qilish.

Misol:

Iqlim xaritalari orqali O'zbekistonning janubiy va shimoliy qismlarida yog'ingarchilik farqlarini tahlil qilish.

Aholi zichligi kartasi orqali O'zbekistonning qaysi hududlarida aholi ko'proq to'planganini aniqlash.

2. Diagrammalar bilan ishlash

Diagrammalar ma'lumotlarni grafik shaklda ifodalashga imkon beradi va o'quvchilarga ko'rsatkichlarni oson tushunishga yordam beradi.

Diagrammalar tahlilining asosiy usullari:

Trendlarni aniqlash: Vaqt o'tishi bilan ma'lumotlarning qanday o'zgarganini kuzatish.

Solishtirish: Turli mintaqalarning iqtisodiy yoki ekologik ko'rsatkichlarini qiyoslash.

Foiz va ulushlarni tushunish: Resurslar taqsimoti, aholi migratsiyasi yoki iqtisodiy sektorlarning ulushini aniqlash.

Misol:

O'zbekistonning eksport-import diagrammasini tahlil qilib, qaysi tovarlar ko'proq eksport qilinishini o'rganish.

Energiya manbalari ulushini aks ettiruvchi diagrammalar orqali qayta tiklanuvchi energiya rivojlanishini baholash.

3. Statistik ma'lumotlar asosida tahlil

Statistik ma'lumotlar – geografik va iqtisodiy jarayonlarni raqamlar orqali ko'rsatadi. Bu ma'lumotlar orqali aniq faktlarga asoslangan xulosalar chiqariladi.

Statistik ma'lumotlarni tahlil qilish usullari:

Tendensiyalarni tahlil qilish: Raqamli ko'rsatkichlar asosida iqtisodiy o'sish, aholining ko'payishi yoki resurslar sarfi kabi jarayonlarni aniqlash.

Dinamikani tushunish: Ma'lumotlar ketma-ketligini o'rganib, kelajakdagi jarayonlarni bashorat qilish.

Mintaqaviy farqlarni ko'rsatish: Aholi soni, daromad yoki tabiiy resurslarning mintaqalar bo'yicha taqsimlanishini solishtirish.

Misol:

O'zbekiston viloyatlarining yillik iqtisodiy o'sishi bo'yicha statistik ma'lumotlarini taqqoslash.

Aholi o'sish sur'atlarini ko'rsatadigan jadval orqali tug'ilish va o'lim darajalarini baholash.

Kombinatsiyalangan tahlil

Kartalar, diagrammalar va statistik ma'lumotlarni birgalikda tahlil qilish geografik jarayonlarni chuqur anglash imkonini beradi.

Masalan:

Iqlim o'zgarishi natijasida suv resurslarining kamayishi xaritalar va statistik ma'lumotlar orqali tahlil qilinadi.

Tabiiy ofatlar (sel, yer qimirlashi) xaritalari va statistik jadval ma'lumotlari asosida xavfli hududlar aniqlanadi.

Tahlil qilish natijalari va ahamiyati:

Tanqidiy fikrlash rivojlanadi.

O'quvchilarda tahliliy va mantiqiy fikrlash ko'nikmalari shakllanadi.

Ma'lumotlarni aniq talqin qilish va ilmiy xulosa chiqarishga o'rganadilar.

Global va mahalliy muammolar bo'yicha ongli qarorlar qabul qilish qobiliyati rivojlanadi.

Kartalar, diagrammalar va statistik tahlil geografiya darslarini yanada qiziqarli va amaliy qilish bilan birga, o'quvchilarning mustaqil fikrlashiga ham turtki beradi.

11-slayd

O'quvchilar natijalarini baholash va rivojlanishini kuzatish

Tanqidiy fikrlash bo'yicha testlar va yozma tahlil ishlari

Tanqidiy fikrlash o'quvchilarning mustaqil fikr yuritishi, dalillarga asoslanishi va turli manbalarni tahlil qilish orqali xulosalar chiqarish qobiliyatini rivojlantiradi. Geografiya darslarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun testlar, esse va tahliliy yozma ishlar muhim ahamiyatga ega. Bu usullar o'quvchilarning fikrlash jarayonini faollashtirib, chuqur o'rganishga undaydi.

1. Tanqidiy fikrlash bo'yicha test turlari

1.1. Tanlov testlari (bir nechta javobdan to'g'risini tanlash):

Savol: "Qaysi omil O'zbekiston iqlimining keskin kontinental bo'lishiga asosiy ta'sir ko'rsatadi?"

A) Geografik kenglik

B) Dengizga yaqinligi

C) Yer yuzasining reliefi

D) Dengizdan uzoqligi (To'g'ri javob: D)

Foydasi: O'quvchilar mavjud bilimlarni qayta ko'rib chiqadi va eng aniq javobni topishga intiladi.

1.2. Tahlil talab qiluvchi testlar (muammoli savollar):

Savol: “Aral dengizining qurib borishi O‘zbekistonga qanday ekologik va iqtisodiy ta’sir ko‘rsatmoqda?”

Javob variantlari:

A) Suv resurslarining kamayishi va qurg‘oqchilikning ortishi.

B) Qishloq xo‘jaligi mahsuldorligining oshishi.

C) Hududda iqlimning yumshashi.

D) Dengiz transportining rivojlanishi. (To‘g‘ri javob: A)

Foydasi: O‘quvchilar muammolarni tushunib, sabab va oqibatlarni tahlil qiladi.

1.3. Diagrammalar va xaritalarga asoslangan testlar:

Savol: “Quyidagi xaritada ko‘rsatilgan hududlar orasida suv tanqisligi eng yuqori bo‘lgan mintaqani aniqlang.”

Javob: O‘quvchilar xarita va statistik ma’lumotlar asosida to‘g‘ri xulosaga kelishi lozim.

Foydasi: O‘quvchilar ma’lumotlarni vizual tarzda tahlil qilishni o‘rganadi.

2. Yozma tahlil ishlari va esse mavzulari

2.1. Esse uchun mavzular:

1. “Iqlim o‘zgarishi Markaziy Osiyoga qanday ta’sir qiladi?”

2. “Suv resurslarining taqsimlanishi va kelajakdagi tahdidlar”

3. “Tabiiy ofatlar va ularga qarshi chora-tadbirlar”

4. “Orolbo‘yi ekologik inqirozi: sabablar va yechimlar”

5. “O‘zbekistonning iqtisodiy rivojlanishida tabiiy resurslarning roli”

Foydasi: Esse yozish o‘quvchilarning mantiqiy fikrlashini, dalillarga asoslangan xulosalar chiqarishini va o‘z fikrini aniq ifodalashini rivojlantiradi.

2.2. Tahliliy yozma ishlar (muammolarni tahlil qilish):

Vazifa:

“O‘zbekistonning tog‘li hududlarida yer sirpanishi muammolarini tahlil qiling va bunday ofatlarning oldini olish bo‘yicha chora-tadbirlar taklif qiling.”

Talablar:

Muammo tavsifi va sabablari.

Statistik ma’lumotlar va xaritalar asosida tahlil.

Aniq va amaliy yechimlar taklif qilish.

Foydasi: O‘quvchilar real muammolarni chuqur tahlil qiladi va amaliy yechimlarni ishlab chiqishga o‘rganadi.

3. Muammoli topshiriqlar va guruh ishlari

3.1. Muammoli savollar orqali fikrlash:

“Orol dengizi qurishi davom etsa, bu mintaqaning kelajagiga qanday ta’sir qiladi?”

“O‘zbekistonning qaysi hududlarida ekologik muammolar eng dolzarb?”

Topshiriq:

O‘quvchilar kichik guruhlarda ishlaydi va muammolar yuzasidan yechim taklif qiladi.

4. Tahliliy loyihalar:

Mavzu: “O‘zbekistonning suv resurslarini boshqarish va tejash bo‘yicha takliflar ishlab chiqish.”

Vazifa: O‘quvchilar real loyihalar asosida dala tadqiqotlari o‘tkazadi yoki statistik ma’lumotlar asosida tahliliy hisobot tayyorlaydi.

Natijalar va foydasi:

Tanqidiy fikrlash rivojlanadi.

O‘quvchilar muammolarni chuqur tahlil qiladi va yechim taklif qilishni o‘rganadi.

Mavjud dalillarga asoslangan holda fikr yuritish va o‘z qarashlarini himoya qilish ko‘nikmasi shakllanadi.

Amaliy va nazariy bilimlar bir-birini to‘ldiradi.

Tanqidiy fikrlash bo‘yicha test va yozma ishlar o‘quvchilarning mantiqiy, ijodiy va analitik fikrlashini rivojlantirish uchun samarali vosita bo‘lib, ularning geografik bilimlarini amaliyotda qo‘llash ko‘nikmalarini oshiradi.

12-slayd

Amaliy mashg‘ulot

1-masala: Iqlim o‘zgarishi va uning ta’siri

Vazifa:

So‘nggi 50 yil ichida sayyoramizning turli hududlarida iqlim o‘zgarishi kuzatilmoqda. Quyidagi ma’lumotlar berilgan:

Arktika hududida o‘rtacha harorat 3°C ga oshgan.

Afrika mintaqasida yog‘ingarchilik miqdori 15% ga kamaygan.

Janubi-Sharqiy Osiyoda tropik dovullar soni 20% ga ortgan.

Savollar:

1. Ushbu o‘zgarishlar tabiiy resurslarga qanday ta’sir ko‘rsatadi?
2. Har bir mintaqada yuzaga keladigan ekologik va iqtisodiy muammolarni tahlil qiling.
3. Iqlim o‘zgarishining oldini olish uchun qanday choralar ko‘rilishi mumkin?

2-masala: Aholi zichligi va tabiiy resurslar muvozanati

Vazifa:

Ikkita mamlakat bo‘yicha quyidagi ma’lumotlar taqdim etilgan:

Mamlakat	Aholi soni (mln)	Maydoni (km ²)	Asosiy tabiiy resurslari
A	150	500 000	Neft, gaz , o'rmon
B	80	1 200 000	Qishloq xo'jaligi yerlari, ko'mir

Savollar:

1. Qaysi mamlakatda tabiiy resurslardan foydalanish bosimi yuqori? Nima uchun?
2. Har ikkala mamlakatning resurslardan samarali foydalanishi uchun qanday strategiyalarni taklif qilasiz?
3. Aholi sonining tabiiy resurslarga nisbatan ta'sirini tushuntiring va barqaror rivojlanish uchun tavsiyalar bering.

Javoblari

1-masala: Iqlim o'zgarishi va uning ta'siri

Savol 1: Ushbu o'zgarishlar tabiiy resurslarga qanday ta'sir ko'rsatadi?

Arktika hududi: Muzlarning erishi natijasida dengiz sathi ko'tariladi va qirg'oqbo'yi hududlari suv ostida qoladi. Bu baliqchilik va dengiz transportiga ta'sir qiladi.

Afrika mintaqasi: Yog'ingarchilikning kamayishi qurg'oqchilikni kuchaytiradi, bu esa qishloq xo'jaligini zaiflashtirib, suv tanqisligiga olib keladi. Chorvachilik va dehqonchilik zarar ko'radi.

Janubi-Sharqiy Osiyo: Tropik dovullar sonining ortishi infratuzilmalarga zarar yetkazib, qishloq xo'jaligida hosil yo'qotilishiga sabab bo'ladi. Suv toshqinlari tuproq unumdorligini pasaytiradi.

Savol 2: Har bir mintaqada yuzaga keladigan ekologik va iqtisodiy muammolarni tahlil qiling.

Ekologik muammolar: Arktikada hayvonlar yashash muhiti yo'qoladi (oq ayiq va dengiz yirtqichlari). Afrikada o'rmonlar quriydi va tuproq degradatsiyasi yuzaga keladi. Osiyoda esa toshqinlar natijasida tuproq eroziyasi kuchayadi.

Iqtisodiy muammolar: Arktikada baliq ovlash va dengiz transporti xavf ostida qoladi. Afrikada qurg'oqchilik qishloq xo'jaligi mahsulotlarining kamayishiga olib keladi. Osiyoda infratuzilma tiklanishi uchun katta mablag' talab qilinadi.

Savol 3: Iqlim o'zgarishining oldini olish uchun qanday choralar ko'rilishi mumkin?

Atrof-muhitni muhofaza qilish: Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish, havo ifloslanishini kamaytirish.

Daraxt ekish: O'rmonlarni tiklash va qurg'oqchilikka chidamli o'simliklarni yetishtirish.

Suv resurslarini boshqarish: Suv tejovchi texnologiyalarni joriy etish va suv omborlarini qurish.

Xalqaro hamkorlik: Global iqlim kelishuvlarida faol qatnashish va barqaror rivojlanish dasturlarini ishlab chiqish.

2-masala: Aholi zichligi va tabiiy resurslar muvozanati

Savol 1: Qaysi mamlakatda tabiiy resurslardan foydalanish bosimi yuqori? Nima uchun?

Mamlakat A (aholi soni 150 mln, maydoni 500,000 km²): Aholi zichligi yuqori bo'lgani uchun resurslardan foydalanish bosimi katta. Neft va gaz zahiralari tezroq tugashi yoki ortiqcha qazib olish ekologik zarar keltirishi mumkin.

Mamlakat B (aholi soni 80 mln, maydoni 1,200,000 km²): Aholi soni kam va maydon keng. Resurslar (ko'mir va qishloq xo'jaligi yerlar) yetarli, bosim nisbatan past.

Savol 2: Resurslardan samarali foydalanish strategiyalari:

Mamlakat A:

Energiya tejovchi texnologiyalarni joriy etish.

Neft va gazdan tashqari qayta tiklanuvchi energiya manbalariga e'tibor qaratish.

Aholini resurslardan oqilona foydalanishga o'rgatish.

Mamlakat B:

Qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalarni qo'llash.

Ko'mir qazib olishda ekologik me'yorlarga rioya qilish.

Eksportni diversifikatsiya qilish va qayta ishlash sanoatini rivojlantirish.

Savol 3: Aholi sonining tabiiy resurslarga nisbatan ta'siri va tavsiyalar:

Ta'sir: Aholi ko'paygan sari resurslarga bo'lgan talab oshadi, bu esa yer degradatsiyasi va resurslar tugashiga olib keladi.

Tavsiyalar:

Barqaror rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish.

Aholi o'sishini nazorat qilish va demografik siyosat yuritish.

Mahalliy resurslarni tejash va ekologik muhofaza loyihalarini kengaytirish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi. "Geografiya o'qitish metodikasi" – Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2022.
2. Vahobov A., Eshmurodov S. "Geografiya darslarida innovatsion texnologiyalarni qo'llash" – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
3. Jalilov B. "O'qitishda tanqidiy fikrlash va muammoli yondashuv" – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.
4. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. "Geografiya darsliklari va o'quv metodik qo'llanmalari" – Toshkent, 2023.
5. Shadiyeva N.Sh. "Tabiiyot va geografiya o'qitish metodikasi" – Buxoro: Buxoro davlat universiteti, 2022.
6. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. "Tabiiy fanlar" – Toshkent: Avloniy nomidagi xalq ta'limi muammolarini o'rganish instituti, 2023.
7. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. "Geografiya o'qitish metodikasi" – Toshkent: Yangi Asr Universiteti, 2024.

Elektron manbalar:

1. www.edu.uz
2. www.geografiya.uz
3. www.unesco.org
4. www.criticalthinking.org

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	3. Fanni o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.6. "Geografiya darslarida o'quvchilarning o'quv faoliyati natijalarini baholash"				
Mavzu	1. Geografiya darslarida o'quvchilarning o'quv faoliyati natijalarini baholashning o'ziga xos xususiyatlari				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<p>O'quvchilarda geografiya fanida o'quv faoliyati natijalarini baholashning tamoyillari, usullari va mezonlari to'g'risida tushuncha hosil qilish.</p> <p>-Tarbiyaviy maqsad: O'quvchilarda adolatli, xolis baholashga nisbatan hurmat va mas'uliyat hissini shakllantirish.</p> <p>-Rivojlantiruvchi maqsad: O'quvchilarning analitik fikrlash, mustaqil tahlil qilish va geografik bilimlarni amaliyotda qo'llash qobiliyatlarini rivojlantirish.</p> <p>-Amaliy maqsad: O'quvchilarga geografiya darslarida baholash usullari (testlar, kartografik ishlar, loyihalar, og'zaki va yozma ishlar) orqali bilimlarni mustahkamlash yo'llarini o'rgatish.</p>				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> - Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	Mashg'ulot uchun kerakli jihozlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	Geografiya – bu faqatgina xaritalar va joy nomlari emas, balki atrofimizdagi dunyoni tushunish va undagi o'rnimizni anglash fanidir. Har bir kashfiyot	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama		O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.

	<p>va o'rganilgan yangi bilim bizga dunyo haqida yanada chuqurroq tasavvur beradi. Lekin bu jarayonda qanchalik muvaffaqiyatli ekanimizni bilish uchun o'zimizni baholash va tahlil qilish muhim ahamiyatga ega.</p> <p>Baholash – bu xato va yutuqlarimizni ko'rsatadigan ko'zgu. U bizga nimani yaxshi bilishimiz va qaysi sohada ko'proq harakat qilishimiz kerakligini anglashga yordam beradi. Geografiya darslarida to'g'ri va adolatli baholash nafaqat bilimlarni mustahkamlaydi, balki sizda fanga bo'lgan ishtiyoqni ham oshiradi.</p>				
3. Nazariy qism	<p>Geografiyada baholashning asosiy tamoyillari:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tizimlilik va muntazamlilik: - Obyektivlik va adolatlilik: - Individuallik: - Rivojlantiruvchi baholash: - Ko'p qirrali baholash: 	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	1-12-slaydlar	O'qituvchilar yangi texnologiyalarni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	<p>Geografiya darslarida o'quvchilarning o'quv yutuqlarini baholash metodikasi. Baholashdagi asosiy jihatlar:</p> <ul style="list-style-type: none"> -geografik atamalar, -tushunchalar, -qonun-qoidalarni bilish. <p>Xaritalarni tahlil qilish va ulardan foydalanishni baholash.</p>	30	Guruhlarda ishlash, platformalardan foydalanish	Kahoot, Quizizz, 1-2-tarqatmalar	O'qituvchilarda amaliy topshiriqlarni yechish ko'nikmalari hosil qilinadi.

	<p>Tahlil va sintez qilish qobiliyatini baholash.</p> <p>Geografiya darsida loyiha faoliyatini baholash. Geografik xarita bilan ishlash ko'nikmalarini qanday baholash.</p> <p>Baholash turlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> -O'zini va o'zgani baholash. Og'zaki so'roq. -Yo'zma ishlar (testlar, nazorat ishlari, insholar). -Amaliy topshiriqlar (karta bilan ishlash, atlasdan foydalanish). 				
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish 	15	Suhbat, muhokama, tahlil		O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	- "Men nimani o'rgandim?" usuli orqali xulosa qilish	5	Refleksiya usullari		O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish	5	Suhbat		O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi.

Mavzu: Geografiya darslarida o‘quvchilarning o‘quv faoliyati natijalarini baholashning o‘ziga xos xususiyatlari

Reja:

9. **Geografiya fanida baholashning ahamiyati va turlari**
10. **Geografiyada amaliy va nazariy bilimlarni baholash usullari**
11. **Geografiya darslarida zamonaviy baholash metodlari**
12. **Geografiyada baholash natijalarini tahlil qilish va takomillashtirish yo‘llari**

4-5-6-7-slaydlar

Geografiya fanida baholashning ahamiyati va turlari

Geografiya fanining integrativ xususiyatlari

Geografiya fani tabiat, jamiyat va iqtisodiyot o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni o‘rganadigan ko‘p qirrali fan hisoblanadi. Bu fan boshqa tabiiy va ijtimoiy fanlar bilan uzviy aloqada bo‘lib, o‘quvchilarda keng qamrovli bilim va tushunchalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

1. Tabiiy fanlar bilan integratsiya

Biologiya – Ekologik tizimlar, o‘simlik va hayvonot dunyosi tarqalishi.

Kimyo – Tabiiy suv havzalari va tuproq tarkibini o‘rganish.

Fizika – Atmosfera bosimi, harorat va iqlim o‘zgarishlari jarayonlari.

2. Ijtimoiy fanlar bilan integratsiya

Tarix – Geografik hududlarning rivojlanishi va o‘zgarishlari.

Iqtisodiyot – Hududlarning iqtisodiy rivojlanishi, resurslar va savdo yo‘llari.

Siyosatshunoslik – Davlatlararo chegara, geosiyosiy jarayonlar va mintaqaviy integratsiya.

3. Texnologiya va matematika bilan bog‘liqligi

Matematika – Xaritalarni o‘lchash va masshtab bilan ishlash, statistik tahlillar.

Axborot texnologiyalari – GIS (Geografik axborot tizimlari) va raqamli xaritalar bilan ishlash.

4. Madaniyat va san‘at bilan bog‘liqligi

Madaniyatshunoslik – Turli xalqlarning urf-odatlarini, madaniy merosi va geografik omillar ta‘sirini.

San'at – Landshaft dizayni va tabiiy manzaralarni tasvirlash.

Baholashning asosiy maqsad va vazifalari

1. Baholashning asosiy maqsadi

Geografiya darslarida baholashning asosiy maqsadi o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini aniqlash, ularni rivojlantirish va ta'lim jarayonini takomillashtirishdan iborat. Baholash orqali o'quvchilarning dars materiallarini qanchalik o'zlashtirganini tahlil qilish va o'quv jarayonida individual yondashuvni amalga oshirish mumkin.

2. Baholashning asosiy vazifalari

1. O'quvchilarning bilim darajasini aniqlash

O'quvchilarning geografiya fanidan nazariy va amaliy bilimlarni qay darajada o'zlashtirganini baholash.

Xaritalar, grafiklar va diagrammalar bilan ishlash ko'nikmalarini tahlil qilish.

2. Bilimlardagi bo'shliqlarni aniqlash

O'quvchilarning kamchiliklarini aniqlash va ularni to'ldirish yo'llarini ishlab chiqish.

Dars jarayonida tushunilmagan mavzularni aniqlash va ularga qayta e'tibor qaratish.

3. O'quvchilarni rag'batlantirish

O'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirish.

Yutuqlarni tan olish orqali o'quvchilarda ishonch hosil qilish.

4. O'quv jarayonini takomillashtirish

O'qituvchilarga dars jarayonini yanada samarali tashkil etishda yordam berish.

Dars metodikasini takomillashtirish va interaktiv usullardan keng foydalanishga yo'naltirish.

5. O'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish

Tahliliy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish.

Tabiiy va ijtimoiy jarayonlarga oid mustaqil qaror qabul qilishga o'rgatish.

Formativ va summativ baholash usullari

Geografiya darslarida o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholash jarayonida formativ va summativ baholash usullari qo'llaniladi. Bu usullar o'quvchilarning o'quv jarayonidagi faolligini oshirish, bilimlarni aniqlash va ularning rivojlanishini kuzatishga xizmat qiladi.

1. Formativ baholash (o'quv jarayonida davomiy baholash)

Formativ baholash – o'quv jarayonida muntazam amalga oshiriladigan, o'quvchining rivojlanishini kuzatib borishga qaratilgan baholash turi. Bu usulda asosiy e'tibor jarayonga qaratiladi va o'quvchilarga doimiy fikr-mulohaza beriladi.

Xususiyatlari:

O'quv jarayonining har bir bosqichida amalga oshiriladi.

O'quvchilarning dars davomida qatnashishi va faolligi baholanadi.

Xatolar tuzatiladi va o'quvchiga darhol qayta aloqa beriladi.

O'quvchilarning bilimdagi bo'shliqlari aniqlanib, ularga mos tushuntirishlar beriladi.

Ko'proq rag'batlantirish va o'zini-o'zi baholash imkoniyatini yaratadi.

Usullari:

Og'zaki savol-javob.

Guruhlarda ishlash natijalarini baholash.

Diskussiya va bahslar.

Topshiriqlar va kichik testlar.

O'quvchilarning o'zaro va o'zini baholashi.

Misol:

Geografiya darsida o'quvchilar xarita bilan ishlaganda, o'qituvchi darhol ularning ishini kuzatadi va xatolarini tuzatishga yordam beradi.

2. Summativ baholash (yakuniy baholash)

Summativ baholash – ma'lum bir mavzu, bo'lim yoki semestr yakunida o'quvchilarning erishgan natijalarini baholash uchun o'tkaziladigan yakuniy baholash turi. Bu usulda asosiy e'tibor natijaga qaratiladi.

Xususiyatlari:

Ma'lum vaqt oralig'ida (chorak, yarim yillik, yil yakuni) amalga oshiriladi.

O'quvchilarning yakuniy bilim darajasini aniqlash uchun xizmat qiladi.

O'quvchilarning olgan bahosi natijalarga asoslanadi.

Ob'ektiv va standartlashtirilgan mezonlarga asoslanadi.

Usullari:

Yozma nazorat ishi (test, insholar).

Yakuniy loyiha va tadqiqot ishi.

Og'zaki javoblar va prezentatsiyalar.

Laboratoriya ishlari va amaliy topshiriqlar.

Misol:

Bo'lim yakunida o'quvchilar o'zlashtirgan bilimlarini aniqlash uchun test o'tkaziladi yoki xarita asosida yakuniy loyiha taqdim etiladi.

Formativ va summativ baholashning taqqoslanishi:

Xususiyatlar	Formativ baholash	Summativ baholash
Maqsad	O'quv jarayonini takomillashtirish	Yakuniy natijalarni aniqlash
Vaqt	Dars davomida uzluksiz	Mavzu, chorak yoki yil yakunida
Xususiyati	Jarayonga e'tibor	Natijaga e'tibor
Qayta aloqa	Doimiy va tezkor	Yakuniy va rasmiy

Baholash usuli	Og'zaki va yozma (qisqa muddatli)	Yozma, test va loyiha (uzoq muddatli)
Ta'siri	O'quvchilarning rivojlanishiga yordam beradi	O'quvchilarning umumiy bilimni baholaydi

8-9-slaydlar

Geografiyada amaliy va nazariy bilimlarni baholash usullari

Xaritalar, diagrammalar va jadvallar bilan ishlashda baholash mezonlari

Geografiya darslarida xaritalar, diagrammalar va jadvallar bilan ishlash o'quvchilarning amaliy va tahliliy ko'nikmalarini rivojlantirish uchun muhim sanaladi. Ularning bu boradagi faoliyatini baholashda aniq mezonlarga asoslanish lozim. Bu mezonlar o'quvchilarning nafaqat bilimini, balki ularni amaliyotda qo'llay olish qobiliyatini ham baholash imkonini beradi.

1. Xaritalar bilan ishlashda baholash mezonlari

1.1. Geografik joylashuvni aniqlash

O'quvchi xaritada davlatlar, poytaxtlar, tog'lar, daryolar va boshqa geografik obyektlarni to'g'ri topa olishi kerak.

Belgilangan joylashuv aniqligiga e'tibor qaratiladi.

1.2. Masshtab va masofa aniqlash

Xarita masshtabidan foydalangan holda masofalarni to'g'ri hisoblash.

Masshtabni to'g'ri tushunish va mos ravishda foydalanish.

1.3. Simvollar va belgilarni tushunish

Xaritada geografik belgilar va shartli belgilarni to'g'ri talqin qilish.

Shartli belgilar orqali tabiiy va iqtisodiy obyektlarni farqlash.

1.4. Xarita bo'yicha tahlil qilish

Hududlarning tabiiy resurslari, iqlimi va geografik xususiyatlarini xarita asosida tahlil qila olish.

Xaritalar orqali muammolar va yechimlarni aniqlash.

Misol:

O'quvchilarga davlatlarning tabiiy resurslari ko'rsatilgan xarita beriladi va ular resurslar tarqalishini tahlil qiladi.

2. Diagrammalar bilan ishlashda baholash mezonlari

2.1. Diagrammalarni tahlil qilish

Diagrammadagi ma'lumotlarni o'qiy olish va to'g'ri tushunish.

Diagrammalardan foydalangan holda mintaqaviy yoki global jarayonlarni tahlil qilish.

2.2. Diagramma tuzish

O'quvchi ma'lum ma'lumotlarga asoslanib mustaqil diagramma tuza olishi kerak.

Diagramma aniqligi va to'g'ri qurilganligi baholanadi.

2.3. Diagrammalarni solishtirish va xulosa chiqarish

Turli diagrammalarni solishtirish va ulardan xulosa chiqarish.

Diagramma asosida mintaqalar yoki davlatlar o'rtasidagi o'zgarishlarni tahlil qilish.

Misol:

O'quvchilar harorat va yog'ingarchilik bo'yicha diagrammani o'rganib, hududning iqlim xususiyatlarini aniqlaydi.

3. Jadvallar bilan ishlashda baholash mezonlari

3.1. Ma'lumotlarni o'qish va tahlil qilish

Jadvalda keltirilgan ma'lumotlarni tahlil qilish va ularni to'g'ri talqin qilish.

Jadval asosida umumiy xulosa chiqarish.

3.2. Jadval tuzish

O'quvchi berilgan ma'lumotlarga asoslanib jadval tuza olishi kerak.

Ma'lumotlarning to'g'ri guruhlanganligi va mantiqiy joylashuvi baholanadi.

3.3. Jadvaldan foydalanib taqqoslash

Jadvallar asosida davlatlar, mintaqalar yoki tabiiy jarayonlarni taqqoslash.

Jadvallardagi ma'lumotlar bo'yicha o'zgarishlarni tushuntira olish.

Misol:

O'quvchilarga turli davlatlarning aholisi, iqtisodiy ko'rsatkichlari aks ettirilgan jadval beriladi va ularni taqqoslash topshiriladi.

Umumiy baholash mezonlari:

Aniqlik va to'g'rilik – Geografik obyektlar yoki ma'lumotlar to'g'ri ko'rsatilgan bo'lishi lozim.

Izoh va tushuntirish – Xarita, jadval yoki diagrammadan xulosa chiqarish va ularni tushuntira olish.

Mustaqil fikrlash – O'quvchilarning o'z fikrini asoslab bera olishi.

Amaliy qo'llash – Olingan bilimlarni amaliy topshiriqlarda qo'llay olish.

Laboratoriya va dala tadqiqotlari natijalarini baholash

Geografiya fanida laboratoriya va dala tadqiqotlari o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini shakllantirish va mustahkamlashga xizmat qiladi. Bu tadqiqotlar orqali o'quvchilar geografik jarayonlarni bevosita kuzatadi, o'lchashlar olib boradi va natijalarni tahlil qiladi. Ularning natijalarini baholashda bir nechta mezonlarga asoslaniladi.

1. Laboratoriya tadqiqotlarini baholash mezonlari

1.1. Tayyorlanish va tadqiqot jarayonida ishtirok

O'quvchi laboratoriya ishiga to'liq tayyorgarlik ko'rganligi (asbob-uskunalar, materiallar).

Ish tartibini tushunishi va xavfsizlik qoidalariga rioya qilishi.

1.2. Amaliyotda qo'llash

Tajriba yoki tadqiqot davomida o'lchash, hisoblash va kuzatish jarayonlarini to'g'ri bajara olishi.

Asboblardan to'g'ri ishlashi va natijalarni yozib borishi.

1.3. Tahlil va natijalar

Olingan natijalarni to'g'ri tahlil qilishi va tushuntirishi.

Natijalarni grafik, diagramma yoki jadval ko'rinishida taqdim etishi.

1.4. Xulosa va hisobot tayyorlash

Tadqiqot natijalari bo'yicha aniq va mantiqiy xulosa chiqarishi.

Hisobotda tadqiqot bosqichlarini batafsil bayon qilishi va ilmiy tilda tushuntirishi.

Misol:

O'quvchilar tuproq namunasining tarkibini o'rganish bo'yicha laboratoriya ishi olib boradi va natijalarini diagramma ko'rinishida taqdim etadi.

2. Dala tadqiqotlarini baholash mezonlari

2.1. Rejalashtirish va tayyorgarlik

Dala tadqiqotiga oldindan tayyorgarlik (kerakli asboblardan va materiallar).

Hudud va tadqiqot obyekti bo'yicha ma'lumot yig'ish.

2.2. Jarayonni to'g'ri bajarish

Dala tadqiqotida aniq va to'g'ri o'lchovlar olib borish.

Kuzatishlar va ma'lumotlarni yozib borish, tasvirga olish (fotosurat, eskizlar).

2.3. Ma'lumotlarni tahlil qilish va taqdim etish

Yig'ilgan ma'lumotlarni jadval, diagramma yoki xarita shaklida taqdim etish.

Hududning tabiiy sharoitlari va geografik xususiyatlarini tahlil qilish.

2.4. Tashabbuskorlik va mustaqil fikrlash

Tadqiqot davomida o'zini faol va tashabbuskor ko'rsatish.

Kutilmagan holatlarda muammoni hal qilish bo'yicha mustaqil qaror qabul qilish.

Misol:

O'quvchilar mahalliy daryo bo'yida dala tadqiqoti o'tkazadi, suvning harorati, oqim tezligi va ifloslanish darajasini o'lchaydi. So'ngra olingan natijalar asosida tahlil va xulosa chiqaradi.

3. Umumiy baholash mezonlari:

Mezon	Tavsifi	Ball
Tayyorlanish va ishtirok	Tadqiqotga puxta tayyorgarlik ko'rish va faol ishtirok	20

Amaliy ko'nikmalar	Asboblarni bilan ishlash va o'lchashlarni to'g'ri bajarish	25
Tahlil va natijalarni tushuntirish	Ma'lumotlarni to'g'ri tahlil qilish va natijalarni talqin qilish	30
Hisobot va taqdimot	Tadqiqot natijalarini mantiqiy va ilmiy asosda tushuntirish	25
Jami:		100

4. Tadqiqot natijalarini baholashda e'tibor qaratish lozim bo'lgan jihatlar:

Aniqlik – O'lchov va kuzatish natijalari to'g'ri va aniq bo'lishi kerak.

Tartib – Hisobot va diagrammalar tushunarli va tartibli bo'lishi zarur.

Ijodkorlik – Dala va laboratoriya tadqiqotlarida ijodiy yondashuv.

Fikr-mulohaza – O'quvchining xulosalari dalillar bilan asoslangan bo'lishi.

10-slayd

Geografiya darslarida zamonaviy baholash metodlari

Texnologiyalar va elektron platformalar yordamida baholash

Texnologiyalar va elektron platformalar ta'lim jarayonida baholashni yanada samarali, aniq va vaqtni tejashga imkon beruvchi vositalar sifatida keng qo'llanila boshlandi. Bu usullar o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholashda yangi imkoniyatlar yaratadi, o'qituvchilarga esa baholash jarayonini soddalashtirish va yaxshilash imkonini beradi.

1. Elektron platformalar orqali baholashning afzalliklari

Tezkor natijalar – Testlar va imtihonlar natijalari aniq va tezkor tarzda olinadi, bu esa o'quvchilarga o'z bilimlarini darhol baholash imkoniyatini beradi.

Shaxsiylashtirish – Platformalar individual talablarga asoslanib, o'quvchilarning rivojlanish darajasiga qarab turli xil materiallar va topshiriqlar taqdim etishi mumkin.

Automatlashtirilgan tizimlar – Ba'zi platformalar avtomatik baholashni amalga oshiradi, bu esa o'qituvchilarga ko'proq vaqtni ta'lim jarayonining boshqa aspektlariga sarflash imkonini beradi.

Eng yaxshi amaliyotlarni taqdim etish – Elektron platformalar o‘quvchilarga baholash natijalari asosida o‘z kamchiliklarini aniqlash va o‘z ustida ishlash imkoniyatini beradi.

2. Texnologiyalar yordamida baholash usullari

2.1. Testlar va so‘rovnomalar

Onlayn testlar – O‘quvchilarning bilimini baholash uchun turli xil onlayn testlar va so‘rovnomalar yaratilishi mumkin. Bu testlar avtomatik tarzda baholanadi va natijalar darhol olinadi.

Quizlet va Kahoot! kabi interaktiv platformalar yordamida qisqa savol-javoblar va viktorinalar o‘tkazish mumkin.

2.2. Onlayn loyiha va topshiriqlar

O‘quvchilarga o‘z bilimlarini mustaqil tarzda baholash uchun loyiha asosida topshiriqlar berish mumkin. Bu topshiriqlarni Google Classroom, Moodle yoki Edmodo kabi platformalarda yuborish va tekshirish mumkin.

Loyiha ishlari asosida o‘quvchilar bilimlarni amaliyotga tadbiiq etish va natijalarni taqdim etish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

2.3. Elektron portfoliolar

Portfoliolar – O‘quvchilarning o‘quv jarayonidagi erishgan yutuqlari, ishlarining to‘plami bo‘lib, ular texnologik platformalar yordamida elektron shaklda tashkil qilinadi.

O‘quvchilar portfolioda o‘zining yozma ishlarini, prezentatsiyalarini, grafikalarini va boshqa ishlanmalarni taqdim etadi. Bu ishlanmalar o‘qituvchi tomonidan baholanadi va izohlanadi.

2.4. Simulyatsiyalar va virtual laboratoriyalar

Virtual laboratoriyalar – Geografiya kabi amaliy fanlar uchun maxsus simulyatorlar orqali o‘quvchilar turli geografik hodisalarni va jarayonlarni amalda sinab ko‘rishlari mumkin.

GeoGebra, PhET va boshqa ta‘lim simulyatorlari yordamida o‘quvchilar o‘z bilimlarini tekshirishi va yangi jarayonlarni virtual tarzda o‘rganishi mumkin.

2.5. Video va audio tahlil

O‘quvchilar tomonidan video yoki audio formatida taqdim etilgan loyiha ishlari yoki taqdimotlarni baholash. Ushbu materiallar o‘qituvchilar tomonidan ko‘rish va tahlil qilish imkonini beradi.

Flipgrid kabi platformalar o‘quvchilarning video materiallari orqali baholash imkoniyatini yaratadi.

3. Texnologiyalar va elektron platformalar yordamida baholashning baholash mezonlari

3.1. Maqsadga muvofiqlik

O‘quvchining topshiriqlari va testlari o‘quv maqsadlariga mos kelishi va o‘quvchilarning qaysi ko‘nikmalarini baholashini aniq ko‘rsatishi kerak.

3.2. To‘g‘rilik va aniqlik

Platformada taqdim etilgan materiallar va baholash natijalari aniq va xatolarsiz bo'lishi kerak. O'quvchilarning javoblarini aniq va ob'ektiv tarzda baholash zarur.

3.3. Interaktivlik

O'quvchilarga baholash jarayonida interaktiv yondashuv taqdim etilishi zarur. O'quvchilarga o'z baholarini ko'rib chiqish va ularni tahlil qilish imkoniyati berilishi lozim.

3.4. Vaqtni tejash

Elektron platformalar yordamida o'qituvchilar va o'quvchilar vaqtni tejash imkoniyatiga ega bo'lishi kerak. Baholash jarayoni avtomatizatsiya qilinishi va natijalar tezda olinishi lozim.

3.5. Takrorlanish va o'rganish

O'quvchilarga baholash natijalarini ko'rib chiqish, xatolarini tushunish va yaxshilanish uchun imkoniyat berish zarur. Bu orqali o'quvchilar o'z bilimlarini rivojlantirishga imkon topadilar.

4. Texnologiyalar va elektron platformalar yordamida baholashning afzalliklari va kamchiliklari

Afzalliklari:

Tez va samarali – Baholash jarayoni tez amalga oshiriladi.

Shaxsiy yondashuv – O'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashtirish mumkin.

Ob'ektivlik – Baholash jarayoni avtomatik va ob'ektiv bo'ladi.

Natijalarni saqlash va tahlil qilish – Elektron tizimlar o'quvchilarning tarixiy baholarini saqlab, ular asosida tahlil qilish imkonini beradi.

Kamchiliklari:

Internetga bog'liq – Elektron baholash tizimlari internetga bog'liq bo'lishi mumkin, bu esa ba'zan muammolarni keltirib chiqaradi.

Texnik nosozliklar – Ba'zida texnik nosozliklar yuzaga kelishi mumkin, bu baholash jarayonini sekinlashtiradi.

O'quvchilarning texnik ko'nikmalari – O'quvchilarda zarur bo'lgan texnik ko'nikmalar bo'lmasligi mumkin.

11-12-slaydlar

Geografiyada baholash natijalarini tahlil qilish va takomillashtirish yo'llari

O'quvchilarning yutuq va kamchiliklarini aniqlash

O'quvchilarning yutuq va kamchiliklarini aniqlash ta'lim jarayonining muhim qismidir, chunki bu o'quvchilarni rivojlantirish, o'qituvchining ta'lim jarayonini takomillashtirish va o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashish imkonini beradi. O'quvchilarning yutuq va kamchiliklarini aniqlashning samarali usullari o'quvchilarning o'rganish jarayoniga yanada chuqurroq kirish imkoniyatini yaratadi.

1. Yutuqlarni aniqlash

Yutuqlarni aniqlash o'quvchilarning ta'limdagi muvaffaqiyatlarini baholashni o'z ichiga oladi. Bu o'quvchining ilmiy va amaliy ko'nikmalarini o'lchashni talab qiladi.

1.1. Bilim darajasi

O'quvchining o'quv dasturiga qanchalik mos kelishini baholash.

Testlar, imtihonlar yoki qisqa savol-javoblar yordamida o'quvchilarning nazariy bilimlari tekshiriladi.

1.2. Amaliy ko'nikmalar

O'quvchining geografik jarayonlarni, laboratoriya va dala tadqiqotlarini bajara olish darajasi.

Mustaqil ishlar, loyihalar, tajriba va amaliy topshiriqlar asosida o'quvchilarning ko'nikmalari aniqlanadi.

1.3. Faol ishtirok

Darsda va boshqa o'quv faoliyatlarida o'quvchining faol ishtiroki.

O'quvchi darsdagi munosabati, savol berishi, muhokamalar va guruh ishlaridagi ishtiroki orqali baholanadi.

1.4. Mustaqil fikrlash

O'quvchining yangi mavzularni tushunish, mustaqil fikrlash va o'z xulosalarini asoslash qobiliyati.

O'quvchilarni mustaqil tahlil qilish va mantiqiy xulosalar chiqarishlari baholanadi.

Misol:

Bir o'quvchi geografiya darsida olingan natijalar asosida tajriba o'tkazib, o'z fikrlarini asoslab, to'g'ri xulosa chiqaradi.

2. Kamchiliklarni aniqlash

Kamchiliklarni aniqlashda o'quvchilarning o'rganish jarayonida qaysi sohalarda qiyinchiliklarga duch kelishini aniqlash lozim. Bu yordamida o'quvchiga qo'shimcha yordam ko'rsatish va rivojlantirishga yo'naltirilgan choralar ko'rish mumkin.

2.1. O'quv materiallarini tushunishdagi qiyinchiliklar

O'quvchining mavzuni tushunmasligi yoki noto'g'ri tushunishi.

Bu holatni tekshirish uchun savollar, izohlar va qo'shimcha tushuntirishlar yordamida aniqlanadi.

2.2. Savodxonlik va bilimlarni qo'llashdagi qiyinchiliklar

O'quvchining o'z bilimlarini amaliyotda qo'llay olish darajasi.

Misollar va amaliy ishlar orqali o'quvchining bilimlarini real hayotga tatbiq etishda qiyinchiliklarga duch kelishi aniqlanadi.

2.3. Faoliyatdagi passivlik

O'quvchi darslarda faol ishtirok etmasligi, savol bermaslik yoki javob berishda qiyinchiliklarga duch kelishi.

Bunday holatlar o'qituvchi tomonidan kuzatiladi va o'quvchiga yordam berish uchun shaxsiy yondashuv talab qiladi.

2.4. Mustaqil ishlashda qiyinchiliklar

O'quvchining mustaqil ishlash va o'z fikrini bildirishda qiyinchiliklari.

Darsdan tashqari qo'shimcha materiallarni o'rganishda kamchiliklar aniqlanadi.

Misol:

Bir o'quvchi testni yaxshi topshirgan bo'lsa ham, amaliy topshiriqlarda xatolar qiladi va bunda uni qo'shimcha mashq qilishga yo'naltirish kerak.

3. Yutuq va kamchiliklarni aniqlashda foydalaniladigan vositalar

3.1. Formativ baholash

O'quvchilarni o'qish jarayonida doimiy ravishda baholash (qisqa testlar, savollar, guruh ishlari) orqali yutuq va kamchiliklar aniqlanadi.

Bu usul o'quvchilarning rivojlanish jarayonini doimiy nazorat qilish imkonini beradi.

3.2. Summativ baholash

Dars oxirida yoki mavzu tugagandan so'ng, o'quvchilarning bilimlarini yakuniy baholash (imtihon, test, loyiha) orqali yutuqlar va kamchiliklar aniqlanadi.

Bu yondashuv o'quvchilarning umumiy bilim darajasini aniqlash uchun ishlatiladi.

3.3. O'zini-o'zi baholash va hamkorlikda baholash

O'quvchilar o'zlarining o'qish jarayonini o'zlari baholashi (o'z-o'zini baholash).

Hamkorlikda baholashda o'quvchilar bir-birlarining ishlanmalarini tahlil qilib, yutuq va kamchiliklarni aniqlashadi.

3.4. Test va test tizimlari

Onlayn yoki an'anaviy testlar orqali o'quvchilarning bilim darajasini o'lchash.

Test natijalari orqali yutuqlar va kamchiliklar aniq belgilanadi.

3.5. Video va audio tahlil

Dars davomida o'quvchilarning video yoki audio materiallari yordamida faoliyatlarini tahlil qilish.

O'quvchilar tomonidan taqdim etilgan video va audio materiallar orqali o'qish jarayonidagi zaif tomonlar aniqlanadi.

4. Yutuq va kamchiliklarni aniqlash bo'yicha tavsiyalar

4.1. Doimiy va muntazam baholash

O'quvchilarning yutuqlari va kamchiliklarini aniqlashda doimiy baholash tizimini qo'llash zarur. Bu o'quvchilarning o'zgarishlarini doimiy ravishda kuzatish imkonini beradi.

4.2. Individual yondashuv

Kamchiliklarni aniqlashda individual yondashuvni qo'llash kerak. O'quvchilarning har biriga alohida yordam ko'rsatish va yutuqlarini rivojlantirish uchun individual reja ishlab chiqish muhim.

4.3. Yutuqlarni mukofotlash

O'quvchilarning yutuqlarini tan olish va mukofotlash orqali ularni yanada motivatsiya qilish zarur. Bu o'quvchilarga o'z muvaffaqiyatlarini baholash va yanada yuqori natijalarga erishish uchun ilhom beradi.

13-14-slaydlar

Amaliy mashg'ulot

Masala 1: Geografiya darsida o'quvchilarning yutuq va kamchiliklarini aniqlash

Bir geografiya o'qituvchisi, 9-sinf o'quvchilariga "Iqlim va uning o'zgartirish omillari" mavzusida dars o'tadi. O'quvchilar mavzu bo'yicha test va amaliy topshiriqni bajaradilar. O'quvchilardan birining test natijasi yaxshi, ammo amaliy topshiriqda uning tushunchasi va yondashuvi xato ekanligi ko'rinadi.

O'quvchining test natijasiga qarab uning bilim darajasi qanday baholanadi?

Amaliy topshiriqda yuzaga kelgan kamchiliklarni aniqlash uchun qanday baholash usullarini qo'llash mumkin?

Masala 2: Yutuq va kamchiliklarni aniqlash bo'yicha individual yondashuv

Bir geografiya o'qituvchisi 7-sinf o'quvchilariga "Yerning ichki tuzilishi" mavzusini o'rgatmoqda. O'quvchilarning ba'zilarida mavzu bo'yicha yaxshi natijalar kuzatilmoqda, lekin ayrim o'quvchilar tushunishda qiyinchiliklarga duch kelmoqdalar. O'qituvchi har bir o'quvchining bilim darajasini baholash uchun turli baholash vositalaridan foydalanadi (testlar, izohli savollar, amaliy topshiriqlar).

O'quvchining individual kamchiliklarini aniqlashda qanday vositalar samarali bo'ladi?

Yutuqlarni mukofotlash va kamchiliklarni bartaraf etish uchun qanday yondashuvlarni tavsiya qilasiz?

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Pirogov, S. V. (2021). Geografiya ta'limining zamonaviy yondashuvlari. Toshkent: O'zbekiston Respublikasining O'qituvchilar va Tarbiyachilar jamiyati nashriyoti.
2. Ismoilov, X. M. (2022). O'quv faoliyatida baholash: Teoriya va amaliyot. Toshkent: Ta'lim nashriyoti.
3. Sharipov, B. S. (2020). Geografiya darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish. Samarqand: Ta'lim innovatsiyalari nashriyoti.
4. Abdullaeva, N. A. (2023). Ta'limda raqamli texnologiyalar va baholash: Integratsiyalashgan yondashuvlar. Toshkent: Informatika va ta'lim nashriyoti.
5. Maksudov, D. I., & Yuldoshev, F. R. (2021). Geografiya va tabiatshunoslikni o'qitishda integratsiya metodlari. Toshkent: Ta'lim va madaniyat nashriyoti.
6. Bekmuratov, A. D. (2022). Geografiya fanining didaktik asoslari. Buxoro: Buxoro universiteti nashriyoti.
7. Tashkent, Z. F. (2020). Geografiya fanini o'qitishda yutuqlar va kamchiliklarni tahlil qilish. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Geografiya fanini o‘qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O‘quv modul	3.7. O‘qituvchilarning ehtiyoji asosida mutaxassislik fanidan tanlov				
Mavzu	Mantiqiy savol va topshiriqlar ustida ishlash va tahlil qilish usullari				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg‘ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O‘qituvchilarning fanini o‘qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O‘qituvchilarning hamkorlikda o‘qitish texnologiyalarni qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - “Mavzuning dolzarbligi” haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	- Mantiqiy savol va topshiriqlar ustida ishlash va tahlil qilishni tushuntirish; - Hamkorlikda o‘qitish texnologiyalarining qo‘llanilishi;	15	Taqdimot, ko‘rgazmali tushuntirish	4-7- slaydlar	O‘qituvchilar fanni o‘qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o‘rganadi.

	<ul style="list-style-type: none"> - Fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish; - Slaydlar bilan tushuntirish 				
4. Amaliy mashg‘ulot	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish; 	35	Guruhlarda ishlash,	2- tarqatmalar; 8-slayd	O‘qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo‘yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg‘ulot jarayoni bo‘yicha fikr-mulohazalar olish; 	10	Suhbat, muhokama, tahlil	9-slayd; 3-ilova	O‘qituvchilar o‘z tajribalarini o‘rtoqlashadi va yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi.
6. Refleksiya	<ul style="list-style-type: none"> - “Men nimani o‘rgandim?” usuli orqali xulosa qilish - “Mantiqiy savol va topshiriqlar ustida ishlash va tahlil qilish usullari” refleksiyasi 	5	Refleksiya usullari	10-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg‘ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	11-12-slayd	O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo‘naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko‘rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o‘quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o‘ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo‘yicha XXI asr ko‘nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O‘quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo‘linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

Xarita asosida tahlil qilish savollari.

2-guruh

Iqlim va tabiiy resurslar tahliliga oid savollar.

3-guruh uchun topshiriq

Geografik muammolarni hal qilishga qaratilgan savollar.

4-guruh uchun topshiriq

Diagramma va grafiklar asosida savollar.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to‘ldirishadi.

- nn) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?
- oo) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?
- pp) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o‘rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: Mantiqiy savol va topshiriqlar ustida ishlash va tahlil qilish usullari

Reja:

1. Geografiya darslarida o'quvchilarga beriladigan mantiqiy savollar va topshiriqlar mazmuni va mohiyati
2. Geografiya darslarida o'quvchilarning tahlil qilish va muammoli topshiriqlarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantirish
3. Xalqaro baholash dasturlari asosida mantiqiy savollar ustida ishlash
4. Qo'shimcha adabiyotlardan foydalangan holda mantiqiy savol va topshiriqlarni tahlil qilish

3-slayd

1. Geografiya darslarida o'quvchilarga beriladigan mantiqiy savollar va topshiriqlar mazmuni va mohiyati

Geografiya fani tabiat va jamiyat o'rtasidagi murakkab aloqalarni o'rgatuvchi muhim fanlardan biri bo'lib, bu jarayonda o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish alohida ahamiyatga ega. Mantiqiy savollar va topshiriqlar o'quvchilarda bilimlarni o'zlashtirish, ular asosida xulosalar chiqarish va qaror qabul qilish qobiliyatini shakllantiradi. Ularning mazmuni va mohiyati o'quvchilarning yosh xususiyatlari, bilim darajasi va mavzuning murakkabligiga qarab aniqlanadi. Quyida ushbu savollar va topshiriqlarning asosiy xususiyatlari haqida batafsil ma'lumot keltirilgan.

Mantiqiy savollarning mazmuni

1. Xarita asosida tahlil qilish savollari: Geografiya fani o'quvchilardan xarita bilan ishlash ko'nikmalarini talab qiladi. Masalan, "Qanday qilib daryo vodiysi bilan cho'l hududining iqlim sharoitlari o'rtasidagi farqni xarita yordamida aniqlash mumkin?" kabi savollar orqali o'quvchilar geografik ma'lumotlarni o'qish va ularni tahlil qilishni o'rganadi. Xaritalar bilan ishlash nafaqat bilim, balki amaliy ko'nikmalarni ham rivojlantiradi.

2. Iqlim va tabiiy resurslar tahliliga oid savollar: O'quvchilardan iqlim zonolari va tabiiy resurslar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash talab qilinadi. Misol uchun:

- "Nima uchun ekvatorial hududlarda o'rmonlar ko'proq uchraydi?"

- "Markaziy Osiyo mamlakatlarida suv resurslarining taqchilligi qanday muammolarni keltirib chiqaradi?" Bunday savollar o'quvchilarning sabab-oqibat bog'liqliklarini tushunish qobiliyatini oshiradi.

3. Geografik muammolarni hal qilishga qaratilgan savollar: Ushbu savollar geografik jarayonlarning oqibatlarini aniqlash va ularni hal qilish bo'yicha fikr yuritishni talab qiladi. Masalan, "Agar o'rmonlarning kesilishi davom etsa, bu jarayon global iqlim

o'zgarishlariga qanday ta'sir ko'rsatadi?" kabi savollar o'quvchilarning ekologik muammolar bo'yicha tahlil qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

4. Diagramma va grafiklar asosida savollar:

Diagrammalar va grafiklar yordamida o'quvchilarga tahliliy vazifalar beriladi. *Masalan:*

- "Har bir materikning yillik yog'in miqdori grafigidan kelib chiqib, qaysi materik eng ko'p yog'in oladi?"

- "Energiya manbalarining iste'moli diagrammasini tahlil qilib, qaysi hududda qaysi manbadan foydalanish ustunligini aniqlang." Ushbu savollar orqali o'quvchilar grafik ma'lumotlarni o'qish va ulardan to'g'ri xulosalar chiqarishni o'rganadi.

5. O'xshashlik va farqlarni aniqlashga oid savollar: O'quvchilarga ikkita geografik hudud yoki jarayonni taqqoslashga doir topshiriqlar beriladi.

Masalan:

- "Tayga va savanna tabiat zonalari o'rtasidagi asosiy farqlar nimalardan iborat?"

- "Nima uchun Shimoliy va Janubiy yarim sharlarning iqlim sharoitlari bir-biridan farq qiladi?" Bu turdagi savollar o'quvchilarning analitik fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Mantiqiy savollar va topshiriqlarning mohiyati

1. Geografik bilimlarning tizimlashtirilishi: Mantiqiy savollar orqali o'quvchilar mavzu bo'yicha bilimlarini tizimlashtiradi va o'rganilgan ma'lumotlarni yaxlit tushunishga intiladi. Bu o'quvchilarning mavzularni eslab qolishiga va ulardan foydalana olishiga yordam beradi.

2. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish: Savollar va topshiriqlar o'quvchilarga har bir masalani chuqur o'rganish va tanqidiy baholash imkonini beradi. Bu esa ularda ilmiy muloqot qilish va muammoli vaziyatlarni tahlil qilish qobiliyatini shakllantiradi.

3. Ijodkorlik va mustaqil fikrlash: O'quvchilardan geografik muammolarni hal qilish bo'yicha yangi yechimlar taklif qilish talab qilinganda, ularning ijodiy va mustaqil fikrlash qobiliyati rivojlanadi.

4. Amaliy ko'nikmalarni shakllantirish: Mantiqiy savollar amaliy masalalarni hal qilishga qaratilgan bo'lib, o'quvchilarga o'rganilgan bilimlarni kundalik hayotda qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, aholi zichligini hisoblash yoki hududlararo transport masofalarini aniqlash kabi masalalar.

5. O'quvchilarning qiziqishini oshirish: Muammoli savollar va tahliliy topshiriqlar orqali o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishi ortadi. Ular mavzuga faolroq yondashib, dars jarayonida faol ishtirok etadi.

6. Global masalalarni tushunish: Mantiqiy savollar o'quvchilarga global iqlim o'zgarishi, resurslar taqchilligi va boshqa dolzarb masalalar haqida bilim olishga yordam beradi. Bu esa ularni jahon geografik muammolariga nisbatan mas'uliyatli yondashishga o'rgatadi.

Geografiya darslarida mantiqiy savollar va topshiriqlar o'quvchilarning faqat bilim olishini emas, balki bu bilimlarni amaliy qo'llash, tahlil qilish va o'zaro bog'liqliklarni

tushunish qobiliyatini ham rivojlantiradi. Ular orqali o'quvchilar tabiat va jamiyat o'rtasidagi murakkab aloqalarni chuqurroq o'rganib, hayotiy masalalar bo'yicha to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmasini shakllantiradi. Shu bilan birga, bu savollar darsning qiziqarli va samarali o'tishini ta'minlaydi.

2. Geografiya darslarida o'quvchilarning tahlil qilish va muammoli topshiriqlarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantirish

Geografiya fani o'quvchilarning tabiat va jamiyat o'rtasidagi murakkab aloqalarni o'rganishiga xizmat qiladigan muhim yo'nalishlardan biridir. Ushbu jarayon o'quvchilardan nafaqat bilimlarni yod olishni, balki ularni tahlil qilish va amalda qo'llay olishni ham talab qiladi. Ayniqsa, muammoli topshiriqlar orqali o'quvchilarning analitik fikrlash qobiliyati, muammolarni hal qilish va xulosalar chiqarish ko'nikmalari shakllanadi.

O'quvchilarning tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish

Tahlil qilish geografik ma'lumotlarni chuqur o'rganish va ular orasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlashga asoslanadi. Bu ko'nikmani shakllantirish quyidagi usullar orqali amalga oshiriladi:

1. Geografik ma'lumotlarni o'qish va tahlil qilish: Xaritalar, diagrammalar va grafiklar bilan ishlash orqali o'quvchilar geografik ob'yektlarning joylashuvi, tabiiy resurslar taqsimoti va iqlim sharoitlari haqida ma'lumotlarni tahlil qilishni o'rganadi. Misol uchun:

o'“Xaritada yirik daryolar va shaharlar joylashuvini tahlil qilib, ularning iqtisodiy ahamiyatini aniqlang.”

2. Sabab-oqibat bog'liqliklarini o'rganish: O'quvchilarga sabab-oqibat aloqalarini aniqlashga qaratilgan savollar beriladi. Masalan:

o'“Qanday qilib cho'llarning kengayishi tuproq eroziyasiga olib keladi?” Ushbu savollar geografik jarayonlarning bir-biri bilan qanday bog'liqligini tushunishga yordam beradi.

3. Hududlarni taqqoslash: O'quvchilar ikkita geografik hududni o'zaro taqqoslash orqali ularning farqli va o'xshash jihatlarini aniqlaydi. Masalan:

o'“Shimoliy va Janubiy yarimshar iqlim sharoitlarini taqqoslang va asosiy farqlarni aniqlang.”

4. Geografik muammolarni tahlil qilish: O'quvchilarga real hayotga oid muammoli vazifalar beriladi. Masalan:

o'“Qanday choralar ko'rilsa, suv resurslarining taqchilligi masalasi hal etiladi?” Bunday topshiriqlar o'quvchilarni ekologik muammolar bo'yicha chuqur fikr yuritishga undaydi.

Muammoli topshiriqlarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantirish

Muammoli topshiriqlar o'quvchilardan aniq vaziyatga mos echimlarni izlashni talab qiladi. Ular o'quvchilarning mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Quyida ushbu ko'nikmalarni shakllantirishning asosiy yo'llari keltirilgan:

1. **Muammoli vaziyat yaratish:** Dars davomida o'qituvchi muammoli savollar berish orqali o'quvchilarni faol fikrlashga undaydi. Masalan:

- "Agar yirik sanoat korxonalari o'rmon hududida qurilsa, bu qanday ekologik muammolarga olib kelishi mumkin?" Bunday savollar muammoning sabablarini tushunish va yechim taklif qilishga yordam beradi.

2. **Guruhda muhokama qilish:** Muammoli topshiriqlar guruh bo'lib ishlash orqali hal qilinadi. Bu jarayonda o'quvchilar o'zaro fikr almashadi, bir-biridan o'rganadi va mantiqiy xulosalar chiqaradi. Masalan:

- "Guruhingiz bilan global isish muammosini hal qilish bo'yicha choralarni ishlab chiqing."

3. **Amaliy topshiriqlar berish:** Amaliy topshiriqlar o'quvchilarni geografik bilimlarni real hayotda qo'llashga o'rgatadi. Masalan:

- "Hududingizda ekologik muammolarni aniqlang va ularni bartaraf etish bo'yicha reja tuzing."

4. **Tanqidiy fikrlashni rag'batlantirish:** O'quvchilarga o'z xulosalarini mantiqiy asoslashga qaratilgan vazifalar beriladi. Masalan:

- "Yerning urbanizatsiyasi qaysi geografik hududlarda eng katta ekologik xavflarni keltirib chiqaradi va nima uchun?" Bu o'quvchilarda ma'lumotlarni chuqur tahlil qilish va ularga tanqidiy yondashish qobiliyatini rivojlantiradi.

Tahlil qilish va muammoli topshiriqlarni hal qilishning ahamiyati

1. **Mavzuni chuqur tushunish:** Tahlil qilish va muammoli topshiriqlarni hal qilish orqali o'quvchilar mavzuga chuqurroq kirib boradi va uning mohiyatini yaxshiroq tushunadi.

2. **Hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish:** Bunday topshiriqlar yordamida o'quvchilar geografik bilimlarni amaliyotga tadbiq qilishni o'rganadi. Bu ularga real hayotda uchraydigan muammolarni hal qilish ko'nikmasini beradi.

3. **Ijodkorlik va mantiqiy fikrlash:** Muammoli topshiriqlar o'quvchilarni ijodkorlik bilan yondashishga va mantiqiy fikrlash orqali yangi yechimlar taklif qilishga o'rgatadi.

4. **Mas'uliyat hissini oshirish:** Ekologik va global muammolarni tahlil qilish orqali o'quvchilar tabiatga mas'uliyat bilan qarash va ularni himoya qilish ahamiyatini anglaydi.

5. **Jamoaviy ish ko'nikmalarini rivojlantirish:** Guruhlarda ishlash orqali o'quvchilar bir-birining fikrlarini hurmat qilish, birgalikda qaror qabul qilish va o'zaro hamkorlik qilishni o'rganadi.

Geografiya darslarida tahlil qilish va muammoli topshiriqlarni hal qilishga qaratilgan faoliyatlar o'quvchilarning intellektual rivojlanishini ta'minlaydi. Ushbu jarayon

o‘quvchilarga geografik bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirish, mantiqiy va tanqidiy fikrlash, hamda jahonning dolzarb muammolarini hal qilish bo‘yicha ijodiy yondashishni o‘rgatadi. Natijada, o‘quvchilar nafaqat bilimli, balki o‘z atrof-muhitiga mas’uliyatli yondashadigan faol shaxslar sifatida shakllanadi.

3. Xalqaro baholash dasturlari asosida mantiqiy savollar ustida ishlash

Xalqaro baholash dasturlari (masalan, PISA, TIMSS) o‘quvchilarning nafaqat bilimlarini, balki ularning amaliyotda olingan bilimlarni qo‘llay olish, tahlil qilish va mantiqiy xulosalar chiqarish ko‘nikmalarini ham baholaydi. Geografiya darslarida ushbu dasturlar talablariga mos tarzda mantiqiy savollar ustida ishlash o‘quvchilarning nafaqat fan bo‘yicha qobiliyatlarini, balki ularning tanqidiy fikrlash va ijodkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Xalqaro baholash dasturlari talablari

Xalqaro dasturlar doirasidagi mantiqiy savollar quyidagi mezonlarga asoslanadi:

1. **Amaliy masalalar:** Savollar real hayotdagi muammolarni aks ettiradi va ularni hal qilishga qaratilgan bo‘ladi.

2. **Ko‘p bosqichli tahlil:** Muammo yechimini topish uchun o‘quvchilar bir nechta bosqichdan o‘tishi kerak.

3. **Ijodkorlik va moslashuvchanlik:** Muammo yechimlari uchun o‘quvchilardan yangi va innovatsion yondashuvlar talab qilinadi.

4. **Fanlararo bog‘lanish:** Savollar o‘quvchilarni geografiya bilan boshqa fanlar-ekologiya, iqtisodiyot, tarix kabi sohalar o‘rtasidagi bog‘liqlikni tushunishga undaydi.

Geografiya darslarida mantiqiy savollar ustida ishlash usullari

1. **Muammoli vaziyatlarni tahlil qilish:** O‘qituvchi dars davomida xalqaro baholash savollariga mos keluvchi muammoli vaziyatlarni taqdim etadi. Masalan:

- “Bir hududdagi yog‘in miqdori kamaygani uchun qishloq xo‘jaligi qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Ushbu muammoni qanday hal qilishingiz mumkin?” Ushbu savol o‘quvchilarning ekologik muammolarni tushunish va ularga yechim taklif qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

2. **Ko‘p bosqichli topshiriqlar:** Mantiqiy savollar o‘quvchilardan bir necha bosqichli tahlilni talab qilishi kerak. Masalan:

- “Orol dengizining qurishi mahalliy aholi hayotiga qanday ta’sir qiladi? Ushbu muammoni hal qilish bo‘yicha takliflaringizni keltiring.” O‘quvchilar avvalo muammo sabablarini tahlil qiladi, so‘ng uning oqibatlarini o‘rganib, yechimlar taklif qiladi.

3. **Xarita va grafiklar bilan ishlash:** Xalqaro baholash dasturlarida o‘quvchilar xarita va diagrammalardan ma’lumotlarni o‘qish va tahlil qilish ko‘nikmalarini namoyish etishi lozim. Masalan:

○ “Materiklar bo‘yicha o‘rmonlarning qisqarish jadvalini tahlil qiling va bu jarayonning sabablarini tushuntiring.” Bu kabi savollar o‘quvchilarni ma’lumotni o‘qish va ulardan mantiqiy xulosalar chiqarishga undaydi.

4. Fanlararo yondashuv: Geografiya va boshqa fanlar o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rsatuvchi savollar muhimdir. Masalan:

○ “Iqlim o‘zgarishi qaysi iqtisodiy tarmoqlarga eng ko‘p ta’sir qiladi va nima uchun?” Ushbu savollar orqali o‘quvchilar ekologiya, iqtisodiyot va geografiya fanlarining o‘zaro bog‘liqligini anglaydi.

5. Amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish: Darslarda amaliy topshiriqlar orqali mantiqiy fikrlashni rivojlantirish mumkin. Masalan:

○ “Hududingizda transport infratuzilmasining rivojlanishini tahlil qiling va yangi yo‘nalishlarni taklif qiling.” Bu topshiriqlar o‘quvchilarning muammoni real sharoitda tahlil qilish qobiliyatini kuchaytiradi.

Mantiqiy savollar ustida ishlashning afzalliklari

1. *Global masalalarga chuqur yondashuv:* Xalqaro baholash dasturlariga mos savollar o‘quvchilarni global ekologik va ijtimoiy muammolarni tushunishga va ularga yechim taklif qilishga o‘rgatadi.

2. *Mustaqil fikrlashni rivojlantirish:* Mantiqiy savollar o‘quvchilardan mustaqil ravishda xulosalar chiqarishni va o‘z fikrlarini asoslashni talab qiladi.

3. *Tanqidiy fikrlashni shakllantirish:* O‘quvchilar savollarga javob berish jarayonida o‘z qarashlarini tanqidiy baholashni va bir nechta variantlarni ko‘rib chiqishni o‘rganadi.

4. *Ijodkorlikni rag‘batlantirish:* Muammoli vaziyatlar o‘quvchilardan yangi va kreativ yechimlarni taklif qilishni talab qiladi, bu esa ijodkorlikni rivojlantiradi.

5. *Xalqaro baholashlarga tayyorlash:* Ushbu usullar o‘quvchilarning xalqaro baholash dasturlarida muvaffaqiyatli ishtirok etish imkoniyatini oshiradi.

Xalqaro baholash dasturlari talablariga mos mantiqiy savollar geografiya darslarini yanada interaktiv va samarali qiladi. Bu savollar o‘quvchilarning analitik fikrlash, tanqidiy yondashuv, ijodkorlik va fanlararo bog‘liqlikni tushunish kabi ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Natijada, o‘quvchilar nafaqat geografiya bo‘yicha bilimga ega bo‘ladi, balki global masalalarga yechim izlay oladigan, faol va mas’uliyatli shaxslar sifatida shakllanadi.

4. Qo‘shimcha adabiyotlardan foydalangan holda mantiqiy savol va topshiriqlarni tahlil qilish

Geografiya fani o‘quvchilarni nafaqat mamlakat va mintaqalarning fizik va ijtimoiy xususiyatlarini o‘rganishga, balki dunyoqarashini shakllantirishga ham yordam beradi. O‘quvchilarning mantiqiy savollarni tahlil qilish va yechim topish ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun qo‘shimcha adabiyotlardan foydalanish muhim vosita hisoblanadi. Qo‘shimcha adabiyotlar, masalan ilmiy maqolalar, statistik materiallar, geografik xaritalar

va boshqa manbalar orqali o'quvchilar geografik ma'lumotlarni tahlil qilib, haqiqiy muammolarni hal qilish uchun yangi yondashuvlar ishlab chiqishadi.

Qo'shimcha adabiyotlardan foydalanishning afzalliklari

1. Chuqurroq tahlil imkoniyati: Qo'shimcha adabiyotlar o'quvchilarga geografik masalalar haqida yanada kengroq va chuqurroq ma'lumot olish imkoniyatini yaratadi. O'quvchilar, bunday manbalardan foydalanib, geografik hodisalar, resurslar, iqlim o'zgarishlari yoki tabiiy ofatlar haqida kengroq tasavvurga ega bo'lishadi. Bu esa ularga savollarga to'g'ri va ilmiy asoslangan javoblar berishga yordam beradi.

2. Real hayotga oid misollar: O'quvchilar qo'shimcha adabiyotlar yordamida geografik muammolarni haqiqiy hayotda qanday ko'rinish olishini ko'rishadi. Bu ularni o'rganilayotgan mavzuni yanada realistik ravishda tushunishga yordam beradi va o'quvchilarga global va lokal miqyosda masalalarni tahlil qilish imkoniyatini yaratadi.

3. Fanlararo yondashuv: Geografiya fani ko'p jihatdan boshqa fanlar bilan bog'liq bo'lishi mumkin, masalan, iqtisodiyot, ekologiya, siyosatshunoslik va boshqalar. Qo'shimcha adabiyotlar orqali o'quvchilar turli fanlar o'rtasidagi bog'liqlikni anglashlari mumkin. Bu esa ularga kengroq va multidistsipliner yondashuv bilan muammolarga qarash imkonini beradi.

Geografiya faniga oid qo'shimcha adabiyotlar asosida mantiqiy savollarni tahlil qilish

1. Mavzu tanlash va adabiyotlarni aniqlash: Geografiya fanidan o'quvchilarga beriladigan mantiqiy savollarni tahlil qilishda avvalo o'quvchilarni qo'shimcha adabiyotlar bilan tanishtirish zarur. Bu adabiyotlar kitoblar, maqolalar, ilmiy jurnallar, statistik ma'lumotlar, geografik xaritalar yoki internet manbalaridan bo'lishi mumkin. Adabiyotlar orqali o'quvchilar savollarni tahlil qilishda haqiqiy faktlardan foydalanishadi.

2. Savollarni chuqur tahlil qilish: Qo'shimcha adabiyotlarni o'rganish o'quvchilarga savolga to'liq javob berish uchun zarur bo'lgan barcha ma'lumotlarni olish imkonini beradi. Misol uchun:

- **Savol:** "Orol dengizining qurishi mahalliy iqlim va qishloq xo'jaligiga qanday ta'sir qiladi?"

- **Tahlil qilish:** O'quvchilar Orol dengizining qurishi haqida ilmiy maqolalar, statistik ma'lumotlar va jurnallarni tahlil qilish orqali bu jarayonning iqlim, iqtisodiyot va ekologiyaga qanday ta'sir ko'rsatganini aniqlashlari mumkin.

3. Savollarni fanlararo nuqtai nazardan yondashish: Geografiya darslarida qo'shimcha adabiyotlardan foydalanib savollarga fanlararo yondashuvda javob berish o'quvchilarning tahlil qilish qobiliyatini oshiradi. Misol uchun:

- **Savol:** "Iqlim o'zgarishining iqtisodiyot va ekologiya sohalariga ta'siri haqida qanday ilmiy tadqiqotlar mavjud?"

O'quvchilar geografiya, ekologiya va iqtisodiyot fanlaridan foydalanib, turli manbalardan ma'lumotlar olib, iqlim o'zgarishining iqtisodiy va ekologik salohiyatga qanday ta'sir etishini o'rganishadi.

4. Qarorlar qabul qilishda qo‘shimcha adabiyotlardan foydalanish: Qo‘shimcha adabiyotlar o‘quvchilarga o‘rganayotgan geografik muammolarni hal qilishda o‘z qarorlarini asoslash imkonini beradi. Misol uchun:

○ **Savol:** “Tabiiy ofatlar oldini olish uchun qanday ilmiy tadqiqotlar asosida strategiyalar ishlab chiqilishi kerak?” O‘quvchilar mavjud tadqiqotlar va adabiyotlar asosida tabiiy ofatlar oldini olish va muvofiqlashtirilgan choralarni ishlab chiqish bo‘yicha ilmiy asoslangan yondashuvlarni taqdim etadilar.

Mantiqiy savollarni tahlil qilishning metodikasi

1. Ma'lumotlarni to‘plash va tahlil qilish: O‘quvchilarga bir nechta qo‘shimcha manbalardan (kitoblar, maqolalar, statistik ma'lumotlar) ma'lumot to‘plashni tavsiya etish kerak. Ma'lumotlarni to‘plaganidan so‘ng, o‘quvchilar ularga asoslangan mantiqiy savollarni tahlil qilishga o‘tadilar. Bu jarayonda ularning fikrlash ko‘nikmalari, tanqidiy tahlil qilish va ilmiy asoslash qobiliyatlari rivojlanadi.

2. Javoblarni ilmiy asoslash: O‘quvchilarga har bir savolga javob berishda iloji boricha ilmiy asoslangan ma'lumotlardan foydalanishni tavsiya etish zarur. Bu nafaqat geografik bilimlarni chuqurlashtirishga yordam beradi, balki o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi.

3. Qarorlar qabul qilish jarayonini simulyatsiya qilish: Qo‘shimcha adabiyotlar asosida o‘quvchilarni turli geografik muammolarni hal qilishga undash orqali mantiqiy savollarni yechishda haqiqiy qarorlar qabul qilish jarayonini simulyatsiya qilish mumkin. Misol uchun, “Geografik hududda iqtisodiy rivojlanish uchun qanday ekologik siyosatlar amalga oshirilishi kerak?” savoliga qaror qabul qilishga undash.

Qo‘shimcha adabiyotlardan foydalanish geografiya fanidan mantiqiy savollarni tahlil qilishda o‘quvchilarga katta yordam beradi. O‘quvchilar, qo‘shimcha manbalar orqali geografik ma'lumotlarni tahlil qilishda, haqiqiy dunyo misollariga asoslangan yechimlar taklif qilishda va ilmiy yondashuvni qo‘llashda o‘z ko‘nikmalarini rivojlantiradilar. Shu bilan birga, qo‘shimcha adabiyotlardan foydalanish fanlararo yondashuvni kuchaytiradi va o‘quvchilarga o‘rganilayotgan mavzuni yanada chuqurroq tushunishga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang‘ich kursi Toshkent: O‘zbekiston, 2020. – 508

2. Musayev P.G‘, Musayev J.P. Geografiya Umumiy o‘rta ta‘lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T.: «SHARQ» NMAK, 2019

3. K.M. Boymirzaev O‘rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg‘ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet

4. Kuznesov M.V. “Geografiya o‘qitish metodikasi” Simferopol Nata - 2009

5. Yu.A. Ivanov “Geografiya o‘qitish metodikasi” Brest-2012

6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova “Geografiya o‘qitish metodikasi” Toshkent-2021

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Geografiya fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.7. O'qituvchilarning ehtiyoji asosida mutaxassislik fanidan tanlov				
Mavzu	O'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etish va rivojlantirish				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O'qituvchilarning fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O'qituvchilarning hamkorlikda o'qitish texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	- O'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etish va rivojlantirishni tushuntirish; - Hamkorlikda o'qitish texnologiyalarining qo'llanilishi;	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-7- slaydlar	O'qituvchilar fanni o'qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o'rganadi.

	<ul style="list-style-type: none"> - Fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish; - Slaydlar bilan tushuntirish 				
4. Amaliy mashg‘ulot	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish; 	35	Guruhlarda ishlash,	2- tarqatmalar; 8-9-slayd	O‘qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo‘yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg‘ulot jarayoni bo‘yicha fikr-mulohazalar olish; 	10	Suhbat, muhokama, tahlil	11-12-slayd; 3-ilova	O‘qituvchilar o‘z tajribalarini o‘rtoqlashadi va yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi.
6. Refleksiya	<ul style="list-style-type: none"> - “Men nimani o‘rgandim?” usuli orqali xulosa qilish - “O‘qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etish va rivojlantirish” refleksiyasi 	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 13-14-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg‘ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	15-16-slayd	O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo‘naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko‘rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o‘quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o‘ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo‘yicha XXI asr ko‘nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O‘quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo‘linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

Ilmiy-uslubiy ishlarning mazmuniga oid savollari.

2-guruh

Ilmiy-uslubiy ishlarning mohiyatiga oid savollar.

3-guruh uchun topshiriq

Ilmiy-uslubiy ishlarning ta’limdagi o‘rniga oid savollar.

4-guruh uchun topshiriq

O‘qituvchilarning ilmiy metodologik tayyorlanishiga oid savollar.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to‘ldirishadi.

qq) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?

rr) Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?

ss) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o‘rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: O'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etish va rivojlantirish

Reja:

1. O'qituvchilarning geografiya fanidan ilmiy-uslubiy ishlarini mazmuni va mohiyati
2. Geografiya fanini o'qitishda ilmiy-uslubiy ishlarining samarali tashkil etilishi
3. Geografiya fani o'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etish usullari
4. Geografiya o'qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini tahlil qilish

3-slayd

1. O'qituvchilarning geografiya fanidan ilmiy-uslubiy ishlarini mazmuni va mohiyati

Geografiya fani o'qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etish, ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu ishlar o'qituvchilarning ilmiy izlanishlarini rivojlantirish, pedagogik metodlarni takomillashtirish, o'quvchilarga ta'lim berishning yangi usullarini ishlab chiqish hamda ularni pedagogik va ilmiy jihatdan yuksaltirishga qaratilgan. Geografiya o'qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarining mohiyati, o'z navbatida, ta'lim tizimining sifatini oshirish va o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlarini chuqurlashtirishga xizmat qiladi.

1. Ilmiy-uslubiy ishlarining mazmuni

Ilmiy-uslubiy ishlar o'qituvchilarning o'z ish jarayonlarini tashkil etishda foydalanadigan metodik, pedagogik va ilmiy izlanishlar majmuasini o'z ichiga oladi. Ular geografiya fanining o'qitilishini takomillashtirishga, yangi metod va texnologiyalarni ishlab chiqishga, shuningdek, o'quvchilarga geografiya bo'yicha mustahkam bilim va ko'nikmalarni berishga qaratilgan. Geografiya fanining ilmiy-uslubiy ishlariga quyidagi elementlar kiradi:

- **Darsliklar va qo'llanmalar yaratish:** Geografiya bo'yicha yangi darsliklar, qo'llanmalar, testlar va metodik materiallarni tayyorlash.

- **Innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish:** Geografiya fani o'qitishning yangi va samarali metodlarini ishlab chiqish va o'quvchilarga ilg'or yondashuvlar orqali ta'lim berish.

- **Ilmiy izlanishlar va tajribalar o'tkazish:** O'qituvchilar o'zlari ishlayotgan hududda yoki geografiya fanining aniq sohalarida ilmiy tadqiqotlar olib borish.

- **Pedagogik o'quv jarayonini yaxshilash:** O'quvchilarning geografiya fanidan bilim olish jarayonini samarali tashkil etish, yangi metodlar va pedagogik texnikalarni o'rganish va joriy etish.

- **Seminarlar, treninglar va konferensiyalar:** Ilmiy-uslubiy ishlarda o'qituvchilarni doimiy ravishda qayta tayyorlash, yangi bilimlarni o'zlashtirish va boshqa o'qituvchilar bilan tajriba almashish.

2. Ilmiy-uslubiy ishlarning mohiyati

Geografiya o'qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarining mohiyati ularning ta'lim jarayonida yangi pedagogik yondashuvlarni joriy etish, o'quvchilarga sifatli va zamonaviy ta'lim berish, ta'limning metodik va ilmiy asoslarini rivojlantirishga asoslanadi. Bu ishlar o'qituvchilarni zamonaviy ta'lim tizimining talablariga mos ravishda tayyorlash, ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning geografik bilimlarini chuqurlashtirishga yordam beradi.

Ilmiy-uslubiy ishlarning mohiyatini quyidagi jihatlar bilan izohlash mumkin:

- **Pedagogik texnologiyalarni yangilash:** Geografiya fanini o'qitish usullarini doimiy ravishda takomillashtirish va yangilash. Bu, o'qituvchilarga ta'lim jarayonida yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llash, o'quvchilarga samarali va mazmunli ta'lim berishga yordam beradi.

- **Metodik yondashuvlarning o'zgarishi:** Ilmiy-uslubiy ishlar geografiya fanini o'qitishda innovatsion metodlarni qo'llashni o'z ichiga oladi. Bu metodlar o'qituvchilarning ilmiy va pedagogik malakasini oshirishga xizmat qiladi.

- **O'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish:** O'qituvchilar ilmiy-uslubiy ishlarda o'quvchilarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga alohida e'tibor qaratishadi. Bu, o'quvchilarga geografiya fanidan o'z bilimlarini mustahkamlash va yangi bilimlarni o'zlashtirishga imkon beradi.

- **Ilmiy-tadqiqot faoliyati:** O'qituvchilarning ilmiy-uslubiy faoliyatida ilmiy izlanishlar va tadqiqotlar muhim o'rin tutadi. Geografiya o'qituvchilari o'z ilmiy faoliyatlarida geografik jarayonlar, resurslar va iqlim o'zgarishlari kabi mavzularni tadqiq etish orqali o'quvchilarga ilmiy ma'lumotlar taqdim etadilar.

3. Ilmiy-uslubiy ishlarning ta'limdagi o'rni

Geografiya fanining ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etish va rivojlantirish, o'qituvchilarning pedagogik faoliyatini sifat jihatidan yaxshilashga yordam beradi. Bu ishlar ta'lim jarayonida quyidagi ijobiy natijalarga olib keladi:

- **Geografiya fani o'qitilishining sifatini oshirish:** Innovatsion metodlar va pedagogik texnologiyalarni qo'llash orqali geografiya fanining ta'lim jarayonini samarali tashkil etish.

- **O'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlarini chuqurlashtirish:** O'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlari, o'quvchilarning yangi geografik bilimlarni o'zlashtirishlariga yordam beradi.

- **O'qituvchilarning malakalarini oshirish:** Ilmiy-uslubiy ishlar o'qituvchilarning pedagogik malakasini oshirishga, yangi metodlar va texnologiyalarni o'zlashtirishga imkon yaratadi.

• **Geografik bilimlarni yangilash:** Geografiya o'qituvchilari ilmiy izlanishlar orqali geografik bilimlarni yangilashga, yangi ilmiy tadqiqotlar va tahlillarni amalga oshirishga yordam beradi.

Geografiya o'qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etish va rivojlantirish, nafaqat ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi, balki o'quvchilarga geografiya fanini o'rganishda chuqur bilim va ko'nikmalarni taqdim etadi. Bu ishlar o'qituvchilarning ilmiy faoliyatlarini rivojlantirish, pedagogik metodlarni yangilash va ta'lim tizimini yaxshilashga katta hissa qo'shadi. O'qituvchilarning ilmiy-uslubiy faoliyatini muvaffaqiyatli tashkil etish uchun zamonaviy pedagogik va ilmiy yondashuvlardan foydalanish zarur.

2. Geografiya fanini o'qitishda ilmiy-uslubiy ishlarning samarali tashkil etilishi

Geografiya fani o'qitishda ilmiy-uslubiy ishlarning samarali tashkil etilishi o'quvchilarning ta'lim olish jarayonini yanada sifatli va samarali qiladi. Geografiya o'qituvchilari ilmiy-uslubiy ishlarni to'g'ri tashkil etishda o'quvchilarning bilim olishdagi muvaffaqiyatiga katta hissa qo'shadilar. Ilmiy-uslubiy ishlarning samarali tashkil etilishi, o'z navbatida, pedagogik faoliyatning sifatini oshirish, o'quvchilarning geografik bilimlarini yanada chuqurlashtirish va ularda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu jarayonni tashkil etishda muhim bo'lgan jihatlar quyidagilardan iboratdir.

1. O'qituvchilarning ilmiy metodologik tayyorlanishi

Geografiya fanini o'qitishda ilmiy-uslubiy ishlarning samarali tashkil etilishi uchun o'qituvchilarni ilmiy metodologik jihatdan tayyorlash muhim ahamiyatga ega. Bu tayyorgarlik o'qituvchilarga yangi pedagogik yondashuvlarni qo'llash imkoniyatini yaratadi. Pedagogik malakani oshirish, yangi metodlarni o'rganish va zamonaviy ilmiy-uslubiy materiallardan foydalanish o'qituvchilarning faoliyatini yanada samarali qiladi.

• **Seminarlar, treninglar va kurslar:** O'qituvchilarni ilmiy-uslubiy ishlar va pedagogik metodlar bo'yicha doimiy ravishda qayta tayyorlash zarur. Bunday tadbirlar o'qituvchilarga yangi bilimlarni o'zlashtirish, ilmiy va uslubiy yondashuvlarni o'rganishga yordam beradi.

• **Ilmiy izlanishlar va metodik tavsiyalar:** O'qituvchilar geografiya fani bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borishlari, yangi metodik materiallar yaratishlari va pedagogik yondashuvlarni rivojlantirishlari kerak. Bu ilmiy-uslubiy ishlar o'quvchilarga yanada sifatli ta'lim berish imkonini yaratadi.

2. Innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish

Geografiya fanini o'qitishda ilmiy-uslubiy ishlarni samarali tashkil etish uchun innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish zarur. Bu texnologiyalar o'qitish jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o'qituvchilar o'z darslarida qo'llash orqali o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlarini samarali ravishda shakllantirishi mumkin.

• **Interaktiv darslar va onlayn resurslar:** Geografiya o'qituvchilari o'quvchilarga interaktiv darslar o'tkazishlari, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalangan holda geografiya darslarini qiziqarli va samarali tashkil etishlari kerak. Onlayn platformalar, virtual kartalar va interaktiv simulyatsiyalar o'quvchilarning mavzuni o'rganishdagi qiziqishini oshiradi.

• **Multimediali materiallardan foydalanish:** Geografiya fanini o'qitishda video, audio, grafik va boshqa vizual materiallardan foydalanish o'quvchilarga mavzularni yaxshiroq anglash va o'zlashtirishga yordam beradi. Bunday materiallar o'quvchilarning ko'rgazmali tafakkurini rivojlantiradi.

3. Metodik yondashuvlarni yangilash va takomillashtirish

Geografiya fanini o'qitishda ilmiy-uslubiy ishlarning samarali tashkil etilishining yana bir muhim jihati - metodik yondashuvlarning yangilanishidir. O'qituvchilar zamonaviy metodlarni va pedagogik texnikalarni qo'llab, ta'lim jarayonining har bir bosqichini samarali tashkil etishlari zarur.

• **Problematik metodlar va muammoli vaziyatlarni yaratish:** Geografiya fanida o'quvchilarning fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun muammoli topshiriqlar, tahlil qilishga asoslangan savollar va interaktiv metodlardan foydalanish muhimdir. Bu yondashuv o'quvchilarda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi.

• **Amaliyotga asoslangan o'qitish:** Geografiya fanining o'qituvchisi o'quvchilarni faqat nazariy bilim bilan emas, balki amaliyotda ham qo'llanilishi mumkin bo'lgan bilimlar bilan tanishtirishi kerak. Amaliy tadbirlar, ekskursiyalar, kartalar bilan ishlash, tajribaviy ishlar va loyihalar o'quvchilarga geografik bilimlarni amaliyotda qo'llash imkonini yaratadi.

4. O'quvchilarni mustaqil ishlashga yo'naltirish

Geografiya fanida ilmiy-uslubiy ishlarning samarali tashkil etilishi o'quvchilarning mustaqil ishlarni bajarishlariga yordam berishga ham qaratilgan. O'qituvchilar o'quvchilarning mustaqil fikrlash, tadqiqot o'tkazish, savollarni tahlil qilish va javoblarni aniqlash ko'nikmalarini rivojlantirishlari lozim.

• **Mustaqil ishlar va o'z-o'zini baholash:** Geografiya o'qituvchilari o'quvchilarga mustaqil ishlash uchun topshiriqlar berishlari, shuningdek, o'quvchilarning o'z-o'zini baholash imkoniyatlarini yaratishlari kerak. Bu, o'quvchilarga o'z bilimlarini tahlil qilish va mustahkamlash imkoniyatini beradi.

• **O'quvchilarning izlanish faoliyatini qo'llab-quvvatlash:** Geografiya fanini o'qitishda o'quvchilarga ilmiy izlanishlarni o'tkazish, ilmiy manbalar bilan ishlash va yangi ma'lumotlar olish imkoniyatlari yaratish o'qituvchining asosiy vazifalaridan biridir. Bu jarayon, o'quvchilarni faqat ma'lumot olishga emas, balki yangi bilimlar yaratishga ham yo'naltiradi.

5. Ta'limdagi samaradorlikni baholash va tahlil qilish

Geografiya fanini o'qitishda ilmiy-uslubiy ishlarning samarali tashkil etilishi natijasida o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlari, ko'nikmalari va qobiliyatlari baholanadi. O'qituvchilar ta'lim jarayonini tahlil qilib, darslarning samaradorligini o'lchashlari, yangi metodlarni qo'llashni yaxshilashlari va o'quvchilarning o'quv natijalarini tahlil qilishlari zarur.

Geografiya fanini o'qitishda ilmiy-uslubiy ishlarning samarali tashkil etilishi o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlarini chuqurlashtirishga, mustaqil fikrlash va tadqiqot ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Innovatsion pedagogik texnologiyalar, metodik yangiliklar va o'qituvchilarning ilmiy uslubiy faoliyatlari ta'lim jarayonini sifatli ravishda takomillashtiradi. O'qituvchilar o'z faoliyatlarini doimiy ravishda takomillashtirib, geografiya fanini o'qitishning samaradorligini oshiradilar.

3. Geografiya fani o'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etish usullari

Geografiya fanining o'qituvchilari ilmiy-uslubiy ishlarni samarali tashkil etishda muayyan metodlar va usullardan foydalanadilar. Ushbu ishlarning samarali bo'lishi o'quvchilarga geografiya fani bo'yicha chuqur bilimlarni berish, ularning mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga, ta'lim tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi. Geografiya o'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etishning turli usullari mavjud bo'lib, ularning har biri ta'lim jarayonini yaxshilashga qaratilgan. Quyida geografiya o'qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etishda qo'llaniladigan asosiy usullar keltirilgan.

1. Ilmiy metodologik yondashuvni tanlash

Geografiya fani o'qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etishda ilmiy metodologik yondashuv muhim o'rin tutadi. O'qituvchilar darslarni tashkil etishda va ilmiy tadqiqotlar olib borishda yangi pedagogik va ilmiy metodlarni qo'llashlari lozim. Bu, ta'lim jarayonida ilmiy va pedagogik jihatdan mukammal natijalar olish imkoniyatini yaratadi.

• **Ilmiy izlanishlar asosida metodlarni ishlab chiqish:** O'qituvchilar o'qitish jarayonida ilmiy izlanishlar olib borib, yangi metodik yondashuvlar ishlab chiqishlari kerak. Buning uchun, geografiya fanidagi yangi ilmiy tadqiqotlar, jahon tajribasi, shuningdek, zamonaviy texnologiyalarni hisobga olish zarur.

• **Metodik qo'llanmalar va darsliklar yaratish:** O'qituvchilar geografiya fanini o'qitishda yangi metodik qo'llanmalar, darsliklar, ishchi materiallar va testlar yaratishda ilmiy-metodologik yondashuvlardan foydalanadilar.

2. Innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish

Geografiya o'qituvchilari ilmiy-uslubiy ishlarini tashkil etishda innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llashlari zarur. Bunday texnologiyalar ta'lim jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi, shuningdek, o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlarini mustahkamlaydi.

• **Interaktiv ta'lim texnologiyalaridan foydalanish:** O'qituvchilar darslarda interaktiv o'quv texnologiyalarini qo'llash orqali o'quvchilarga yanada chuqurroq bilimlar berishlari mumkin. Masalan, virtual kartalar, geoinformatsion tizimlar (GIS), onlayn platformalar va multimedia materiallar orqali geografiyani o'rganish samarali bo'ladi.

• **Masofaviy o'qitish va onlayn resurslar:** O'quvchilarga geografiya fanidan masofaviy ta'lim imkoniyatlarini yaratish, videodarslar va interaktiv o'quv materiallarini qo'llash orqali o'qituvchilar o'quvchilarning o'zlashtirish jarayonini qo'llab-quvvatlashlari mumkin.

3. Mustaqil o'rganish va tadqiqotlar o'tkazish

Geografiya fanini o'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarini samarali tashkil etishning yana bir muhim usuli bu o'quvchilarni mustaqil o'rganishga va ilmiy tadqiqotlar o'tkazishga yo'naltirishdir. O'qituvchilar o'quvchilarga geografik hodisalar, jarayonlar yoki resurslarni tadqiq qilishni o'rgatishlari, shuningdek, mustaqil ilmiy izlanishlar qilishlariga ko'maklashishlari lozim.

• **Ilmiy tadqiqotlarga yo'naltirish:** O'quvchilarga geografiya fanidan ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish uchun mavzular berish, ilmiy metodlarni qo'llash, tadqiqot natijalarini tahlil qilish va yakunlashni o'rgatish zarur. Bu o'quvchilarning mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

• **Loyihalar va taqdimotlar o'tkazish:** O'quvchilarga geografik muammolarni o'rganish bo'yicha loyihalar yaratish va natijalarni taqdim etish orqali, ular ilmiy-uslubiy faoliyatda ishtirok etishlari uchun imkoniyat yaratish kerak.

4. Pedagogik jamoalar va tajriba almashish

Geografiya o'qituvchilari ilmiy-uslubiy ishlarini samarali tashkil etishda o'qituvchilar o'rtasida tajriba almashish va pedagogik jamoalar tashkil etish muhim ahamiyatga ega. Bunda, o'qituvchilar o'z tajribalari bilan bo'lishib, yangi pedagogik metodlar va usullarni joriy etishda bir-birlariga yordam beradilar.

• **Pedagogik konferensiyalar va seminarlar:** O'qituvchilarni ilmiy-uslubiy ishlar bo'yicha konferensiyalar, seminarlar, ma'ruzalar va taqdimotlar o'tkazish orqali birlashtirish va ularda yangi yondashuvlarni taqdim etish. Bunda o'qituvchilar o'z tajribalari, muvaffaqiyatlari va qiyinchiliklarini o'rganadilar.

• **Tajriba almashish va hamkorlik:** O'qituvchilar bir-birlarining ishlarini kuzatish, darslar o'tkazish va o'zaro maslahatlashish orqali pedagogik jarayonni takomillashtiradilar. Bu, metodik yondashuvlarni birlashtirish va samarali o'qitish texnikalarini yaratish imkonini beradi.

5. O'quvchilarning natijalarini baholash va tahlil etish

Geografiya fanini o'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarini samarali tashkil etishda o'quvchilarning bilimlarini baholash va tahlil qilish muhim usul hisoblanadi. Bu, o'qituvchilarga ta'lim jarayonining samaradorligini aniqlashga, shuningdek, o'quvchilarning bilim darajasini baholashga imkon beradi.

• **Formativ va summativ baholash:** O'qituvchilar dars davomida o'quvchilarni formativ baholash orqali ularning bilim darajasini muntazam ravishda aniqlab boradilar. Summativ baholash esa o'quvchilarning yakuniy bilimlarini aniqlashga yordam beradi.

• **Tahlil va feedback:** O'qituvchilar o'quvchilarga tahlil qilish, o'z bilimlarini baholash va kerakli yo'nalishlarni olish uchun feedback taqdim etishlari zarur. Bu, o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlarini yanada mustahkamlashga yordam beradi.

Geografiya o'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarini samarali tashkil etish ta'lim jarayonining sifatini oshirish, o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlarini chuqurlashtirish va ularning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga katta hissa qo'shadi. Ilmiy-metodologik yondashuvlar, innovatsion pedagogik texnologiyalar, mustaqil o'rganish va ilmiy tadqiqotlar, pedagogik jamoalar va tajriba almashish kabi usullar ta'lim jarayonini samarali tashkil etishda o'qituvchilarga yordam beradi. Geografiya o'qituvchilari o'z ilmiy-uslubiy ishlarini doimiy ravishda takomillashtirgan holda, o'quvchilarga zamonaviy va sifatli ta'lim berishga imkon yaratadilar.

4. Geografiya o'qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini tahlil qilish

Geografiya o'qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini tahlil qilish ta'lim jarayonining sifatini oshirish va o'quvchilarning geografik bilimlarini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi. Ilmiy-uslubiy ishlarning samaradorligini baholash o'qituvchilarga o'z faoliyatlarini takomillashtirish, yangi pedagogik yondashuvlar va metodlarni joriy etish imkoniyatini yaratadi. Ushbu tahlil jarayoni geografiya fanining o'qitish sifatini baholashda muhim o'rin tutadi. Quyida geografiya o'qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini tahlil qilishning asosiy yo'nalishlari va metodlari keltirilgan.

1. Ilmiy - uslubiy ishlar natijalarini o'quvchilarning bilimlariga ta'siri

Geografiya o'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini tahlil qilishda birinchi o'rin o'quvchilarning geografiya bo'yicha bilimlariga ta'sirini baholashdir. O'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlari o'quvchilarning ta'limda erishgan yutuqlarini oshirishga, ularning mustaqil fikrlash, tahlil qilish va geografik ma'lumotlarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi lozim.

• **O'quvchilarning bilim darajasi:** O'qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini o'quvchilarning imtihon va test natijalari, joriy nazorat, laboratoriya ishlarida ko'rsatilgan muvaffaqiyatlari asosida baholash mumkin. Bu, o'quvchilarning mavzuni qanchalik puxta o'zlashtirganligini aniqlashga yordam beradi.

• **Ko‘nikmalarni rivojlantirish:** Samarali ilmiy-uslubiy ishlar o‘quvchilarda geografik tasavvurlarni mustahkamlash, mustaqil ishlash va mantiqiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. O‘quvchilarning tahlil qilish, geografik jarayonlarni tushunish va ilmiy izlanishlarga yondashuvlarini baholash ham tahlilning muhim jihatidir.

2. O‘qituvchilarning pedagogik faoliyatini baholash

O‘qituvchilarning pedagogik faoliyatining samaradorligini baholash ilmiy-uslubiy ishlarning samaradorligini tahlil qilishda alohida o‘rin tutadi. O‘qituvchining ilmiy-uslubiy faoliyati, u qo‘llagan metodik yondashuvlar, darslarni tashkil etish shakllari va pedagogik texnologiyalar ta’lim sifatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

• **Metodik yondashuvlar va innovatsiyalar:** O‘qituvchining metodik yondashuvlari va innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etishi darslarning samaradorligini oshiradi. O‘qituvchilar interaktiv metodlar, masofaviy ta’lim va boshqa yangi pedagogik texnologiyalarni qo‘llash orqali ta’limni samarali tashkil etishi kerak.

• **Dars o‘tkazish usullari:** O‘qituvchilarning dars o‘tkazish usullari va uning samaradorligini baholash, o‘quvchilarning darsga faol ishtirokini, darsni to‘g‘ri tashkil etishni va ilmiy-uslubiy ishlarning sifatini ko‘rsatadi. Darslarni innovatsion yondashuvlar asosida o‘tkazish o‘quvchilarning geografiya bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarini yanada rivojlantiradi.

3. Ilmiy tadqiqotlar va ularning natijalari

Geografiya o‘qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini tahlil qilishda ilmiy tadqiqotlarning natijalariga ham alohida e’tibor qaratish lozim. O‘qituvchilarning ilmiy izlanishlari va tadqiqotlari nafaqat ularning o‘z bilimlarini oshiradi, balki yangi pedagogik yondashuvlar va metodlarni yaratishga ham imkon beradi.

• **Ilmiy maqolalar va metodik tavsiyalar:** O‘qituvchilar tomonidan yozilgan ilmiy maqolalar, monografiyalar, darsliklar, metodik qo‘llanmalar va tavsiyalarni tahlil qilish orqali ularning ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini baholash mumkin. Bu asarlar, pedagogik jarayonni takomillashtirish, o‘quvchilarning ta’lim olish jarayonini yaxshilashga qaratilgan bo‘lishi kerak.

• **Tadqiqotlarning amaliy natijalari:** O‘qituvchilar olib boradigan ilmiy tadqiqotlar nafaqat yangi bilimlarni ishlab chiqish, balki ta’lim jarayoniga amaliy ta’sir ko‘rsatishga ham yo‘naltirilgan bo‘lishi lozim. Tadqiqotlar natijalarini baholash, ularning ta’lim jarayonida qo‘llanilishi va samaradorligini o‘lchash orqali ilmiy-uslubiy ishlarning sifatini aniqlash mumkin.

4. Ta’lim jarayonida o‘qituvchining faol ishtiroki

O‘qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini tahlil qilishda ularning ta’lim jarayonidagi faol ishtiroki va o‘quvchilar bilan o‘zaro aloqasi ham muhim rol o‘ynaydi. O‘qituvchilarning o‘quvchilar bilan qanday ishlashlari, ularga qanday yordam berishlari va ularni qanday motivatsiya qilishlari ta’limning samaradorligiga bevosita ta’sir qiladi.

• **O‘quvchilar bilan individual ishlash:** O‘qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini baholashda o‘quvchilar bilan individual ishlash, ular bilan muntazam konsultatsiyalar o‘tkazish, darsdan tashqari faoliyatlar tashkil etish kabi omillarni hisobga olish kerak.

• **Motivatsiya va qo‘llab-quvvatlash:** O‘qituvchilarning o‘quvchilarga motivatsiya berish, ularni ilmiy izlanishlarga jalb qilish va bilim olishda qo‘llab-quvvatlash faoliyatini baholash ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini tahlil qilishda muhim o‘rin tutadi.

5. Natijalar va kutilgan o‘zgarishlar

Geografiya o‘qituvchilarining ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini tahlil qilishda o‘quvchilarning bilimlaridagi o‘zgarishlarni, shuningdek, pedagogik jarayondagi ijobiy natijalarni kuzatish zarur. O‘qituvchining ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligi o‘quvchilarning ta‘lim olishdagi yutuqlari, bilim darajasini oshirish va ko‘nikmalarini rivojlantirish orqali o‘lchanadi.

• **Ilmiy-uslubiy ishlarining natijaviyligi:** O‘qituvchining ilmiy-uslubiy ishlarining natijaviyligini tahlil qilishda o‘quvchilarning mustaqil ishlash ko‘nikmalaridagi, geografik tushunchalarni anglashdagi va mavzuni o‘zlashtirishdagi o‘zgarishlarni baholash kerak.

• **Ta‘lim sifatining oshishi:** Samarali ilmiy-uslubiy ishlar o‘quvchilarning geografiya bo‘yicha bilim darajasini oshirishga, ularning ta‘limga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirishga va ta‘lim sifatini yaxshilashga yordam beradi.

Xulosa. Geografiya o‘qituvchilarning ilmiy-uslubiy ishlarining samaradorligini tahlil qilish ta‘lim jarayonini yaxshilash, o‘quvchilarning geografiya bo‘yicha bilimlarini chuqurlashtirish va ta‘lim sifatini oshirishga imkon yaratadi. O‘qituvchilar ilmiy izlanishlar olib borish, yangi pedagogik texnologiyalarni joriy etish va o‘quvchilar bilan samarali ishlash orqali o‘z faoliyatlarini takomillashtirishi, geografiya fanini o‘qitishda yuqori natijalarga erishish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang‘ich kursi Toshkent: O‘zbekiston, 2020. – 508
2. Musayev P.G‘, Musayev J.P. Geografiya Umumiy o‘rta ta‘lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T.: «SHARQ» NMAK, 2019
3. K.M. Boymirzaev O‘rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg‘ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet
4. Kuznesov M.V. “Geografiya o‘qitish metodikasi” Simferopol Nata - 2009
5. Yu.A. Ivanov “Geografiya o‘qitish metodikasi” Brest-2012
6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova “Geografiya o‘qitish metodikasi” Toshkent-2021
7. Xoldorova G.M. “Geografiya o‘qitish metodikasi” Jizzax-2020

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Geografiya fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.7. O'qituvchilarning ehtiyoji asosida mutaxassislik fanidan tanlov				
Mavzu	Geografiya fanidan nostandart topshiriqlar bilan ishlash usullari				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg'ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O'qituvchilarning fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O'qituvchilarning hamkorlikda o'qitish texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	<ul style="list-style-type: none"> Salomlashish Mavzu va reja bilan tanishtirish Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish 	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none"> Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama 	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	<ul style="list-style-type: none"> Geografiya fanidan nostandart topshiriqlar bilan ishlash usullarini tushuntirish; 	15	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	4-9- slaydlar	O'qituvchilar fanni o'qitishda innovatsion yondashuvlarni nazariy jihatdan o'rganadi.

	<ul style="list-style-type: none"> - Hamkorlikda o‘qitish texnologiyalarining qo‘llanilishi; - Fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish; - Slaydlar bilan tushuntirish 				
4. Amaliy mashg‘ulot	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish; 	35	Guruhlarda ishlash,	2- tarqatmalar; 10-11-slayd	O‘qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo‘yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg‘ulot jarayoni bo‘yicha fikr-mulohazalar olish; 	10	Suhbat, muhokama, tahlil	12-13-slayd; 3-ilova	O‘qituvchilar o‘z tajribalarini o‘rtoqlashadi va yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi.
6. Refleksiya	<ul style="list-style-type: none"> - “Men nimani o‘rgandim?” usuli orqali xulosa qilish - “Geografiya fanidan nostandart topshiriqlar bilan ishlash usullar” refleksiyasi 	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 14-15-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg‘ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	16-17-slayd	O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo‘naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko‘rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o‘quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o‘ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo‘yicha XXI asr ko‘nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O‘quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo‘linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

Nostandart topshiriqlarning turlari haqida savollari.

2-guruh

Geografiya fanidan nostandart topshiriqlar bilan ishlashga oid savollar.

3-guruh uchun topshiriq

Nostandart topshiriqlarning natijalari va foydalariga oid savollar.

4-guruh uchun topshiriq

Nostandart topshiriqlarni tahlil qilishga oid savollar.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to‘ldirishadi.

tt) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?

uu)Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?

vv)Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o‘rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: Geografiya fanidan nostandart topshiriqlar bilan ishlash usullari

Reja:

1. Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarning amaliy va nazariy asoslari
2. Geografiya faniga oid nostandart topshiriqlarning ahamiyati
3. Geografiya fanidan nostandart topshiriqlar bilan ishlash ko'nikmasini shakllantirish
4. Geografiya fanidan nostandart topshiriq turlari va tahlili

3-slayd

1. Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarning amaliy va nazariy asoslari

Geografiya darslarida nostandart topshiriqlar o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirish, ijodkorligini oshirish va ta'lim jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilish uchun muhim vosita hisoblanadi. Nostandart topshiriqlar o'quvchilarga an'anaviy dars shakllaridan tashqari yangi va qiziqarli yondashuvlarni taklif qiladi, bu esa ularning bilim olish jarayonini yanada faol va o'zgacha qiladi.

Nostandart topshiriqlarning nazariy asoslari

Nostandart topshiriqlarni pedagogik jihatdan tushunish va ularni ta'lim jarayoniga samarali kiritish uchun bir qator nazariy asoslarni ko'rib chiqish zarur:

1. **Pedagogik innovatsiyalar:** Nostandart topshiriqlar pedagogik innovatsiya sifatida darsni yangilash va takomillashtirishga xizmat qiladi. Ular an'anaviy dars jarayonidan farq qiladi va o'quvchilarning faol ishtirokini talab qiladi. Shuningdek, ular o'quvchilarning mavzuni o'zlashtirish jarayoniga yanada chuqurroq kirib borishlariga yordam beradi.

2. **Kognitiv rivojlanish nazariyasi:** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarning kognitiv (bilish) jarayonlarini rivojlantirishga yordam beradi. Piaget va Vygotskiy kabi pedagoglar kognitiv rivojlanishning o'quv jarayoniga ta'sirini ta'kidlaganlar. Nostandart topshiriqlar o'quvchilarning tahlil qilish, solishtirish va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

3. **Ijodkorlikni rivojlantirish nazariyasi:** Nostandart topshiriqlar ijodkorlikni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Bu topshiriqlar o'quvchilarda yangicha fikrlash va o'zgaruvchan muammolarni hal qilish qobiliyatini oshiradi. Ijodkorlik nazariyasi bo'yicha, masalan, Torrens va Guilfordning ijodkorlikni tushuntiruvchi nazariyalari bu topshiriqlarni o'quvchilarda yuksak ijodiy tafakkurni shakllantirishda qo'llanishini ko'rsatadi.

4. **Aktiv o'qitish metodikasi:** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi. O'quvchilar faqat ma'lumotni qabul qilmay, balki o'qish

jarayonida aktiv ishtirok etadilar, bu esa ularda tanqidiy fikrlash va mustaqil ishlarni bajarish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Nostandart topshiriqlarning amaliy asoslari

Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarning amaliy qo'llanilishi o'quvchilarga geografik bilimlarni chuqurroq o'zlashtirish imkonini beradi. Bu topshiriqlar o'quvchilarda muayyan ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan bo'lib, quyidagi amaliy asoslarni tashkil etadi:

1. **Geografik ma'lumotlarni tahlil qilish:** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarga geografik ma'lumotlarni tahlil qilish, xaritalarni o'qish, statistik ma'lumotlarni tushunish va ularni amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Masalan, o'quvchilarga maxsus xarita yoki diagramma berib, ularni tahlil qilish va ma'lum bir geografik hodisani tushuntirish topshirig'i berilishi mumkin.

2. **Muammolarni hal qilish:** Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarni qo'llash orqali o'quvchilarga muammoli vaziyatlarni hal qilishda yordam beriladi. Bunday topshiriqlar o'quvchilarga mantiqiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish, real hayotdagi geografik masalalarni yechishda foydali bo'ladi. Masalan, o'quvchilarga ma'lum bir mintaqaning iqlim sharoitini tahlil qilish va unga asoslanib, agrar siyosatni shakllantirish topshiriq bo'lishi mumkin.

3. **Jamoaviy ishlash:** Nostandart topshiriqlar ko'pincha guruhlarda bajariladi. Bu esa o'quvchilarda jamoaviy ish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Guruhlar orasida ma'lumotlar almashinuvi, muhokama va fikr almashish, hamkorlikda ishlash orqali o'quvchilar bir-biridan o'rganadilar va birgalikda ishlashni o'rganadilar.

4. **Kreativlikni rivojlantirish:** Geografiya fanida nostandart topshiriqlar o'quvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Bu topshiriqlar o'quvchilarga o'z fikrlarini yaratish, o'zgacha yondashuvlar bilan geografik jarayonlarni tushuntirish imkonini beradi. Masalan, o'quvchilarga yangi mamlakat yaratish yoki mavjud bo'lgan shaharni rejalashtirish topshiriqlari berilishi mumkin.

5. **Texnologiya va resurslardan foydalanish:** Nostandart topshiriqlarni yaratishda texnologiyalarni qo'llash muhim rol o'ynaydi. O'quvchilar multimedia resurslaridan, onlayn xaritalardan, interaktiv dasturlardan foydalanib, geografik ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu, o'z navbatida, ularning geografik bilimlarini yanada takomillashtirishga yordam beradi.

Nostandart topshiriqlarning geografiya darslariga ta'siri

Nostandart topshiriqlar geografiya darslarining samaradorligini oshiradi. Ular nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini oshirish, balki ularni yangi bilimlarga qiziqtirish, mustaqil fikrlashga undash va ta'lim jarayoniga faol ishtirok etishga yordam beradi. Shuningdek, bunday topshiriqlar o'quvchilarda muammoli vaziyatlarga ijobiy yondashuvni rivojlantirishga yordam beradi, bu esa geografiya fanining yuksalishiga xizmat qiladi.

Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarning amaliy va nazariy asoslari o'quvchilarning geografik bilimlarni chuqur o'zlashtirishga, mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga va ijodkorlikni oshirishga yordam beradi. Ularning samarali qo'llanilishi o'quvchilarda mustaqil va kreativ fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi, ta'lim jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi.

2. Geografiya faniga oid nostandart topshiriqlarning ahamiyati

Geografiya fani nafaqat geografik ob'ektlar, mamlakatlar, mintaqalar yoki iqlim sharoitlarini o'rganish bilan cheklanmaydi. Bu fan o'quvchilarga dunyo haqida kengroq tasavvur, tabiat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro aloqalarni tushunish, inson faoliyatining geografik o'zgarishlarga ta'sirini tahlil qilish kabi ko'nikmalarni ham shakllantiradi. Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarning qo'llanilishi, ayniqsa, ta'limning samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu topshiriqlar o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini, ijodkorligini va mustaqil o'rganish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Nostandart topshiriqlarning o'quvchilarni rivojlantirishdagi ahamiyati

1. **Ijodkorlikni rivojlantirish** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarga odatiy va an'anaviy shakllardan chetga chiqish imkoniyatini beradi. Ular o'quvchilarning ijodiy yondashuvlarini rivojlantiradi va ular yangi, o'zgaruvchan vaziyatlarga moslashishni o'rgatadi. Geografiya fani doirasida o'quvchilar, masalan, yangi hududni yaratish yoki mavjud geografik tizimlarni takomillashtirish kabi topshiriqlarda o'z ijodkorliklarini namoyon etishlari mumkin.

2. **Mantiqiy fikrlashni rivojlantirish** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarga mantiqiy tahlil qilishni o'rgatadi. Ular muammoni yechish jarayonida turli xil ma'lumotlarni o'zaro bog'lash, solishtirish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Geografik hodisalar, xaritalar, iqlim sharoitlari va inson faoliyatining o'zaro aloqalarini tahlil qilish, o'quvchilarda yuqori darajadagi tahliliy fikrlashni shakllantiradi.

3. **Muammoli vaziyatlarni hal qilish** Geografiya fanida nostandart topshiriqlar o'quvchilarda muammoli vaziyatlarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ular konkret geografik yoki ekologik muammolarni hal qilishda mustaqil fikrlash va tanqidiy yondashuvni qo'llashga o'rganadilar. Misol uchun, o'quvchilarga iqlim o'zgarishi bilan bog'liq masalalarni yechish yoki geosiyosiy muammolarni tahlil qilish topshirig'i berilishi mumkin.

4. **Mustaqil o'rganish ko'nikmalarini shakllantirish** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarni o'z-o'zini boshqarishga va mustaqil ishlashga o'rgatadi. Bunday topshiriqlar o'quvchilarga mavzuni o'zlari chuqur o'rganishga, qo'shimcha adabiyotlar va manbalar bilan ishlashga undaydi. Bu esa o'z navbatida, o'quvchilarning mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

5. **O‘quvchilarni jamoaviy ishlashga rag‘batlantirish** Nostandart topshiriqlar ko‘pincha guruhlarda bajariladi. Bu esa o‘quvchilarda jamoaviy ish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Geografiya fani bo‘yicha o‘quvchilarga biror hududning iqlimi, tabiiy resurslari yoki iqtisodiy rivojlanishini tahlil qilish kabi topshiriqlar berilganda, ular o‘rtasida jamoaviy hamkorlik, muhokama va fikr almashish jarayonlarini rivojlantiradi.

6. **Ta’limning interaktivlikni oshirish** Nostandart topshiriqlar ta’lim jarayonini interaktiv qilishga yordam beradi. O‘quvchilar multimedia resurslari, onlayn xaritalar, video materiallar yoki interaktiv dasturlar orqali yangi geografik ma’lumotlarni o‘rganadilar. Bu interaktiv yondashuv, o‘quvchilarning geografik bilimlarni o‘zlashtirish jarayonini qiziqarli va samarali qiladi.

Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarni qo‘llashning foydalari

1. **O‘quvchilarda geografik bilimlarni chuqarro‘q o‘zlashtirish** Nostandart topshiriqlar o‘quvchilarga geografik tushunchalarni, masalalarni va jarayonlarni chuqurroq o‘rganish imkoniyatini beradi. Bunday topshiriqlar orqali o‘quvchilar biror geografik hodisani faqat o‘qish emas, balki uni tahlil qilish va amaliyotda qo‘llashni ham o‘rganadilar.

2. **Qiziqish va motivatsiyani oshirish** O‘quvchilarga yangi va qiziqarli topshiriqlar berish, ularning ta’limga bo‘lgan qiziqishini oshiradi. Nostandart topshiriqlar o‘quvchilarning o‘rganishga bo‘lgan istagini kuchaytiradi va ular darsda faol ishtirok etishga undaydi.

3. **Yangi fikrlarni o‘ylab topish va yaratish** Geografiya darslarida nostandart topshiriqlar o‘quvchilarda yangi fikrlarni ishlab chiqish, o‘zgacha yondashuvlar va yechimlarni topish qobiliyatini rivojlantiradi. O‘quvchilar yangi geografik masalalarni hal qilishda o‘z qarashlari va fikrlarini ishlab chiqishga majbur bo‘ladilar.

Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarni qo‘llash o‘quvchilarga yanada samarali va qiziqarli ta’lim olish imkoniyatini yaratadi. Bu topshiriqlar nafaqat o‘quvchilarning bilimlarini chuqurlashtirish, balki ularning ijodkorligini, mantiqiy fikrlashini va mustaqil o‘rganish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, nostandart topshiriqlar ta’lim jarayonini interaktiv va jamoaviy ko‘nikmalarni oshirishga yo‘naltiradi. Bunday yondashuv geografiya fanining samarali o‘qitilishi va o‘quvchilarning bilim darajasini oshirishga katta hissa qo‘shadi.

3. Geografiya fanidan nostandart topshiriqlar bilan ishlash ko‘nikmasini shakllantirish

Geografiya fani o‘quvchilarga dunyo haqida chuqurroq tasavvur, tabiat va jamiyat o‘rtasidagi aloqalarni tushunish, ijtimoiy va iqtisodiy jarayonlarni tahlil qilish kabi ko‘nikmalarni shakllantiradi. Ushbu ko‘nikmalarni rivojlantirishda nostandart topshiriqlar o‘quvchilarni faollashtirish, ularning ijodiy va mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish

uchun samarali vosita hisoblanadi. Geografiya fanida nostandart topshiriqlar bilan ishlash o'quvchilarda mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Nostandart topshiriqlarning o'quvchilarga ta'siri

Nostandart topshiriqlar – bu o'quvchilarga yangi va yaratish talab qiladigan vazifalar bo'lib, ular o'quvchilarga faqat mavzuni o'zlashtirishda yordam bermaydi, balki ular o'z bilimlarini kengaytirish, o'rgangan ma'lumotlarni amalda qo'llash, muammoli vaziyatlarni hal qilishda ijodkorlikni rivojlantirishga undaydi. Geografiya fanida nostandart topshiriqlar orqali o'quvchilar quyidagi ko'nikmalarni egallaydi:

1. **Ijodiy fikrlash:** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarga an'anaviy dars shakllaridan farqli ravishda ijodiy yondashuvlarni amalga oshirish imkoniyatini beradi. Masalan, o'quvchilarga yangi hududni yaratish yoki mavjud tizimni yangilash kabi topshiriqlar, ularning ijodiy tafakkurini rivojlantiradi.

2. **Muammolarni hal qilish:** Geografiya fanida nostandart topshiriqlar o'quvchilarga muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va yechimini topishda yordam beradi. O'quvchilar, masalan, iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslarning taqsimlanishi yoki geosiyosiy masalalar bo'yicha qarorlar qabul qilishda faol ishtirok etadilar.

3. **Mustaqil fikrlash va tahlil qilish:** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Bu topshiriqlar o'quvchilarga o'zlarining fikrlarini yaratish, yangi ma'lumotlarni izlash va tahlil qilish imkoniyatini beradi. Masalan, o'quvchilarga biror hududning iqtisodiy faoliyatini tahlil qilish yoki ekologik muammolarni hal qilish topshiriqlari berilishi mumkin.

4. **Interaktivlik va jamoaviy ish:** Nostandart topshiriqlar ko'pincha guruhlarda bajariladi, bu esa o'quvchilarda jamoaviy ish ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'quvchilar bir-birlariga yordam berish, fikr almashish va muammolarni birgalikda hal qilish orqali hamkorlikda ishlashni o'rganadilar.

Nostandart topshiriqlarni geografiya darslarida qo'llash usullari

1. **Muammoli vaziyatlar yaratish** Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarni qo'llashda muammoli vaziyatlar yaratish muhim ahamiyatga ega. Bunday topshiriqlar o'quvchilarni tahlil qilish, solishtirish va mantiqiy fikrlashga undaydi. Misol uchun, o'quvchilarga ekologik muammolar yoki iqlim o'zgarishlari haqida vaziyatlar berilib, ulardan yechimlar topish so'ralishi mumkin. Bu o'quvchilarga o'z bilimlarini mustaqil ravishda qo'llash imkoniyatini beradi.

2. **Interaktiv yondashuvlar** Texnologiyalarni qo'llash orqali nostandart topshiriqlarni yanada interaktiv qilish mumkin. O'quvchilarga onlayn xaritalar, simulyatsiyalar yoki interaktiv dasturni ishlatib, geografik ma'lumotlarni tahlil qilish topshiriqlari berilishi mumkin. Bu o'quvchilarga amaliy tajriba orttirish va mavzuni yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi.

3. **Kreativ loyihalar** Geografiya fanida nostandart topshiriqlarni yaratishda kreativ yondashuvlar qo'llanilishi mumkin. O'quvchilarga masalan, yangi davlat yaratish, mavjud shaharni rejalashtirish yoki iqlim o'zgarishiga qarshi choralar ko'rish kabi kreativ loyihalar berish orqali ularning ijodiy fikrlashini rivojlantirish mumkin.

4. **Vaziyatli tahlil** Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarni tahlil qilishni o'rgatish ham muhim. O'quvchilarga biror geografik hodisani (masalan, tabiat ofati yoki iqlim o'zgarishi) tahlil qilish topshiriq sifatida berilishi, ularda tizimli fikrlash va muammoni yechish qobiliyatini rivojlantiradi.

Nostandart topshiriqlarning natijalari va foydalari

Nostandart topshiriqlarni geografiya darslarida qo'llash o'quvchilarda bir qator foydali ko'nikmalarni rivojlantiradi. Bu topshiriqlar o'quvchilarda quyidagi ko'nikmalarni shakllantiradi:

- **Mustaqil va tanqidiy fikrlash:** O'quvchilar ma'lumotlarni o'zlari mustaqil ravishda tahlil qilishga va muammolarni hal qilishda tanqidiy fikr yuritishga o'rganadilar.

- **Mantiqiy tahlil qilish va qaror qabul qilish:** Geografik jarayonlarni yoki hodisalarni tahlil qilish va ularning asosida mantiqiy va asoslangan qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

- **Jamoaviy ish ko'nikmalari:** O'quvchilar guruhda ishlash orqali jamoaviy hamkorlikni rivojlantiradilar.

- **Ijodiy yondashuv:** O'quvchilarda ijodiy va innovatsion fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi.

Geografiya fanida nostandart topshiriqlarni qo'llash, o'quvchilarda ijodiy fikrlash, mantiqiy tahlil qilish va mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Ular o'quvchilarga nafaqat bilimlarni chuqur o'zlashtirish, balki real hayotdagi geografik muammolarni hal qilishda zarur bo'lgan ko'nikmalarni ham rivojlantiradi. Nostandart topshiriqlar orqali o'quvchilar o'z bilimlarini amaliyotda qo'llashni o'rganadilar va mustaqil fikrlashni rivojlantiradilar.

4. Geografiya fanidan nostandart topshiriq turlari va tahlili

Geografiya fani o'quvchilarda dunyo haqida keng tasavvur, tabiat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tushunish, ekologik va ijtimoiy jarayonlarni tahlil qilish kabi ko'nikmalarni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Geografiya darslarida nostandart topshiriqlarni qo'llash o'quvchilarning faolligini oshiradi, ularning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi va mustaqil o'rganish ko'nikmalarini shakllantiradi. Nostandart topshiriqlar o'quvchilarni oddiy savollardan tashqari, murakkab va yaratishga asoslangan vazifalar bilan ta'minlaydi. Ular orqali o'quvchilar geografiya fanini nafaqat tushunish, balki uni amalda qo'llashni ham o'rganadilar.

Nostandart topshiriqlarning turlari

1. **Muammoli vaziyatlar (problem-based tasks)** Muammoli vaziyatlar o'quvchilarni o'z bilimlarini amaliyotda qo'llashga undaydi. Bunday topshiriqlar o'quvchilarga muayyan geografik muammo yoki hodisa yuzasidan yechimlar ishlab chiqishni talab qiladi. Masalan:

- "Agar siz ekologik inqirozga uchragan hududni tiklash bo'yicha loyihani ishlab chiqayotgan bo'lsangiz, qanday choralar ko'rishingiz kerak?"
- "Birlashgan Millatlar Tashkiloti a'zosi sifatida, iqlim o'zgarishi ta'sirida qolgan mintaqada qanday yordam ko'rsata olasiz?"

Bu topshiriqlar o'quvchilarni o'rganayotgan mavzu bo'yicha chuqur fikrlashga va ilmiy qarorlar qabul qilishga undaydi.

2. **Loyihaviy topshiriqlar (project-based tasks)** Loyihaviy topshiriqlar o'quvchilarga ma'lum bir geografik mavzuda loyiha ishlab chiqish imkoniyatini beradi. Masalan:

- "O'zingiz yashayotgan shahar yoki qishloqning iqtisodiy rivojlanishining asosiy yo'nalishlarini belgilab, ularning geografik ta'sirini tahlil qiling."
- "Iqlim o'zgarishiga qarshi choralar ko'rish uchun regional miqyosda loyiha ishlab chiqing."

Bu topshiriqlar o'quvchilarda tahliliy fikrlash, jamoaviy ish va loyiha rejalashtirish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

3. **Kreativ topshiriqlar (creative tasks)** Kreativ topshiriqlar o'quvchilarga mavzuni ijodiy yondashuv bilan o'rganish imkoniyatini beradi. Bunday topshiriqlar o'quvchilarda ijodiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi. Masalan:

- "O'zingizni biror iqlim sharoitida yashayotgan odam sifatida tasavvur qiling va sizning kunlik hayotingiz qanday bo'ladi?"
- "O'zingizning ixtiroingiz asosida yangi bir ekologik tizim yaratib, uning geografik xususiyatlarini tavsiflang."

Kreativ topshiriqlar o'quvchilarga yangi fikrlar va yondashuvlarni ishlab chiqish imkoniyatini yaratadi, shuningdek, ularning tasavvurlarini kengaytiradi.

4. **Simulyatsiya va raqamli topshiriqlar (simulation and digital tasks)** Raqamli texnologiyalarni qo'llash orqali o'quvchilarga virtual geografik tizimlarda ishlash topshiriqlari berilishi mumkin. Misol:

- "Xarita yordamida biror hududning resurslarini tahlil qilib, ulardan qanday foydalanish mumkinligini ko'rsatib bering."
- "Interaktiv xarita yordamida biror davlatning iqtisodiy holatini solishtiring."

Bu topshiriqlar o'quvchilarning texnologiyalar bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi va geografik bilimlarni zamonaviy vositalar yordamida o'zlashtirishga imkon beradi.

5. **Tadqiqot topshiriqlari (research tasks)** Tadqiqot topshiriqlari o'quvchilarni mustaqil ilmiy izlanishga yo'naltiradi. O'quvchilarga muayyan geografik hodisani

o'rganish, statistik ma'lumotlarni tahlil qilish va o'z xulosalarini chiqarish topshirig'i berilishi mumkin. Masalan:

- o "Biror iqlim sharoitidagi o'zgarishlarni kuzatish va ularning odamlarning hayotiga ta'sirini o'rganish."

- o "Dunyo bo'yicha tabiiy resurslarning taqsimlanishini tahlil qilish."

Tadqiqot topshiriqlari o'quvchilarga ilmiy izlanish, ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantiradi.

Nostandart topshiriqlarni tahlil qilish

1. **Amaliyotga yondashuv** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarga amaliy masalalarni hal qilish imkoniyatini yaratadi. Bu topshiriqlar o'quvchilarga oddiy teoriyadan chiqib, dunyo miqyosidagi masalalarni ko'rib chiqish, tahlil qilish va amaliy yechimlar ishlab chiqishni o'rgatadi. Masalan, iqlim o'zgarishi yoki tabiat ofatlari kabi masalalar o'quvchilarga nafaqat geografiya, balki ekologiya va iqtisodiyotdan ham bir qancha bilimlarni talab qiladi.

2. **Ijodiy va tanqidiy fikrlar** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarda ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. Bunday topshiriqlarda o'quvchilardan an'anaviy yondashuvlarni tashlab, o'z fikrlarini yaratish va yangi usullarni ishlab chiqish talab qilinadi. Masalan, yangi hudud yaratish yoki mavjud hududni ekologik jihatdan takomillashtirish kabi topshiriqlar o'quvchilardan ijodiy yondashuvni talab qiladi.

3. **Mustaqil ishlashni rivojlantirish** Nostandart topshiriqlar o'quvchilarni mustaqil ishlashga o'rgatadi. O'quvchilar topshiriqni yechishda o'zlari qo'shimcha materiallar, manbalar va resurslardan foydalanishadi. Bu esa ularning o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

4. **O'quvchilarni jamoaviy ishga jalb qilish** Ko'plab nostandart topshiriqlar guruhlarda bajariladi. Bu o'quvchilarda jamoaviy ish, fikr almashish va birgalikda yechimlar topish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Masalan, o'quvchilarga biror mintaqaning iqlim sharoitlari, tabiiy resurslari va iqtisodiy holatini tahlil qilib, guruh bo'lib taqdimot qilish topshirig'i berilishi mumkin.

Geografiya fanida nostandart topshiriqlarni qo'llash o'quvchilarga nafaqat geografik bilimlarni o'zlashtirish, balki ularni amaliyotda qo'llash, mantiqiy va ijodiy fikrlash, mustaqil ishlash ko'nikmalarini ham rivojlantirishga yordam beradi. Nostandart topshiriqlar o'quvchilarning faolligini oshiradi, ta'lim jarayonini qiziqarli va samarali qiladi. Ular o'quvchilarga murakkab geografik masalalarni tahlil qilish va real hayotda uchraydigan vaziyatlarda mustaqil qarorlar qabul qilishni o'rgatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang'ich kursi Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 508

2. Musayev P.G', Musayev J.P. Geografiya Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T.: «SHARQ» NMAK, 2019

3. K.M. Boymirzaev O'rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg'ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet

4. Kuznesov M.V. "Geografiya o'qitish metodikasi" Simferopol Nata - 2009

5. Yu.A. Ivanov "Geografiya o'qitish metodikasi" Brest-2012

6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova "Geografiya o'qitish metodikasi" Toshkent-2021

7. Xoldorova G.M. "Geografiya o'qitish metodikasi" Jizzax-2020

8. Abduvohidov Safar Niyazmatovich, Ganiyev Ziyodulla Akramovich "Geografiya ta'limi metodikasi" O'quv qo'llanma Samarqand - 2021

9. Djo'raboeva H.Sh "Tabiiyot va geografiya o'qitish metodikasi" Farg'ona - 2021

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Geografiya fanini o‘qitishda zamonaviy yondashuvlar				
O‘quv modul	3.7. O‘qituvchilarning ehtiyoji asosida mutaxassislik fanidan tanlov				
Mavzu	O‘quvchilarning mustaqil ta’limni tashkil etish shakllari				
Davomiyligi	80 daqiqa				
Mashg‘ulotning maqsadi	<ul style="list-style-type: none"> O‘qituvchilarning fanini o‘qitishda innovatsion yondashuvlar haqida nazariy va amaliy bilimlarini boyitish. O‘qituvchilarning hamkorlikda o‘qitish texnologiyalarni qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirish. 				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, daqiqa	Metodlar	Zarur jihozlar	Natija
1. Tashkiliy qism	- Salomlashish - Mavzu va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	1-2-slaydlar	O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- Qiziqarli jumboq yoki muammoli savol - "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama	5	Muammoli vaziyat yaratish, muhokama	3-slayd 1-ilova	O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	- O‘quvchilarning mustaqil ta’limni tashkil etish shakllarini tushuntirish;	15	Taqdimot, ko‘rgazmali tushuntirish	4-7- slaydlar	O‘qituvchilar fanni o‘qitishda innovatsion

	<ul style="list-style-type: none"> - Hamkorlikda o‘qitish texnologiyalarining qo‘llanilishi; - Fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish; - Slaydlar bilan tushuntirish 				yondashuvlarni nazariy jihatdan o‘rganadi.
4. Amaliy mashg‘ulot	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlarda ishlash: amaliy topshiriqlar bajarish; - Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish; 	35	Guruhlarda ishlash,	2- tarqatmalar; 8-slayd	O‘qituvchilar interfaol vositalar yordamida amaliy ko‘nikmalar hosil qiladi.
5. Tahlil va muhokama	<ul style="list-style-type: none"> - Guruhlar ishlari bo‘yicha taqdimotlar; - Qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg‘ulot jarayoni bo‘yicha fikr-mulohazalar olish; 	10	Suhbat, muhokama, tahlil	9-slayd; 3-ilova	O‘qituvchilar o‘z tajribalarini o‘rtoqlashadi va yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi.
6. Refleksiya	<ul style="list-style-type: none"> - "Men nimani o‘rgandim?" usuli orqali xulosa qilish - "Olimpiada" refleksiyasi 	5	Refleksiya usullari	Mentimeter 10-slayd	O‘qituvchilar o‘z faoliyatini baholaydi va o‘rganilgan ma’lumotlarni qayta ko‘rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	<ul style="list-style-type: none"> - Mashg‘ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg‘ulotlar uchun tavsiyalar berish 	5	Suhbat	11-12-slayd	O‘qituvchilar mashg‘ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo‘naltiriladi.

Ilovalar

1-ilova

Tinglovchilarga quyidagi ko‘rinishdagi savollar bilan murojat qilinadi (namuna):

- Bugungi kunda o‘quv jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelinmoqda?
- Innovatsion yondashuvlardan qaysi biri ta'lim sifatini oshirishda eng muhim rol o‘ynashi mumkin?
- Axborot texnologiyalari bo‘yicha XXI asr ko‘nikmalarini shakllantirishda qaysi usullar samaraliroq?
- O‘quv jarayonida onlayn hamkorlik vositalarining samaradorligini qanday baholaysiz?

2-tarqatma material

Tinglovchilar 4 ta guruhga bo‘linishadi va har bir guruhga quyidagi amaliy topshiriq matni tarqatiladi.

1-guruh

Ko‘nikmalar va kompetensiyalar haqida savollari.

2-guruh

Ma'lumotlarni qidirish va tahlil qilish ko‘nikmasiga oid savollar.

3-guruh uchun topshiriq

Muammolarni hal qilish ko‘nikmasiga oid savollar.

4-guruh uchun topshiriq

O‘z-o‘zini boshqarish ko‘nikmasiga oid savollar.

3-ilova

Har bir guruh quyidagi savollarga javob berishadi va jadvalni to‘ldirishadi.

ww) Topshiriqni bajarish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch keldingiz?

xx)Guruhda ishlashning afzalliklari nimada?

yy) Topshiriqni bajarish jarayonida nimalarni o‘rgandingiz?

Kamchiliklar	Afzalliklari

Mavzu: O'quvchilarning mustaqil ta'limni tashkil etish shakllari

Reja:

1. O'quvchilarning mustaqil ta'limni tashkil etishning amaliy va nazariy asoslari
2. Geografiya darslarida mustaqil ta'limdan foydalanish usullari
3. Geografiya fanining o'quvchilarning mustaqil fikrlash va bilim olish ko'nikmalarini shakllantirish
4. Geografiya fanidan mustaqil ta'limni tashkil etish va ularning natijadorligini tahlil qilish

3-slayd

1. O'quvchilarning mustaqil ta'limni tashkil etishning amaliy va nazariy asoslari

Mustaqil ta'lim — bu o'quvchilarning o'z-o'zini ta'lim olish jarayonida faol ishtirok etishlari, o'z bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish, yangi ma'lumotlar olish, o'z vaqtlarini boshqarish va o'z-o'zini nazorat qilish imkoniyatiga ega bo'lishidir. Mustaqil ta'lim nafaqat o'quvchilarni fan bilan tanishtiradi, balki ularni yuksak intellektual salohiyatga ega bo'lishga, shaxs sifatida rivojlanishga va kelajakda o'z maqsadlariga erishishga tayyorlaydi.

Mustaqil ta'limning nazariy asoslari

1. **Mustaqil ta'limning ta'riflari va tushunchasi:** Mustaqil ta'limning nazariy asoslarini tushunishda turli psixologik, pedagogik va didaktik yondashuvlar asosiy o'rin tutadi. Psixologiyada mustaqil ta'lim o'quvchilarning o'z bilimlarini faollik bilan qabul qilish, tahlil qilish va unga tegishli qarorlar qabul qilish jarayonidir. Pedagogik nuqtai nazardan esa, mustaqil ta'limning asosiy maqsadi o'quvchini o'z-o'zini ta'lim olishga, boshqarishga, muammolarni yechishga va o'z fikrini erkin ifodalashga o'rgatishdir.

2. **Ko'nikmalar va kompetensiyalar:** Mustaqil ta'lim o'quvchilarda ko'plab ko'nikmalarni rivojlantiradi. Bu ko'nikmalar o'quvchining:

- o **Ma'lumotlarni qidirish va tahlil qilish ko'nikmasi:** O'quvchilarni manbaalardan mustaqil ravishda ma'lumot olish va uni tahlil qilishga o'rgatish.

- o **Muammolarni hal qilish ko'nikmasi:** O'quvchilarga turli geografik va ilmiy muammolarni mustaqil ravishda hal qilish uchun tizimli fikrlashni o'rgatish.

- o **O'z-o'zini boshqarish ko'nikmasi:** O'quvchilarga o'z ta'lim jarayonini rejalashtirish, vaqtni boshqarish va natijalarni baholashni o'rgatish.

3. **Tajriba va amaliyot:** Nazariy asoslarni amaliyot bilan bog'lashning muhimligi katta. O'quvchilar nafaqat kitob va darsliklardan foydalanib bilim olishadi, balki o'rganilgan nazariy bilimlarni turli amaliy faoliyatlarda qo'llashlari kerak. Mustaqil

ta'limning nazariy asoslari o'quvchilarga turli amaliyotlarda, masalan, geografik loyihalar yaratishda, ilmiy tadqiqotlar o'tkazishda va amaliy ishlarni bajarishda yordam beradi.

4. **Mustaqil ta'limning fanlararo yondashuvi:** Mustaqil ta'limni tashkil etish uchun fanlararo yondashuvni qo'llash zarur. Geografiya fani boshqa fanlar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u o'quvchilarni muammolarni kompleks ravishda hal qilishga, turli fanlar bo'yicha o'rganilgan bilimlarni birlashtirishga undaydi. Masalan, geografiyani o'rganishda ekologiya, iqtisodiyot, tarix kabi fanlar bilan bog'lash o'quvchilarga mavzuni yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Mustaqil ta'limning amaliy asoslari

1. **Mustaqil ta'limni tashkil etish metodlari:**

- o **Darsdan tashqari faoliyat:** O'quvchilarga geografik adabiyotlarni o'rganish, internet manbalaridan foydalanish, onlayn kurslar va video darsliklar ko'rish orqali mustaqil ta'lim olish imkoniyatlari yaratish.

- o **Guruhlarda ishlash:** O'quvchilarni guruhlarda ishlashga undash orqali mustaqil ishlash va jamoaviy fikr almashishni rivojlantirish. Bu, shuningdek, o'zaro o'rganish, yangi bilimlar olish va amaliy tajriba orttirishga yordam beradi.

- o **O'quvchi-oqituvchi o'zaro aloqasi:** O'qituvchining yordamida o'quvchilarga mavzularni mustaqil ravishda o'rganishga yo'l-yo'riq ko'rsatish, savollarni berish va muammolarni tahlil qilishda yordam berish.

- o **Muammoli topshiriqlar:** O'quvchilarga geografik muammolarni mustaqil yechish uchun topshiriqlar berish. Bunda o'quvchilar yangi bilimlarni izlashga va o'rganilgan ma'lumotlarni real hayotda qo'llashga majbur bo'ladilar.

2. **Amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish:** O'quvchilarning mustaqil ta'limi faqat nazariy bilimlar bilan cheklanmaydi, balki amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishni ham o'z ichiga oladi. Bu ko'nikmalar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- o **Geografik xaritalardan foydalanish:** O'quvchilarga geografik xaritalar yordamida o'z mintaqalari, davlatlar va tabiiy resurslar haqida ma'lumotlarni mustaqil ravishda tahlil qilish.

- o **Statistik ma'lumotlar bilan ishlash:** O'quvchilarga statistik ma'lumotlarni tahlil qilish va ularni geografik masalalar bilan bog'lashni o'rgatish.

- o **Loyiha asosida ishlash:** Geografik mavzular bo'yicha loyihalar ishlab chiqish, muammolarni hal qilish va yangi echimlarni taklif etish.

3. **O'quvchilarni mustaqil ta'limga motivatsiya qilish:** O'quvchilarning mustaqil ta'limga bo'lgan qiziqishlarini oshirish uchun ularga qiziqarli va amaliy muammolarni taqdim etish kerak. Masalan, o'quvchilarga real hayotdagi geografik muammolarni yechishga oid topshiriqlar berish, ularning ilmiy va amaliy yondashuvlarini rivojlantirishga yordam beradi. Shuningdek, ularni o'z izlanishlarini taqdim etishga, yangi bilimlarni topishga va o'zingni ifodalashga rag'batlantirish zarur.

Mustaqil ta'limni tashkil etishning amaliy va nazariy asoslari o'quvchilarning o'z bilimlarini chuqurlashtirish va rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Mustaqil ta'lim

nafaqat o'quvchilarga bilim beradi, balki ularning tahlil qilish, muammolarni hal qilish va o'z fikrlarini erkin ifodalash ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'quvchilarni mustaqil ta'limga yo'naltirishda metodik yondashuvlar, guruhda ishlash, yangi texnologiyalar va ilmiy metodlarni qo'llash orqali samarali natijalarga erishish mumkin. Mustaqil ta'lim jarayonida o'quvchilarning shaxsiy salohiyatlari ochiladi va ular kelajakda turli masalalarni mustaqil ravishda hal qilishga tayyor bo'ladilar.

2. Geografiya darslarida mustaqil ta'limdan foydalanish usullari

Geografiya darslarida mustaqil ta'limni tashkil etish, o'quvchilarga mavzularni chuqurroq o'rganishga, yangi bilimlar olishga va o'z fikrlarini ifodalashga yordam beradi. Bu o'quvchilarning nafaqat geografik bilimlarini oshiradi, balki ularning umumiy intellektual salohiyatini ham rivojlantiradi.

1. Darsdan tashqari mustaqil ta'lim faoliyati

Darsdan tashqari mustaqil ta'limni tashkil etish, o'quvchilarning geografiya faniga bo'lgan qiziqishini oshirish va bilimlarini mustahkamlashda katta ahamiyatga ega. O'quvchilarni qiziqarli va mazmunli faoliyatlarga jalb qilish orqali ularning mustaqil ishlashga bo'lgan qiziqishini uyg'otish mumkin. Buning uchun quyidagi usullarni qo'llash mumkin:

- **Qo'shimcha adabiyotlar va resurslar bilan ishlash:** O'quvchilarga geografiya faniga oid qo'shimcha adabiyotlar, ilmiy maqolalar, monografiyalar va onlayn manbalarni o'rganish topshiriqlari berish. Bu o'quvchilarga darsda o'rganilgan mavzularni yanada chuqurroq o'rganishga va yangi bilimlarni olishga yordam beradi.

- **Internet resurslaridan foydalanish:** O'quvchilarga internetdagi geografik manbalar, interaktiv xaritalar, video darsliklar va onlayn kurslardan foydalanish imkoniyatlarini taqdim etish. Bu o'quvchilarga geografiya fanini o'rganish jarayonini qiziqarli va samarali qiladi.

- **Mustaqil tadqiqotlar:** O'quvchilarga o'z mintaqasining tabiiy va ijtimoiy geografiyasini o'rganish, ekologik masalalar, urbanizatsiya jarayonlari yoki iqlim o'zgarishi kabi muammolarni mustaqil ravishda tadqiq etish vazifasini berish. O'quvchilar bunday tadqiqotlar orqali yangi bilimlar olishadi va amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradilar.

2. Mustaqil izlanish va tadqiqotlar

Geografiya fanida o'quvchilarning mustaqil izlanishlari va tadqiqotlari ularga ilmiy va amaliy ko'nikmalarni o'rgatishda katta rol o'ynaydi. Tadqiqotlar o'quvchilarning geografik bilimlarni mustahkamlash va yangi ma'lumotlarga ega bo'lishiga yordam beradi. Buning uchun quyidagi usullarni qo'llash mumkin:

- **Geografik tadqiqotlar:** O'quvchilarga o'z hududining tabiiy resurslarini, iqlimini, aholisini yoki transport tarmoqlarini o'rganish kabi masalalar bo'yicha mustaqil tadqiqot

topshiriqlari berish. O'quvchilar bu tadqiqotlar orqali o'z bilimlarini amaliyotda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

- **Ko'rgazmali materiallar bilan ishlash:** O'quvchilarga geografik xaritalar, tematik xaritalar, diagrammalar va jadvallar yordamida ma'lumotlarni tahlil qilish topshiriqlari berish. Bu usul o'quvchilarga tahlil qilish va ma'lumotlarni to'plashda yordam beradi.

- **Amaliy loyihalar:** O'quvchilarni geografik mavzular bo'yicha mustaqil amaliy loyihalar yaratishga undash. *Masalan*, o'quvchilar o'z mintaqasidagi ekologik muammolarni tahlil qilib, ularga yechim topishga harakat qilishlari mumkin. Loyihalar orqali o'quvchilar nafaqat ilmiy bilimlarni egallaydilar, balki jamoaviy ishlash va taqdimot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

3. Guruh ishlari va jamoaviy ta'lim

Mustaqil ta'limning samarali shakli guruh ishlari va jamoaviy ta'lim metodlaridir. O'quvchilarni guruhlarda ishlashga undash, ularni mustaqil ravishda fikrlashga va o'z bilimlarini boshqalar bilan bo'lishishga yordam beradi. Bunday yondashuv o'quvchilarga geografik bilimlarni o'zaro almashish va yangi g'oyalar olish imkoniyatini yaratadi.

- **Guruhda ishlash:** O'quvchilarni geografiya bo'yicha guruhlariga bo'lish va har bir guruhga ma'lum bir mavzuda tadqiqot olib borish yoki loyihalar yaratish vazifasini berish. Guruh a'zolari bir-biridan bilim olishadi, birgalikda ishlash orqali yangi yondashuvlarni kashf etishadi.

- **Muhokama va taqdimotlar:** O'quvchilarga o'z bilimlarini guruh bilan muhokama qilish va taqdimot qilish imkoniyatini berish. Bu jarayon o'quvchilarning erkin fikrlarni ifodalashga, fikrlarni asoslashga va jamoaviy fikr almashishga yordam beradi.

- **Birgalikda masalalar yechish:** O'quvchilarni guruhlarda geografik muammolarni hal qilishga yo'naltirish. *Masalan*, guruhlar o'z mintaqasidagi ekologik masalalarni tahlil qilib, ularga yechim taklif qilishlari mumkin. Bu o'quvchilarga muammolarni ko'p nuqtai nazardan ko'rib chiqish imkoniyatini beradi.

4. Mantiqiy savollar va topshiriqlar orqali mustaqil fikrlashni rivojlantirish

Geografiya fanida o'quvchilarga beriladigan mantiqiy savollar va topshiriqlar mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Mantiqiy savollar o'quvchilarga mavzularni chuqurroq o'rganishga, bilimlarini mustahkamlashga va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

- **Muammoli topshiriqlar:** O'quvchilarga geografik muammolarni hal qilish uchun savollar berish. *Masalan*, "Iqlim o'zgarishi va uning aholi turmush tarziga ta'siri qanday bo'lishi mumkin?" yoki "Tabiiy resurslar taqsimoti qanday qilib iqtisodiy faoliyatlarga ta'sir qiladi?"

- **Holat tahlili:** O'quvchilarga amaliy holatlarni taqdim etish va ularga geografik masalalarni hal qilishni so'rash. *Masalan*, "Qishloq xo'jaligida tuproq unumdorligini oshirish uchun qanday geografik choralar ko'rish kerak?" yoki "Transport tarmoqlarini rivojlantirish uchun qanday geografik omillarni hisobga olish zarur?"

5. Mustaqil ishlar va baholash

Geografiya fanida mustaqil ta'limni baholash jarayoni o'quvchilarning yutuqlarini aniqlash va ularni yanada rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Mustaqil ishlardan olingan natijalar o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini to'liq baholash imkonini beradi.

- **Referatlar va taqdimotlar:** O'quvchilarga geografiya mavzulari bo'yicha referatlar yozish yoki taqdimotlar tayyorlash topshiriqlari berish. Bular o'quvchilarga o'z bilimlarini aniq va ravon tarzda ifodalashga yordam beradi.

- **Testlar va mashqlar:** O'quvchilarning mustaqil o'rganish jarayonida erishgan yutuqlarini tekshirish uchun testlar yoki mashqlar berish. Bu usul orqali o'quvchilar o'z bilimlarini mustahkamlashadi va kamchiliklarni bartaraf etishadi.

- **Mustaqil ishlar uchun baholash mezonlari:** O'quvchilarning mustaqil ishlari uchun aniq baholash mezonlarini ishlab chiqish. Bu mezonlar o'quvchilarga o'z ishlarini baholashda yordam beradi va o'qituvchi tomonidan to'g'ri baholanishini ta'minlaydi.

6. Texnologiyalarni qo'llash

Zamonaviy texnologiyalar geografiya fanida mustaqil ta'limni tashkil etishning samarali usulidir. O'quvchilarga geografik ma'lumotlarni o'rganish, tahlil qilish va taqdim etishda texnologiyalarni qo'llash, o'qituvchilarni va o'quvchilarni yangi bilimlar olishga undaydi.

- **Geografik axborot tizimlari (GAT):** O'quvchilarga GIS (Geografik Axborot Tizimi) yordamida kartografik ma'lumotlarni tahlil qilish va xaritalar yaratish topshiriqlari berish. Bu o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantiradi.

- **Onlayn kurslar va darsliklar:** O'quvchilarga geografiya fanidan onlayn kurslar, video darsliklar va interaktiv darslar ko'rish imkoniyatini taqdim etish.

- **Virtual va kengaytirilgan haqiqat:** O'quvchilarga virtual xaritalar, interaktiv simulyatsiyalar va kengaytirilgan haqiqat texnologiyalaridan foydalanish orqali geografik bilimlarni amaliyotda qo'llash imkoniyatini yaratish.

Geografiya darslarida mustaqil ta'limdan foydalanish o'quvchilarning bilimlarini kengaytiradi, mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Mustaqil ta'lim metodlari, guruh ishlari, mantiqiy savollar, texnologiyalarni qo'llash va boshqa yondashuvlar o'quvchilarga o'z salohiyatlarini to'liq namoyon qilish va geografiya fanini o'rganishda muvaffaqiyatga erishish imkoniyatini yaratadi. O'quvchilarni mustaqil ta'limga rag'batlantirish, ularning faolligini oshirish va o'z bilimlarini mustahkamlash uchun samarali metodlarni qo'llash zarur.

3. Geografiya fanining o'quvchilarning mustaqil fikrlash va bilim olish ko'nikmalarini shakllantirish

Geografiya fani o'quvchilarning intellektual rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Bu fan nafaqat tabiiy va ijtimoiy jarayonlarni o'rganishga, balki o'quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, qaror qabul qilish va yangi bilimlarni o'zlashtirish ko'nikmalarini

rivojlantirishga yordam beradi. Geografiya fani, o'quvchilarga jahonning tabiiy resurslari, iqlim, aholi joylashuvi va iqtisodiy faoliyatlarni o'rganish orqali ko'plab muammolarni hal qilishda yordam beradigan asosiy bilimlar beradi.

1. Mustaqil fikrlashni rivojlantirish

Geografiya fanida mustaqil fikrlashning shakllanishi o'quvchilarni murakkab savollarni tushunish va ularga javob topishda yordam beradi. Mustaqil fikrlash - bu o'quvchining faqat darsda o'rgangan bilimlarini emas, balki ular bilan tanishgan yangi muammolarni ham tahlil qilish va ularga asoslangan qarorlar qabul qilish jarayonidir. Geografiya darslarida mustaqil fikrlashni rivojlantirish uchun bir nechta yondashuvlar qo'llaniladi:

- **Muammoli savollar va topshiriqlar:** Geografiya darslarida o'quvchilarga mantiqiy va muammoli savollar berish, ularning fikrlash qobiliyatini oshirishga yordam beradi. Masalan, "Iqlim o'zgarishining inson faoliyatiga qanday ta'siri bor?" yoki "Yangi shaharning qurilishi uchun qanday geografik omillarni hisobga olish kerak?" kabi savollar o'quvchini tizimli fikrlashga undaydi.

- **Geografik muammolarni tahlil qilish:** O'quvchilarga tabiiy yoki ijtimoiy geografik muammolarni (masalan, iqlim o'zgarishi, suv taqsimoti yoki urbanizatsiya) tahlil qilish topshirig'i berilishi, ularning mustaqil ravishda qaror qabul qilish va yechimlar taklif etish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu jarayon o'quvchilarning turli nuqtai nazarlarni tahlil qilish, bilimlarini amaliyotda qo'llash va o'z fikrlarini ishonch bilan ifodalashga yordam beradi.

- **Tajribalar va amaliy ishlar:** Geografiya fanidagi amaliy ishlar, masalan, xaritalar tahlili, statistik ma'lumotlar bilan ishlash, muayyan hududlar haqida ilmiy tadqiqotlar o'tkazish, o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi. O'quvchilar real hayotdagi geografik masalalarni hal qilishda o'z bilimlarini amaliyotda sinab ko'rishadi.

2. Bilim olish ko'nikmalarini shakllantirish

Geografiya fanida o'quvchilarning bilim olish ko'nikmalarini shakllantirish, ularning o'z-o'zini o'rganishiga, yangi bilimlarni mustaqil ravishda olishiga yordam beradi. Bu ko'nikmalar o'quvchilarni o'rganish jarayonining faolligini oshiradi va ularni bilimga nisbatan qiziqtiradi. Bilim olish ko'nikmalarini shakllantirish uchun quyidagi usullarni qo'llash mumkin:

- **Qo'shimcha adabiyotlardan foydalanish:** O'quvchilarga geografiya faniga oid qo'shimcha kitoblar, ilmiy maqolalar va internet resurslarini o'rganish topshirig'i berish, ularga yangi ma'lumotlarni o'zlashtirishda yordam beradi. O'quvchilarni o'zlari izlanishga undash, ularda mustaqil o'rganish qobiliyatini rivojlantiradi.

- **Geografik tadqiqotlar:** O'quvchilarga geografik mavzular bo'yicha mustaqil tadqiqotlar o'tkazish, mavjud bilimlarni kengaytirish va yangi ma'lumotlar olish imkoniyatini beradi. Bu jarayon, o'quvchilarni o'zlarini ilmiy izlanishlarga yo'naltirishga, ilmiy metodlarni qo'llashga va natijalarni tahlil qilishga o'rgatadi.

• **Geografik mashqlar va testlar:** O'quvchilarga geografik ma'lumotlarni tahlil qilish, xaritalarni o'rganish, statistik ma'lumotlarga asoslangan vazifalarni bajarish topshiriqlari berish, ularning bilimlarini mustahkamlash va yangi bilimlarni o'zlashtirishga yordam beradi. Bu usul o'quvchilarning mavzularni qanchalik o'zlashtirganligini aniqlash va ularni yanada rivojlantirishga xizmat qiladi.

3. Geografiya darslarida mustaqil o'rganishni qo'llab-quvvatlash

Geografiya fanida o'quvchilarning mustaqil fikrlash va bilim olish ko'nikmalarini shakllantirishda o'qituvchining roli juda katta. O'qituvchi o'quvchilarga to'g'ri yondashuvni tanlash, bilimlarni taqdim etishda o'quvchining faolligini oshirish va mustaqil fikrlashni rivojlantirish uchun quyidagi usullardan foydalanishi mumkin:

• **O'quvchilarga yo'l-yo'riqlar berish:** O'qituvchi o'quvchilarga maqsadga erishish yo'lini belgilab, ularga mustaqil ishni qanday tashkil qilishni o'rgatishi kerak. Bu o'quvchilarga o'z vaqtlarini boshqarish, resurslardan samarali foydalanish va ilmiy tadqiqotlarda muvaffaqiyatga erishish imkoniyatini beradi.

• **Fikr almashish va muhokama:** Darslarda o'quvchilarni o'z fikrlarini erkin ifodalashga undash, geografik masalalar yuzasidan muhokama qilish, o'quvchilarni o'z bilimlarini yanada rivojlantirishga undaydi. Muhokama jarayoni o'quvchilarning mantiqiy fikrlash, argumentlash va yangi nuqtai nazarlarni qabul qilish qobiliyatini oshiradi.

• **Yakuniy tahlil va baholash:** O'qituvchi dars yakunida o'quvchilarning mustaqil ishlashini baholash, erishilgan natijalarni tahlil qilish va yanada samarali ish usullarini ishlab chiqish orqali o'quvchilarning bilim olish jarayonini yaxshilashga yordam beradi.

4. Texnologiyalarni qo'llash orqali mustaqil o'rganishni rivojlantirish

Zamonaviy texnologiyalar geografiya fanida mustaqil o'rganishni samarali tashkil etishning muhim vositasi hisoblanadi. O'quvchilarga geografik resurslarni, onlayn platformalarni va interaktiv vositalarni qo'llash orqali bilim olish ko'nikmalarini rivojlantirish mumkin. Misol uchun:

• **Geografik Axborot Tizimlari (GAT):** O'quvchilarga GIS yordamida ma'lumotlarni tahlil qilish va xaritalar yaratish topshirig'i berish, ularning mustaqil fikrlash va bilim olish qobiliyatini rivojlantiradi.

• **Onlayn kurslar va darsliklar:** O'quvchilarga geografiya fani bo'yicha onlayn resurslar va interaktiv darsliklardan foydalanish imkoniyati berish, ularni mustaqil o'rganishga undaydi.

• **Virtual va kengaytirilgan haqiqat texnologiyalari:** O'quvchilarga virtual xaritalar, 3D simulyatsiyalar va kengaytirilgan haqiqat vositalari orqali geografik ma'lumotlarni o'rganish va tahlil qilish imkoniyati yaratish, ularni amaliy bilimlar bilan tanishtiradi.

Geografiya fani o'quvchilarning mustaqil fikrlash va bilim olish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Geografik masalalarni tahlil qilish, mantiqiy savollarni yechish, amaliy tadqiqotlar o'tkazish va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash

orqali o'quvchilar o'z bilimlarini mustahkamlashadi va yangi bilimlarni mustaqil ravishda olish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Mustaqil fikrlash va o'rganish qobiliyatlarini shakllantirish o'quvchilarga nafaqat geografiya fanini o'rganishda, balki umumiy intellektual rivojlanishda ham katta yordam beradi.

4. Geografiya fanidan mustaqil ta'limni tashkil etish va ularning natijadorligini tahlil qilish

Geografiya fani o'quvchilarning mustaqil ta'lim olish qobiliyatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Geografiya fanini o'rganish jarayonida o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish nafaqat ularning geografik bilimlarini chuqurlashtirish, balki umumiy intellektual va ilmiy izlanish ko'nikmalarini ham mustahkamlashga yordam beradi.

1. Geografiya fanida mustaqil ta'limni tashkil etishning asosiy yo'nalishlari

Geografiya fanidan mustaqil ta'limni tashkil etishning samarali usullaridan biri – bu o'quvchilarga o'z ilmiy faoliyatini boshqarish imkoniyatini yaratish. Bu esa o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi va ularning bilim olishdagi mustaqilliklarini oshiradi. Mustaqil ta'limni tashkil etishda quyidagi usullar qo'llanilishi mumkin:

- **Muammoli topshiriqlar va savollar:** O'quvchilarga geografik muammolarni tahlil qilish uchun savollar berish, ular o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi. Misol uchun, "Iqlim o'zgarishining iqtisodiyotga qanday ta'sir ko'rsatishi mumkin?" yoki "Tashqi savdo va transportning iqtisodiy rivojlanishga ta'siri qanday?" kabi savollar o'quvchilarga o'z bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi.

- **Geografik tadqiqotlar:** O'quvchilarga mustaqil tadqiqotlarni o'tkazish topshirig'i berish, masalan, hududning geografik o'ziga xosliklari, resurslar yoki iqlimiy holatini o'rganish, ularning mustaqil izlanish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

- **Izlanish faoliyatiga yo'naltirish:** O'quvchilarga geografiya bo'yicha qo'shimcha adabiyotlar, ilmiy maqolalar yoki internet resurslari orqali mustaqil izlanish olib borish vazifasi berilishi, ularga yangi ma'lumotlarni o'zlashtirish va mustaqil fikrlashga yordam beradi.

2. Geografiya fanidan mustaqil ta'limni tashkil etishda texnologiyalardan foydalanish

Zamonaviy texnologiyalar geografiya fanida mustaqil ta'limni samarali tashkil etishning muhim vositalaridan biri hisoblanadi. O'quvchilarni raqamli texnologiyalar yordamida geografik jarayonlar va tushunchalar bilan tanishtirish, o'z bilimlarini mustahkamlash va yangi ma'lumotlarni o'rganishda samarali yondashuvlar yaratadi.

- **Geografik axborot tizimlari (GAT):** O'quvchilarga GIS vositalaridan foydalanib, xaritalar, statistik ma'lumotlar va boshqa geografik ma'lumotlarni tahlil qilish imkoniyatini berish, ularga mustaqil o'rganish jarayonini chuqurlashtiradi.

- **Interaktiv platformalar:** Onlayn darslar, interaktiv kartalar, virtual laboratoriyalar va simulyatsiyalar yordamida o'quvchilarga geografik jarayonlarni amaliyotda o'rganish imkoniyati yaratish, ularning bilimlarini yanada mustahkamlaydi.

- **Internet resurslari:** O'quvchilarga geografiya fani bo'yicha ilmiy maqolalar, video darslar va onlayn kurslarni o'rganish imkoniyatini berish, ularga mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

3. O'quvchilarni mustaqil ta'limga yondashuvlar va natijalari

Geografiya fanidan mustaqil ta'limni tashkil etishda o'quvchilarni turli yondashuvlar orqali qo'llab-quvvatlash zarur. Bu yondashuvlar o'quvchilarning faolligini oshiradi, ularni o'z bilimlariga mas'uliyat bilan yondoshuvga undaydi va mustaqil ta'lim jarayonida muvaffaqiyatga erishishlariga yordam beradi.

- **Individual yondashuv:** Har bir o'quvchining bilim olish uslubi, qiziqishlari va tayyorgarlik darajasini hisobga olish, ularning mustaqil o'rganishga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi. Bu individual yondashuv, o'quvchining o'z qobiliyatlarini yanada yaxshilashga yordam beradi.

- **Hamkorlikda o'rganish:** O'quvchilarga guruhlar bo'yicha ishlash va bir-birlariga yordam berish imkoniyatini yaratish, ularning mustaqil o'rganish va jamoaviy faoliyat ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu, o'quvchilarni yanada samarali ishlashga undaydi.

- **Refleksiya va tahlil:** O'quvchilarga o'z faoliyatlarini tahlil qilish, natijalarni baholash va xatoliklardan o'rganish imkoniyatini berish, ularning mustaqil o'rganishdagi muvaffaqiyatlarini ta'minlaydi.

4. Mustaqil ta'limning natijadorligini tahlil qilish

Mustaqil ta'limning samaradorligini tahlil qilishda o'qituvchining roli juda katta. O'qituvchi o'quvchilarni mustaqil ta'lim jarayonida kuzatib borish, ularning ishlash usullarini baholash va natijalarga qarab zarur choralar ko'rishi lozim. Natijadorlikni tahlil qilishning bir nechta usullari mavjud:

- **Baholash va testlar:** O'quvchilarning mustaqil ishlashini baholash uchun sinovlar, testlar va amaliy ishlar orqali ularning bilim darajasi va o'zlashtirishini aniqlash mumkin. Bu usul, o'quvchilarning geografiya fanidan qanchalik bilim olishlarini o'lchashga yordam beradi.

- **Kuzatuv va tahlil:** O'qituvchilar o'quvchilarning mustaqil ishlarini tahlil qilish orqali ularning bilim olish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelayotganini va ularning o'rganish jarayonini qanday yaxshilash kerakligini aniqlay olishadi.

- **O'quvchilarning fikr-mulohazalari:** O'quvchilarga o'z ta'lim jarayonlari haqida fikr bildirish imkoniyatini berish, ularning tajribalarini tahlil qilish, natijalarni yaxshilashga yordam beradi. O'quvchilarning fikrlari darsning samaradorligini va ularning o'rganish jarayonini qanday yaxshilash kerakligini aniqlashga yordam beradi.

Geografiya fani bo'yicha mustaqil ta'limni tashkil etish, o'quvchilarning faolligini oshirish, ularning tahlil qilish, izlanish va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu jarayonni muvaffaqiyatli tashkil etish uchun o'qituvchilar zamonaviy

pedagogik yondashuvlarni qo'llashlari, texnologiyalardan samarali foydalanishlari, hamda o'quvchilarni mustaqil o'rganish jarayonida doimiy ravishda qo'llab-quvvatlashlari zarur. Mustaqil ta'limning natijadorligini tahlil qilish esa o'quvchilarning geografiya fani bo'yicha bilim darajalarini va o'zlashtirishlarini baholashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulyamov P, Qurbonniyozov R, Avezov M, Saidova N Tabiiy geografiya boshlang'ich kursi Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 508
2. Musayev P.G', Musayev J.P. Geografiya Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. -T.: «SHARQ» NMAK, 2019
3. K.M. Boymirzaev O'rta Osiyo tabiiy geografiyasidan amaliy mashg'ulotlar. Namangan, 2009 yil—100 bet
4. Kuznesov M.V. “Geografiya o'qitish metodikasi” Simferopol Nata - 2009
5. Yu.A. Ivanov “Geografiya o'qitish metodikasi” Brest-2012
6. H.VAXOBOV N.R.Alimqulov, N.B. Sultanova “Geografiya o'qitish metodikasi” Toshkent-2021
7. Xoldorova G.M. “Geografiya o'qitish metodikasi” Jizzax-2020
8. Abduvohidov Safar Niyazmatovich, Ganiyev Ziyodulla Akramovich “Geografiya ta'limi metodikasi” O'quv qo'llanma Samarqand - 2021
9. Djo'raboeva H.Sh “Tabiiyot va geografiya o'qitish metodikasi” Farg'ona - 2021